

CERVANTES

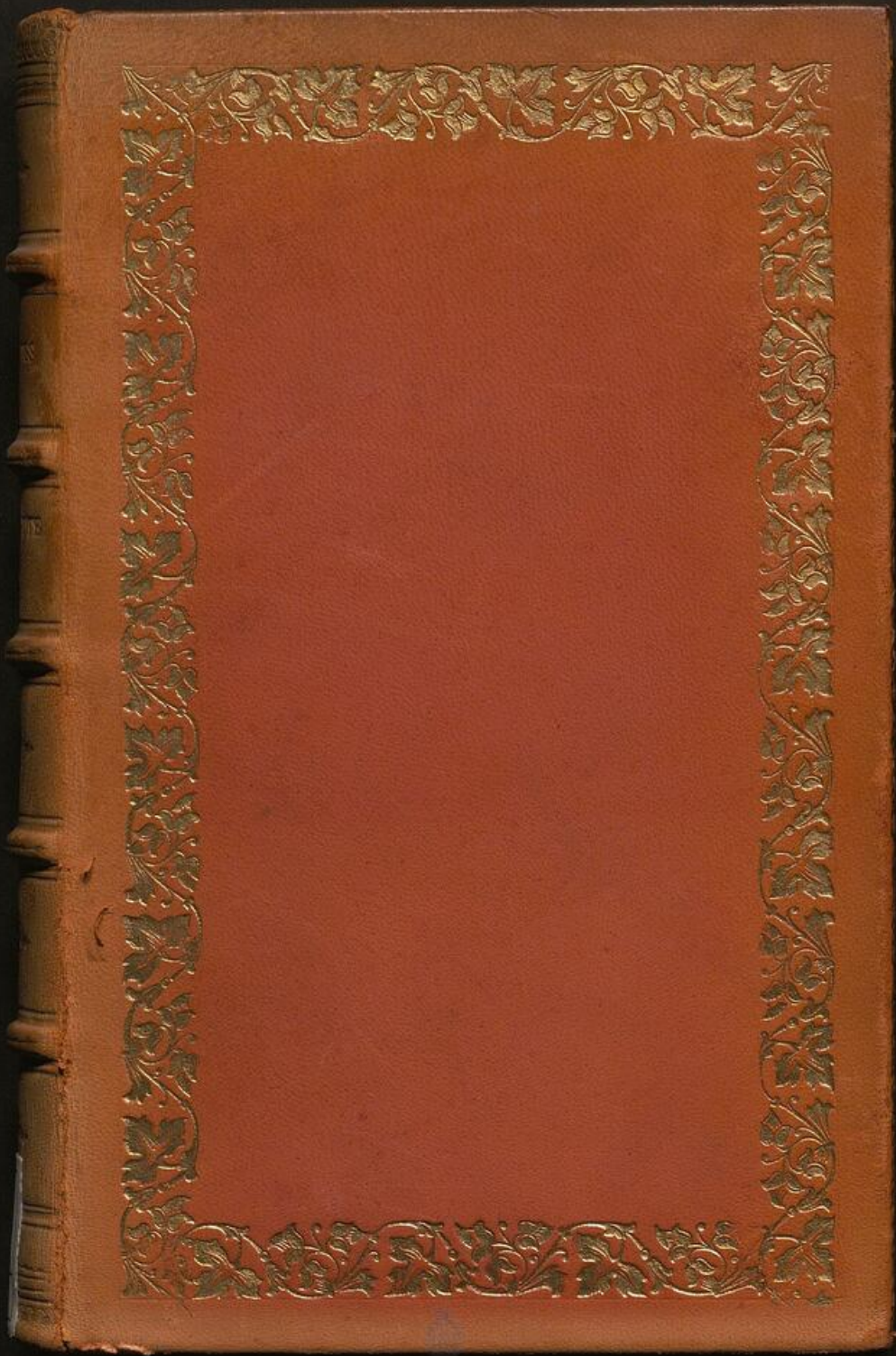
DON QUIXOTE

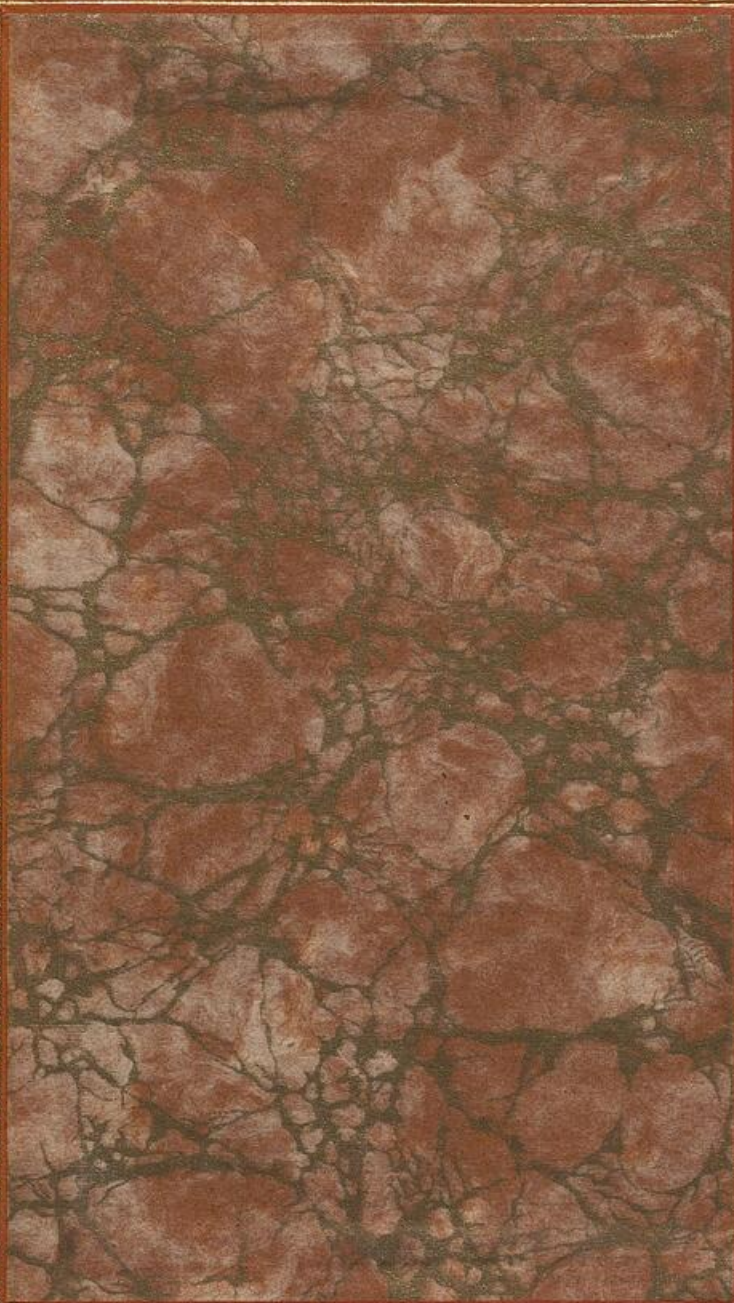
IV

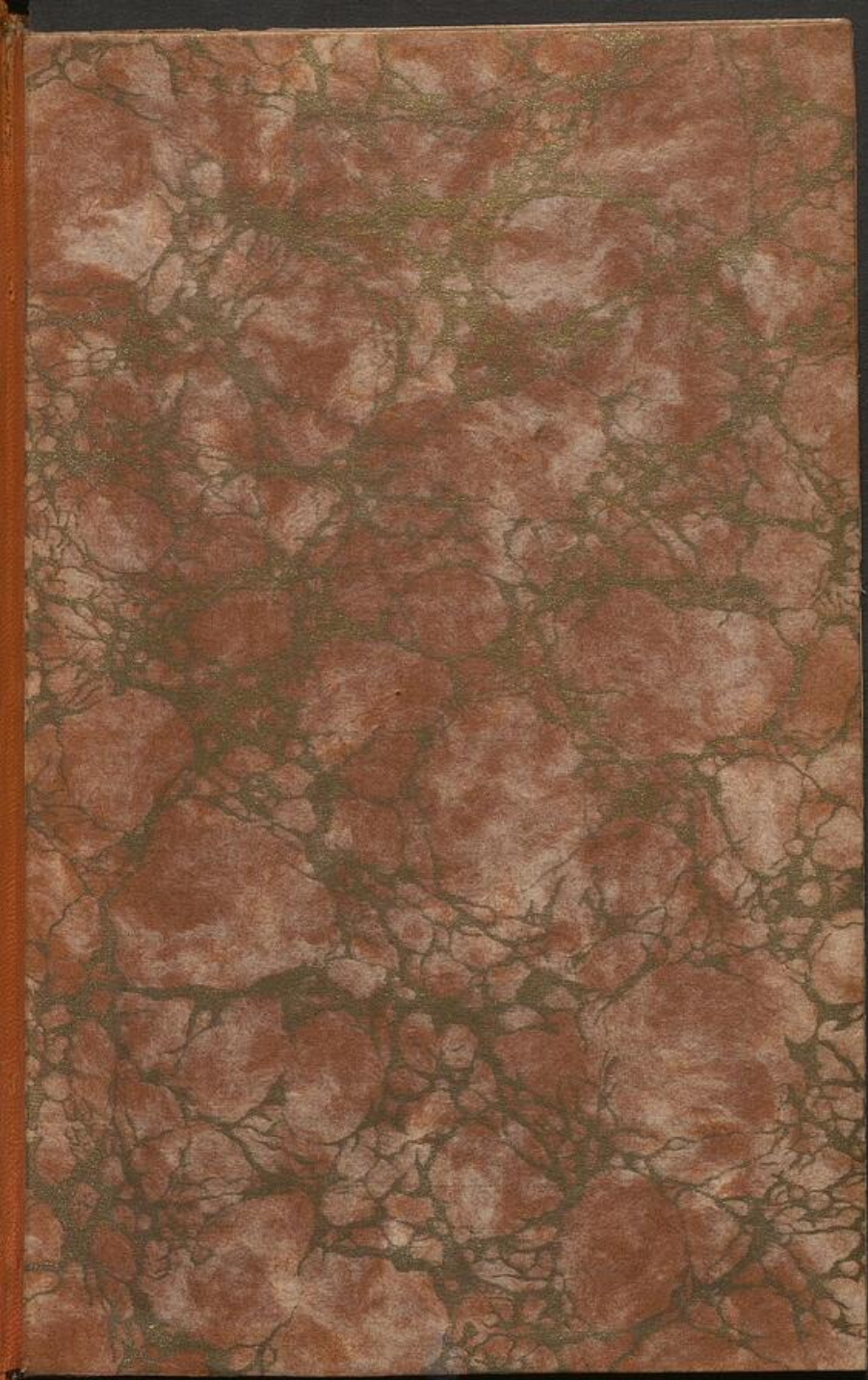
29

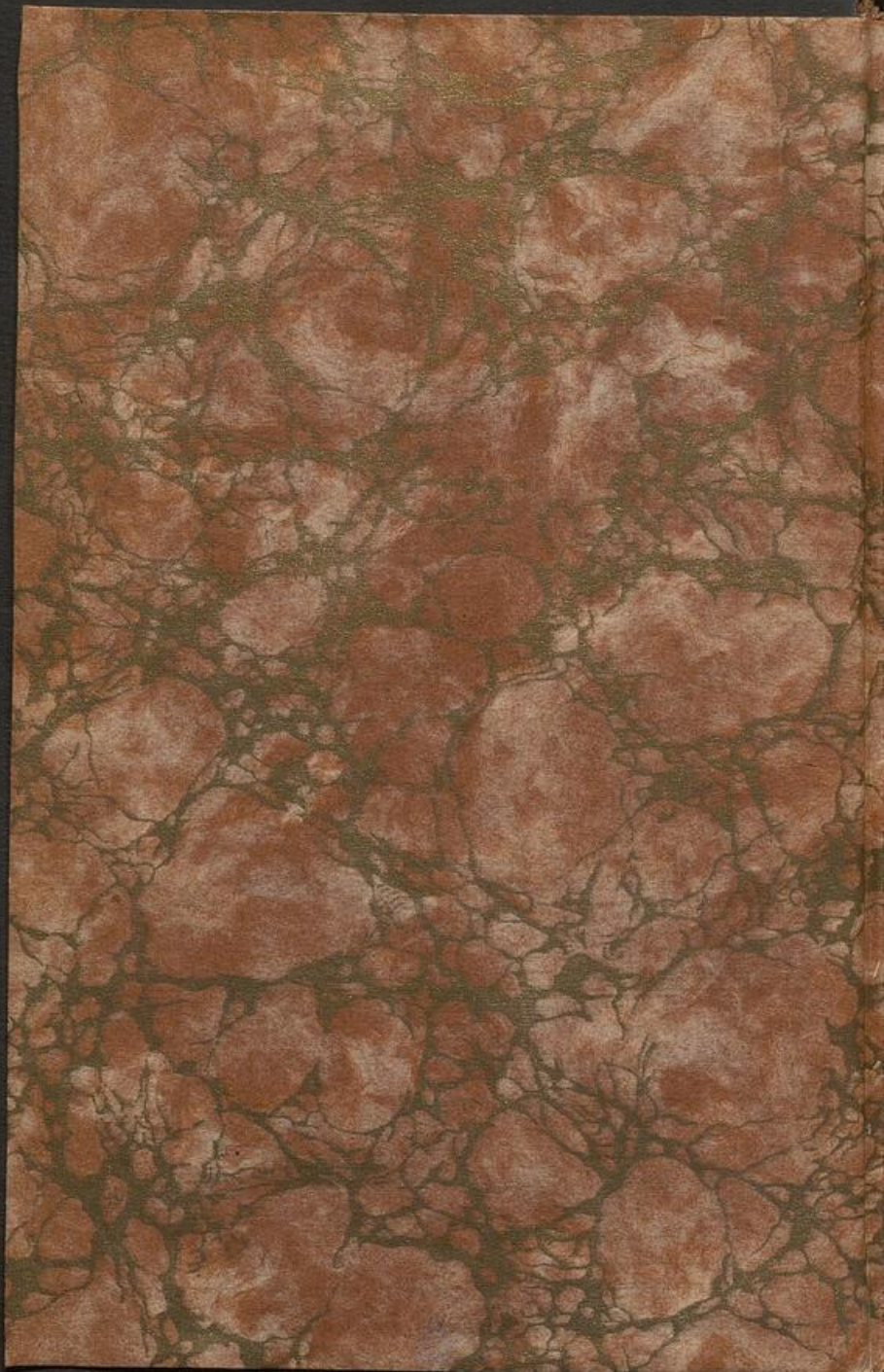
XI

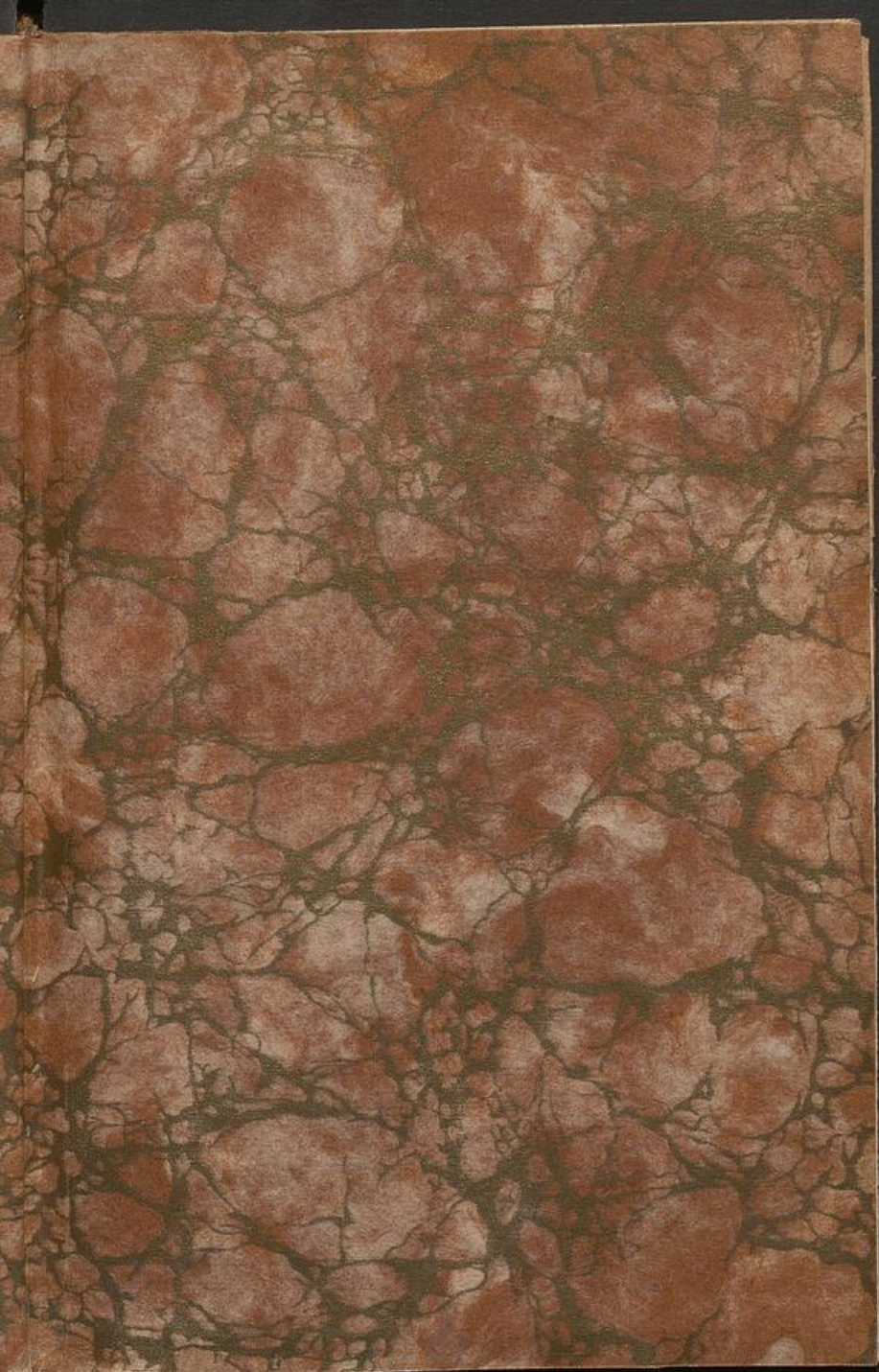
11

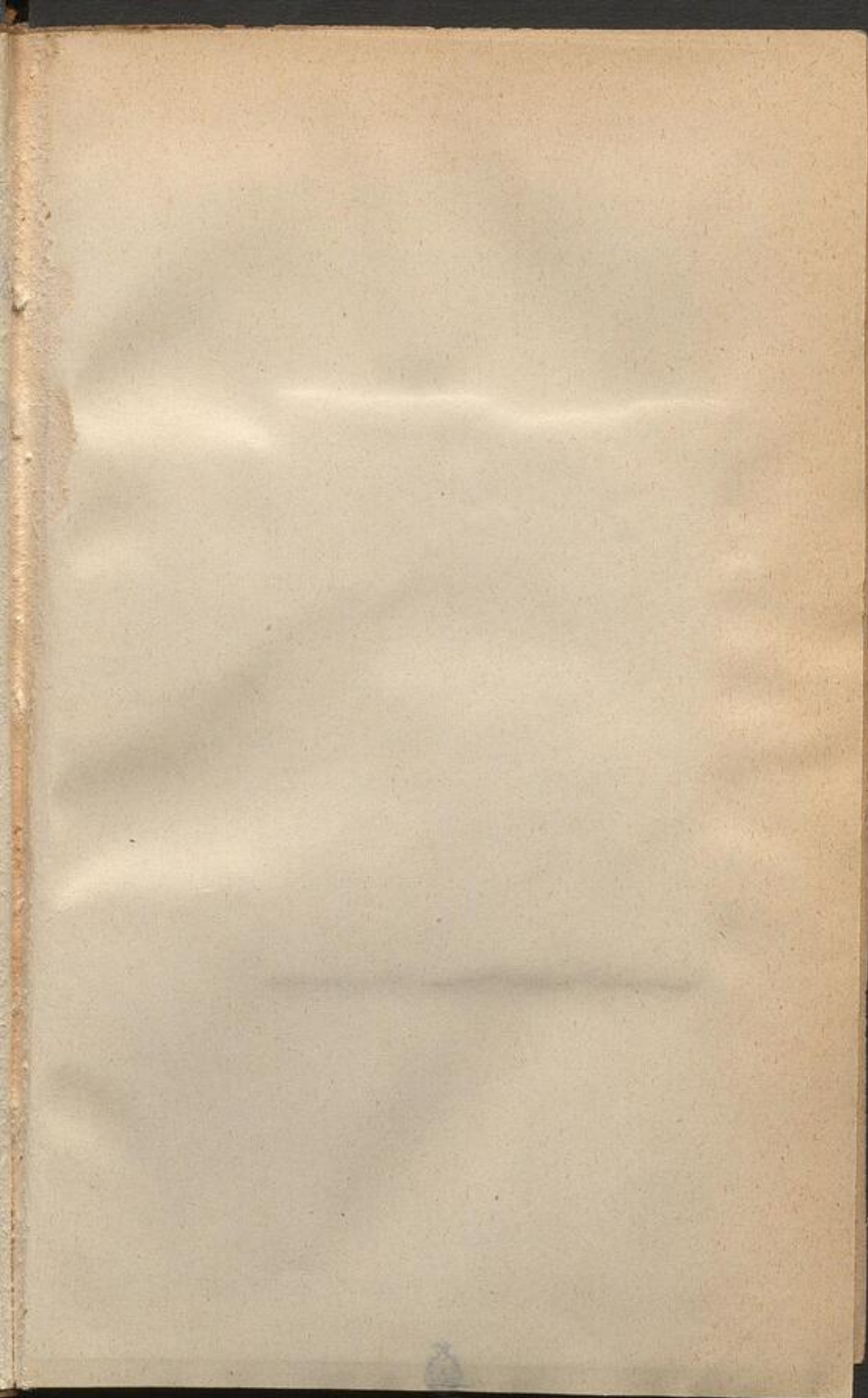

29 - XI - 11

Ex Libris
Duque de Arcos

N.º 3875

TV.

AZ ELMÉS NEMES
DON QUIJOTE DE LA MANCHA.

IRTA
MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA.

SPANYOLBÓL FORDÍTOTTA S BEVEZETTE

GYÖRY YILMOS.

KIADJA A KISFALUDY-TÁRSASÁG.
NEGVEDIK KÖTET.

(A MÁSODIK RÉSZ MÁSODIK FELE.)

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM TULAJDONA.

1876.

R-1800-

Budapest. 1876. Nyomtatott az Athenaeum nyomdájában.

XXXIII. FEJEZET.

Azon mulatságos társalkodásról, melyet a hercegné és hölgyei folytattak Sancho Panzával, s mely méltó az elolvasásra és megfigyelésre.

A történet úgy folytatja tovább, hogy Sancho az nap délután nem heveredett le szundítani, hanem, szavának állni akarván, mihelyest lenyelte az utolsó falatját, azonnal megjelent a hercegné előtt, kinek oly nagy kedve telt szavai hallgatásában, hogy maga mellett kínálta meg helylyel egy alacsony széken, a mit azonban Sancho, csupa merő illedemből, semmi szín alatt sem akart elfogadni. A hercegné azonban azt mondá neki, üljön le bátran mint kormányzó, s beszéljen mint csatlós, mely két körülménynél fogva már is méltó arra, hogy akár magának a bajnok Cid Rui Diaznak székét elfoglalja. Sancho vállat vont, engedelmeskedék s leült, a hercegné környezeitéhez tartozó kisasszonyok és asszonyságok pedig mind körbe fogták s a legmélyebb csendben nagy figyelemmel lesték mit fog mondani. Mindazáltal a hercegné nyitotta meg a társalgást e szavakkal:

— Minthogy tehát egészen magunk vagyunk, és senki más nem hall bennünket, nagyon szeretném, ha a kormányzó úr némely kétségeimet eloszlatná,

melyeket bennem a Don Quijote urnak már nyomtatásban is megjelent története támasztott. Ezen kétségek egyike pedig az, hogy miután a jó Sancho sohasem látta Dulcineát, akarom mondani Dulcinea del Toboso kisasszonyt, se Don Quijote úr levelét nem nyújtotta át, mivel az a jegyzék-könyvecskében maradt a Sierra-Morenában: hogyan merészelt azzal a költött válaszszal eléállni, meg azzal, hogy épen buzarostálás mellett találta, a mi csupa merő ráfogás és hazugság, s olyannyira kárára van a páratlan Dulcinea jó hírének, de meg a derék fegyvernökök tisztéhez és hűségéhez sem illő.

Ezen szavakra Sancho felkelt ültéből, de nem válaszolt egy kukkot sem; hanem a helyett meglapult testtel s újját ajakára illesztve körül sompolygott az egész szoba-szerte, minden függönyt meglibbentett, s csak a mikor ez megtörtént, akkor ült le megint s akkor mondá:

— Miután láttam, hogy a körülöttünk állókon kívül, titkon senki sem hallgatózik, most már minden félelem vagy tartózkodás nélkül felelek mind arra a mit tőlem kegyelmes asszonyom kérdezett, mind arra a mit még ezután kérdez. Legelőször is azon kezdem azonban szavaimat, hogy gazdám Don Quijote uram ő nagyságát valóságos sült bolondnak tartom, ámbár — a mint én vélem, de még egyebek is, a kik csak hallották — néha olyan okosan beszél s úgy ki-viszi a düllőre, hogy az ördög maga se tudná jobban; de mind a mellett is, ha az igazat minden csürés-csa-

varás nélkül meg kell vallanom, én bizony csak a mondó vagyok felőle, hogy eszelős. S mivel nékem ez a meggyőződésem, azért merek véle olyasmit is elhittetni a minek se füle se farka, mint az a levélre adott válasz is volt, úgy szintén egy másik eset is, mely valami heted-nyolczad napja esett, s a mi még meg sincs írva a történetben. A Doña Dulcinea kisasszonyom elbűvölését értem, a kiről azt füllentettem neki, hogy megbabonázták, a minek pedig a század része se igaz.

A hercegasszony kérte, mondja el ezt a tréfát vagy elbűvölést, Sancho pedig el is mondá szakasztott azon módon, a hogy végbe ment, a mi a hallgatókat nem kevésbé mulattatta.

Majd a hercegné így folytatá tovább szavait:

— A mit a jó Sancho épen most elmondott, az megint egy kétséget támaszt bennem, s úgy hallom, mintha valami azt sugná: Ha Don Quijote de la Mancha bolond, eszelős, hóbortos, s ha fegyvernöke Sancho Panza ezt tudja, s mind a mellett is szolgálja és követi és megbizik üres hitegetéseiben, akkor ő kétség kívül még gazdájánál is bolondabb és esztelenebb. S ha a dolog így áll, már pedig szent igaz hogy így áll, akkor csakugyan kár volt, hercegasszony, erre a bizonyos Sancho Panzára biznod ama sziget kormányzását: mert hiszen a ki saját magát nem képes kormányozni, hogyan tudna kormányozni másokat?

— Isten engem, kegyelmes asszonyom, visszonzá Sancho, ez a kétség mond valamit; de adja neki tudtára kegyelmességed, hogy ám beszéljen vilá-

gosan vagy úgy a hogy akar, én elismerem, hogy igazat mond : mert ha nekem csak egy csöpp eszem volna is, rég ott kellett volna hagynom gazdámat a faképnél; de hát így rendelte a sors és ez az én szerencsétlenségem. Nem tehetek máskép, nekem vele kell járnom; mind a ketten egy falubeliek vagyunk, én ettem az ő kenyereből, szeretem is nagyon, ő meg csupa jóság, nekem adta szamar-csikait, s én mindenek fölött hű vagyok, s így tehát nem egyéb, majd csak ásó-kapa választ el egymástól bennünket. És ha magasságod nem akarja is ide adni nekem azt az ígért kormányzóságot, azért én még is csak isten teremtese vagyok, s meglehet épen az válik lelkem üdvösségére, ha azt tőlem megtagadják. Mert ha valami nagyeszü nem vagyok is, azt a példabeszédet még is csak értem, hogy vesztire lett szárnya a hangyának; s meglehet, hogy a csatlós Sancho könnyebben bejut a mennyországba mint a kormányzó Sancho. Másutt is esznek fehér czipót, s a sötétben minden téhen fekete; s elég annak a maga baja, a kinek még ebéd után két órakor sincs szájában a reggeli falatja; a gazdagnak is csak egy gyomra van s a teli has nem kórog; a jó isten még az égi madarakra is gondot visel, s ha darócz, ha bársony, csak a hideg ne ártson; s ha egyszer az ember alól kirántják a gyékényt, holtában a gazdag is olyan csöndes mint a szegény ember; a pápának se kell nagyobb sír mint a harangozónak, pedig amaz ugyancsak nagyobb emennél: mert ha egyszer lyukba tesznek, bizony össze kell

szorúlnunk, vagy majd összeszorít más, akár tetszik akár se, s azzal aztán jó'jtszakát. Még egyszer is azt mondom ujfent, ha kegyelmes asszonyom mint boldognak nem akarja nekem adni a szigetet, tudom én, hogy mint okosnak is koppan az állam. Nem egyszer hallottam, hogy a kereszt mögött ördög áll, s nem mind arany a mi fénylik; a paraszt Vambát az ekeszarva mellől, igás barmától vitték el, hogy Spanyolország királyává tegyék, Rodrigot pedig biborából-bársonyából és a dinom-dánom közül, hogy a mérges kigyók agyon marják (ha ugyan a régi nóták nagyon el nem vetették a sulykot).

— Azok bizony nem vetették el, szóla közbe most Doña Rodriguez, a ki szintén ott volt a hallgatók közt, mert van egy románcz, a mely azt mondja, hogy Rodrigo királyt még éltiben — mondom — éltiben vetették egy olyan gödörbe, a mely teli volt kigyóval, békával, gyíkkal, s a király még ezután harmadnap is azt nyögte sírjában halk, fájdalmas hangon:

Azt eszik már, azt eszik már
A mivel legtöbb bünt tettem.

E szerint tehát csakugyan igaza van ezen urnak, mikor azt mondja: örömeőbb lesz ő paraszt mint király, nehogy a féreg pusztítsa el.

A herczegasszony meg nem állhatta, hogy föl ne kaczagjon udvarhölgye együgyűségén, de Sancho kifejezéseit és példabeszédeit is ámulattal hallgatá, s így szóla hozzá:

— A jó Sancho igen is jól tudja már, hogy a mit valaki lovag szavára ígért meg, meg is adja még ha életébe kerülne is. Férjem és uram, a herczeg, bárha nem a kóborok közül való, mindazáltal még is lovag, s így az ígért sziget felől adott szavát be fogja váltani, akárhogy szóija-szapulja is érte a világ nyelve. Csak tűrjön békén Sancho, s a mikor meg se gondolná, akkor ül bele szigete és birodalma kormányzékébe s megragadja a kormányrudat, úgy, hogy nem cserélne senki fiával. Csak arra az egyre figyelmeztetem, jól kormányozza majd alattvalóit, s ne feledje, hogy azok mind igen hű és becsületes emberek.

— Már hogy jól kormányozzam, viszonzá Sancho, azt csak tessék rám bízni: jószívű vagyok én már természetemnél fogva, s meg tudom szánni a szegény embert; de más részről meg: a ki kovászt maga tesz, attul czipó el nem vesz, s engem ugyan, a ki lelke van, senki az orromnál fogva nem vezet! Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni; én is az vagyok, s nem hagyom magamat kiveretni a járásomból; engem ugyan lóvá nem tesznek, s tudom én magam is hol szorít a csizmám; más szavakkal azt akarom mondani, hogy a jók emberökre találnak bennem, de a roszak át ne merjék lépni a küszöböm! Én azt tartom, hogy a kormányzóságba csak bele kell szagolni, s ha én egy-két hétig kormányzó leszek, úgy bele tanulok abba a mesterségbe, hogy jobban értek hozzá mint a szántás-vetéshez a miben nevedtem.

— Igaza van, Sancho, mondá a hercegaszszony, senki se születik e világra tudósan, s embe-
 reket tesznek püspökké, nem köveket. Hogy azonban
 visszatérjünk azon tárgyra, miről az imént beszélget-
 tünk, tudniillik a seňora Dulcinea elbűvölésére, én
 igazán és szentül hiszem, hogy a mikor Sancho el
 akarta ámitani gazdáját s azt hitetni el vele, hogy
 az a paraszt leány volt Dulcinea, kit aztán Don Qui-
 jote föl nem ismert, minthogy az el volt bűvölve: ez
 az egész dolog még is csak valami olyan varázsló
 munkája lehetett, a minők Don Quijote urat üldözik.
 Mert én csakugyan megbizható forrásból igazán és
 bizonyosan tudom, hogy az a paraszt leány, a ki
 olyan derekasan felpattant a számárra, az csakugyan
 Dulcinea del Toboso volt s még ma is az; s hogy a
 mikor a jó Sancho azt gondolta, hogy ő az ámitó,
 épen ő volt az elámitott. Ebben az igazságban pedig
 ép oly kevésbé lehet kételkedni mint a hogy az olys
 dolgokban sem a miket soha se láttunk. És jegyezze
 meg magának Sancho Panza ur, hogy nekünk is van-
 nak ám jóakaró varázslóink, a kik minden csürés-csa-
 varás nélkül híven és igazán elmondják itt azt, a mi
 a világon történik. Higyen szavamnak, Sancho, ha
 azt állítom, hogy az az ugri-futi paraszt leány tulaj-
 don maga Dulcinea del Toboso, a ki ugy el van ba-
 bonázva mint a saját szülő édes anyja. S hogy térül
 fordul, mikor meg se álmodnók, itt terem előttünk
 a saját maga személyében, mikor aztán Sancho is be-
 fogja látni mennyire tévedett.

— Az bizony mind meglehet, viszonzá Sancho, s most már magam is hinni kezdem, hogy az is mind igaz, a mit gazdám beszél a Montesinos barlangjáról, a hol — a mint mondja — Dulcinea del Tobosot szakasztott abban a ruhában és öltözetben látta, a melyben én láttam, mikor a csupa magam mulatságára elvarázsoltam. Az bizony mind a visszajáról eshetett meg csakugyan, a mint kegyelmességed állítja: mert hiszen az én számár eszemtől ki se telnék, fel se lehetne tenni róla, hogy egy szempillantás alatt olyan elmés hazugságot tudna kipenderíteni; de meg azt se hiszem, hogy gazdám olyan esztelen legyen, hogy az én együgyü, sületlen rábeszélésemre hitelt adjon olyan dolgoknak, a mikben nincs egy morzsa józan okosság. De azért, kegyelmes asszonyom, nagy jóságod ne tartson engemet valami gonosz lelkű embernek, mert hogyan is lehetne várni az ilyen magamféle tökfilkótól, hogy az olyan agyafürt búbajosok minden ármányos tettének-vettének minden csinját-binját kiismerje. Azt a mesét csak azért költöttem, hogy uram pirongatását kikerüljem, de nem volt mellette semmi sértő szándékom. Ha aztán másképp ütött ki, él az isten a mennyekben ki a szívet megitéli.

— Ugy igaz, viszonzá a herczegasszony; de mondja csak, Sancho, mi történt a Montesinos barlangjában? arról is szeretnék értesülni.

Erre aztán Sancho Panza pontról pontra elbeszélte azt az egész kalandot, a mit már mi is el-

mondottunk. Minek hallatára a hercegasszony így szóla:

— Ezen eseményből bizonyosképen lehet következtetni, hogy, minekutána a nagy Don Quijote azt állítja, ő ugyanazt a paraszt leányt látta ott a kit Sancho látott Tobosóból távoztukkor, ez kétségkívül Dulcinea, s itt igen furfangos és ármányos varázslóknak keze munkálkodik.

— Magam is azt tartom, viszonzá Sancho Panza, mert, ha nagyságos kisasszonyom, Dulcinea del Toboso, csakugyan el van varázsolva, elég baj az ő neki, s én bizony nem szállok szembe uram gonosz ellenségeivel a kiknek se szeri se száma. A mi igaz, az a kit én láttam, az paraszt asszony volt, én parasztnak láttam és így parasztnak tartottam. S ha ő Dulcinea volt, nem lehet azt énnekem felróni, én arról nem tehetek, különben üsse meg a mennykő. De csak így is járok én minden léptenyomon, engemet rántanak elé minden szíre-szóra: »Sancho mondta, Sancho tette, Sancho itt meg Sancho ott,« mintha bizony én volnék az egész világ bolondja, nem pedig az a Sancho Panza, a ki már könyvben is jár kézről kézre, a mint nekem Carrasco Sámson mondta, a ki legalább is olyan ember, hogy Salamancában lett babérossá, az ilyen pedig nem hazudnék egy világért se, ha csak épen kedve nem tartja vagy nagyon kapóra nem jön neki. Azért tehát senki én belém belé ne kössön; minthogy pedig megvan nekem az én becsületes hírem nevem, a jó hirnév meg — a mint

uram mondja — többet ér sok nagy gazdagságnál: csak ide azzal a kormányzósággal, s tudom isten esodát látnak. Mert a ki jól bevált fegyverhordozónak, beválik az jól kormányzónak is.

— A mit a jó Sancho itt mondott, jegyzé meg a hercegasszony, az mind csupa catói bölcs mondás, vagy legalább is olyan mintha magának Verino Mihálynak elméjéből került volna ki, a ki *florentibus occidit annis*. Egy szóval, hogy én is ugy beszéljek a hogy ő szokott, rosz korszóbul is jót lehet huzni.

— Ugy igaz, kegyelmes asszonyom, viszonzá Sancho, magam is jókat szoktam huzni néha, de soha sem rosz akaratból, hanem ha a szomjuság hajtott, ezt bevallom, mert nem vagyok szineskedő. Iszom biz én, ha kedvem tartja, de még ha nem tartja is ha megkinálnak, hogy senki se tartson finnyásnak vagy neveletlennek. De ugyan kinek is lehetne olyan kő szíve, hogy a barátságos koczintást visszautasítsa? Hanem azért, ha iszom is nem vedelek. A kóbor lovagok fegyverhordozói különben is rendesen csak vizet isznak, mert mindig hegyen-völgyön, tuskönbokron barangolnak, a hol egy irgalmas csepp borhoz se jutnak, még ha a szemök világát adnák is érette.

— Azt hiszem, viszonzá a hercegasszony; most pedig menjen, Sancho, pihenni, aztán majd folytassuk a beszélgetést, de meg arról is tegyünk, hogy a kormányzóság itt teremjen a mint kegyelmed maga szokta mondani.

Sancho ujfent kezét csókolt a hercegasszony-
nak s arra kérte, legyen oly kegyelmes és viseltesse
jól gondját szürkéjének, mert úgy szereti mint a
szeme fényét.

— Miféle szürkének? kérdé a hercegasszony.

— A szamaramnak, válaszolá Sancho, mert
a helyett, hogy számárnak mondanám, rendesen
csak szürkének szoktam hívni; s mikor ebbe a kas-
télyba beléptünk, ezt a tisztas asszonyságot kértem
meg, hogy vigyázzon rá, a mire úgy felfortyant mint
ha legalább is rutnak vagy vénségnek csufoltam
volna. Pedig az éltes asszonyságokhoz jobban illenek
a szamarak után látni, semhogy az úri termekben
pípeskedjenek. Teremtő szent atyám, de csak le is
rakta az ilyen asszonyságokat egy nemes ember a mi
falunkban.

— Bizonyosan valami buta paraszt lehetett,
jegyzé meg a dueña Doña Rodriguez, mert ha ne-
mes ember lett volna és művelt, minden esetre inkább
az égis emelte volna őket.

— Hagyjuk ezt, mondá a hercegasszony, szót
se többé; Doña Rodriguez hallgasson, Panza ur
pedig legyen nyugton, a szürke ellátásáról én gon-
doskodom, s minthogy az úgy a szívéhez nőtt, jobban
vigyázok rá mint a szemem bogarára.

— Beéri az azzal is, ha az istállóban állhat,
viszonzá Sancho, mert se ő se én nem vagyunk rá
méltók, hogy bennünket kegyelmességed szeme boga-
ránál többre becsüljenek; készebb volnék elpáhol-

tatni magamat. Mert habár uram azt mondja is, hogy az udváriasságban jobb, ha az ember inkább többet vesz a kártyán mint kevesebbet, de már az ilyen lábas jószággal szemben mértéket kell tartani és nem szabad túl menni az elégen.

— Jó is lesz, ha Sancho magával viszi a kormányzóságra, jegyzé meg a hercegasszony, ott azután jól tarthatja kénye-kedve szerint, de még fel is mentheti minden munkától.

— Ne gondolja kegyelmes asszonyom, hogy sokat mondott, szóla Sancho, láttam én már nem egyszer se kétszer, hogy szamarat vittek kormányzóságra, s ha én is elviszem az enyimet, az már nem lesz ujság.

Sancho szavai újra kaczajra és vidámságra gerjesztették a hercegasszonyt, ki most nyugodni küldte, maga pedig a herceget kereste föl, hogy elmondja neki a történeteket. Ketten aztán hatalmas tervet koholtak, hogyan tréfálják meg Don Quijotét, s vittek is véghez véle annyi elmés, ügyes tréfát, s valamennyit a lovagság szabása szerint, hogy ezek a legjobb kalandok közé tartoznak, valamelyek csak e nagy történetben foglaltnak.

XXXIV. FEJEZET.

Melyben az lesz elmondva hogyan jutottak annak tudomására, mi módon lehetne a páratlan Dulcinea del Tobosot a varázs alól feloldani, a mi e könyv leghiresebb kalandjainak egyike.

Herczeg és herczegné igen mulatságosnak találták Don Quijote és Sancho Panza társaságát, s még szilárdabban megmaradtak feltett szándékuknál, hogy egy pár tréfát üznek majd velök, olyat a mi a kalandok színét és látszatát viselje. Egy ilyen igen sikerültnek kiindulási pontjává azt tették a mit Don Quijote beszélt a Montesinos barlangjáról; a min azonban a herczegasszony leginkább csodálkozott, az volt, hogy Sancho oly annyira együgyü, hogy csalhatatlan igazságnak tartja most már maga is Dulcinea del Toboso elbűvölését, holott pedig az egész ármányosságnak ő maga volt a mestere és varázslója. Kiadván tehát a parancsolatot a cselédségnek, hogy mindenben mihez tartsák magokat, hatod napra azután hajtó vadászatra vitték magokkal nagy vadra, akkora vadász és hajtó sereggel, a mekkora valamely koronás király körül is elég lett volna. Don Quijotének valamint Sancho Panzának is zöld vadász ruhát adtak a legfinomabb posztóból; azonban Don Quijote nem akarta felölteni, az lévén az ellenvetése hogy rövid idő mulva ugyis visszatér megint a fegyverviselés nehéz foglalatosságához s nem hordozhat magával semmiféle ruhatárt és podgyászt. Sancho ellenben

nagyon is elfogadta a mivel megkinálták: majd eladja — gondolta magában — a legelső alkalommal mihelyt lehetséges lesz.

Eljött végre a várva várt nap, Don Quijote föl-fegyverkezett, Sancho Panza pedig felöltözött, s szürkéje hátán — melytől nem akart megválni, bárha paripával is megkinálták — oda csatlakozott a vadászok csoportjához. A herczegasszony gyönyörű vadászöltönyben jelent meg, s Don Quijote, a ki maga volt a megtestesült udvariasság és figyelem, a herczeg minden ellenzése daczára sem tágitott, hogy ne ő tartsa a herczegné paripája kantárát.

Végre egy erdőhöz értek, mely két hegy között terült, s itt lesbe álltak, ki védő hely mögött, ki a mély-uton, s mikor a hajtók is szétoszoltak már külön csapatokra, a vadászat egyszerre elkezdődött oly nagy zajjal, kiáltással, lármával, hogy az ember a szomszédja szavát se érthette a kutyaugatástól és kúrtrivalgástól.

A herczegasszony leszállt paripájáról s hegyes vadászdárdával kezében ott foglalt helyet, a hol tudta hogy a vadkanok azon szoktak járni. A herczeg is leszállt, ugy szintén Don Quijote is, s oda álltak a herczegné mellé; Sancho pedig mind ezeknek hátok mögött huzódott meg, le se szállva szürkéjéről, melytől nem mert megválni, nehogy valami baja essék.

Alig hogy lábok a földet érte s alig hogy számos cselédjük sorba állt körülöttök: roppant nagyságu vadkant látának feléjük törtetni, melyet az ebek

hajtottak fel s a vadászok vettek üzőbe; fogait és agyarait csattogatta s turta szájával a tajtékot. Don Quijote, mihelyest észrevette, rögtön karjára füzte paizsát, kardjához kapott s előre rontott hogy szembe szálljon vele. Ugyan úgy tett vadászgerelyével a herczeg is, de a herczegasszony mindkettejököt megelőzte volna, ha a herczeg vissza nem tartóztatja. Az iszonyu állat megpillantására csak az egy Sancho szökött talpra szürkéjéről, s vesd el magad úgy neki iramodott a mint csak a lába bírta s minden áron fel akart menekülni egy magas tölgy fára, a mi azonban nem sikerült; sőt ellenkezőleg a mint már fele útján fen volt az egyik ágon, erőnek erejével a fa teteje felé törekedve, oly szerencsétlen volt s oly pórrul járt, hogy az ág eltörött alatta, ő meg lezuhantában függve maradt egy ág csonkáján a levegőben, úgy hogy a földet nem érhetette. Ebben a rettenetes helyzetben, s tapasztalva azt, hogy a zöld dolmány reped-hasad, de meg arra is gondolva, hogy ha az a veszett állat erre veszi útját, még el is érheti: olyan éktelen ordítást csapott s oly keservesen kiabált segítségért, hogy a kik csak hallották de nem látták, mind azt hitték már bizonyosan valami vadállat marczangolja. Végre az agyaras vadkant a neki szögzött sok vadászdárda szurásai elejtették. Ekkor Don Quijote arra fordult a merről Sancho felismert kiáltozását hallotta, s ime látá hogy ott függ a tölgy ágán, fejfelé lefelé, a szürke pedig mellette áll, gazdáját el nem hagyva nyomoruságában. Cide Hamete meg is

jegyzi, hogy Sancho Panzát csakugyan ritkán lehetett a szürkéje nélkül látni, a szürkét meg ő nélküle, oly nagy volt a barátság és a hűség melylyel egymás iránt viseltettek.

Don Quijote oda ment hozzá és lekasztotta Sanchot, ez azonban alighogy megszabadult s alig hogy talpa a földet érte, először is a vadászdolmány repedését vette szemügyre, s a szive mód nélkül elfacsarodott, mert e ruhának akkora becsét tulajdonított mint valami földesuri birtoknak.

E közben a hatalmas vadkant egy öszvérre tették s fölbokrétázták rozmarin ágakkal és myrtus galyakkal mintegy győzedelmi jel gyanánt, s a zsákmányt egy nagy vászonsátor felé vitték, mely az erdő közepén volt verve. Itt az asztalok már terítve álltak, s csak hozzá kellett ülni a lakomához, mely olyan dús, oly fényes volt, hogy egymaga is elegendő tanúságot tett annak előkelő állásáról és bőkezűségéről a ki adta.

Sancho oda mutatta szétszakadt ruhája foszlányait a herczegnének s így szóla :

— Ha mi csak nyulra vagy apró madarakra jöttünk volna, bizonyos vagyok benne, hogy az én dolmányom se jár ily pórul. De nem is tudom mi gyönyörűség lehet abban, hogy az ember olyan állatra lessen, a mely ugy felhasíthat egy agyarával, hogy életünkkel adjuk meg az árát. Emlékezem, hallottam én énekelni egy régi románczot a mely azt mondja :

Szedjenek szét egy a medvék
Mint a nagyhirű Favilát.

— Az gót király volt, mondá Don Quijote, s egykor nagy vadra menvén vadászatra, egy medve tépte szét.

— Épen azt mondom én is, viszonzá Sancho, s nekem ugyan egy cseppet sincs inyemre hogy a fejedelmek és királyok csupa gyönyörüségből ilyen veszedelemnek teszik ki magokat, a mit igazság szerint gyönyörüségnek szabad se lenne tartani, mert abból áll hogy az ember életét veszi egy-egy olyan oktalan állatnak a mely pedig senkinek se vétett.

— Nagyon csalódik kegyelmed, Sancho, felelt a herczeg, mert ellenkezőleg, az ilyen nagy vadászat sokkal jobban megilleti a királyokat és fejedelmeket, és sokkal szükségesebb is nekik mint bármi más. A vadászat kész képe a csatának: ebben is megvannak a hadi tervek, cselfogások, törvények hogy az ember a maga megóvásával ejthesse el ellenségét; tünni kell mellette a legiszonyubb hideget s a legrekkenőbb forróságot; le kell mondani a tunyaságról, az álomról, s a ki a vadászatot gyakorolja, annak tagjai mozgékonyabbakká lesznek, szóval olyan élvezet, a mely nem jár senkinek kárával, ellenben igen soknak gyönyört nyujt. S a mi legjobb az egészben, az, hogy minden ember nem üzheti mint a más fajta egyéb vadászatokat, az egy sólymászatot kivéve, a mely szintén csak királyoknak és nagy uraknak való. Azért tehát, Sancho barátom, térjen más véleményre,

s ha majd kormányzóvá lesz kegyelmed, járjon ki szorgalmasan vadászgatni, majd meglátja mennyi hasznát veszi.

— Azt ugyan nehezen, viszonzá Sancho, a jó kormányzó olyan mint a lába-törött, otthon csücsül szépen. Ugyancsak derék dolog lenne, ha az ügyes-bajos emberek nagy fáradsággal hozzá törekednének, ő meg ott hajkurászná a maga mulatságát az erdön; elvihetné az ördög az ilyen kormányzást. Nekem, uram, igaz lelkemre mondom, úgy látszik, hogy a vadászat meg az ilyes haj-czühe sokkal inkább naplopóknak való semmint a kormányzóknak. A mivel majd én akarom magamat mulatni, az az adutkozás lesz husvét napján, vasárnaponkint és ünnepnapokon meg a kuglizás, míg az ilyen vadászat meg hajhászat nem kell, uram, se testemnek se lelkemnek.

— Adja isten hogy ugy legyen, Sancho, csakhogy az ígéret szép szó, ha megadják nagyon jó.

— Már adják, nem adják, viszonzá Sancho, a jó fizetőt nem búsítja a zálog, s ha isten akarja vélem leszen karja, s tudja isten kinek subát, kinek gubát; azt akarom mondani, ha isten megsegít s én meg becsületesen megteszem kötelességemet, különb ember leszek a kormányon mint valami saskeselyü. S a ki nem hiszi, nyuljon a számba s tapintsa meg a fogamat tudok-e harapni vagy se.

— Hogy az isten büntessen meg s vele együtt minden szentjei, átkozott Sancho! kiálta fel Don

Quijote, ugyan mikor érem meg már azt az időt, a mikor — a mint már oly gyakran mondtam — egyszerűen s okosan hallak beszélni, minden közmondás nélkül? Kergessék a patvarba kegyelmességtek ezt a bolondot, uraim, más különben lelköket nem csak két, hanem két ezer példabeszéd között fogja agyon darálni, a miket ugy a hajoknál fogva cibál ide s a mik annyira nem ide valók, hogy az isten legyen irgalmas neki vagy énnekem ha meg tudom hallgatni.

— Habár Sancho Panza több közmondást idéz is mint maga a görög comendador*), jegyzé meg a herczegné, mindazáltal rövidségök s velősségök-nél fogva nem kevésbbé méltók az elismerésre. A mi engem illet, igazán elmondhatom, hogy nekem nagyobb élvezetet szereznek mint mások, még ha jobban meg lennének is válogatva s helyesebben alkalmazva.

Ilyen s ehhez hasonló társalgás közben távoztak megint a sátorból az erdőbe, s a nap azzal mult hogy a hálókát s töröket vették szemügyre; így érte ott őket az est, mely azonban nem volt sem oly tiszta sem oly csendes mint az évszaktól várni lehetett volna, mely épen nyár közepe volt. A fél homály egy neme borongott a tájon, mi azonban épen nagyban

*) Pellicer szerint: Don Fernan Nunez de Guzman, santiago-i főpap (comendador), ki a görög melléknevet onnan nyerte, mivel annyira szerette a klasszikai tudományokat, hogy a salamancai egyetemen a görög és latin irodalmat nyilvánosan s csak a maga jószántából tanította. Ford.

elésegité a herczeg pár szándékát. S így, a mint be-
 esteledett, kevéssel a szürkület beállta után, egyszerre
 csak úgy látszott mintha az erdő mind a négy sar-
 kán égne s nyomban aztán jobbra-balra szanaszerte
 minden felé számtalan trombita és egyéb hadi zene-
 szer rivalgása harsant fel mintha az erdőn át egész
 lovas seregek robognának. A tűznek világa s a hadi
 hangszerek harsogása majdnem megvakítá, s szinte
 elkábítá szemét-fülét a közel állóknak, de általában
 mind azoknak valakik csak az erdőben voltak. Egy-
 szerre iszonyu lelili, üvöltés zajdult fel, a mint
 a mórok szokták csatariadásukat hallatni. Trombiták,
 kürtök harsogtak, pergett a dob, sipok süvöltöttek, s
 mind ez majdnem egyszerre, oly vadul és nőttön-növe,
 hogy a tenger hangszer zürzavart hangzásától csak
 az nem siketült meg a ki már különben is elvesztette
 a hallását. A herczeg megdöbbsent, a herczegné ösz-
 szerezzen, Don Quijote bámult, Sancho Panza resz-
 ketett, de még azok is meghökkentek a kiknek egyéb-
 ként tudomásuk volt a dolgról.

A félelem mindnyájokat némává tette, s ime
 egy ördögnek öltözött gyors futár száguldott el előt-
 tők, a ki póstasip helyett egy öblös, roppant kürtöt
 fujt, a mely recsegő és borzalmat keltő hangot adott.

— Hóha, futár! kiálta rá a herczeg, ki vagy?
 hová törekszel? micsoda hadsereg az mely ezen az
 erdőn át akar vonulni?

Mire a futár hajmeresztő s irtózatossá hangon
 így válaszolt:

— Én az ördög vagyok s Don Quijote de la Manchát keresem; az a tömeg, a mely erre tart, hat sereg varázsló, a kik egy diadalkocsin hozzák magokkal a páratlan Dulcinea del Tobosot. Elbűvölten jő a nemes franczia Montesinossal, s értésire akarja adni Don Quijotének, mi módon lehet azt a kisaszszonyt a varázs alól feloldani.

— Ha te ördög volnál a mint mondod és külsőd is mutatja, már eddig is rá ismertél volna ama bizonyos Don Quijote de la Mancha lovagra, mert im itt áll előtted.

— Istenemre és igaz lelkekre mondom, viszonzá az ördög, észre sem vettem; annyi mindenféle gondolat jár az eszemen keresztül-kasul, hogy a fő dolgot, a miért jöttem, el is felejtettem.

— Ez az ördög kétségkívül igen becsületes ember és jó kereszttyén lehet, jegyzé meg Sancho Panza, máskülönbem nem esküdnék istenre meg igaz lelkére. Most látom be még csak, hogy a pokolban is lehetnek becsületes, derék emberek.

Ekkor az ördög, a nélkül hogy leszállt volna, egyenesen Don Quijotehoz fordult s így szóla :

— Hozzád, az oroszlánok lovagjához (mert már is azoknak körmei közt látlak), hozzád küld engemet a szerencsétlen, de nemes Montesinos lovag, ki meghagyta, mondjam meg hogy várd be ott azon a helyen a hol veled találkozom, mert magával hozza azt a kit Dulcinea del Tobosonak hívnak; tudtodra akarja adni, hogyan lehet e hölgyet a varázs alól fel-

oldani. S minthogy nem jöttem semmi más okból, nincs is miért tovább itt maradnom. Véled ördög czimboráim, e magas uraságokkal pedig legyenek a jó angyalok.

E szavak után belefűtt roppant kürtjébe, hátat fordított s aztán elrohant, be sem várva senkitől semminemű feleletet.

A bámulat újra elfogta mindnyájokat, de főleg Sanchot és Don Quijotet: Sanchot annak hallatára, hogy Dulcinea a világos igazság ellenére csakugyan el volna varázsolva; Don Quijotet pedig annál fogva, mert sehogy se tudott tisztába jönni azzal, hogy csakugyan igaz-e vagy sem a mi véle a Montesinos barlangjában történt. Még e gondolatokba volt elmélyedve, midőn a herczeg így szóla hozzá :

— Hajlandó lesz nagyságod bevárni, señor Don Quijote ?

— Hogy ne lennék! viszonzá ő, megállok itt helyemet bátran és rettenhetetlenül, ha a pokol minden hatalma támadna is ellenem.

— De lássak én csak még egy olyan ördögöt s halljak még egy olyan kürtöt mint az az iménti, én bizony kereket oldok, mondá Sancho.

E közben az éj még jobban besötétült, s a fák között sok olyan fényesség röppent el, mint a hogy az ég boltján a föld száraz párolgásai elsuhananak, a melyek szemünknek futó csillagoknak látszanak. Egyszermind iszonyu csikorgás is hangzék, hasonló ahhoz, a mit az ökrös szekerek irdatlan korong-kerekei

okoznak, a mely folytonos, kegyetlen nyikorgástól — a mint mondják — még a farkasok meg a medvék is megfutnak, ha épen vannak a tájt a merre azok mennek. Ehhez a borzasztó lármához még egy másik is járult, a mely mindent felülmult: ugyanis az, hogy a mint látszott az erdő mind a négy sarkán egyszerre foly a csata vagy ütközet, mert itt az ágyuk mély dörgése bömbölt, amott meg számtalan puska ropogott, a közelben a hadakozók kiáltozása hangzék, a távolban pedig a mór lelili üvöltött. Szóval a sipok, kürtök, szarvak, harsonák, klarinétok, trombiták, dobok, ágyuk, puskák hangja s mind ezek fölött a szekerek irtózatoss nyikorgása együtt és összevéve oly borzadalmas és zürtzavart zajjá vegyültek, hogy magának Don Quijotének is össze kellett szednie szive minden bátorságát hogy ki tudja állani; hanem a Sanchoé az inába szállt, s oda ájult szegény feje a hercegné ölébe a ki felfogta s nyomban mindjárt hideg vizért futtatott hogy képen öntsék. Ezt ugyan meg is tették, s mire magához tért, már akkor az egyik nyikorgó kerekű szekér oda érkezék a tetthelyre. Négy lomha ökör huzta, mind a négy bevonva fekete takaróval. Mindeniknek szarvára egy-egy nagy égő viasz fáklya volt kötve, a szekéren meg egy magas ülés melyen egy tisztos külsejű vén ember ült, a kinek szakála fehérebb volt még a hónál is és olyan hosszú hogy egész övig ért. Bő palástot viselt fekete csinvaszonzóból, ugyanis a szekérré töméntelen világoosság levén feltüzdelve, igen jól ki lehetett venni mindent a

mi rajta volt. Az ökröket két rút ördög hajtotta, ugyan olyan csinvatba öltözve, de ábrázatuk olyan éktelen csunya, hogy a mint Sancho egyet nézett rajtok, mindjárt behunyta a szemét hogy tovább ne lássa.

A mint tehát a szekér eléjük érkezett, a tisztas arczu öreg ember fölemelkedék üléséről s talpra állván nagy fenhangon így szóla :

— Én a böles Lirgandeo vagyok! s azzal a szekér megint odább ment minden szó nélkül.

Nyomában ennek egy másik szekér jött, szintén ily trónon ülő másik öreggel, a ki megállítva a szekeret, épen olyan méltóságteljes hangon mint az előbbi, ezt mondá :

— Én a böles Alquife vagyok, a rejtélyes Urganda nagy barátja! s azzal ment odább.

Menten követte ezt is egy harmadik szekér, de a ki ennek az ülésén helyet foglalt, az nem volt olyan tisztas öreg mint az előbbiek, hanem egy tagba szakadt, roszt képű ficzkó, a ki szintén talpra állt mikor oda érkezett, csakhogy sokkal nyersebb és ördögibb hangon mondá :

— Én a varázsló Arkalaus vagyok, Amadis de Gaulának és minden pereputtyának halálos ellensége. S azzal ő is tova vonult.

A szekerek nem nagyon távol megálltak, s így kerekeik gyötrelmes nyikorgása elnémult, s azután semmi egyéb zaj sem hangzott többé csupán igen kellemes, összevágó zene hangjai, a mire Sancho egészen felvidult, s jó jelnek tartva így szóla a her-

czegasszonyhoz a kitől az egész idő alatt egy topantott tapodtatnyira se mert eltávozni:

— Kegyelmes asszonyom, a hol zene szól, ott nem lehet semmi rosztól tartani.

— Valamint ott sem a hol fény van meg világosság, viszonzá a herczegasszony.

Mire Sancho így válaszolt:

— Fényt a tűz ad, világosságot meg az égő hársábok, a mint azokról láthatjuk, a kik körülvesznek s úgy fordul meg is perzselnek bennünket; de a zene mindig örömet és mulatságot jelent.

— Majd meglássuk, jegyzé meg Don Quijote, ki az egész párbeszédet végig hallgatta.

S csakugyan igaza volt, a mint a következő fejezet bizonyítja.

XXXV. FEJEZET.

Melyben az lesz folytatva, milyen értesülést nyert Don Quijote a felől, hogyan lehet Dulcineát a varázs alól felszabadítani, úgyszintén más bámulatrahéltó események.

A kellemes zene hangzása közben egy ugynevezett diadal-kocsit láttak feléjük közelíteni, melyet fehér takaróval borított hat szürke öszvér huzott, s mindegyiken egy-egy vezeklő, hasonlóképen fehérbe öltözve, s kezökben mindnyájan égő nagy viasz fáklyát tartottak. Ez a szekér két akkora vagy majdnem három akkora is volt mint az előbbieket s oldalát meg

az elejét más tizenkét hófehér vezeklő foglalá el szintén égő fáklyával valamennyen, a mely látománnyal éppen oly meglepő volt mint a mily félelemgerjesztő egyszermind. Egy emelt trónuson pedig egy nimfa ült, száz meg száz ezüst szövetű fátyolba burkolózva melyen töméntelen arany pillangó csillogott, a mi öltözetének ha nem is éppen gazdag, de legalább ragyogó szint kölcsönzött. Arczát igen finom, átlátszó fátyol fődé, melynek szövete nem akadályoztatta meg az embert, hogy az alatta rejlő gyönyörű leányarczot ki ne vehesse, s a nagy világosság mellett még a bájos vonások és az évek is fel valának ismerhetők, s úgy látszék, hogy a lányka nincs huszon tul és tizenhétén innen. Mellette egy másik alak foglalt helyet, egész sarkig érő, hosszú lebernyegben, fején fekete fátyollal. Mihelyest ez a szekér ott állt szemtől szemben a herczeg párral és Don Quijoteval, a szekérről jövő fuvola-, hárfa- és lant-hangok azonnal félbeszakadtak, s a lebernyeges alak fölállva ültéből, hosszú ruhája szárnyait széttárta s arczárul félre lebbenté fátyolát, mi által valóságos halál alakját fődte fel, azon rútan és hús nélkül, a mire Don Quijote elszörnyedt, Sancho halálnak vált s a herczeg párt megdöbbenés fogta el. S mikor ez az eleven halál már talpra állt, kissé aluszékony hangon s nem valami könnyen pergő nyelvvel így kezdé szólani :

Én a Merlin vagyok, kiről a mondák
Azt hirlelik, hogy ördög volt atyám
(Mi az időktül is helybenhagyott.

Hazugság), a bűbajosok királya,
 Fejdelme én s egész archivuma
 A Zoroaster-féle tudománynak,
 Vetélytárs szemben a korszázadokkal
 A melyek béborítanak irígyen
 A hős kóborlovagság tetteit
 Kiket meg én mindig nagyon szerettem.

És, bárha a bűbajosok s varázslók
 Kedélye folyton zordon és rideg,
 Mogorva, durva : én szelid vagyok,
 Tudok szeretni, szólni nyájasan
 És minden embernek javát kívánom.
 Len, Díte árnyborított csarnokában,
 Hol lelkem épen a bűvös körök
 S varázsjegyek rajzába mélyedett :
 A páratlan Dulcinea del Toboso
 Bús jajszavát ott hallottam meg én.

Megértém bal sorsát s elbűvölését;
 Hogy változott át fényes úri hölgyből
 Paraszt leánynyá : s szívem megesett.
 És lelkemet e rút s irtózatossá
 Burkába zárva, íme eljövék ;
 Előbb azonban mély, titokszerű
 Bűvészetemnek százezernyi könyvét
 Mind átlapoztam ; s most gyógyszerert hozok
 E szörnyű fájdalomra, szörnyű bajra.

Te, dísze, éke mind azoknak a kik
 Aczél és gyémánt öltönyt hordanak,
 Jeltornya, fénye, útja és vezére
 Azoknak, a kik a silány nyugalmat
 S a lágy pehelyt megvetve, fölvevék
 A régi, véres fegyverhordozás
 Eltűrhetetlen súlyos terheit :

Te néked mondom, oh hős, mindörökké
 Eléggé nem dicsérhető vitéz,
 Oly bátor mily értelmes, Don Quijote,
 Hispánia s Mancha fénye, csillaga :
 Hogy régi lényét újra visszanyerje
 A páratlan Dulcinea del Toboso,
 Szükség, hogy Sancho fegyverhordozód,
 Saját kezével mérjen három ezret
 S azonfölül még három száz csapást
 Meztelen, hatalmas alfelére,
 De úgy, hogy égjen, csipjen és sajogjon :
 Így aztán mind azok lecsillapulnak,
 Kik ezt a szörnyü sorsot rá veték ;
 S ez volt, urak, mi végett én jövék.

— Ugyan ugy-é? kiálta fel Sancho e szavakra. Mindössze is csak három ezeret csapjak magamra? Hát nem csapok én, de még hármat se oly igaz mint hogy egy csöpp kedvem sincs magamon három tőszurást ejteni. Vigyen el az ördög az ilyen varázs-feloldó mesterségeddel! Szeretném tudni, ugyan mi köze az én alfelemnek a bűbájosságához? Isten úgy segítjen, ha Merlin úr nem tudja más módját, hogy Dulcinea del Toboso kisasszonyt mi-kép lehet a varázs alól feloldani, én miattam ugyan elbűvölten szállhat akár a sírba is.

— Majd hát én bánok el veled, dörgé Don Quijote, semmirekellő, fokhagymafaló te, majd én kötlek ide egy fához, olyan meztelen a mint anyád e világra szült, s mérek én rád nem háromezer háromszáz csapást, hanem hatezer hatszázat, és úgy rád sózom, hogy háromezer háromszáz rázkódásra se rá-

zod le magadról! S vissza ne felelj nekem egy szót se, vagy kiszakasztom belőled a lelkedet!

Minek hallatára Merlin közbe szóla:

— Nem úgy, abból semmi sem lesz: mert a jó Sanchonak a rá mérendő csapásokat az ő beleegyezésével kell elszenvednie, nem pedig erőszakkal, akkor a mikor ő akarja, s még a végső határidő sincs megszabva. Sőt az is meg van engedve, hogy, ha a megkorbácsolás ütlegeit felényire akarja leszállítani, akkor másnak a kezével csapassa meg magát, bárha ezen esetben az ütések valamivel súlyosabbak lesznek is.

— Se a más keze, se magamé, tiltakozék Sancho, se súlyos se nem súlyos, egyáltalában semmi kéz ne érjen hozzám. Hát én szültem-e talán e világra Dulcinea del Toboso kisasszonyt, hogy az alfelem adja meg annak az árát, a mit az ő szemei hibájának kell febróni? Ott az uram, ez az ő kötelessége, mert ő az, a ki egy csont egy vér a kisasszonynyal, hiszen minden lépten-nyomon »én életemnek, én szívemnek« mondja, támaszának, meg gyámolítójának: üsse-verje hát érte magát ő, s kövessen el mindent a mit csak kell, hogy a varázs alól föl legyen oldozva; de, hogy én korbácsoljam meg magamat? A b e r n u n c i o!

Alig végezte Sancho e szavakat, a Merlin lélkének szomszédságában ülő ezüst lepleles nimfa feláll a könnyü fátyolát hátra lebbentve, olyan arcot tára fel, a melyet mindenki rendkívül szépnek talált;

majd egészen férfias bátorsággal s épenséggel nem nőies hangon, szavait egyenesen Sancho Panzához intézve, így szóla:

— Oh te boldogtalan fegyverhordozó, te tökéfejú, a kinek szive tölgyfából van, benseje meg kőből és kavicsból! ha talán azt parancsolnák, te rabló, te embernyúzó, hogy ugorjál le valami magas toronyból; avagy azt kívánnák tőled, emberi nem ellensége te, hogy egy tuzat békát, két tuzat gyíkot és három tuzat áspis kigyót nyelj el; vagy ha arra akarnának rávenni, hogy gyilkos, éles karddal öld meg feleségedet, gyermekeidet: akkor nem lehetne csodálni ellenkezésedet és szabódásodat. De ekkora lármát csapni háromezer háromszáz korbácsütésért, a hányat még a legsatnyább iskolás gyermek is kiáll minden hónapban: ez csodálkozásra, iszonyra s elszörnyedésre kelt minden érző szívet, a ki csak hallja, de még azokat a szíveket is, melyek ezen esetről majd jövődében értesülnek! Vessed, nyomorúlt, megkeményedett szívű teremtés, vessed — mondom — gyáván pislogó bagolyszemeidet az én szememnek tündöklő csillagokhoz hasonlított golyójára, s azt fogod látni, hogy patakonkint, folyamonkint ömlesztik könnyűk árját, s barázdákat, csapásokat, egész utakat vágnak én arczaimnak szépséges virányain. Lágyulj, te irgalmat, kegyelmet nem ismerő szörnyeteg, s gondolj viruló koromra, mely nincs tizen-en túl, mert csak tizenkilencz vagyok s a huszat még be nem töltöttem, s gondold meg, hogy ifju életem egy durva paraszt

leány kérge alatt senyved és hervadoz. S ha talán most más alakban látsz is, azt a jelenlevő Merlin úr különös kegyének köszönhetem, ki egyedül azért kölcsönzé e bájat, hogy szépségem tégedet megindítson, mert hiszen a bánatos szépség könyei gyapjává puhítják a kősziklákat és bárányokká a tigriseket. Engedd, engedd át a bőrkédet e hasogatásnak, te szelidíthetetlen vadállat, ragadd ki lomhaságából azt a merészséget, a mely téged mindig csak falni meg falni ösztönöz, s szabadítsd fel harmat testemet, gyengéd lelkemet s bájos arczomnak bájait. S ha nem teszed meg az én kedvemért s meg nem lágyulsz és nem hagyod magadat okos elhatározásra indítani: tedd meg e melletted álló szegény lovag kedvéért, tedd meg a gazdádért, a kinek a szíve, látom, ott áll már keresztben a torkán alig tíz ujnaira ajkaitól, s egyedül a te kegyetlen vagy kedvező választat várja, hogy vagy kiugorjék a száján vagy újra visszazöttyenjen a gyomrába.

E szavak hallatára Don Quijote rögtön megtapintotta a torkát s a herceghez fordulva így szóla:

— Istenemre, uram, Dulcinea igazat mondott, s a szívem csakugyan úgy itt fekszik a torkomban, mint a lövés a nyilban.

— S mit mond ehhez, kegyelmed, Sancho? kérde a hercegné.

— Azt mondom, kegyelmes asszonyom, viszonzá Sancho, a mit az imént is mondtam már hogy az ütésekre abernuncio.

— Abrenuncio-t kell mondani, Sancho, s nem úgy a hogy kegyelmed mondja, jegyzé meg a herczeg.

— Hagyjon nekem békét, herczegséged, felele Sancho, törődöm is én most az ilyes szőrszálhasogatással, többet mondok-e vagy kevesebbet egy-két betűvel, mikor azok az ütések, a miket mástól vagy magamtól kell kapnom, úgy megzavarták a fejemet, hogy azt se tudom fiu vagyok-e vagy leány. Csak azt az egyet szeretném megtudni az én nagyságos Doña Dulcinea del Toboso kisasszony asszonyomtól, ugyan hol tanulta ezt a módot, a hogy kérni szokott? Arra kér föl, hogy lafanczezá korbácsoljam a bőrömet, a másik szavában meg már tökféjűnek, megszelidíthetetlen vadállatnak czimezget, s elmond annyi mindenfélenek, hogy az ördög legyen ám a ki eltúrje! Hát talán érczből van az én testem, vagy lesz nekem abból valami hasznom, feloldják-e őt a varázs alól vagy se? Ugyan hol az a ruhakosár teli fehérneművel, inggel, kezkenővel, harisnyával, bár ha ilyest nem viselek is, a mit magával hozott, hogy vele megkéreljen? Hire sincsen, hanem szitok-átok csóstúl, mintha nem is tudná, hogy a példabeszéd azt tartja: úgy forog a kerék ha kenik, az ajándék sziklát repeszt, istentől kérni, parasztnak adni kell, s jobb ma egy veréb mint holnap egy tuzok. S mi több, még maga a gazdám is, a kinek simogatnia, czirógatnia kellene, hogy vagy megpuhuljak mint a meggerebenezett pamut vagy gyapju: még azt mondja, hogy ő fogf ülön, oda köt egy fa derekához meztelen s

megduplázza a porciót. Ugyan meggondolták-e ke-
serves ő nagyságuk, hogy itt nem csak arról van ám
szó, hogy egy fegyverhordozót fölfenekeljenek, hanem
egy kormányzót, a ki pedig — a mint mondani szok-
ták — nem olyan tedd ide, tedd oda ember. Tanulják
meg, tanulják meg az urak, lánczos-lobogós adta, ho-
gyan kell kérni, hogyan könyörögni s mi a becsület-
tudás, mert nem úgy van már mint volt régen, s nincs
az embernek mindig egyforma jó kedve. Különben is
majd a falba verném a fejemet, úgy sajnálom azt a
zöld dolmányt, hogy elszakadt, s most még arra akar-
nak rávenni hogy a magam jószántából suprikáljam
meg magamat, a mihez pedig annyi kedvem sincsen
mint pogánynyá lenni.

— Már pedig szó a mi szó, Sancho barátom,
jegyzé meg a herczeg, ha kegyelmed úgy meg nem
puhul mint a legpuhább érett fige, akkor kipottyant
kegyelmed markából a kormányzóság. Derék dolog
lenne olyan kemény kormányzót küldenem az én szí-
getségemre, a kinek kő a szive s nem hajt sem a
szükségben lévő hajadonok könyeire, sem az értel-
mes, határozott, régi varázslók és bölcsék kérelmére.
Szóval, Sancho, vagy kiállja kegyelmed a korbácsol-
ást a maga vagy más kezétől, vagy pedig oda a kor-
mányzóság!

— Uram, viszonzá Sancho, nem kaphat-
nék csak két napot, hogy jobban meggondoljam a
dolgot?

— Semmi szín alatt sem, vága közbe Mer-

lin, ebben a nyomban s egy álló helyünkben kell annak eldölni, hogy az egész mire durrantik; s vagy visszatér Dulcinea a Montesinos barlangjába s lesz megint paraszt leánynya, vagy e mostani alakjában emelkedik fel az eliseumi mezőkre s ott várja be míg a csapások kerek száma bételik.

— Nosza, derék Sancho, mondá a hercegné, vágjon neki bátran, s legyen háladatos gazdája, señor Don Quijote iránt, a kinek kenyerét ette s a ki iránt mi mindnyájan köszönettel és szolgálatkészséggel tartozunk nemes gondolkozása módjáért s jeles lovag tetteiért. Mondjon igent, barátom, a korbácsolásra, s aztán vigye az ördög a mi az övé, s busuljon a ló, elég nagy a feje, míg a ki mer az nyer, a a mint kegyelmed is jól tudja.

Sancho ezen szavakra úgy felelt, hogy a következő sületlen kérdést intézé Merlinhez:

— Mondja csak, nagyságos Merlin úr, hogyan is van hát, hogy a mikor az ördög futár az imént ide érkezett, Montesinos urtól hozott az én uramnak tiszteletet, ki azt ünente, hogy várjon rá itt, mert a felől akarja tudósítani, hogyan lehet a Doña Dulcinea del Toboso kisasszonyt a varázs alól feloldani; már pedig mink mind e pillantott pillanatig se láttuk Montesinost se semmi olyan szőrüt.

Mire Merlin így válaszolt:

— Az ördög, Sancho barátom, valóságos oktondi s a mellett semmire kellő gazficzkó. Én küldtem uradhoz, de nem Montesinos üzenetével, hanem

a magaméval, mert hiszen Montesinos most is ott van a barlangjában s egyre várja, vagy is jobban mondva egyre esenkedik a szabadulás után, pedig annak bizony még a farkát se tartja a markában. Ha tartozik neked valamivel vagy általában van vele valami dolgod, szívesen eléd hozom vagy ott teszem le a hol akarod; most azonban csapj fel vezeklőnek, s hidd el, nagyon javadra fog válni ugy testednek mint lelkednek: lelkednek azért, mert jószántodból cselekszed; testednek pedig azért, mert ugy tudom különben is nagyon vérmes vagy s egy kis vérvesztés nem lesz ártalmadra.

— De csak sok is lehet az orvos a világon, mikor még a varázslók is azok! viszonzá Sancho. S ha már mind azon vannak, bár én még most se látom át miért cselekedjem, isten neki hát, rá verem magamra azt a háromezer háromszázat, de azon kikötéssel, hogy minden ütést akkor ejtsek a mikor épen kedvem tartja, és se idejébe se órájába senki nekem bele ne kanalazzon. Lesz rá gondom, hogy adósságomat olyan hamar lerójam, a milyen hamar csak lehet, hogy a világ mentül előbb gyönyörködhessek Doña Dulcinea del Toboso kisasszony szépségében, a ki ugy látszik csakugyan sokkal takarosabb mint magam is gondoltam. De még az is ben legyen az alkuban, hogy ne kelljen magamat vérig korbácsolnom, s ha egy pár csapás történetesen csak a levegőt éri, azokat is bevegyék kész pénz gyanánt. I t e m, ha a számolást elvéteném, a különben is mindentudó

Merlin urnak legyen rá gondja, hogy a csapásokat számon tartsa, s nekem aztán tudtomra adja hány-nyal több vagy kevesebb.

— A mi a fölösleget illeti, azt nem lesz szükséges tudatnom, viszonzá Merlin, mert mihelyest ki lesz a kerek szám, Dulcinea kisasszony abban a nyomban oldva van a varázs alól, s a milyen hálás szivű, ő maga jön el tüstént, hogy a jó Sancho jó tettét megköszönje, de még meg is jutalmazza. Így tehát nincs mit törődni se a híjával se a föléssel, s ments isten, hogy én valakit csak egy hajszál erejéig is megcsalnék.

— Isten neki hát, mondá Sancho, itt a kezem, én felcsapok vesztetre, akarom mondani a kikötött feltételek mellett kiállom ezt a penitenciát.

Alighogy Sancho ez utósó szavakat kiejtette, a zene megzendült, a puska újra ropogott, Don Quijote Sancho nyakába borúlt s ezer meg ezer csókot ejtett arczára, homlokára. A hercegné, a herceg s a körülállók mind legteljesebb megelégedésüket fejezték ki, a szekér pedig újra elindult, s távoztában a szép Dulcinea feje bólintásával üdvözölte a herceg párt, Sancho pedig mélyen meghajtotta magát.

E közben a mosolygó, vidám hajnal mind közelebb meg közelebb jött; a mező virágocskái felemeltek fejüket és fölegyenesedtek, s a patakok ömleteg kristályai, fehér és szürke kavicsok fölött mormolva, leróni mentek a rájuk váró folyóknak adandó tartozásukat. A vidám föld, a derült ég, a tiszta levegő, a

nyájas verőfény egyenként úgy mint összevéve világos előjelei gyanánt szolgáltak annak, hogy a nappal is, mely a hajnalnak majdnem uszályára lépett már, hasonlóképen tiszta és derült lesz.

A herczeg pár teljesen megelégedve mind a vádászattal mind pedig elmés tervök szerencsés sükerültével, azon feltétellel tértek vissza kastélyukba, hogy a tréfát tovább is úzik, minthogy nekik nagyobb mulatságot csakugyan semmi más nem szerezhethet volná.

XXXVI. FEJEZET.

Melyben a Dueña Dolorida, más néven Trifaldi grófnéval történt rendkívüli és hallatlan kaland lesz elmondva, valamint közölve az a levél is melyet Sancho Panza irt az ő feleségének Panza Terezának.

Volt a herczegnek egy igen furfangos eszű, csalafinta udvarmestere, s ez volt az a ki Merlin szerepét játszá, s az előbbeni egész kaland bonyodalmát rendezé, maga költé a verseket és Dulcineát egy apróddal adatta. Most pedig az uraság parancsolatára megint egy újabb bohó tervet koholt, a minél mulatságosabb még csak nem is képzelhető.

Más nap a herczegné azt kérdezte Sanchotól, elkezdte-e már a penitencziatartást, a mit Dulcinea feloldásáért magára vállalt? Sancho azt mondta hogy elkezdte, s már a mult éjjel ütött magára ötöt.

A herczegné azt is kérdé: mivel ütötte. Azt felelte: a tenyerével.

— Hiszen az csak paskolgatás, de nem korbácsolás, jegyzé meg a herczegné, s én azt tartom, hogy ezzel a nagy lágysággal a böles Merlin be nem éri. Valami tüskés vagy csomós korbácsot kell a jó Sanchonak szereznie, mert, a mint mondani szokás, a betűt úgy kell az emberbe bele verni, s egy olyan előkelő kisasszony megszabadulását a milyen Dulcinea, azt nem adják ám olyan potom áron. S ne feledje Sancho, hogy az a jó tett, a mi mellett az ember se hideg se meleg, s csak olyan kénytelen-kelletlen hajtja végre, az se becses se üdvös.

Mire Sancho így válaszolt:

— Adjon hát herczegséged nekem valami alkalmas korbácsot vagy husángot, s majd azzal ütöm magamat, de csak úgy, hogy nagyon ne fájjon: mert meg kell mondanom herczegségednek, hogy ha paraszt vagyok is, inkább olyan ám a bőröm mint a bársony, nem pedig mint a pakrócz, s nekem bizony egy csepp kecvem sincs akárki fiáért is megnyuznom magamat.

— Jó tehát, viszonzá a herczegasszony, majd adok én kegyelmednek holnap olyan korbácsot, a milyennél jobb se kell, s úgy hozzá fog illeni finom bőréhez mintha édes egytestvérek volnának.

Mire Sancho megint így folytatá:

— Már csak elmondom, lelkem édes herczegasszonyom, hogy irtam én egy levelet az én kedves

oldalbordámnak Panza Terezának, a miben hegyiről tövire elbeszélem mind azt, a mi velem azóta történt, a mióta tőle elszakadtam; itt van a keblemben s nincs is már egyéb hűjja csak a czimet kell még rá vakarítani. Szeretném ha okosságod elolvasná, mert nekem úgy látszik, hogy egészen olyan a hogy a kormányzóknak kell irniok.

— S ki fogalmazta? kérdé a herczegné.

— Hát ugyan ki más mint én magam, szegény bűnös lélek! jegyzé meg Sancho.

— S maga is irta le? kérdé a herczegasszony.

— Soha bizony! viszonzá Sancho, nem tudok én se írni se olvasni, legfőlebb csak a keresztvonásmat tudom oda tenni.

— Lássuk tehát, mondá a herczegné, előre is tudom hogy kegyelmed eszessége s értelme ezzel a levéllel is becsületet fog vallani.

Sancho egy nyitott levelet vont elé kebléből, mit a herczegné átvevén szórul szóra azt olvasá a mi következik:

»Sancho Panza levele hitveséhez Panza Terezához.

»Ha eddig néha meglazsnakoltak is, úgy éltem a mellett mint a kis király; ha most igazi kormányzóvá leszek, bőröm adja meg az árát. Ezt te, édes Tereám, most még nem érted, hanem utóbb majd megtudod. Jegyezd meg, Tereza, az a határozott kívánságom, hogy kocsin járj, megillet az már téged,

mert eb járjon gyalog ezentul. Te kormányzóné vagy, tartsd rá magad, senki ne hágjon a sarkadra. Itt küldök egy zöld vadász-zubbonyt, a mit a kegyelmes herczegasszonytól kaptam; csinálj belőle szoknyát meg derekat a lányunknak. A mint e tájon szele jár, a gazdámát Don Quijotet okos bolondnak s mulatságos filkónak tartják, de meg hogy én se vagyok alább való. Voltunk a Montesinos barlangjában, s a bölc Merlin rám tette a kezét, hogy általam oldják fel a varázs alól a Dulcinea del Tobosot, a kit ott hon Lorenzo Aldonzának hívnak. Három ezer három száz korbácsütéssel, öt híjján, a mit magamra kell fenekelnem, úgy fel lesz oldva a varázs alól mint a tulajdon édes anyja ki e világra szülte. Hanem erről egy kukkot se szólj ám senkinek, mert ha másnak is az orrára kötöd, az egyik majd fehérnek mondja, a másik meg feketének. Egy pár nap mulva megyek is már a kormányzóságot átvenni, s mondhatom hogy nagy örömmel megyek, majd teszek ott szert pénzmagra, mert a mint hallottam minden új kormányzónak rendesen ez a kívánsága. Mihelyest egy kissé körülnéztem, mindjárt megüzenem hozzám jő-e s nálam marad-e vagy sem. A szürkének kutyabaja, s neked is fris, jó egészséget kíván, én meg el nem válnék tőle, nem én még ha török császárrá tennének is. A herczegné asszonyom ezerszer csókoltatja kezidet, csókoltasd te vissza két ezerszer, mert, a mint a gazdám mondja, semmi se kerül kevesebbe és semmi se olcsóbb mint az udvariasság. Isten nem akarta

hogy megint találjak egy olyan száz aranyos uti tás-
kát mint a minap; de azért ne busulj, édes Terezám,
még annak se baja, a ki maga huzza a tűzharangot,
s majd talpra állít bennünket a kormányzóság. Csak
az az egy ütött szeget a fejembe, hogy azt mondják,
ha egyszer megizlelem a kormányzóságot, lerágom
utána a kezem fejit. Ha ez igaz, akkor ugyan busá-
san megadom az árát; egyébiránt az is igaz, hogy a
csonkáknak és bénáknak is van mit aprítaniok a tejbe
az összekoldult alamizsnából. Így tehát vagy egy
vagy más módon mégis csak megszeded magadat és
jó dolgod lesz. Segítsen is rá az isten a mint lehet,
engem pedig tartson meg szolgálatodra. Kelt ezen
várban, július 20-dikán az 1614-dik esztendőben.

»Férjed a kormányzó

»Sancho Panza.«

Mikor a hercegné végig olvasta a levelet, így
szóla Sanchohoz :

— A jó kormányzó csak két helyen zötytyent
ki egy kissé a kerékvágásból: először ott, a hol azt
mondja vagy akarja elhíttetni az emberrel, hogy a
kormányzóságot azon korbácsütések fejében fogja
nyerni a miket magára kell vernie, holott jól tudja s
nem tagadhatja, hogy a midőn a herceg úr a kor-
mányzóságot oda ígérte, még akkor meg se álmod-
tuk hogy korbácsolás is legyen a világon; másodsor
meg ott, a hol nagyon kirí belőle a kapzsiság, pedig
nem szeretném ha megjárná, mert a kapzsiság zsákot

repsz, s a pénzszomjas kormányzó nem úgy tesz igazságot a mint kellene.

— Nem ugy értettem, kegyelmes asszonyom, viszonzá Sancho, s ha herczegségednek úgy látszik hogy e levél nem üti meg a mértéket, tépjük el és írjunk mást, csakhogy az is megeshetik hogy az még roszbabb lesz ha az én eszemre bizzák.

— Nem, nem, tiltakozék a herczegné, jól van ez így is, s meg akarom mutatni a herczegnek hogy ő is elolvassa.

Ezzel aztán egy kertbe mentek, a hol az nap étkezni akartak.

A herczegné férjével is elolvastatta Sancho levelét, mi annak nem kis mulatságot szerzett. Ettek, s midőn az ebédnek vége volt, s még jó darabig mulattak Sancho zamatos beszédein, egyszerre keserves síphang, s olyan dobszó csapott fülökbe, a mi úgy szólt mint a repedt fazék. E zavart, bús, harczias zene mindnyájokat meglepte, de senkit jobban Don Quijotenál, a ki a csupa kíváncsiságtól alig tudott a helyén ülve maradni. Sanchoról meg egyebet sem mondhatunk mint hogy ijedtében most is szokott menedék helyére sietett, tudniillik a herczegné oldalához vagy uszálya mögé, mert az a közelítő hang, szó a mi szó, de csakugyan és igazán bús és keserves volt. Mindnyájan úgy voltak még hogy se té se tova, s ime egyszerre csak két ember lép elé a kertben, olyan hosszú, bő gyászruhába öltözve, mely a földet söpörte; mindegyik egy-egy nagy dobot ütött,

a mi szintén gyászszal volt borítva. Mellettök jött a sipos, az is olyan fekete, az is olyan szurkos mint a másik kettő. Ezt a hármat egy óriás testalkatu ember követte, nem annyira öltözve mint inkább beburkolózva egy hosszú fekete palástba, melynek uszálya maga is irdatlan hosszú volt. A palást fölött derékon széles kardszij övezte, színére nézve az is fekete, a melyről rengeteg kard ereszkedett alá, fekete hüvelyben, fekete markolatellenzővel. Arcza átlátszó fekete fátyollal volt borítva, melyen keresztül tenger szakál látszott, olyan fehér mint a hó. A dobszóra emelgette lépteit nagy méltósággal és nyugalommal. Szóval, óriás volta, peczkes járása, feketesége s egész kísérete csakugyan megdöbbenthetett, a mint hogy meg is döbbentett mindenkit a kik látták s nem tudták hogy kicsoda. Így jött tehát, a mondott kimért léptekkel s ünnepélyesen; majd oda érkezte térdre borúlt a herczeg előtt, ki a többiekkel együtt állva várta. A herczeg semmi szin alatt se akarta megengedni, hogy addig csak egy szót is szóljon a mig fel nem kel. A csodálatos madárijesztő engedelmeskedett, s mikor már talpon állt, félre lebbentette arczáról a fátyolt, s ezzel olyan szakált takart fel, a melynél se nagyobbbat se hosszabbat, se fehérebb-, se sűrűbbet soha még emberi szem nem látott mióta világ a világ. Azután szemeit a herczegre irányozta s széles domború melléből csengő érczes hangot adva így kezdte szólani :

— Fenséges és hatalmas herczeg, az én nevem

a fehér szakálu Trifaldin. Én lovászmestere vagyok Trifaldi grófnénak, a kit más néven a Dueña Doloridának is neveznek, kinek részéről azon küldetésben jövök herczegségedhez, engedje meg magasságod nagy kegyelmesen hogy ő belépjen s megjelenhessen, hogy maga mondhassa el panaszát, mely olyan különös és oly csodálatra méltó, hogy annál sajtáságosabbat a leggyötörtebb emberi elme sem képzelhet. Mindenekelőtt azonban azt szeretné tudni, itt van-e herczegséged várában a bátor és soha le nem győzött hős lovag, Don Quijote de la Mancha, a kinek keresésére gyalog és étlen szomjan jött a Candaya királyságból mind egész herczegséged birtokáig, a mit már magában véve is valóságos csodának vagy boszorkányságnak kell tartani. A grófné ott időz ezen erőd vagy nyaraló kapujánál, s csak herczegséged kegyes engedelmére vár hogy beléphessen.

Szolt, Azután rögtön a torkát köszörülte s mind a két kezével végig simította szakálát törül hegyig, s nagy nyugodtan várta be a herczeg válaszát mely így hangzott :

— Rég van már tudomásunk, jó lovászmester, fehérszakálu Trifaldin, ő méltósága Trifaldi grófné szerencsétlenségéről, a kit hogy Dueña Doloridának is hívnak, annak a varázslók az okai. Bátran megmondhatja neki, bámulatra méltó lovászmester, hogy lépjen be szabadon s hogy igen is itt van a bátor lovag, Don Quijote de la Mancha, a kinek nemeslelkűségétől egészen bizton várható minden segély és min-

den gyámolítás. S megmondhatja neki még a magam részéről is, ha netalán az én támogatásomra is rászorulna, tartson reá bizvást számot, mert lovag létem teszi kötelességemmé, hogy meg ne tagadjam, sőt tisztem és rendeltetésem minden rangu és rendű nőket gyámolítani, különösen pedig az özvegyeket, üldözötteket és háborgatottakat, a kik közé bizonynyal ő méltósága is tartozik.

Minek hallatára Trifaldin térdét egész a földig meghajtá, s jelt adván a siposnak és dobosoknak hogy kezdjék rá újra, ugyanazon zene kíséretében s ugyan oly lépésekben a mint jött, épen ugy távozott is a kertből, egy bámulatban hagyva az ott lévőket mind a kiknek nem fogyott csodájok különös alakja és fellépése fölött.

Végre a herczeg ezen szavakkal fordult Don Quijotehoz:

— Ime, nagyhirű lovag, a bátorság és erény ragyogását tehát csakugyan nem boríthatja s homályosíthatja el sem a kajánság sem a tudatlanság sétsége. Ezt pedig annál fogva merem állítani, mert alig van még egy hete hogy jóságod e kastélyban időz, s a boldogtalanok és megszorítottak már is eljönnek nagy messze földről, s mi több, nem is koszin, se nem dromedárok, hanem gyalog és étlen-szomjan, hogy nagyságodat felkeressék, s meg vannak győződve a felől, hogy e hatalmas karban bizonyára feltalálják bubánatuk és szomorúságuk vigaszát. Ezt semmi egyébnek sem lehet köszönni mint

nagyságod dicső hős tetteinek, melyek híre szájról szájra jár immár a föld egész kerekiségén.

— Csak azt szeretném, herczeg úr, viszonzá Don Quijote, ha az a derék tiszteletes itt volna most, ki a minap az asztal fölött oly kicsinylőleg és ellenségesen nyilatkozott a kóbor lovagokról: most a tulajdon két szemével láthatná, hogy az ilyen lovagokra talán mégis csak van szükség e világon. Legalább kézzel foghatóvá lenne előtte, hogy a rendkívül megszorítottak és vigasztalhatatlanok a nagy esetekben és roppant szerencsétlenségekben nem a tudósok ajtaján kopognak enyhülésért, sem a falusi sekrestyéseknél, sem az olyan lovagnál a ki még soha se lépte át a maga lakóhelye határát, de még a renyhe udvaroneznál sem, a ki inkább híreket hajtás, hogy legyen mit ellocsognia-fecsegnie, semhogy olyan dolgokat és hős tetteket akarna maga végbevenni, a miket aztán mások beszéljenek el és örökítsenek meg írásban. A szenvedésre enyhülést, a szükségben gyámolítást, a hajadonok védelmet, az özvegyek vigasztalást senki másnál nem találhatnak oly bizonyosan mint a kóbor lovagoknál, s nem győzők a mennynek elég hálát adni, hogy magam is azzá lettem, s gazdagon meg vagyok jutalmazva minden fáradságért s alkalmatlanságért a mi e diszes állással netalán együtt jár. Ám jöjön ez úrnő, ám kérjen akármit, én megszerzem neki a vigasztalódást ezen én karomnak erejével és bátor lelkemnek visszaretenthetetlen elhatározottságával.

XXXVII. FEJEZET.

A Dueña Doloridával történt nevezetes kaland folytatása.

A herceg és a hercegné alig tudtak hová lenni örömlükben, a midőn látták, hogy Don Quijote maga is mennyire kész hálójukba kerülni. Sancho ekkor közbe szólt:

— Sehogy se szeretném, ha ez a tisztességes asszonyosság valami módon belepletykázna az én kormányzó-ságomba; már pedig, a mint én egy toledo-i patikárustól hallottam, a kinek pedig minden szava szent irás volt, az azt mondta: a mibe az asszonyok is beleköttyannak, az nem durranik jóra. Teremtő szent atyám, de csak rossz lábon is állt az a patikáros a dueñákkal! Az ő szavaiból én azt következtetem, hogyha minden dueña — akármilyen rangú és rendű legyen is — ha mind követelők és izgágák, hát még ez a Dolorida milyen lehet, a minek ezt a rivaldit vagy sivaldit nevezték, mert odahaza minálunk rivalkodni vagy sivalkodni, egy kutya.

— Hallgass, édes Sancho, jegyzé meg Don Quijote, mert ha ez az úri asszonyosság oly messze földről jön keresésemre, nem tartozhatik azok közé a kiket az a patikáros említett, annál kevésbbé, minthogy ez egyszersmind grófné, már pedig ha grófnék lesznek dueñákká*), bizonyosan csak ki-

*) A Don Quijote által használt alakban e szó társalkodónöt, palotahölgyet jelent.

Ford.

rálynék és császárnék mellett lesznek azokká, mert a magok háza táján ők az igazi urasszonyok s mások szolgálnak nekik dueñákul.

Mire a szintén jelenlévő Doña Rodriguez közbeszóla:

— Csak a mi kegyelmes herczegnénk körül is vannak dueñák olyanok, a kik egészen beválnának grófnéknak, ha a szerencse kedvezne; de hijába! a ki bírja a marja. S előttem ugyan senki ne ócsárolja a dueñákat, kivált, ha agg hajadonok; igaz ugyan, hogy én magam nem vagyok az, de azért igen is belátom mennyivel ér többet is a hajadon dueña az özvegy dueñánál; s a ki minket akar rostálni, maga lesz porossá.

— Már pedig a mint az én borbélyom mondja, jegyzé meg Sancho, a dueñákon annyí a rostálni való, hogy jobb a kását nem keverni még, ha kozmás lesz is.

— A fegyvernökök mindig ellenségeink voltak, jegyzé meg Doña Rodriguez, mert mindig ott ácsorognak az előszobákban s minden lépten-nyomon látnak bennünket, s a helyett hogy az olvasójukat leimádkoznák (a mi pedig ugyan ritkán történik), mindig rólunk sugnak-bugnak, becsületünk ellen áskálódnak s jó hírünket sirba teszik. Kössék valamennyit a bitófához! Ha szeretik, ha nem, mink azért még is megmaradunk ez élő világban, még pedig az előkelő házaknál, még ha éhen kell is halnunk, s gyenge vagy nem gyenge testünkre mást se

huzhatunk is fekete szőr kámzsánál, mint a hogy a szemétdombot beterítik pokrócczal a merre a prozessio megy. Igaz lelkemre mondom, lenne csak szabad vagy adná ki az idő, majd megmutatnám én nem csak az itt levőknek, de az egész világnak is, mi mindenféle erényt nem rejt magában egy dueña.

— Tökéletesen elhiszem, mondá a hercegné, hogy az én jó Doña Rodriguezemnek teljes igaza van; azonban jó lesz, ha alkalmasabb időre hagyja a maga és egyéb dueñák védelmét, s annak a gonosz patikárusnak rossz véleménye megczáfolását, s ki-gyomlálását azon bal véleménynek, mely a nagy Sancho Panza keblében burjánzik.

Mire Sancho így válaszolt:

— A mióta a kormányzóságba beleizleltem, azóta felhagytam minden fegyvernökös hűhóval, s nem adok ma már egy batkát se a világ minden dueñájáért.

S ez a dueñas beszélgetés talán még tovább is foly, ha meg nem hallják, hogy a síp-dob újra megszólalt, mi azt adá tudtokra, hogy a Dueña Dolorida közelít.

A hercegné azon kérdést intézte férjéhez: nem lenne-e illő, hogy eléje menjenek, minthogy grófné s előkelő állású asszonyság.

— A mennyiben grófné, kottyant közbe Sancho még előbb semmint a herceg válaszolt volna, minden esetre illendőkek tartom, hogy kegyelmes-

ségtek eléje menjen; hanem a mennyiben dueña, csakugyan kár volna egy lépést is tenni.

— De ugyan ki parancsolja neked, hogy te is bele szólj, Sancho? kérdé Don Quijote.

— Ki, uram? viszonzá Sancho, én magam parancsolom, s szabad nekem beleszólnom a ki fegyvernök koromban nagyságod iskolájában tanultam meg a becsülettudás szabályait, a kinél pedig becsülettudóbb és neveltebb lovag nincs az egész nevelt világon; s az ilyes dolgokban — a mint nagyságodtól hallottam — egyaránt lehet veszteni, ha az embernek egy kártyával többje van vagy kevesebbje. S kevés szóból is ért az okos ember.

— Ugy igaz, a hogy Sancho mondja, jegyezze meg a herczeg, várjuk be milyen lesz a grófné megjelenése, s a szerint mérjük az udvariasságot, a mely megilleti.

E pillanatban lépett elé a két dobos és a sipos szakasztott azon módon mint az előbbi alkalommal.

S itt szakasztja végét a szerző e rövid fejezetnek, hogy egy ujabba kezdjen, melyben ugyane kalandot folytatja, s mely a legnevezetesebbek közé tartozik az egész történetben.

XXXVIII. FEJEZET.

Melyben az lesz elbeszélve, a mit a Doña Dolorida mondott el szerencsétlen sorsáról.

A gyászos zenekar nyomában körülbelül tizenkét dueña lépett a kertbe, a kik két csapatra oszoltak sorjában s valamennyen bő kámzsát viseltek, a mint látszott ványolt daróczból, fejkön meg finom fehér fátyolt, a mi oly hosszú volt, hogy a ruhának csak a széle látszott ki alóla. Trifaldi grófné mögöttük jött, kit a fehér szakálú Trifaldin lovászmester vezetett kezén fogva. A grófné a legfinomabb fekete bolyhos gyapju-szövetbe volt öltözve, melynek bolyhocskái — ha az ember kicsipenté — legalább is akkorák lettek volna mint egy-egy borsó-szem, még pedig az is a nagyjából való lófogó borsó. Ruhája uszálya vagy farka, vagy nevezzük a minek akarjuk, három hegyes csucsban végződött, a miket szintén három gyászba öltözött apród tartott a kezében, s a kik remek matematikus figurát képeztek azon hegyes szöglettel, melybe az uszály három csucsa végződött. A ki ezt a három csucsot látta, akarva nem akarva is azon gondolatnak kellett eszébe ötlenie, hogy Trifaldi (három csúcsú) grófné bizonyára ezektől vette nevét, mintha azt mondanók: a három uszályos grófné. Benengeli maga is azt állítja, hogy csakugyan úgy is volt, mert igazi nevén különben Lobuna grófnénak hívták, azon oknál fogva, hogy a grófságában igen

sok volt a farkas *), míg ha farkasok helyett róka **) lett volna annyi, akkor Zorruna grófnénak nevezték volna, mert azon a tájon az a szokás, hogy az uraságokat azon tárgyakról szokták elnevezni, a miknek birtokuk legjobban bőviben van; ez a grófné azonban szokatlan szabású uszálya kedviért elhagyta a Lobuna nevet és a Trifaldit vette föl. A tizenkét dueña, valamint a grófné is, ünnepélyes léptekkel közelítének, s valamennyinek arczát fekete fátyol borítá, de nem oly átlátszó mint a Trifaldiné, hanem ellenkezőleg oly sűrű, hogy semmi azon keresztül nem látszott.

Mihelyt elétűnt a dueña-csapat, a herczeg, a herczegné s Don Quijote azonnal felállottak, valamint azok is mindnyájan a kik e hosszú menet szemlélői voltak. A tizenkét dueña végre megállt, utat nyitott, melyen azután a Dolorida elébbre jött, de Trifaldin kezét el nem eresztette. Minek láttára a herczeg, herczegné s Don Quijote mintegy tizenkét lépésnyire eléje mentek. A grófné pedig, térdre borulva, inkább nyers és durva semmint gyengéd és vékony hangon így szóla:

— Ne méltóztassanak kegyelmességték ezen szegény szolgáljokat, akarom mondani szegény szolgáljokat ennyi figyelemben részesíteni, mert sokkal mélyebben meg vagyok alázva semhogy illendő mó-

*) Spanyolul: l o b o.

**) Spanyolul: z o r r a.

don viszonzhatnám az irányomban tanusított udvariasságot. Rendkívüli és hallatlan szerencsétlenségem úgy megfosztott eszemtől, hogy azt sem tudom hová tette, csak az bizonyos, hogy nagyon messze vihette, mert minél jobban keresem annál kevésbé találom.

— Viszont az is értetlen ember volna, válaszolt a herceg, a ki méltóságod külsejéről, nemes grófné, nem tudna következtetést vonni belső értékére a mely — minden egyéb tanujel nélkül — egy magában is méltán számot tarthat a legteljesebb udvariasságra és az illedelmesség színére és javára. S ezzel kezénél fogva fölemelte s ott kínálta meg üléssel a hercegné mellett, a ki hasonlóképen a legnagyobb előzékenységgel fogadta.

Don Quijote hallgatott, Sancho pedig majd hogy meg nem halt, úgy szerette volna látni a Trifaldi vagy számos dueñái valamelyikének ábrázatát; ez azonban mindaddig nem volt lehetséges, a míg ők fátyolukat a magok jószántából föl nem lebbenték, vala. Mindnyájan mozdulatlanul és szótalan ültek arra várva ki fogja először megtörni a némaságot, a mit végre is a Dueña Dolorida tön meg e szavakkal:

— Meg vagyok győződve a felől, legesleg hatalmasabb herceg ur, legeslegszezségesebb hercegaszszony s legeslegjóságosabb hallgatók, hogy az én legeslegnagyobb szerencsétlenségem önök legeslegnemességesebb szivét meg fogja hatni, és kegyességes valamint jóságos részvétre gerjeszteni, minthogy ez

a szerencsétlenség csakugyan akkora, hogy elegendő volna mepuhítani a márvány követ, meglágyítani a gyémántot és megolvasztani a világ legkeményebb sziveinek aczélát. Minekelőtte azonban e szerencsétlenség oda lépne hallásuknak — hogy ne mondjam füleiknek — terére, az az én esedezésem, adják tudtomra itt van-e e testületben, körben és társaságban a legeslegkóborolgotásabb lovag, a legesleg manchaibb Don Quijote és az ő legesleg fegyvernőkebb Panzája.

— A Panza itt van, kottyant közbe Sancho, senki másnak feleletét be sem várva, s itt van maga a legesleg Don Quijotébb lovag is, s így tehát, legesleg megkeserítettebb asszonyság, bátran kimondhatja szive legeslegkivánatosabb szándékát, mert mi valamennyen hajlandók és a legeslegkészségebbek vagyunk nagyságodnak legesleghivebb szolgálatára.

E szavakra Don Quijote is felállt s beszédét a Dueña Doloridához intézve így szóla:

— Ha méltóságodnak bánata, megkeserített grófné, valami enyhülés reményével kecsegteti magát valamely kóbor lovag erejétől és bátorságától, itt az enyim, a mely bármi csekély és gyarló legyen is, egész teljességiben kész méltóságodnak szolgálni. Én vagyok az a Don Quijote de la Mancha, kinek az a kötelessége hogy minden rangu és rendü szükségben lévőknak segítségére siessen. S minthogy ez így van, a mint valóban így van, semmi szüksége méltóságodnak hogy előbb a jó akaratot lebilincselje vagy hoszszas bevezetéshez folyamodják, hanem adja elé ügyét-

baját röviden és világosan: olyan fülek hallgatják, a melyek ha talán meg nem enyhíthetnék is, arra minden esetre készek lesznek hogy részvétre induljanak.

Hallva ezt a Dolorida Dueña, olyan mozdulatot tett mintha Don Quijote lábaihoz akarna borulni, de sőt oda is borult, s erőnek erejével átkarolva azokat így szóla:

— Ezen lábakhoz és lábszárakhoz borulok le, oh győzhetetlen hős lovag, mert ezek a talpazatai és oszlopai a kóbor lovagságnak. Csókjaimmal akarom elhalmozni e lábakat, melyek lépteitől függ és remélhető szerencsétlenségem egyedüli megorvoslása. Oh diadalmas kóbor, kinek igaz hős tettei oly annyira túlszárnyalják és elhomályosítják az Amadisok, Esplandianok és Belianisok regeszerű cselekedeteit!

S ezzel Don Quijotet ott hagyva, Sancho Panzához fordult s kezét megragadva így szóla hozzá:

— Oh te hüséges fegyverhordozó, kinél sem a jelen sem a mult századokban fegyvernők soha hibben kóbor lovagot nem szolgált, te, a kinek jósága nagyobb mint ezen itt lévő én kíséromnek Trifaldinnak szakála! Mily méltán elmondhatod magadról, hogy a nagy Don Quijoténak állva szolgálatában, egy füst alatt szolgálatában állsz a világon valaha fegyvert hordozott lovagok egész seregének! Legesleghibebb jóságodra kérlek rimánkodva, légy az én kegyes közbenjáróm gazdádnál, hogy haladéktalanul könyörüljön ezen legesleg alázatosabb és legesleg szerencsétlenebb gróf-hölgyön.

Mire Sancho így válaszolt:

— Már hogy az én jóságom és hűségem akkora és olyan derekas e mint a méltóságod lovász mestereinek szakála: azzal ugyan keveset törődöm. Csak azt adja isten, hogy a lelkemnek meg legyen bajuszszakála ha majd e világtól bucsút veszek, más különben itt e földön más szakála nekem ugyan se ingem se gallérom. Szólok én e nélkül a sok kérés, könyörgés nélkül is az uramnak (a kiről tudom hogy szeret, s most jobban mint valaha, mert egy és más dologban szüksége van rám) s megkérem hogy tegye meg nagyságodért a mit megtehet. Tálalja ki hát elénk méltóságod minden aját-baját, mondja el, a többi aztán a mi dolgunk, majd nyélbe sütjük.

A herczeg pár majd megpukkadt nevetében, minthogy tudták hogy ez az egész kaland mi fán termett. Meg sem állhatták hogy meg ne dicsérjék magokban a Trifaldi ügyességét s maga tettetését, a ki újra elfoglalván ülőhelyét így folytatá szavait:

— A híres Candaya királyságnak, mely a nagy Trapobana és a Déli tenger között fekszik, két mérföldnyire a Comorin fokon túl, annak volt királyasszonya a Doña Magucia, ura és férje Archipiela királynak özvegye, a mely házasságból a birodalom örököse, Antonomasia királykisasszony származott. Ezt a most említett Antonomasia királykisasszonyt az én gondomra és nevelésemre bízták, hogy én dajkáljam s én tanítsam, mivel én voltam anyjának legelőkelőbb s legrégebb dueñája. Egyszer aztán, a

mint napok jöttek napok mentek, a gyermeklányka Antonomasia elérte tizennegyedik esztendejét, s olyan tökéletes szépséggé fejlődött, hogy nála szebbet a természet soha nem alkotott. E mellett azonban nem szabad értelmességéről sem megfeledkeznünk; a lányka oly értelmes volt, a mily szép, s oly szép volt, hogy ritkította párját a világon, de még most is ritkítja, ha ugyan az irigy sors és a kegyetlen párkák életének fonalát eddig el nem metszették. De nem hiszem, hogy elmetshették volna, mert az egek nem engedhetik, hogy a föld ennyire megkárosuljon mint az által károsulna, ha egreskorán szakasztanak le a világ legszebb szőlőtökéjének fürtjét. Ebbe a bájoló szépségbe, melyet az én együgyü nyelvem eléggé kidicsérni képtelen, egy egész sereg odavaló és külföldi herczeg belé szeretett, s e nagy szépség egére egyebek közt egy egyszerű lovag is föl meré vetni szeméit a ki szintén ott élt az udvarnál, s bizott ifjúságában és merészségében, ugy szintén sok szép és ügyes tulajdonában s elméjének jártasságában és szerencséjében. Mert ha nem untatom vele méltóságtokat, megkeli jegyeznem, hogy a gitárhoz annyira értett, hogy az szinte beszélt az ő kezében, s mi több, még költő is volt s igen kitünő tánczos, és olyan szép madárkalitkákat tudott csinálni, hogy a végső szükség esetén még ezek készítéséből is megélhetett volna. Az ilyen tulajdonokkal pedig egy egész hegyet is el lehetne tántorítani, nem csak egy fiatal leánykát. De minden nyájassága s műveltsége, minden kelleme és

ügyessége batkát sem ért volna az én növendékem erősségének meghódítására, ha a semmirekellő akasztófa czimere nem folyamodik ahhoz a cselfogáshoz, hogy először is engem kerítsen hálójába. Az égetni való ördög pozdorjája ugy intézte dolgát, hogy először engem vett körül mézzel-kalácscsal, engem tántorított el, hogy, hűtelen parancsnoka én a reám bízott erősségnek, magam szolgáltatassam kezébe a vár kulesait. S mi tőrés-tagadás, a sok szível-szóval végre is egészen behizelegte magát s a maga pártjára tértette akaratomat. A mi azonban legjobban megtántorított, ugy hogy le is vett a lábamról, az egy vers volt a mit éjjel ablakom alatt énekelt, mely arra a kis közre nyílt, a hol ő épen lappangott. Ha jól emlékszem, ez a vers azt mondta :

Az én édes ellenségem
 Szív-sebző bút hoz napomra,
 Melytől — még nagyobb kinomra —
 Néma-szótlan kell elégnem.

Olyan volt nekem ez a szó mint az igaz gyöngy, s az a hang olyan mint a csurgatott méz, s ettől kezdve, akarom mondani azon időtől fogva, mikor beláttam, hogy az ilyes versek milyen veszedelembe sodortak, az lett a meggyőződése, csakugyan rendin lenne, ha minden tisztességes és jól rendezett országból számúznék a poétákat — a mint Plato javasolja — legalább a sikamlósakat, a kik szerelmes verseket irnak, nem olyanokat mint a Mantua marqueséről szóló, mely a gyermekeket és az asszonyokat mulattatja

s meg is rikatja, hanem olyan szúrós-féléket, melyek édes tövissek gyanánt hatnak be a szivbe, de ott aztán villám gyanánt égetnek, habár a ruhát csak meg sem perzselik is. Más uttal megint ezt énekelte:

Jőj, halál, de észrevétlen,
 Meglepéssel rajtam ütve:
 Mert a meghalásnak üdve
 Visszaadná újra életem.

Ilyen s e fajta verseket s dalokat zengedezett, melyek elénekelve elvarázsolnak, leirva pedig csodálkozásra keltenek. Hát még ha egész odáig megálázzák magokat, hogy olyan verseket is készítenek, a milyenek akkor tájt oly nagyon divatban voltak Candayában s a miket ők seguidilláknak neveztek! Még csak akkor dobogott ám a sziv hevesen, az ember majd megpukkadt nevéttében, bizsergett az egész teste mintha csupa kéneső szaladgált volna minden porczikájában. Azért mondám, kegyes uraim, hogy az ilyen költőket joggal oda lehetne száműzni a gyíkok szigetére. Mindazáltal nem ők a hibásak, hanem azok az együgyűek, a kik dicsérik, s azok a bolondok, a kik nekik hitelt adnak. S ha én magam is az a jó dueña vagyok, a kinek lennem kellett volna, ezek a silány férczelmények bizony meg nem tántorítanak, s nem tartom vala igaznak szavai áradozását, mikor így szóla: »Élő-halott vagyok, fagyban égek, hévben fázom, reménylek reménytelen, távozom és maradok,« s több ilyes lehetetlenséget, a mikkel irka-firkái teli vannak. S hát ha még Arábia főnixét, Ariadne koro-

náját, a nap lovait, a Dél igaz gyöngyeit, Tibar aranyát és Pancaya balzsamát ígéretik. Ott aztán egészen szabadjára eresztik tollukat, teli marokkal szórják az ígéretet, tudva hogy ugy se lehet soha beváltaniok. De hová is tévedtem! Jaj nekem boldogtalannak! Mily balgatagság, mily örültség ragad arra, hogy mások hibáit emlegessem, mikor a magaméiról is annyi a mondható! Jaj nekem másodszer is, szerencsétlennek! Mert nem a versek tántoritottak el engemet, hanem a saját együgyűségem; nem a zene vett le a lábamról, hanem a tulajdon könnyelműségem. Saját tudatlanságom s kevés előrelátásom nyitottak utat és egyengettek ösvényt Don Clavijo előtt, mert az említett lovagot így hívták. Így tehát én voltam a közbenjáró, hogy ő nem egyszer, de százszor is belopózhatott a nem ő általa, de én magam által elámitott Antonomasiához, bárha törvényes férjének czimén, mert akár milyen hibás legyenek is, soha bele nem egyeztem volna, hogy ezen czim nélkül még csak a saruja kötőjét is megoldozza. Nem, nem, semmi szín alatt sem; minden ilyes dolgokban, a miket én intézek el, a házasságnak kell előljárnia. Ezen ügynek azonban csak egy volt a bibéje, tudniillik a rangkülönbség, minthogy — a mint már említettem — Don Clavijo csak egyszerű lovag volt, Antonomasia király-kisasszony pedig koronörökös. Furfangosságom és óvatosságomnak sikerült egy ideig ezt az egész keveredést elpalástolnia és lepleznie, mig nem sokára ugy sejtettem, hogy Anto-

nomasia nekitesteseése derékon előbb-utóbb köz tudomásra hozza az egészet. Ettől való féltünkben mind a hárman közösen tanácsot tartottunk, minek az lön az eredménye, hogy Don Clavijo, még mielőtt a dolog napfényre derülne, kérje nőül Antonomasiát a vicariustól, egy olyan házassági irott ajánlat alapján, mely állítólag magától a király-kisasszonytól eredt, melyet azonban én fogalmaztam oly furfangosan és oly szabatosággal, hogy Sámson ereje se tudta volna szétszakasztani. A szükséges intézkedéseket megtettük, a vicarius átolvasta az iratot, ugyan ő meg is gyóntatta a kisasszonyt, s mikor ez mindent meggyónt, a pap az irományt egy köz tiszteletben álló városi törvénybíró házában tétette le....

— Hát Candayában is vannak városi törvénybírák, költők és seguidillák? szóla közbe Sancho e szavaknál. E szerint tehát akár megesküdjem rá, oly szentül hiszem, hogy az egész világ mind egyforma. Hanem hát siessen méltóságod, Trifaldi grófné, mert az idő már későre jár, s majd megöl a kíváncsiság, ugy szeretném már a végét is tudni e hosszú históriának.

— Sietek is, viszonzá a grófné.

XXXIX. FEJEZET.

Melyben a Trifaldi tovább folytatja figyelemre méltó bámulatos történetét.

Minden szó a mit Sancho kimondott, annyira mulattatá a hercegnét a mennyire Don Quijotét viszont kétségbe ejtette, ki is megparancsolván neki, hogy hallgasson, a Dolorida így folytatta elbeszélését:

— Végre, sok huzavona után, minthogy a király-kisasszony semmit sem tágitott s határozottan megmaradt előbbi szándékánál: a szent szék Don Clavijo javára döntötte el az ítéletet s a leányt törvényes hitveséül nyilvánította, a mit Doña Maguncia királyné, Antonomasia édes anyja, annyira a szivére vett, hogy harmad napra eltemették.

— Akkor hát kétségkívül meghalt, jegyzé meg Sancho.

— Természetesen, viszonzá Trifaldin, mert Candayában nem az élőket szokták eltemetni, hanem a megholtakat.

— De tudok én rá esetet, tisztelt lovászmester ur, feleselt Sancho, hogy eltemettek olyat is a ki csak el volt ájulva, de azt hitték róla, hogy halva van. S nekem úgy látszik, a Maguncia királyné is jobban tette volna, ha csak elájul mint hogy meg is haljon, mert a míg az ember életben van, addig még sok jobbra fordulhat, s a király-kisasszony se vétett olyan rettenetes nagyot, hogy azt az embernek any-

nyira szívére kellett volna vennie. Ha ez a kisasszony valami apródjához vagy más ilyes házbéli cselédhez ment volna nőül, a mit pedig — hallomás szerint — akárhány más megcselekedett, az már menthetetlen öreg hiba lett volna. De mivel olyan előkelő, értelmes lovaghoz ment, a milyennek előttünk azon urat itt festették, csakugyan igaz, noha bolondság volt is, még sem volt akkora a mekkorának látszik. Mert a mint az én uram törvénye tartja, ki maga is jelen van s nem fog engem hazugságban hagyni, a mint tanult emberekből lesznek püspökök, úgy lehetnek a lovagokból is, főleg ha kóborok, királyok és császárok.

— Igazad van, Sancho, jegyzé meg Don Quijote, mert a kóbor lovag, ha csak egy morzsika szerencséje van is, méltán számot tarthat arra, hogy a világ legelső hatalmasságává legyen. Most azonban haladjunk, señora Dolorida, mert, ha nem csalódom, még hátra van ez eddig egészen édes történetnek keserűje.

— De mennyire hátra van, folytatá a grófné, még pedig olyan keserűség, hogy ahhoz képest az üröm is édes, de még az epe se olyan keserű. A mint tehát a királyné meghalt s nem elájult csupán, eltemettük, s alighogy sírját felhantoltuk és az utolsó istenhózzádot elmondtuk, imé, *quistalia fando temperet a lacrymis?* egy fa lovon egyszerre csak ott terem a királyné sirja fölött az óriás Malambruno, Maguncia királyné öregebbik mostoha bátyja,

a ki nem csak igen kegyetlen ember, hanem egyszersmind varázsló. Ez búbajos mesterségével boszút akart állani mostoha testvére haláláért, s meg akarta büntetni Don Clavijo vakmerőségét és Antonomasia könnyelműségét, a miért is őket abban a nyomban oda bűvölte le a sirhalomhoz, s lett a leány majommás rézből, az ifju pedig iszonyatos krokodilussá maig se tudják mifele érzezből, kettejük között pedig egy emlékoszlop emelkedik hasonlóképen érzezből, a min syriai nyelven egy felírás olvasható, mely kandayai nyelvre lefordítva, most pedig spanyolul elmondva e szavakat foglalja magában: »Ez a két vakmerő szerelmes vissza nem nyeri előbbi alakját mindaddig, a mig a bátor manchai egy szál kardra nem jő velem, mert egyedül az ő nagy hősisége számára tartotta en a végzet e soha párját nem látott kalandot.«

Mikor ez megtörtént, egy irtózatoss kardot rántott ki hüvelyéből, s engem hajamnál fogva megragadván úgy tett mintha gégémet akarná keresztül vágni s fejemet tőből lemetszeni. Megzavarodtam, hangom torkomon akadt, oda lettem egészen; mindazáltal a mennyire tudtam összeszedtem magamat s remegő, panaszos hangon mondtam én neki annyi mindent, hogy végre is elállt kegyetlen büntetése végrehajtásától. Végre maga elé hozatta a palota minden udvarhölgyét, a kik az imitt jelenlévők voltak, s előbb szemünkre hányván hibánkat s mindenféle gúnynyal illetván a dueñák magaviseletét, gonosz csalfaságukat s még gonoszabb armánykodá-

saikat, mindnyájokat vádolta azzal, a mi pedig csak az én hibám volt; végre azt mondá, hogy nem akar bennünket halálos büntetéssel sújtani, hanem más olyan gyötrelmessel, a mely reánk szakadatlan, polgári halált fog hozni. S ebben a pillantott pillanatban a mikor ezt kimondá, mindnyájan úgy éreztük hogy arcunkon a pórusok megnyílnak s egész képünket úgy szurkálja valami mintha tühegygyel szurkálnának. Rögtön megtapintottuk tenyerünkkel arcunkat, s ime úgy találtuk, hogy olyanokká lettünk, a milyeneknek önök azonnal látni fognak bennünket

S erre mind a Dolorida mind a többi dueñák is azonnal föllebbenték fátylukat, s arcok lönek láthatók, valamennyi benőve, ki vörös, ki fekete, ki fehér ki meg szürke szakállal, a mely látomány a herceget és hercegnét egészen meglepte, Don Quijotét és Sanchot elrémitette, s a jelenlévőket mind csodálkozásra ragadta. A Trifaldi pedig így folytatá beszédét:

— Ily módon büntetett bennünket az az átkozott és gonosz lelkű Malambruno, s puha fehér arcunkat így rutította el e borzas sörtével. Oh bár engedte volna az ég, hogy inkább leszelje szörnyű kardjával fejünket, semhogy így elhomályosítsa képünk tündöklését ezzel a kóczczal, a mely ránk borul. Mert ha jól meggondoljuk, uraim (s a mit most akarok mondani, könyek zápora közt szeretném elkeseregni, csakhogy rettenetes bal sorsunk elképzelése, s az a tenger köny a mit fölötte már is hullattunk,

egészen kiszárították szemünket, úgy hogy nedvesége sincs, a miért is könnyhullatás nélkül szólok), mondom tehát: hova forduljon az ilyen szakálas dueña? Lesz-e apa s lesz-e anya a ki megszánja? Ki nyujtana neki segítséget? Hiszen, ha még úgy is alig talál szeretőt, ha arcza bőre egészen sima s ki van kenve-fenve ezer meg ezer szépítő szerrel: hát akkor hová legyen, ha arczán egy egész ilyen bozót sarjadott! Oh dueñák, oh én gyászos társaim! Jaj még annak az órának is, a melyben születünk, jaj még a pillanatnak is, a melyben szüléink bennünket nemzettek!

Mondá — és elájult.

XI. FEJEZET.

Olyas dolgokat foglal magában, melyek ezen kalandhoz és e figyelemre méltó történethez tartoznak.

Mind azok, a kik az ilyes történetekben mulatóságukat találják, valóban és igazán hálával tartoznak ennek első szerzője Cide Hamete iránt, azon lelkiismeretes pontosságáért, melylyel még a legapróbb részleteket is elmondja, úgy hogy nincs az a parányi csekélység, mely felől kész ne volna teljes felvilágosítást nyújtani. Lefesti ő a gondolatokat, fölleplezi a képzelődéseket, megfelel a hallgatag ellenvetésekre, földeríti a kétségeket, egybefoglalja az okokat, szó-

val nincs az a szörszálhasogató kíváncsiság, melyet ki ne elégitene. Oh dicső történetíró! Oh szerencsés Don Quijote! Oh nagyhirű Dulcinea! Oh mulattató Sancho Panza! Éljetek ti mind, külön és összevéve, örökkön örökké, az élő világ gyönyörűségére s kedves időtöltésére!

A történet úgy folytatja tovább, hogy a mikor Sancho látta, hogy Dolorida elájult, így szóla:

— Becsületem szentségére mondom, de minden nemzetségem üdvösségére is esküszöm, ilyen történetet soha életemben se nem hallottam, se nem láttam, sőt uram se szólott, de még csak nem is álmodott ehhez hasonló kalandról. Hogy az ördögök ördöge vinne el, hogy ne átkozzalak, te bűbajos óriás Malambruno! Hát nem tudtál te semmi más büntetést kieszelni ezekre a szegény bűnös lelkekre mint azt, hogy őket felszakálazd? Hogyan? hát nem jobb lett volna-e, s ők magok is nem szivesebben túrték volna-e, hogy fele orrukat elcsippentsd alulról fölfelé, még ha azután nyifán beszéltek volna is, mint hogy ekkép szakált növeszsz rajtok? Fogadni mernék, nincs nekik még csak annyiok se, a mennyivel a borotvást kifizethetnék.

— Ugy igaz az, uram, mondá a tizenkét dueña egyike, nincs nekünk annyink, hogy meg-tisztálkodhassunk; annak okáért egyikünk s másikunk csupa takarékoságból ahhoz a módhoz folya-modott, hogy beszurkozott rongyokat tapasztott arczára, miket aztán egy rántással letépve, olyan si-

ma lett tőle az ember arcza mint a kő mozsár fe-
neke. Igaz ugyan, vannak Candayában is olyan szip-
irtyók, a kik házról házra járnak haját nyírni,
szemöldököt festeni s más ilyes asszonyi kendőzése-
ket végezni; mi azonban, a mi király-asszonyunk
dueñái, soha még csak magunk elé se akartuk bo-
csátani őket, mert nagyobb részök olyas kerítőfélévé
lett mióta őket nem kerülgetik. S ha Don Quijote ur
nem könyörül rajtunk, szakálosan megyünk a ko-
porsóba.

— Mór földön tépetném ki én a magam sza-
kálát, mondá Don Quijote, ha az önökén nem akar-
nék segíteni.

E pillanatban a Trifaldi magához jött ájulásá-
ból s így szóla:

— Ezen ígéret édes csengése, oh hős lovag,
még ájulásom kellő közepén is fülembé hatott, s ele-
gendő volt arra, hogy teljesen visszanyerjem tőle
eszméletemet. Kérem is annak okáért ujfent nagysá-
gotat, hős kóbor és rendíthetetlen bajvivó, szivesked-
jék kegyes ígéretét tetté változtatni.

— Rajtam nem mulik, viszonzá Don Quijote,
csak méltóságod mondja meg mi a teendóm, ben-
nem a lélek egészen kész a szolgálatra.

— A dolog úgy áll, felelt a Dolorida,
hogy a Candaya királyság ide szárazon talán egy-
kettő híjával épen ötezer mérföld; azonban a leve-
gőben és egyenes vonalban mindössze háromezer
kétszáz huszonhét mérföld. Még azt is meg kell je-

gyeznem, Malambruno azt mondta: ha a sors szabadító lovagunk színe elé vezet, ő kész lesz annak olyan paripát küldeni, a mely sokkal alkalmasabb s nem is olyan bokros mint a bérelt lovak szoktak lenni. Ugyanaz a fa ló lesz az, a melyen a bátor Pierres a bájos Magalonát elrabolta. Ezt a lovat egy fogantyúval kormányozzák, a mi a fejébe van ütve s zablagyanánt szolgál; a paripa olyan könnyen röpül a levegőben mintha magok az ördögök vinnék. Ezt a lovat — a mint a régi monda tartja — ama bölcs Merlin készítette. Ő adta kölcsön Pierresnek is, a kivel jó barátságban állt, ezen tett az aztán nagyobbánál nagyobb utakat, s ezen rabolta el, a mint már említettem, a bájos Magalonát, a kit a ló farára ültetett s úgy röpitette a levegőn keresztül hogy szemé-szája elállt mindenkinek a ki a földről nézte. Nem is adta kölcsön senkinek, csak a kinek épen akarta, vagy a ki legnagyobb árt adott érte, s nem is tudjuk, hogy a nagy Pierres óta mind e mai napig ült-e még más valaki is a hátán. Utóbb aztán Malambruno kerítette magához csalfaságaival, s most is az övé, ezt használja utazásra, a mit pedig minden lépten-nyomon megtesz a világ más meg más tájékaira, s ma itt van, holnap meg Franciaországban, holnapután meg Potosiban. S a mi a dolog legjava, ez a ló se nem eszik, se nem alszik, se patkót nem koptat, s bárha szárnya sincsen, még is úgy leng a levegőben, hogy a ki a hátán ül, bizvást vihet magával vízzel csurig tölt poharat s egyetlen cseppet se fog kilötyyenteni, olyan csendes, olyan

nyugodt a járása; örült is neki a szép Magalona nagyon, hogy ezen a paripán ülhetett.

Mire Sancho így szóla:

— Már a mi a csendes, nyugodt járást illeti, itt az én szürkém, a mely nem jár ugyan a levegőben, de ha arról van szó, hogy a földön járjon, bátran oda merem állítani a világ valamennyi paripájához.

Mind felkaczagtak, a Dolorida pedig így folytató:

— S ez a bizonyos ló, ha ugyan Malambruno csakugyan véget akar vetni szerencsétlenségünknek, még ma itt terem előttünk, fél órával az est beállta után, mert a mint nekem ő maga mondta, arról tudom meg, hogy az igazi lovagra akadtam-e, hogy ő nyomban ide küldi hozzám a paripát, akárhol legyen is a világon.

— S hányan férnek arra a lóra? kérdé Sancho.

Mire a Dolorida így válaszolt:

— Ketten: egyik a nyeregben, másik a farán; s ez a kettő rendszeren a lovag meg a fegyvernőke szokott lenni, ha valami elrablott kisasszony nem akad a kit vinni kell.

— Szeretném tudni, señora Dolorida, mondá Sancho, mi neve ennek a paripának?

— A neve, viszonzá a Dolorida, nem az a mi Bellerophontes lovái volt, melyet Pegazusnak hívtak; sem Bucephalus mint a Nagy Sándoré, sem Brilladoro mint az őrjöngő Rolandoé; de még Ba-

yarte sem mint Reynaldos de Montalvané; sem Frontino mint Rugeroé; sem Bootes, sem Peritoa mint a hogy hir szerint a nap lovait hívják; nem különben Orelia sem, a mint azt a lovat hívták, melyen a szerencsétlen Rodrigo, a götok utósó királya a csatába ment, hol aztán életét és országát ott vesztette.

— Fogadni mernék, jegyzé meg Sancho, hogy ha már e híres lovak egyikének nevét sem adták neki, nem adták neki tudom a Rocinante nevet sem, a hogy az én gazdám lovát hívják, mely a maga nevében mind azokat felülmulja, a melyek nevét hallottuk.

— Ugy van, viszonzá a szakálas grófné, mindazáltal ennek a nevét is jól eltalálták, mert Clavileño el Aligeronak hívják *), a mi mind azt kifejezi, hogy fából van, mind a fogantyura is oda mutat a mit fejen hord, valamint a könnyüségre is, melylyel halad; így tehát név dolgában bizonyosan versenyezhet a nagyhirü Rocinanteval.

— Nincs a név ellen semmi kifogásom, mondá Sancho, de hát milyen zablán vagy milyen kötőfékén vezetik?

— Említettem már, hogy a fogantyun, viszonzá a Trifaldi, mert a merre ezt a rajta ülő csavarja, a lovat kénye kedve szerint arra fordíthatja,

*) Szójáték: Clavija = fogantyú; leño = fa-aligero, tulajdonkép ligero, annyi mint röpke, könnyü

most fel a levegőbe, vagy ha tetszik lefelé, úgy hogy majd a földet horzsolja, majd meg a kettő között li-beg közében, a mi a legjobb is, s minden jól rendezett dologban legczélszerűbb.

— Látni nagyon szeretném, viszonzá Sancho, de ha valaki azt hiszi, hogy én fel is ülök majd rá, akár a nyeregbe, akár a farára, az ugyan nagyon csalatkozik. Hiszen még a szürkém hátán is alig hogy meg tudok ülni, azon pedig olyan nyereg van, a mely puhább a selyemnél; itt meg még azt kívánják tőlem, hogy olyan fa faron nyargaljak, a melyen se párna se vánkos. De a ki adta! össze nem töretem én magamat senki fia szakáláért! Ugy beretválkozzék kiki a mint épen legjobban kezére esik, mert én ugyan el nem kísérem ám az uramat ebben a hosszú utazásban. Annál inkább se, mert hiszen nekem úgy se veszik semmi hasznomat ennél a koszvakarásnál, míg ellenben Dulcinea kisasszony asszonyom visszavarázsolásánál magamnak is ott kell lennem.

— Sőt itt sem nélkülözhetjük, viszonzá a Trifaldi, mert bizonyosan tudom, hogy uraságod nélkül nem megyünk semmire.

— A király a birám! kiálta fel Sancho, mi közük a cselédeknek gazdáik kalandjaihoz? övék legyen ugy-e a hőstettek dicsősége, miénk meg csupán a fáradság? Nem én, ha addig élek is! Hiszen, ha még a történetírkálók legalább így szólnának: Ez s az a lovag ilyen meg olyan kalandját ezzel a bizonyos fegyvernökkel együtt vívta ki, a kinek se

gítsége nélkül semmire se mehetett volna : még akkor csak megjárná ; de nem ! ők csak úgy vetik oda szárazon : Don Paralipomenon de las Tres Estrellas megvivott a hat kísértettel ; fegyvernökéről meg, a ki pedig minden bajában részt vett, egy kukkot se szólnak, mintha a világon se lett volna ! Én tehát még egyszer is kijelentem, uraim, menjen az én kedves gazdám maga, s kísérje a jó szerencse, én meg majd csak itt maradok kegyes asszonyom a hercegné mellett ; s meglehet, mire uram visszatér, Dulcinea kisasszony ügye háromszorta, de ötszörte is jobban fog állni már, mert nem akarom én az időt addig dologtalanul, tétlenül elheverni, hanem huzogatok magamra annyit, hogy egy szőrszál se nőjön többet a helyén.

— Mindazáltal, ha a szükség úgy kívánja, a jó Sanchonak még is csak meg kell tennie azt az utat, a mire ilyen jó lelkek kérik. Mert az már még se járná, hogy ezen asszonyságok arca kegyelmed alaptalan félelme miatt maradjon ily bozontos.

— Még egyszer is mondom : a király a birám ! ismétlé Sancho, hiszen, ha ezt az irgalmasságot valami lakat alatt tartott szüzekért, vagy holmi árva lánykákért kellene megtenni, akkor az ember még csak rászánná a fejét ily fáradságra ; de, hogy ilyen dueñák szakáláért rohanjak a veszedelembe : láncczos, lobogós adtát ! bánom is én, ha kicsinye nagyja a legilledelemesebbtől kezdve a legpipesebbjéig mind szakálosan jár is a világon !

— De csak rossz szemmel is néz Sancho a dueñákra, jegyzé meg a hercegné, s nagyon egy követ fúj azzal a toledo-i patikárussal. Pedig, igaz lelkekre mondom, nincs igaza; vannak én körülöttem is dueñák, a kiket példánykép gyanánt lehet fölállítani, itt van a többi között Doña Rodriguez, a kiról bizonyára nem lehetne mást mondanom.

— Még ha méltóságod az ellenkezőt állítaná is, jegyzé meg Doña Rodriguez, isten a mi tanúságunk, s akár jók, akár rosszak, akár szakálosak, akár simaképuék legyünk is mi dueñák, a mi anyánk is csak úgy szült minket mint más nőké másokat. S ha már isten e világra rendelt bennünket, ő tudja mi végre cselekedte, s én az ő irgalmasságára bízom magamat, s nem törődöm senki szakálával.

— Elég, señora Rodriguez, szóla közbe most Don Quijote, elég, señora Trifaldi és tisztelt társaság, s én bízom az égben, hogy irgalmas szemmel tekint rá kegyetek bajára; Sancho is meg fogja tenni a mit néki én parancsolok. Csak ide mentül előbb azzal a Clavileñoval, s bár szemben állnék már Malambrunoval, s tudom isten nincs az a borotva, mely könnyebb szerrel leszedné nagyságtok szakálát mint az én kardom lesuttantja Malambruno fejét két válla közül. Isten soká eltüri a gonoszt, de nem örökké.

— Oh, hogy az ég minden csillaga kegyelmesen nézzen alá nagyságodra, hős lovag! kiálta föl most Dolorida, s ömlesztzenek szívébe minden szeren-

csét és bátorságot, hogy pajzsa és védelme lehessen az üldözött és gúnyolt dueña-rendnek, melyet a patikárosok lenéznek, a fegyvernökök rágalmaznak és az apródok kicsufolnak. Jaj annak a ki élte virágjában nem lesz inkább apáczává mint dueñává! Oh mi szerencsétlen dueñák! Származnánk bár egyenes ágon magától a trójai Hektortól, a mi uraságaink még sem méltatnának bennünket egy »kegyedre,« nem, ha ez által királynékká lehetnének is! Oh te óriás Malambruno, a ki varázsló létedre is megszoktad tartani becsületesen a te igéreteidet: küldd ide a páratlan Clavileño-t, hadd legyen vége a mi boldogtalanságunknak, mert ha még a nyár is ilyen szakálosan ér bennünket, jaj akkor minékünk!

A Trifaldi mind ezt olyan érzelmes hangon keseregte el, hogy könyeket fakasztott minden körülálló szeméből, sőt még Sancho is elpityeredett. Most már ő is feltette magában, hogy elmegy urával akár a világ végére, ha csakugyan ettől függ hogy ezek a tisztas arczok attól a szörbozótól megszabaduljanak.

XLI. FEJEZET.

Clavileño megérkezése, valamint e terjedelmes kalandnak vége.

E közben beállt az éj s vele együtt az az időpont is, melyben a híres Clavileño lónak meg kellett volna jelennie. Ennek még mindegyre tartó elmara-

dása azonban nagyon nyugtalanítá Don Quijotét, mert Malambruno késedelmeskedésiből azt következteté, vagy nem ő az a lovag a kinek számára e kalandot fentartották, vagy pedig Malambruno nem merészkedik véle egy szál kardra kelni. De íme, épen e pillanatban lép a kertbe négy vad ember, mind zöld repkénybe öltözve, s vállukon hoznak egy roppant nagy fa lovat. Lábba állíták a földre, s ekkor a vadak egyike így szóla :

— Üljön fel erre az a lovag, a kinek van rá elegendő bátorsága !

— Akkor hát én ugyancsak rá nem ülök, mondá Sancho, mert énnekem se bátorságom nincs, se lovag nem vagyok.

A vad ember aztán így folytatá :

— A ló farára pedig ültesse fel fegyvernökét, ha ugyan van fegyvernöke, s bizzék meg a bátor Malambrunóban, hogy az, ha csak kardjával nem, semmi más fegyverrel, sem ármányossággal nem fog rá támadni. Nincs e lóval egyéb teendője, csak a nyakába ütött fogantyút forgassa ide s tova és a ló egyenest oda röpíti a levegőn át a hol rá Malambruno várakozik. Hogy azonban a lovasok az ut nágy magas voltától el ne szédüljenek : szemeiket be kell kötniök s mindaddig bekötve tartaniök a míg a ló nem nyerít, annak jeleül hogy utjoknak végét érték.

E szavak után ott hagyták Clavileñot, s illedelmes magatartással visszatértek arra a merről jöttek.

Alig hogy a Dolorida megpillantotta a lovat, majdnem könybe lábadt szemekkel mondá Don Quijotének :

— Hős lovag, Malambruno beváltotta ígérését, a ló itt van, a mi szakálunk egyre nő, s mi mindnyájan és szakálunk minden szálával rimánkodunk előtted: oh borotválj, oh tisztíts meg bennünket, a mi most már egyedül attól függ, hogy te fegyvernökökkel együtt e lóra pattanj s szerencsésen végezd be e szokatlan utazásodat.

— Ugy legyen, méltóságos grófné, viszonzá Don Quijote, kész vagyok rá a legnagyobb örömmel s még rendületlenebb elhatározottsággal, úgy hogy se párnát nem teritek alá, se sarkantyumat föl nem csatolom, hogy azzal se késsem, oly annyira óhajtom méltóságodat, señora, s mind e tisztos hölgyeket simán és szakáltalanul látni.

— Én ugyan nem vagyok rá kész, jegyzé meg Sancho, sem rendülő sem rendületlen elhatározottsággal, sem semmifélével a világon. S ha ez a beretválkozás más uton meg nem eshetik mint hogy én a ló farára üljek, akkor uram csak keressen uti társul más fegyverhordozót, ezek a dueñák meg más módot hogy az arcukat lesimázzák, nem vagyok én boszorkánymester hogy a levegőben röpködjem. Ugyan mit mondanának hozzá az én szigetem lakosai, ha értésökre esnék hogy az ő kormányzójok a szelek szárnyán szokott bódoorogni? S mi több, minthogy Candaya ide három ezer s mit tudom én hány mér-

föld, ha véletlenül a lovunk kiáll, vagy az óriás valamiért felüti az orrát, bele telik tizenkét esztendő mire újra visszakerülünk, s nincs akkor az istennek az a szigete vagy sziget lakosa a ki én rám még ráismerjen. S minthogy azt szokták mondani: késedelem veszedelem, azután meg a hol malaczozt ígérnek, zsákkal kell ott forgolódni, már bocsásson meg énnékem ezen asszonyosságok szakála, de szent Péternek Rómában jó, akarom mondani mindenütt jó, de legjobb otthon, én pedig itt egészen itthon érzem magamat, a hol tejbe-vajba fürösztének s a gazda jósága nem csekélyebbel kecségtet mint egy egész kormányzósággal.

Mire a herczeg így szóla:

— Az a sziget, Sancho barátom, a melyet én ígértem, se el nem fut se el nem uszik, s olyan mélyen gyökeret vert a föld mélységes mélyében, hogy nincs az a hatalom a mely álló helyéből kimozdítsa vagy kirántsa. S minthogy kegyelmed is csak olyan jól tudja mint én magam, hogy az ilyen magasabb állást nem igen lehet elnyerni a nélkül hogy az ember, ki többel, ki kevesebbel, ezt vagy amazt meg ne kenje: én csak azt kötöm ki a magam jutalmául e kormányzóságért, hogy menjen vele Don Quijote urral, s annak rendje-módja szerint adják meg savát-borsát e rendkívüli kalandnak. Clavileño könnyüsege kezeskedik a felől, hogy mentül hamarabb megint itt leszek, ha pedig a legroszabb esetben a bal sors úgy intézné, hogy gyalog szerrel kellene haza zarándokol-

niok fogadóról fogadóra és kocsmáról kocsmára ; akármikor térjen is haza kegyelmed, szigetét mindig ott találja a hol hagyta, alattvalói is csak úgy kíváncznak kegyelmed kormányzósága alá jutni mint eddigelé mindig, valamint én is ura leszek adott szavamnak. S ezen igazságban ne kételkedjék, Sancho ur, mert az rendkívül sértené a kegyelmed irányában táplált jóakaratomat.

— Ne tovább, uram, mondá Sancho, én csak egyszerű szegény csatlós vagyok, s ez a nagy udvariasság szörnyen kihoz a sodromból. Üljön fel hát a gazdám, kössék be a szememet, s aztán menjünk isten nevében ; csak azt az egyet mondják meg előbb, ha majd ott röpülünk ama felső magasságokban a hol a sólyom jár, szabad-e lelkemet az istennek ajánlanom és segítségül hívnom az angyalokat ?

Mire a Trifaldi ekképen válaszolt :

— Sancho bizvást ajánlhatja lelkét istennek vagy a kinek akarja, mert Malambruno varázsló létere is keresztyén, s az ő varázslását tisztességes, becsületes uton üzi, s nem tör senkinek se kárára.

— Akkor hát előre ! mondá Sancho, isten legyen a gyámolítónk s a gaetai szent háromság !

— A kótisokkal történt emlékezetre méltó kaland óta sem láttam Sanchot ennyire félni, jegyez meg Don Quijote, s ha oly babonás volnék mint egyebek, Sancho nyulszivűsége magamnak is szöveget ütne a fejembe. De jöszte csak ide, Sancho, e magas ura-

ságok engedelmevel egy-két szóm lenne hozzád négy szem közt.

S ezzel Sanchoval kissé félrébb vonulva a kert fái alá, mind a két kezét megfogta s így szóla hozzá :

— Láthatod, Sancho barátom, hogy bizony nagy ut áll előttünk, s isten a megmondhatója mikor térünk vissza róla s mikor engedi ez a teendők szerit ejteni hogy egyéb ügyünkben bajunkban is eljárhasunk. Azért tehát azt szeretném, ha te most szépecskén bevonúlnál szobádba, mintha valamit keresnél a mire az uton szükséged lesz; ott ben aztán egy-két szempillantás alatt a rád kiszabott háromezer háromszáz korbácsütésből csapnál magadra hamarjában vagy ötszázat, ezzel is kevesebb lesz a tartozásod, s gyorsan kezdve félig nyerve.

— Hogy a manóba is ne! mondá Sancho, de jól eltalálta nagyságod. Ez épen szakasztott mása annak, a mit a példabeszéd így fejez ki: látod terhességem s kérded szüzességem? Épen most, a mikor arra kell rászánnom magamat hogy ilyen kemény tuskón nyargaljak, épen most akarja nagyságod hogy felhasogassam az ülepemet? Bizony, bizony mondom, megkotlott nagyságodnak az esze. Már most először csak borotváljuk meg ezeket a dueñákat, s ha visszatérünk, becsület szavamra fogadom, olyan gyorsan le fogom róni tartozásomat, hogy nagyságodnak se lesz ellenem semmi kifogása, többet nem mondok.

Don Quijote erre így válaszolt :

— Ezzel az igérettel egészen beérem, édes jó

Sanchom, s hiszem hogy beváltod szavadat, mert szó a mi szó, ha bolond vagy is, de igazmondásod ellen nem lehet kifogásom.

— Már hiszen akármilyen vagyok is, ha kéket, ha zöldet beszélek is, viszonzá Sancho, ha tarkát is, de a mit ígérek, azt megtartom.

Ezzel aztán megint visszatértek, hogy a Clavileñora felüljenek. Felülés előtt Don Quijote így szóla :

— Köttesd be a szemedet, Sancho, s aztán ülj fel, Sancho, mert a ki olyan tenger földről küld éretünk, bizonyára nem azért teszi hogy megcsaljon bennünket; nem válnék becsületére hogy elámítsa a ki bizik benne. S még ha minden ellenkezőleg ütne is ki, s nem úgy a hogy én gondolom : már az maga hogy bele mertem vágni ebbe a vállalatba, olyan dicsőség, a mit semmi ármányosság el nem homályosíthat.

— Jerünk, uram, viszonzá Sancho, mert ezeknek az asszonyságoknak szakála és könyei úgy a szívembe nyilaltak, hogy nem esik addig jól egyetlen falatom se, a míg ők egykori simaságukat vissza nem nyerték. Üljön fel nagyságod, s nagyságod köttesse be a szemét először, mert ha nekem a farán kell ülnöm, világos hogy azé az elsőség a felülésnél a ki a nyeregben ül.

— Igazad van, viszonzá Don Quijote, s azzal zsebéből egy zsebkendőt huzván ki, megkérte a Doloridát kösse be véle jól a szemét; s mikor az már bekötötte, ő megint lekapta a kendőt s így szóla :

— Ha jól emlékezem, azt olvastam egykor

Virgiliusból, a trojai Palladionról, hogy az is fa ló volt, melyet a görögök Pallas istenasszony tiszteletére készítettek, mely azonban teli volt fegyveres vitézekkel, kik azután vég romlásává lettek Trojának. Most is ténacsos lesz hát előbb megvizsgálni, mi van a Clavileño gyomrában.

— Fölösleges fáradság lenne, mondá a Dolorida, én vagyok a bizonyosága s tudom hogy Malambrunoban nincs semmi alattomoság és ármányosság. Bátran felülhet rá nagyságod, señor Don Quijote, ne tartson semmitől, s én leszek felelős érte hogy semmi baj sem éri.

Don Quijotének úgy látszott hogy bátorságának lenne rovására, ha bármi további ellenvetést tenne is még biztossága érdekében, így tehát minden egyéb megjegyzés nélkül felveté magát Clavileñora, megragadta maroklárját, a mely egészen könnyen forgott, s minthogy a lovon nem volt kengyelvas, a lovag két lába lelógott, úgy hogy szakasztott olyan volt mint valami festett vagy szövött figura a flamandi szőnyegen, mely római diadalmenetet ábrázol. Igen kedvetlenül s csak nagy nehezen helyezkedett el Sancho is a ló farán, de olyan keménynek s kényelmetlennek találta, hogy megkérte a herceget, ha lehetséges, hozasson neki valami vánkost vagy párnát, ha máshonnan nem is, legalább a hercegné asszony ő méltósága padlójáról vagy valami apród ágyából, mert ennek a lónak a fara úgy látszik nem is fából van, hanem valóságos márványkőből.

Mire a Trifaldi azt jegyzé meg, hogy Clavienno semmiféle takarót, sem semmiféle szerszámot meg nem tür magán; annyit azonban mégis megtehet Sancho a maga könnyebbségére, hogy üljön féloldalt, asszonyosan, a mi által nem érzi majd annyira a keménységet. Sancho ezt meg is tette, s aztán bucsut véve, bekötteté szemeit, de megint csak lerántotta a keadót, végig nézett a kertben levőkön s májdan panaszos hangon és könyek között arra kérte őket, mondjanak értök e rettenetes sorsukban egy pár miatyánkot és ave-máriát, hogy az isten majd hozzájok is küldjön olyan jó lelkü embereket, a kik szintén megtegyék érettök, ha valamikor ők is hasonló körülmények közé jutnak.

Mire Don Quijote rá förmedt:

— Semmirekellő, avagy akasztófán függsz-e talán, vagy vég vonaglások közt vivódol, hogy ilyen pityergéshez folyamodol? Nem ott ülsz-e, nyulszivű, gyáva teremtés, ugyanazon a helyen a hol a bájos Magalona ült, a honnan leszálltakor nem a sirba jutott, hanem Franciaország királyi székébe, ha ugyan a történet nem hazudik. S vajon én, a ki melletted ülök, nem mérközhetem-e bátorság dolgában a hős Pierres-el a ki ugyanezt a helyet nyomta melyet most én nyomok? Köttesd be, mindjárt beköttesd a szemedet, gyáva féreg, s ki ne ereszs szádon egy szót se félelmedről, legalább ne az én jelenlétemben.

— Kössék be hát, mondá Sancho, s ha már nem szabad magamat istennek ajánlanom, sem más által

ajánlatnom, csoda-e ha attól tartok hogy itt egy egész régio ördög kalandoz, a kik bennünket egyenesen Peralvilloba visznek *).

Arcukat elfődték, s a mint Don Quijote érzé hogy minden ugy van már a hogy lennie kell, megragadta a fogantyut, s alig hogy ujjait rá tette, mind a dueñák mind a többi jelenlévők valamennyien fenhangan elkiáltották magokat:

— Isten vezéreljen, hős lovag, isten legyen véled, rettenthetetlen fegyverhordozó. Ime, ime a levegőt szelitek már, sebesebben a nyil sebességénél; már-már csodálatra, bámulatra gerjesztitek mind azokat, a kik a földről nézik repülésteeket. Kapaszkodjál erősen, derék Sancho, mert bízegsz; vigyázz, le ne bilenj, mert zuhanásod iszonyubb lenne mint azé a vakmerő ifjué volt, a ki atyjának, a napnak szekerét akarta igazgatni.

Sancho a kiáltozás hallatára egészen odalapult gazdájához, átszorította két karjával s így szóla:

— Uram, hogy mondhatják ezek hogy mi már is oly magasan repülünk, pedig kiabálásuk ugy elhangzik egész hozzánk mintha itt állanának tőszomszédunkban?

*) Sancho e név alatt a poklot érti; az igazi Peralvillo Ciudad Real mellett feküdt, s a Santa-Hermandad a tetten kapott rablókat ott rögtön felakasztatta, rendesen kihallgatás nélkül. Innen maradt fen a köz mondás: La justicia de Peralvillo, que ahorcado el hombre, le hace la pesquisa. (A perálvilloi törvényszék előbb felakasztja az embert, azután fogja pörbe.) Ford.

— Ezen ne akadj fen, Sancho, mert az ilyes dolgok s az ilyen repülések annyira eltérnek a dolgok közönséges rendjétől, hogy ezer mérföldről is meglátod s meghallod a mit akarsz, engem pedig ne szoríts annyira, mert leszédülök. S igaz lelkemre mondom, el se tudom képzelni mit félsz annyira s mitől rettegsz, mert én, akár megesküdjem rá, soha életben se lovagoltam csendesebben mint ez uttal. Szakasztott úgy érzem mintha meg se mocczannánk helyünkben. Üzd el a félelmet, barátom, minden úgy megy mint a karikacsapás, s egészen jó szelünk van hátulról.

— Az igaz, viszonzá Sancho, mert erről az oldalról oly friss szelet érzek mintha ezer fujtatóval fujtatnának.

S ez csakugyan úgy is volt, mert a szelet egy pár hatalmas fujtató csapta. A herczeg, herczegné s udvarmesterök olyan jól kieszték az egész furfangot, hogy semmi eszköz se hiányzott teljes tökéletessé tételéhez.

Mikor a szelet Don Quijote is megérezte, így szóla :

— Semmi kétség, Sancho, mi már bizonyosan a levegő második rétegében járunk, ott a hol a hó és a jégeső fogamzanak; a mennydörgés s a villámok a harmadik rétegben fogamzanak; s ha mi még tovább is ilyen módon emelkedünk, csakhamar ott leszünk a tűz-rétegben, s én nem tudom hogyan for-

gassam ezt a maroklárt hogy oda ne jussunk a hol megperzselődünk.

Ekkor meg hosszú póznákra alkalmazott, könnyen meggyújtható meg eloltható kőcz pamatokkal gerjesztettek meleget arczuk előtt.

Sancho megérezte a meleget s fölkiálta:

— Akármilyen legyen ha már ben nem vagyunk a tűz rétegben vagy legalább közel hozzá, mert a szakálam nagy része le van már perzselve s én csakugyan leveszem a kendőt szememről, uram, s megnézem hol járunk.

— A világért se! viszonzá Don Quijote, s jusson eszedbe mi történt Torralva licentiatussal, a kít az ördögök piszkafán nyargalva vittek a levegőn át behunyt szemmel, s tizenkét óra alatt ért Romába, s ott szállt le a Torre de Nonán, mely e város egyik utcájára, s látta az egész sürgést-forgást és a Bourbon halálát; más nap reggel aztán már megint Madridban volt, a hol mind azt elbeszélte a mit látott. Ő maga bizonyította azt is, hogy a mint a levegőben repültek, egyszer csak azt parancsolta az ördög, nyissa, ki a szemét. Ő ki is nyitotta, s úgy látszott neki oly közel járnak a holdhoz, hogy meg is markolhatnák, de a földre nem mert alá tekinteni, attól félve hogy elszedül. Így tehát, Sancho, nekünk se lesz tanácsos szemünkről a kendőt levenni; az feleljen értünk a ki ide hozott bennünket. Meglehet csak azért szállunk magasra s mind magasabbra hogy aztán egyszerre csak ott csapjunk le Candaya országra, mint

a vércse vagy a sólyom a kócsagra, akármilyen magasan repüljön is, s bárha nekünk úgy látszik, fél órája sincs még mióta a kertből távoztunk, hidd el, Sancho, eddig már bizonyára nagy utat tettünk.

— Én nem tudom hogy s mint vagyunk, viszontá Sancho, de annyit mondhatok, ha Magallanes vagy Magalona kisasszony meglegedett ezzel az ülésel itt e ló farán, akkor csakugyan nem lehetett valami kényes bőrű.

Ezt az egész párbeszédet a herczeg és herczegné, de a kertben lévők is mind végig hallgatták, még pedig legnagyobb multságukra; s hogy a különös és sikerült kalandot egészen kizsákmányolják, a Clavileño farkán holmi kőz pamattal tüzet szitottak, s minthogy az egész ló robbanó röppentyűkkel volt megtömve, rettenetes durranással a levegőbe repült s Don Quijotét és Sancho Panzát félig megperzselten földre terítette.

Ez alatt a szakálas dueñák egész csapatja eltávozott a kertből a Trifaldival s egyéb kíséretével együtt; a kik pedig a kertben voltak, azok úgy heverték a földön mintha el volnának ájulva.

Don Quijote és Sancho alig tudták magokat összeszedni, s ámulásból bámulásba estek, a midőn körül nézve úgy vették észre, hogy ugyanazon kertben vannak most is a honnan elutaztak, s körülöttük annyi ember hever a földön. De csodálkozásuk még magasabb fokra hágott, midőn a kert egyik pontján a földbe ütött lándsát vettek észre, melyről két száz

zöld selyem zsinóron tündöklő fehér pergamen darab függött alá, melyen ez volt írva nagy, arany betűkben :

— »Don Quijote, a la manchai hős lovag, diadalmasan befejezte és végrehajtotta, már a pusztá kísérlet által is, a Trifaldi grófné, más néven a Dueña Dolorida és nőtársai kalandját.

»Malambruno ki van elégitve s beéri ezzel is teljes-tökéletesen, s a dueñák szakála le van már beretválva s képök tiszta; Don Clavijo és Doña Antonomasia királyi pár pedig visszanyerte immár előbbi lételét. S mihelyt a fegyvernök korbácsolás végre lesz hajtvá, a fehér galamb is azonnal megszabadul a gyilkos saskeselyük körmei közül a kik üldözik, s ott lesz szerelmes tubája karjai között; így rendel a böles Merlin, minden varázslók fő varázslója.«

Mihelyt Don Quijote végig olvasta a pergamenen foglalt szavakat, azonnal világossá lett előtte, hogy bennök Dulcinea varázs alól való feloldásáról van szó, s alig győzött elég hálát adni az égnek, hogy ily csekély veszedelemmel ily nagy dolgot végezhetett s visszaadhatta előbbi simaságát ama tisztes dueñák ábrázatának, a kik most már nem voltak e helyt láthatók. A lovagrögtön oda sietett a herceghez és nejéhez, a kik még most sem tértek magokhoz, miért is Don Quijote karjánál fogva rángatá a herceget s így szóla :

— Fel, fel, kegyelmes uram, csak bátran, csak bátran; nincs semmi baj, a kalandnak szerencsésen

vége szakadt, a miről világosan tanuskodik az az írás is mely ott olvasható ama pergamenen.

A herceg csak lassankint tért magához, mint az olyan ember a ki nehéz álomból ébred; ugyan így a hercegné is, valamint a kertben lévők mindnyájan, a kik oly élénken fejezték ki csodálkozásukat és bámulásukat, hogy az ember majdnem hajlandó lett volna elhinni, hogy csakugyan igazán az történt velök, a mit oly hatalmasan tudtak tettetni. A herceg félig nyitott szemmel olvasta el az írományt, s azzal rögtön tárt karokkal sietett Don Quijotehez, magához ölelte s azt mondá neki, ő a legkitünőbb lovag a ki csak valaha volt a világon.

Sancho össze-vissza kereste mindenütt a Doloridát, s szerette volna látni milyen az arca szakál nélkül, olyan szép-e csakugyan, a milyennek derült modorából sejteni lehetett. Azt mondták azonban neki, mihelyt a Clavileño, egy tűzben, lefelé szállt a levegőből s a földre ért, a Trifaldi s a dueñák egész csoportja egyszerre eltűnt, de már akkor sima volt az arcuk s nem látszott rajt egyetlen szőrszál se.

A hercegné azt a kérdést intézte Sanchohoz, hogy érezte magát a nagy utazás alatt. Mire Sancho így felelt :

— Azt éreztem, kegyelmes asszonyom, hogy megünk, még pedig úgy, a mint uram mondá, repülve a tüzrétegen keresztül, s szörnyü kedvem szotytyant csak egy kissé is kiszabadítani a szemeimet. Azonban a gazdám, a kitől rá engedelmet kértem

ebbe semmi szín alatt bele nem egyezett. De én, a ki annyira a mennyire kissé kíváncsi vagyok, s épen azt szeretném látni a mit tiltanak s nem engednek, csak ugy suttymban fölpecczentettem orrom mellett a szembekötő kendőt s ugy pilantottam le földre; hát látom, hogy az egész se nagyobb egy mustármagnál, a rajta járó-keelő emberek meg csak akkorák mint egy-egy mogyoró; ebből magából is el lehet gondolni, milyen magasan járhattunk.

Mire a herczegné így válaszolt:

— Gondolja meg csak jobban, Sancho barátom, mit mond: mert én ugy sejtem, kegyelmed nem a földet látta, hanem csak a rajta járó-keelő embereket. S világos, ha a föld egy mustármagnyinak látszott, az emberek meg mogyoró nagyságuaknak, akkor egyetlen egy embernek is egészen el kellett volna a földet földnie.

— Az igaz, viszonzá Sancho, de azért egy kis csücskén kivigygyant, s akkor megláttam egészen.

— De, Sancho barátom, faggatózék a herczegné, hiszen egy kis csücskénél fogva nem lehet a szemlélt tárgyat egészen meglátni.

— Nem értek én az ilyen szemléletekhez, kegyelmes asszonyom, viszonzá Sancho, csak azt tudom, jó lenne ha kegyelmességed meggondolná hogy mink varázsolás útján repültünk a levegőben, s így varázsolás útján megláthattam én az egész földet meg a rajta járó-keelőket akárhonnán akartam is nézegetni. S ha méltóságod ezt el nem hiszi, akkor azt

sem fogja elhinni, hogy a mint a szemem pilláját kissé kiszabadítottam, láttam, hogy oly közel vagyunk az éghez, hogy alig volt már közöttünk másfél arasz-köz. Arra pedig, akár hitet tegyek, kegyelmes asszonyom, hogy az ég csakugyan roppantott nagyságu. Egyszer csak ott mentünk el a fiastyuk mellett*), s jaj, teremő szent atyám! nem hijába hogy gyermekkoromban odahaza magam is libapásztor voltam, annyira szeretem az ilyen apró jószágot, hogy most is úgy megkivántam kissé megsimogatni őket, hogy talán a szívem is megszakadt volna, ha nem tehetem. Kapom hát magamat, s mit teszek? Nem szólok én egy kukkot se senkinek, még a gazdámnak se, hanem nagy csöndesen, csakugy loppal lecsuszom a Clavileñoról, oda megyek a fiastyúkhoz, össze meg össze tapogatom őket, olyan az mind anyjastul, fiastul mint a viola-virágszál; kimulattam velők magamat vagy három fertályóráig, a mely idő alatt a Clavileño egy lépést se tett többé, de még csak még se mocczant.

— S a mig a jó Sancho a fiastyukkal mulatozott, kérdé a herczeg, mivel töltötte addig az időt seño Don Quijote?

Mire Don Quijote így válaszolt:

*) A spanyolban »siete cabrillas« (hét gödölye) de a magyar e csillagzatot, a Plejadokat, hetevény vagy fiastyuk néven ismervén, szóról szóra lehetetlen volt fordítanom.

— Minthogy mind e dolgok és mind ezen események oly nagyon eltérnek a természet szokott rendjétől, nincs azon miért csodálkozni, a mit Sancho elmondott. A mi engem illet, magamról azt a bizonyosságot tehetem, hogy én sem alulról sem fölülről ki nem kukucsáltam, s nem láttam se eget se földet, se vizet se szárazat. Azt, az igaz, éreztem, hogy a levegő-rétegen áthaladtam, sőt azt is, hogy a tüzréteget megérintettem. Hogy azonban még ezen is tulmentünk volna, azt nem hihetem, mert a tüzréteg az utósó lévén a holdas ég és az utósó levegő réteg között, mi az éghez, melyen a Sancho említette fiastyuk van, csak elégésünk árán juthattunk volna el. Mivel pedig nem sültünk meg, ebből az következik, hogy Sancho elbeszélése vagy hazugság vagy álom.

— Bizony nem hazugság, s bizony nem álom az, jegyzé meg Sancho, s a ki nem hiszi, ám kérdezze meg, milyenek azok a csillag-csirkék, s majd elvállik igazat mondtam-e, vagy se.

— Milyenek hát, Sancho? kérdé a herczegné.

— A ketteje zöld, viszonzá Sancho, a másik ketteje vörös, kettő kék, egyik meg iromba.

— Az utolsónak kivételével egészen különös fajta csirkék, jegyzé meg a herczeg. Ilyen színű állatok, legalább baromfiban, a mi földi tájunkon csakugyan nincsenek.

— De hiszen az világos is, mondá Sancho, hogy a mennyei baromfiak meg a földiek között csak kell valami különbségnek lenni.

— Ugyan mondja csak Sancho, kérdé a herczeg, van közöttök valami csirke-kakas is?

— Nincs uram, viszonzá Sancho, a mint hogy mindig is úgy hallottam, hogy a kakasnak semmi helye többé a hold szarván tul.

Többet aztán nem akartak kérdezősködni utazása felől, mert attól tartottak, Sancho bizony meghordozza őket még az ég egész ürében s hegyiről tövire elmondja mit-mit nem láta ott, a nélkül hogy a kertből csak egy tapodtatnyira is távozott volna.

Igy végződött tehát a Dueña Dolorida kalandja, a mi a herczeg párnak nem csak ekkor, hanem egész éltök fogytaig mindig alkalmat szolgáltatott a nevetésre, Sanchonak pedig kimeríthetlen tárgyat a beszédre, ha száz meg száz esztendeig élt volna is.

Don Quijote azonban ezt sugta Sancho fülébe:

— Csak annyit mondok, Sancho, ha te azt akard, hogy elhigyék a mit az égben te láttál, én is azt kívánom, hogy viszont te is elhidd, a mit a Montesinos barlangban én láttam.

XLII. FEJEZET.

Milyen tanácsokat adott Don Quijote Sancho Panzának, mielőtt ez a sziget kormányzóságát átvette, ugyszintén más egyéb figyelemre méltó dolgok.

A Doloridával történt kaland oly szerencsésen s oly mulatságosan sikerült, hogy a herczeg pár a

tréfa tovább folytatására határozta el magát, látva milyen hiszékeny emberekkel van dolguk, a kik kész pénz gyanánt fogadnak el mindent a mi velök történik. Kiadták tehát a rendeletet a cseledségnek s alattvalóiknak, hogyan viseljék magokat Sancho irányában az ígért szigetet illetőleg, s más nap, mely a Clavileñon történt repülés után esett, a herczeg azt mondá Sanchonak, készüljön és szedje magát rendbe a kormányzóság átvételére, mert szigete lakosai úgy várják már mint a májusi esőt.

Sancho mélyen meghajtotta magát s így szóla:

— Mióta oda fen jártam az égben s annak magasságából néztem szét a földön s oly kicsinynek láttam: azóta jóformán megcsökkent előbbi kívánczossom, melylyel oly nagyon óhajtoztam a kormányzóságra. Mert mi nagy dicsőség van abban, hogy az ember egy mustármag fölött uralkodjék, s kormányozzon, igazgasson fél tuczat embert, a kik akkorák mint egy-egy mogyoró, mert nekem legalább úgy látszott, mindössze sincs több az egész földön. Ha nagyméltóságod oly kegyes lenne s nekem csak egy darabkát adna is az égből, akár csak egy fél mérföldnyit, nagyobb örömmel fogadnám a világ legeslegnagyobb szigeténél.

— Jaj, kedves barátom, viszonzá a herczeg, én az égből senkinek sem adhatok még csak egy arasznyit se, ilyen kegyelmet és jóságot egyedül csak isten az a ki gyakorolhat. A mit én adhatok, azt meg is adom, ez pedig derekas, helyre egy sziget, takaro-

san kikerekített, s oly rendkívül gazdag és termékeny, hogy ha benne kegyelmed jól forgolódik, a földi kincsekkel még a mennyieiket is megszerezheti.

— Akkor rendin van minden, mondá Sancho s csak ide azzal a szigettel, s tudom isten leszek, olyan kormányzó, hogy égbe kelek, ha minden gazember megpukkad is bele. De azt is el merem mondani, nem kapzsiságból hagyom ám el kunyhómat s nem az az oka, hogy magasabbra kívánok emelkedni hanem csupán azt szeretném megtudni, hogyan izlik az ilyen kormányzóság.

— Ha egyszer megizelte kegyelmed, jegyzé meg a herczeg, tudom, hogy még az ujját is megnyalja, utána, mert nincs annál édesebb valami mint ha az ember parancsolhat és mások engedelmeskednek. Semmi kétség, ha a kegyelmed gazdája majd császárrá lesz, pedig a hogy dolgai állnak, bizonyosan azzá lesz, tudom nem egyhamar szállíttatja le magát a nyeregből, s szive mélyéből fogja szánni-bánni hogy olyan sokáig késett azzá lenni.

— Uram, viszonzá Sancho, elgondolom milyen kellemes lehet az másoknak parancsokat osztogatni, akár csak egy juhnyájnak is.

— Temessenek el kegyelmeddel, de csak jól is tud kegyelmed mindent! mondá a herczeg. Reménylem, hogy olyan kormányzó válik kegyelmedből a milyent csak várni lehet értelmességétől; de elég erről. Most pedig értésére adom, hogy már a holnapi napon át fogja venni a sziget kormányzóságát, s még

ma este ellátják kegyelmedet az állásához illendő ruházattal s minden szükséges utralalóval.

— Öltöztessenek akármibe, viszonzá Sancho, csak kidug a szög a zsákból, hogy én vagyok a Sancho Panza.

— Az igaz, jegyzé meg a herczeg, mindazáltal a ruhának hozzá kell illenie az álláshoz vagy méltóságához, melyet az ember betölt: mert ugy-e furcsa lenne, ha a törvénytudó ugy viselkednék mint valami katona, vagy a katona ugy mint a pap. Kegyelmed, Sancho, félig tudóshoz, félig katona viselt emberhez illő ruhában fog járni, mert azon a szigeten, a melyet adok, ép oly szükséges a fegyverviselés mint a tudomány, s a tudomány mint a fegyverviselés.

— A mi a tudományt illeti, felelt Sancho, ebből ugyan édes kevésel dicsekhetem, mert én bizony ez ABC-ét se ismerem; de, hogy az ember jó kormányzó legyen, az is elég, ha a mi atyánkat tudja. A mi pedig a fegyverviselést illeti, viselek én mindenfélét egész a rogyásig, csak adják ide, s aztán isten legyen irgalmas kegyelmes.

— A milyen jó emlékező tehetsége Sanchonak van, mondá a herczeg, tudom nem fog semmit elhibázni.

E közben Don Quijote is oda érkezett, s értesülvén a történetekről, s hogy Sanchonak mily rögtönösen át kell vennie kormányzóságát: a herczeg engedelmével karon fogta s elvitte magával szobájába,

azzal a szándékkal, hogy jó tanácsokkal látja majd el, hogyan viselje magát hivatalában. Mikor aztán Don Quijote szobájába léptek, a lovag bezárta magok mögött az ajtót, s majdnem erőszakkal ülteté le maga mellé a fegyvernököt s nyugalmas hangon így szóla hozzá:

— Nem győzők elég hálát az égnek, Sancho barátom, hogy előbb semhogy a szerencse nékem valami különösen kedvezett volna, téged olyan tárt karokkal fogadott és ölelt magához. Én, a ki a szerencse kedvezésének esetén gazdagon meg akartam jutalmazni szolgálataidat, még tulajdonképen csak küszöbén állok szerencsém próbálásának; mig te, időnek előtte, s a dolgok természetes menetele törvényének ellenére, már is eljutottál óhajtasaid teljesüléséhez. Hány ember van a ki lőt-fut, alkalmatlankodik, sürget, viraszt, kér, könyörög, bajoskodik, s még se éri el a mit kíván; mig ellenkezőleg akad egy, a ki azt se tudja, hogy s hogy nem, egyszer csak azon veszi magát észre, hogy az ő markába cseppent bele az a szerencse, az a kitüntetés, a melyre mások áhítottak; ide aztán csakugyan ideillik az a közmondás: Senki se tudja szerencse kinek adja. Te, a ki hozzám képest valóságos tökfilkó vagy, se teszed, se veszed, alighogy a kóbor lovagság rád lehelt, egy lépés fáradság nélkül, olyan szigetkormányzóságba cseppensz bele mint a pinty! Mind ezt pedig egyedül a végett mondom, oh Sancho, hogy szerencsédet ne tulajdonítsd ám saját érdemednek, hanem az égnek

adj érte hálát, a ki a dolgokat ily kegyesen intézi, s azután adj hálát azon méltóságnak, melylyel a kóbor lovagság rendje ékeskedik. Ha tehát szived hajlandó hitelt adni annak, a mit mondtam, akkor, édes fiam, hallgasd meg figyelmesen a te Catod szavát, a ki néked tanácsokat akar osztogatni s iránytűd és vezér csillagod kíván lenni, hogy biztos révbe vigyen és vezessen azon háborgó tengerről, a melyre szállni készülsz: mert a hivatalok és a magas méltóságok nem egyebek mint a nyughatatlanságok mélységes tengere.

Legelőször is, édes fiam, istenfélőnek kell lenned, mert az isten félelme minden bölcseségnek kezdete, s ha bölcs vagy nem követhetsz el hibát semmiben.

Másodszor, tartsd szemed előtt szünet nélkül, hogy ki vagy, s legyen rá gondod, hogy megismerd magadat, a minél nehezebb ismeret nem is képzelhető. Ha magadat ismered, ebből az fog származni, hogy nem puffadsz fel úgy a hogy a béka tett mikor akkorává akart lenni mint az ökör; ha ezt a tanácsomat megfogadod, bolondságod pávafarka mellett mindig eszedbe juttatja lábaid rutságát az, ha arra gondolsz, hogy oda haza egykor disznópásztor voltál.

— Az igaz, hogy az voltam, veté közé Sanchó, de csak gyermekkoromban; mikor aztán sutytyóvá cseperedtem, akkor libát öröztem s nem malacot. Ennek azonban, azt tartom, semmi köze a

dologhoz, mert nem minden kormányzó származik ám királyi családból.

— Az igaz, viszonzá Don Quijote, s épen ez oknál fogva szives nyájassággal kell hivataluk méltóságát párosítani azoknak, a kik nem származnak nemes családból, s a mellett a bölcsesség vezérelje tetteiket, hogy mentek maradhassanak a roszakaratu susárlástól, a mely különben is semmiféle állást meg nem kimél.

Légy büszke alacsony származásodra, Sancho, s ne tagadd el, hogy paraszt szüléktől származtál: mert ha látják, hogy ezt nem szégyenled, senki se fog érte megszégyeníteni. Becsüld többre az alázatos erényességet mint a kevély bűnösséget. Nincs se szeri se száma azoknak, a kik a legalacsonyabb állásból a legfőbb papi és fejedelmi magas méltóságokra emelkedtek, s ezen igazság bebizonyítására hozhatnék fel annyi példát, hogy alig győznéd hallgatni.

Jegyezd meg, Sancho: ha az erényt tartod szemed előtt, s arra fordítod legfőbb gondodat, hogy erényes cselekedeteket gyakorolj: akkor nem lesz miért irigyelned a fejedelmeket és főurakat, mert a vért örökség utján birjuk, míg az erényt meg úgy kell megszereznünk magunknak, s az erénynek önmagában van értéke, a vérnek nincsen.

S minthogy ez így áll, már pedig bizonyos, hogy így áll, ha netalán valamely atyádfia meglátogat a te szigetkormányzóságodban, el ne kergesd s

ne szégyeneld, sőt ellenkezőleg fogadd be nyájasan, lásd szívesen és vendégeld meg, így az égnek tetsző dolgot fogsz cselekedni, a melynek abban telik öröme hogy senki meg ne vesse az ő alkotását, s egyszersmind annak is megfelelsz a mivel a bölcs természetnek tartozol.

Ha a feleségedet is magaddal viszed (már pedig csakugyan nincs rendén, ha a kormány élére állított férfiak soká vannak tulajdon hitves társok nélkül), tanítsd, oktasd és szelidítsd meg nyers természetét, mert rendesen úgy szokott történni, hogy a mit az okos kormányzó megszerez, azt a durva, műveletlen asszony meg csak eljátszszsa, elvesztegeti.

Ha történetesen özvegygyé lennél (a mi pedig szintén megeshetik) s magasabb állásodhoz illőn előkelőbb családból akarnál házasodni: ne olyan asszonyt végy el, a ki horgoddá meg horgod nyelvévé legyen olyasmiket elhalászni, a miktől magad különben óvakodnál: mert bizony, bizony mondom néked, hogy mind azért a mit a bíró felesége fogad el, a férjét teszik felelőssé az örökitéletben, s holta után négyszeresen megfizet mindenért, a mivel e földön való életében be nem számolt.

Soha se bizd magadat önkényed vezetésére: ebbe a hibába azok a tudatlanok szoktak esni, a kik nagyon okosoknak képzelik magokat.

A szegények könyei gerjeszszenek, igen is, nagyobb részvételre, de ne hozzájok hajlandóbb igazságtételre mint a gazdagok bizonyítékai.

Arra törekedjél, hogy az igazságot süsd ki, úgy a gazdagok ajándékaival s ígéreteivel, valamint a szegények zokogásával és alkalmatlankodásával szemben is.

Ha a méltányosság helyén van vagy helyén lehet: ne sujtsd a bűnöst a törvény egész szigorával, mert a szigorú birának sincs jobb hire mint a részvevőnek.

Ha az igazság pálczáját meggörbited, ne az ajándék sulyától történjék, hanem a részvevő könnyőreletesség miatt.

Ha esetleg valamely ellenséged panaszát kell elintézned, távolítsd el magadtól a téged ért sérelmeket s figyelmedet egyedül a kérdésben forgó igazságra fordítsd.

Soha téged a magad szenvedélye más ügyére nézve el ne vakítson: mert azokat a hibákat, a miket ilyenkor elkövetnél, a legtöbb esetben soha se lehet aztán jóvá tenni, s ha jóvá tehetnéd is, csak hiteled, sőt vagyonod rovására teheted.

Ha valami szép nő jön hozzád, hogy szolgál-tass neki igazságot, fordítsd el szemeidet könyeitől és füleidet nyögdeléseitől, s egészen higgadtan vizsgál meg kérelmének lényegét, ha csak azt nem akarod, hogy elméd az ő siránkozásába, jóságod pedig a ő sóhajtozásába fuladjon.

A kit tényleg meg kell büntetned, ne hordd le azonfölül még szóval is, elég az ilyen szerencsét-

lennek a büntetés sulya is, a pirongató szavak ráadására nélkül.

A ki vádlott gyanánt kerül ítélőszéked elé, tekintsd olyan szerencsétlen embernek a ki természetes gyarlóságunknak lett áldozatává, s a mennyire tőled telhetik, az ellenfél megsértése nélkül, légy hozzá irgalmas és kegyelmes, mert bárha istennek minden tulajdonsága egyenlő, a mi szemünkben az ő irgalmassága még is ragyogóbbnak, tündökletesebbnek látszik mint igazsága.

Ha ezeket a rendeleteket és e szabályokat megtartod, Sancho, hosszú idejű lélsz a földön, híred örökké fenmarad, óhajtasaid beteljesülnek és boldogságod kimondhatatlan lesz. Kedved szerint házassítod ki akkor gyermekeidet, s mind azok, mind unokáid nagy kitüntetésekben részesülnek, békeségben és jó barátságban fogsz élni az emberekkel, s ha életednek vég határát eléred, tisztos, élemedett öreg korodban látod meg a halált, s harmadizen lévő unokáid szelid és gyengéd keze fogja majd béd szemeidet.

A mit eddig mondtam, az mind olyan tanács, mely lelkednek szolgál ékességére; hallgasd meg most azokat is, a mik tested diszítésére akarnak szolgálni.

XLIII. FEJEZET.

Milyen tanácsokat adott még továbbá Don Quijote Sancho Panzának.

Ki ne tartotta volna Don Quijotét egészen ép eszü s még jobb indulatu embernek azon szavai halála után, melyeket az előbbi szakasz foglal magában? A mint azonban e nagy szabású történet folytatában egyszernél többször is fel volt már hozva, ő csak akkor beszélt félre, mikor a kóbor lovagságról volt szó, más egyébkor szavai mindig a legépebb józan észről tettek tanubizonyságot, ugy hogy cselekedetei józanságával, józansága cselekedeteivel minden lépten-nyomon ellenmondásba jutottak. A mi azonban a Sanchonak folytatólag adott jó tanácsokat illeté, ezeken meglátszott, hogy milyen finom ember, s ezekben értelme ugy mint balgasága igen magas pontra emelkedett.

Sancho csupa szem-fül volt, s minden erejét megfeszíté, hogy a jó tanácsokat emlékezetébe vésesse, mert meg akarta tartani, hogy kormányzósága ezek segedelmével szülessék meg szerencsésen.

Don Quijote pedig ekképen folytatá szavait:

— A mi már most azt illeti, hogyan viselj gondot a magad személyére s hogyan igazgasd házad táját, legelőször is azt kötöm szivedre, szeresd a tisztaságot, s vagdald le körmeidet rendesen, s ne hagyj nyanyan hosszura nőni mint némelyek hagyják, a kik-

nek ostobasága azt hiteti el velök, hogy a hosszú köröm széppé teszi a kezét, mintha bizony ez a kinövés és toldalék, melynek levagdálását elmulasztják, köröm volna, holott pedig valóságos vércse-karmó, a mi undorító és megfoghatatlan izetlenség.

Ne járj lomposan és hanyagul, mert a rendetlen ruházkodás rendetlen lélekre mutat, ha csak az ilyen hanyagság és lomposság nem a tettetésnek szüleménye, a mivel Julius Caesárt is vádolják.

Hányd meg, vesd meg okosan, mennyit jövedelmezhet hivatalod, s ha kifutja, hogy cselédségedet liberiában járathatod, járasd inkább tisztességben és czélszerűben semmint czifrában és pompásban, és oszd meg a szegények és cselédeid között; más szóval azt akarom mondani: ha felruházhatnál hat apródot, ruházz fel hármat, és más három szegényt: így aztán lesznek apródjaid mind az égben, mind a földön; a hiúság kedvelői a liberia-osztogatás ezen új módját bizonyára nem fogják utánozni.

— Ne egyél se foghagymát, se veres hagymát, hogy ezek szagáról rá ne ismerjenek alacsony származásodra; lassan járj, nyugodtan beszélj, de ne úgy hogy az lássék ki mintha magadat akarnád hallgatni, mert minden fitogtatás gyűlöletes.

Keveset egyél ebédre, vacsorára még kevesebbet, mert az egész testnek egészsége a gyomor műhelyében készül.

Mértékletes légy italodban, s ne feledd, hogy

az elégen felül való borital sem a titkot sem az adott szót nem tudja megtartani.

Vigyázz, Sancho, hogy két pofára ne zabálj, se ne ökredezz soha senki előtt.

— Mit tesz az, hogy ökredeezni? szóla közbe Sancho, ezt nem értem.

Mire Don Quijote így válaszolt:

— Ökredeezni, Sancho, annyit jelent mint böfögni; ez azonban az egyik legrutabb szó a nyelvben, ámbar igen jól kifejezi a mit jelent; így tehát a műveltebbek azt a másik szót fogadták el, s nem azt mondják: böfögni, hanem azt: ökredeezni, nem úgy hogy böfögés, hanem ökredeezés. S ha talán egyik-másik ember az ilyen kifejezéseket nem érti is, az nem tesz semmit, idővel majd megszokják, s akkor jól megérti mindenki. Ily módon lehet a nyelvet gazdagabbá tenni, a mi fölött különben igen nagy hatalma van a köz népnek és a szokásnak.

— Szó a mi szó, uram, viszonzá Sancho, de a kapott jó tanácsok és figyelmeztetések közül az lesz az egyik a mit kiváltképen meg kell tartanom eszemben, hogy ne böfögjek, mert ezt bizony eddigelé nagyon sűrűn szoktam gyakorolni.

— Ökredeezni, Sancho, nem böfögni, igazítá ki Don Quijote.

— Matól fogva mindig úgy mondom tehát: ökredeezni, viszonzá Sancho, s igaz lelkemre mondom soha se felejttem el.

— De még arra is kell vigyáznod, Sancho,

hogy beszédedbe ne kavarj bele olyan tenger sok köz mondást a mint rendesen szoktál, mert bárha igaz, hogy e köz mondások rövid velős mondatok, te azonban sokszor annyira üstöküknél fogva cibálod elé, hogy inkább ostobaságoknak látszanak mint okos beszédnek.

— Isten legyen ennek a bajnak orvosa, viszontá Sancho, de hát mikor több köz mondást tudok akármi könyvnél, s olyan sűrűn jönnek a nyelvemre, hogy egyik a másikat taszigálja. Innen van aztán, hogy rendesen azt köpöm ki a mi épen kapóra jött, még ha talán oda nem illik is egészen. De már ezután lesz gondom rá, hogy csak azt mondjam a mi hivatalos állásom méltóságával megegyez, mert könnyű szegni ha van miből, és sokszor jobb a tanács mint a kalács, a ki birja a marja, s ha nem csurran cseppen.

— Ugy-ugy, Sancho, mondá Don Quijote, csak toldj-foldj, tüzz-füzz beszédedhez megint köz mondásra köz mondást, ritkítod te abban párodat. Annyit tanultál a beszédemből mint az égdörgésből. Épen most mondom hogy kerüld a példázást, s te már a másik szempillantásban csak úgy rázod a szűröd újjából, egy egész létániát, a mi ugy ide illik mint a szekérhez hat kerék. Látod, Sancho, nem azt mondom én, hogy még az olyan köz mondástól is tartózkodjál a mi jól van alkalmazva; csak arra akartalak figyelmeztetni, hogy az olyan átabotába össze-

vissza hadart példázás, az teszi a beszédet csuffá, unalmassá.

A mikor lovon ülsz, ne nehezkedjél tested sulyával a nyereg hátuljára, se a lábad szárait nagy mereven ki ne nyujtsd messzire el a ló hasától, de meg olyan pötyögősen se ülj mintha a szürkéden nyargalnál: mert a lovagláson látszik meg, ki a lo-
vag, ki a lovász.

Tarts mértéket az alvásban, mert a ki nem kel a nappal, nem élvezi a napot; és tartsd meg, Sancho, hogy a szorgalom az anyja a jó szerencsének, míg a lustaság, a mely meg ellensége, soha sem éri el a jó kívánság czélját.

Az utósó tanács, melyet most szándékozom adni, bárha nem is a test magadisztítására tartozik is, mind az által méltó, hogy mélyen elmédbe véd, mert meg vagyok győződve, nem válik kevesebb hasznodra mint a mit eddig mondtam, ez pedig az: soha se ereszkedjél vitába az előkelő családok felől, legalább egybe ne hasonlítgasd őket egymással, mert igen természetes, hogy az ilyen összehasonlítás az egyiknek javára, a másiknak meg rovására történik, s az a fél a melyik kisebbséget szenved, meggyülöl, az pedig a melyiket fölibe emeltél, semmivel meg nem jutalmaz.

Viselj sarkig érő nadrágot, válladon dolmányt, s valamivel hosszabbacska galléros köpönyeget; de a bő bugyogóról szó se legyen, mert az nem illik se gavallérhoz se kormányzóhoz.

Most egyelőre érd be ezekkel a tanácsokkal, Sancho; lesz rá idő, hogy a körülményekhez képest majd másokat is adhatok, ha te sem felejtet el, hogy állapotodról tudósíts.

— Uram, viszonzá Sancho, a napnál világosabban látom, hogy mind az a mit nagyságod mondott, üdvös, hasznos és szent; de mit ér, ha elfelejtem? Már a mi azt illeti, hogy a körmömet ne hagyjam nagyra nőlni, azután meg hogy másodszor is megházasodjam ha rá alkalmam nyilik, az, tudom, ki nem röppen a fejből; de ez a többi elegy-belegy, kivirez-kavarez, kity-kotty, mind olyan, hogy azokra csak úgy emlékszem s tudok ezentúl emlékezni mint a tavalyi felhőkre. Annak okáért igen szükséges lesz, hogy adják azt ki nekem irásban, s bárha magam se írni se olvasni nem tudok is, majd oda adom a gyóntatómnak, hogy elém tálalja s lelkemre kösse valahányszor kell.

— Teremtő szent atyám! kiálta fel Don Quijote, de csak nagy baj is az, ha a kormányzó nem tud sem írni sem olvasni. Mert ne feledd, Sancho, hogy az, ha valaki nem tud olvasni vagy balog-süti, két dolog közül mindig egyet feltételez: vagy azt, hogy olyan ágról szakadt, tehetetlen szülék gyermeke, a kik nem tudták kitanítatni; vagy azt, hogy ő maga olyan haszontalan, semmire kellő, hogy épenséggel nem fogott rajta sem a jó példa sem a tanítás. Nagy hiba ez a te hibád, Sancho, s

szeretném is, ha legalább azt meg tudnád tanulni, hogyan kell a nevedet aláírni.

— A nevedet, azt alá tudom írni, viszonzá Sancho, mert a mikor oda haza egyszer egy társaság gazdája voltam, megtanítottak egy pár olyan jelet pingálni mint a billegzés, s azt mondták, hogy az az én nevem; aztán meg, mondhatom én azt is, hogy a jobb kezem meg van bénulva s mással iratom alá a nevedet; mindennek megvan a maga módja, csak a halál ellen nincs orvosság; s kaparítsam csak egyszer kezembe a kormánypálczát, azt teszem a mit akarok; könnyü annak a kinek biró az apja, én meg épen kormányzó leszek, a ki több a birónál, s akkor tessék aztán jönni, majd meglátják hány zsákkal telik. Csak én belém merjenek belékötni, tudom isten akárki jön gyapjuért, nyirtan megy az vissza! A kit az isten szeret, annak az ablakon is behajítja; könnyü annak üdvezülni, a kinek Krisztus a barátja; gazdag ember szava mind csupa szentírás, én is az leszek, s a mellett bőkezü leszek, tudom akkor még az irigység se talál hibát bennem. Csak én mézes legyenek, megnyalnak a legyenek; a mennyid van annyi vagy, szokta öreganyám mondani, s a rakott szekérnek üresek kitérnek.

— Hogy az isten büntessen meg, átkozott Sancho, kiálta fél Don Quijote, s hetvenhétezer ördög vigyen el példabeszédestül! Több egy órájánál a mióta egyre szórod s mindegyikkel újabb meg újabb kint okozsz. Biztosítlak, hogy ezek a példabeszédek

valamikor még az akasztófára juttatnak. Ezek miatt fosztanak meg alattvalóid a kormányzóságtól vagy ütnek pártot pártra ellened. Ugyan mondd meg, honnan szeded őket, ostoba, s hogyan mered alkalmazni, semmirekellő? Hiszen, ha én magam csak egyet akarok is idézni, de a maga helyén jól alkalmazni, úgy beleizzadok és belefáradok mint a kapálásba.

— Isten a tanuságom, kedves jó uram, visszonzá Sancho, bizonyára szóra sem méltó a miért nagyságod úgy berzenkedik. Ki az ördög veheti roszt néven ha élek azzal a mi az enyim; más egyebem sincs, se apai, se anyai, se égen, se padláson, mint csak e közmondások meg újra közmondások. Pedig most is jutott megint eszembe egy pár, a mik úgy ide illenek mint a pinty vagy mint a körte a kosárba; de nem mondom el, mert a bölcs hallgatásnak Sancho a neve.

— Csakhogy ez a Sancho aligha te vagy, mondá Don Quijote, mert te nem csak hogy bölcsen hallgatni nem tudsz, hanem igen is nagyon oktalanul beszélni és feleselni. De már azt még is csak szeretném tudni, micsoda közmondások juthattak eszedbe a miket helyesen tudnál alkalmazni, mert én magam is át meg átkutatom az emlékező tehetségemet, a mi pedig meglehetősen jó van, de nem találok én egyetlen egyet se.

— Hát van-e annál igazabb, a mi jobban ide illik: sohse dugd a hüvelykedet kétzáfog közé, s arra a szóra: pusztulj a házamból, mi közöd páromhoz, senki se felelhet, és akár a korsó ütődik a kőhöz, akár a

kő a korsóhoz, mindig a korsó bánja meg; mind ez ugy ide illik mintha csak rá szabták volna. Mert hát, senki bele ne kössön a kormányzóba vagy abba a mit parancsol, mert olyan pórul járhat mint a ki a hüvelyk ujját két zápfog közé dugja, még ha nem a bölcsesség-fogak is, hanem, mind egy, akármi-lyen zápfogak; s arra a mit a kormányzó mond, ép oly kevésbé lehet visszafelelni mint arra: pusztulj a házamból, mi közöd a páromhoz; a mi pedig a körül meg a korsóról szól, az oly világos, hogy a vak is megláthatja. Ugy van tehát rendin, hogy a ki a más szemében meglátja a szálkát, lássa meg a magáéban is a gerendát, nehogy azt mondhassák: más falát megszeli, magáé fekete, mert többet tud a bolond a maga házánál mint az okos a másénál.

— Már ez nem áll, Sancho, viszonzá Don Quijote, mert a bolond se a maga a házánál se a másénál nem tud semmit, azon oknál fogva, mert a bolondság alapjára semmi okos épületet nem lehet fölépíteni. De hagyjuk ezt, Sancho, s ha rosszul állod meg helyedet a kormányzóságban, tied lesz a hiba s enyim a szégyen. Én azonban azzal vigasztalom magamat, hogy a mi tőlem telt hiven megtettem, s adtam olyan jó tanácsokat a milyeneket csak adhatam; ezzel kötelességemet és ígéretemet egyaránt teljesítettem. Isten vezéreljen, Sancho, és kormányozzon kormányzóságodban, nekem pedig bár csak eloszlatná most is fenmaradt amaz aggodalmamat, hogy te fenekestül felforgatod azt a te szigetedet, a mit én

persze igen könnyen megakadályoztathatnék, ha a hercezet felvilágosítanám a felől, te ki vagy, s elmondanám neki, hogy ez a kis pohos, tömzsi emberke semmi egyéb mint egy olyan zsák, a mely tele van közmondásokkal és agyafurtsággal.

— Uram, viszonzá Sancho, ha nagyságod csakugyan azt hiszi, hogy én nem termettem kormányzóságra, ebben a pillanatban lemondok róla, mert többre becülök egy körömfeketényit a lelkemből mint az egész testemet. Beérem én a magam sorával ezentúl is mint a szegény Sancho kenyéren megvizen, csak olyan jól mint a kormányzó pecsenyével kalácsesal. Álmában különben is minden ember egyforma, a nagy úgy mint a kicsiny, szegény mint a gazdag. S ha nagyságod jól meggondolja, bizonyosan belátja, hogy egyes-egyedül nagyságod kapatott rá erre a kormányzóságra, mert én annak előtte azt se tudtam, mi fán terem. S ha nagyságodnak úgy látszik, hogy mint kormányzót az ördög visz el: már akkor csak szivesebben jutok én Sancho gyanánt az égbe mint kormányzó gyanánt a pokolba.

— Istenemre mondom, Sancho, kiálta fel Don Quijote, már csak e legutósó szavaidnál fogva is azt a bizonyoságot kell felőled tennem, méltó lennél rá, hogy ezer szigetet kormányozz. Természeted jó van, a mi nélkül pedig akarmilyen tudomány se ér sokat. Bíz istenre dolgodat, s vigyázz, hogy föltett jó szándokodtól soha semmivel el ne tántorítson. Azt akarom ezzel mondani, akármibe fogsz is, mindig

szilárdul ragaszkodjál becsületes, jó szándékodhoz, mert a ki jót akar azt szokta az ég megsegíteni. Most pedig jerünk ebédelni, mert ha nem csalódom, az uraság már nagyon vár bennünket.

XLIV. FEJEZET.

Hogyan vitték el Sancho Panzát kormányzónak s milyen rendkívüli kaland történt Don Quijoteval a várkastélyban.

Mondják, hogy e történet eredetijéből az tűnik ki, hogy az ő tolmácsolója e fejezet elejét nem fordította le egészen úgy a hogy Cide Hamete megírta volt. A mór ugyanis maga emel vádat az ellen, hogy fejtét oly száraz és korlátolt történet megírására szánta rá, a milyen ez a Don Quijote, melyben örökké csak mindig Don Quijotéről és Sancho Panzáról kell beszélnie s nem szabad kiterjeszkednie egyéb mulattatóbb és lényegesebb kitérésekre s melléktörténetekre. Ő maga mondja, hogy igazán szörnyű fárasztó, ha elme, kéz és toll mindig csak egyetlen tárggyal kénytelen foglalkozni, s csak egy két ember szája által nyilatkozhatik, a mi a szerzőnek is édes-keveset hajt a konyhájára. Hogy tehát ezen kellemetlenségtől megszabaduljon, azért folyamodott e történet első részében ama csselfogáshoz, s olyan beszélyeket is szúrt közbe mint a »Balgatag kíváncsi« meg a »Rabbá lett kapitány« története; mig

mind a többi más a mit ott elbeszél, tisztán Don Quijoteról szól, a mit tehát az előadásból nem volt szabad elhagynia. Más részről azonban, a mint bevallja, azt is meggondolta, hogy az olvasók nagy részének figyelmét annyira magokra vonták Don Quijote hős tettei, hogy a beszélyeket figyelemre aztán nem is méltatták, hanem vagy unatkozással vagy csak nagy gyorsan átlapozták, s észre sem vették milyen körmönfont ügyességgel vannak írva, a mi pedig bizonyára világosan kitűnt volna, ha ez elbeszélések külön, s nem Don Quijote balgaságai és Sancho bolondságai-val vegyest jelennek vala meg. Ez oknál fogva óvakodott is a második részben minden ilyes laza összefüggésű s feltolakodó elbeszélésektől, legfőlebb egyikét melléktörténetet szúrt közbe, a melyek magából az igaz történetből eredtek, de még ezeket is csak csinyján alkalmazta, s legfőlebb annyi szóval, a mennyi épen szükséges volt a megérthetésre. Minthogy tehát a fő történet legszűkebb határain és korlátain belül tartja magát, holott pedig esze, képessége és ügyessége elegendő volna mindenről írni a világon: arra kéri a nyájas olvasót, ne becsmérelje munkáját, s ne fogja el tőle a dicséretet, már ha nem is azért a mit megírt, hanem azért a minek megírását elmélőzte. Ezek előrebocsátása után így folytatja tovább előadását:

Ebéd után az nap, mikor Don Quijote ama jó tanácsokkal látta el Sancho Panzát, a lovag még az este írásba foglalta tanácsait s úgy adta át fégyver-

nökének, hogy fogjon majd magának valakit a ki előtte el-elolvasgassa. Azonban alig hogy átadá, Sancho szépen elpottyantotta véletlenül, így jutott az irat a herczeg kezébe ki azonnal közölte hitvesével. A herczeg párnak meg-meg nem fogyott csodája Don Quijote nagy értelmességén s bolondságán. Folytatni akarták tehát tréfájokat, s még az nap este nagy kísérettel oda küldék Sanchot azon helyre melyet szigetül szemeltek ki számára.

Azonban az, a ki Sanchot vitte, történetesen a herczegi háznak épen amaz udvarmestere volt, igen elmés s furfangos ember, mert hiszen a furfangosság elmesség nélkül nem is képzelhető, ugyanaz ki az elmondott mulatságos kaland alkalmával a Trifaldi grófnét játszotta. Ezen furfangossággal felruházva s az uraság részéről mindenféle utasítással ellátva hogyan viselje magát Sanchoval szemben, feladatának a leghatalmasabban megfelelt.

Mondom tehát, hogy Sancho vezetője esetleg épen ez az udvarmester lévén, alig hogy amaz megpillantotta, mindjárt szemébe ötlött mennyire hasonlít e férfit arca a Trifaldiéhoz, miért is gazdájához fordulva így szólva :

— Uram, vagy nyomban elvigyen engem az ördög itt álló helyemből a hol igaz hívő gyanánt állok, vagy nagyságod is tanubizonyságot tesz a felől, hogy a herczegi ház itt levő udvarmesterének képe szakasztott mása a Doloridának.

Don Quijote figyelmesen végig nézett az udvarmesteren, s mikor végig nézte, így szóla Sanchoinak:

— Nincs rá semmi ok, Sancho, hogy az ördög téged akár igaz akár hívőképen elvigyen (a mivel egyébiránt nem is tudom mit akarsz mondani). Az igaz hogy a Dolorida arcza szakasztott mása az udvarmesterének, de azért az udvarmester még sem a Dolorida: mert ha az volna, az rettenetes ellenmondás lenne, most pedig csakugyan nincs rá időnk hogy ezt kutassuk-fütenessük, mert az a legtekervényesebb labirintusba bonyolítana. Higy szavamnak, barátom, igazán nagy szükségünk van rá, kérnünk az istent hogy szabadítson meg mind a kettőnket a gonosz boszorkányoktól s a gonosz varázslóktól.

— De nem tréfa ez, uram, viszonzá Sancho, mert a mikor az imént megszólamlott, szakasztott úgy hallottam mintha a Trifaldi szava csapott volna a fülembe. Isten neki, most hát hallgatok; de tudom hogy rézsen leszek s megvigyázok ettől fogva minden jelet, a mi vagy megerősíti vagy eloszlatja gyanumat.

— Okosan teszed, Sancho, mondá Don Quijote, s engem tudósítani is fogsz minden felfedezésről a mit e tárgyban tettél, úgy szintén mind arról a mi veled a kormányzásában történik.

Sancho, végre, nagy kísérettel elutazott; testi ruhája olyan szabásu volt, a milyent a tudósok hordanak, e fölött bő köpönyeg, barna színü vízfolyásos szőrszövetből, hasonló minőségü süveggel. Öszvér hátán ült, a mely törökösen volt felkantározva, nyom-

ban utána pedig, a herczeg parancsolatára, a szürke lépdelt, számárra való ujdonat uj selyem szerszám-ban. Sancho néha-néha visszafordult hogy egy-egy tekintetet vessen szamarára, s közelében látva oly boldognak érezte magát hogy nem cserélt volna a német császárral.

Mikor a herczegpártól bucsút vett, mély alá-zattal kezét csókolt, s ura áldását fogadta, ki könnyes szemekkel adta rá azt, mi közben Sancho meg-mindegyre pityogott.

Te pedig nyájas olvasó, hagyjad most isten hi-rével menni a jó Sanchot a maga útján békével, s tartsd készen magadat két véka nevetésre a mire majd attól gerjedsz ha meghalod hogyan viselte magát hivatalában. Addig pedig figyelj arra, mi történt gaz-dájával ezen az éjszakán, a minek ha nem nevensz is legalább egy kissé még is csak somolyogsz, mert hi-szen a Don Quijote kalandjai mindig vagy bámulatra vagy kaczajra gerjesztenek.

Ugy mondja tehát az irás, hogy Sancho még jóformán el sem távozott, s Don Quijote már is oly nyomasztónak érezte egyedüliségét, hogy ha megte-heti, bizony visszahivja állomásáról és megfosztja kormányzóságától. A herczegasszony észre vette búskomorságát, s mindjárt megkérdezte mért szomorodott el annyira, s ha talán azért hogy Sancho eltávo-zott, van az ő házában elég csatlós, dueña és szo-baleány a kik csak intését lesik hogy szolgálatára lehessenek.

— Mi tagadás, kegyelmes asszonyom, viszonzá Don Quijote, én csakugyan sinlem Sanchot; mindazáltal nem ez a fő oka busongásomnak. Nagyméltóságod számos szives ajánlatából csak azt fogadom el hálás köszönettel, hogy e sok jóságot oly szívesen ajánlják fel, egyébként azonban azért esedezem, méltóztassék nekem kegyesen megengedni, hogy hajlékomon belül egyedül egy magam szolgálhassam ki magamat.

— Nem, azt bizony meg nem engedhetem, vágott közbe a hercegné, négy szobaleányom áll nagyságod szolgálatára, mind olyan szépek mint a nyíló virág.

— Reám nézve, viszonzá Don Quijote, nem olyanok lesznek mint a virág, hanem olyanok mint a tövis a mely csak szívemet sérti szurásával. Ők, vagy általában ilyes alakok be ne jöjjenek háló szobámba ha csak repülni nem tudnak. Ha nagyméltóságod igazán kegyes akar lenni irántam, a mire méltó sem vagyok, engedje meg hogy én is az legyek magam iránt, s zárt ajtómon belül magam legyek a magam szolgája, mert én csakugyan kőfalat építék vágyaim és szüziés ártatlanságom közé. Ezen szokásomtól még azon előzékenység által sem akarom eltéríteni magamat, a melylyel nagyméltóságod irányomban viseltetni szándékozik. Egy szóval, inkább azon ruhástul akarok hálni, semhogy abba beleegyezzem hogy más valaki vetköztessen.

— Elég, elég, señor Don Quijote, viszonzá a hercegasszony, szavamra mondom, kiadom tehát a

rendeletet, hogy még a légy se jusson be nagyságod szobájába, nem hogy valami szobaleány. Nem férne az az én lelkemhez, hogy általam essék csorba Don Quijote ur szemérmességén, mert most látom csak világosan, hogy nagyságod számos erénye között az erkölcsösség foglalja el az első helyet. Vetkezzék és öltözzék nagyságod saját kénye-kedve szerint egyedül, úgy és akkor a hogy és a mikor csak akar, senki sem fogja megakadályoztatni, s oda bent lesz hajlékában minden olyas edény, a mire szüksége lehet annak a ki zárt ajtók mögött alszik, nehogy semmiféle természeti szükség kijövetelre kényszerítse. Évezredekig éljen a nagy Dulcinea del Toboso, s hangoztassa dicső nevét a föld egész kereksege a miért megérdemli hogy egy ily hős és szüzies ártatlanságu lovag szereti; s a kegyes ég ihlesse meg kormányzónknak, Sancho Panzának szivét, hogy mentül előbb kész legyen befejezni a maga megostorozását, hogy a világ csakhamar újra gyönyörködhessék azon magas urhölgy szépségiben.

Mire Don Quijote így válaszolt :

— Magasságod egészen magához illőleg nyilatkozott; s a nemes szivü nők ajakáról csakugyan semmi nemtelen szó nem fakadhat; s Dulcineát szerencsésebbé s világszerte hiresebbé teszi az, hogy nagyméltóságod méltatá dicséretére, mint ha a világ legékesebben szóló ajkai halmozták volna el magasztalásukkal.

— Most azonban elég, señor Don Quijote, vi

szonza a hercegasszony, az estebéd órája itt van, s a herceg már bizonyosan vár reánk. Jöjön nagyságod velem, vacsoráljunk meg, s azután feküdjék le korán, mert az a Candayába való tegnapi utazás kétségkívül sokkal hosszabb volt sem hogy annyira a mennyire ki ne fárasztotta volna.

— Én egy cseppet sem vagyok elfáradva, asszonyom, válaszolt Don Quijote, s akár megesküdjem nagyméltóságodnak, soha életemben sem ültem nyugalmasabb, halkabb léptü barmon mint Clavileño, s maig se tudom mi indíthatta Malambrunot, hogy e röpke, szelid paripától megfoszsza magát, és se teszi, se veszi elégsse.

— Hihetőleg azért tette, viszonzá a hercegné, mert megbánta azt a gonoszságot a mit a Trifaldin, társain és más egyebeken elkövetett, úgy szintén azt a sok roszt, a mit mint boszorkánymesternek és varázslónak kétségkívül végre kellett már hajtania; bizonyosan meg akarta semmisíteni bűbajos mestersege minden eszközét, főleg pedig ama legkiválóbbat, a Clavileñot kellett elégetnie, a mely oly könnyű szerrel országrul országra röpité. Ennek hamvai, és ama diadaljelvényül szolgáló irat szereznek örök hírt a nagy Don Quijote de la Mancha hősiségének.

Don Quijote újra meg újra köszönetet rebegett a hercegasszonynak, s vacsora után aztán visszavonult szobájába, egészen egyedül, és meg nem engedte senkinek hogy szolgálatára belépjen hozzá: annyira félt minden kínálkozó alkalomtól, a mely talán arra

csábítaná vagy kényszeritené, hogy megtörje szive választottja, Dulcinea iránt viselt hűségét, s szünet nélkül az az erényesség állt lelke előtt, mely Amadist, a kóbor lovagság e tükrít és virágát ékesítette. Magára zárta az ajtót s két viaszgyertya világánál vetkőzött le; a vetkőzés közben azonban oh! mily szerencsétlenség, s mennyire illetlen egy ily nemes lovaghoz! bizony kicsusszant, nem valami sóhaj vagy más egyéb a mi kifogástalanműveltségével netalán ellenkezett volna, hanem legalább is két tuczat másli az egyik harisnyájából, úgy hogy az egészen rácsossá vált.

A derék nemes kimondhatatlanul elszomordott, s megadott volna egy font ezüstöt egy nehezek zöld selyemért; zöld selyemért, ismétlem, mert ilyen színű volt a harisnyája.

Benengeli ennek leírása közben így kiálta fel:

— »Oh szegénység, szegénység! de csak nem is tudom felfogni, mi indíthatta ama nagy cordobai költőt, hogy tégedet »szent és nem méltányolt égi adománynak« nevezzen. Én, mór létemre is tudom, a keresztényekkel egyszer s másszor történt érintkezésem folytán, hogy a szentség a szeretetben, alázatosságban, hitben, engedelmisségben és szegénységben áll; mindazáltal ki kell mondanom, nagyon sokat kell annak magában birnia istenből, a ki megelégszik a szegénységgel, ha csak nem a fajta e szegénység, melyről egyik szentjük azt mondja: Ugy birjatok mindeneket mintha nem bírnátok; s ezt ők lelki szegénységnek nevezik. De te másik sze-

génység (mert te vagy az a kiról szól), miért tuskodol te a nemes és előkelő emberekkel örömeztőbb mint más egyebekkel? Miért kényszeríted őket, hogy foltot tétessenek csizmájokra, s hogy felöltözöjökön az egyik gomb selyemből, a másik szőrből, a harmadik meg üvegből legyen? Miért kell az ingök gallérjának a legtöbb esetben olyan lottyadtnak lenni a helyett hogy ki legyen keményítve a mint illik? (Ebből is látszik milyen régen divik már a keményítő és a keményített gallér.) Majd így folytatja: Jaj az olyan nemes embernek, a ki tekintélye fentartásáért zárt ajtók mögött költi el sovány ebédjét, s szineskedővé teszi fogpiszkálóját, mert azzal lép ki az utcára, pedig hát egy falatot sem evett olyat, a mi után a fogat piszkálni kellene; jaj az olyannak, ismétlem, a kiben ilyen ijedős büszkeség van, s a ki azzal tépelődik, hogy egy mérföldnyiről is észreveszik, hogy a csizmáján folt van, kalapján átvert az izzadtság, köpönyege ernyed, a hasa meg korog az éhségtől.«

Don Quijote lelkében ezek a gondolatok támadtak, mikor észrevette, hogy harisnyáján a kötészemek fölfeslettek; s csak akkor vigasztalódott meg, a mikor meglátta, hogy Sancho ott hagyott egy pár hosszú száru csizmát, s így tehát eltökélte magában, hogy más nap azt huzza fel. Végre aztán gondolatokba merülve s borongó lélekkel lefeküdt, nagyon érezve mind Sancho hiányát, mind pedig a harisnyáján esett kipótolhatatlan szerencsétlenséget, a melynek szemeit föl is szedte volna szívesen, ha akár más

szinü selyemszálra is, a mi bizonyosan egyik legkiál-
több jele azon nyomoruságnak a mi valamely nemes
embert legvégső szüksége folytán sujthat. A gyer-
tyákat eloltotta, de meleg volt, s nem tudott aludni;
fölkelt tehát s kinyitotta kissé az egyik rácsablak
szárnyát, mely igen szép kertre nyílt. S a mint épen
kinyitotta, úgy vette észre, hogy a kertben jár valaki,
s hangot is hallott. Hallgatózni kezdett figyelmesen,
oda lent pedig oly fenszóval beszéltek, hogy egészen
világosan kivehető e következő szavakat:

— Ne bánts, édes Emerenciám, s ne kívánd,
hogy énekeljek, holott tudod, hogy azon pillanattól
kezdvé, midőn ez idegen e kastélyba lépett s szemeim
megpillantották, én csak sirni tudok, de énekelni nem.
S mi több, asszonyunk is rendesen igen ébren s nem
mélyen szokott aludni, már pedig a világ minden
kincseért se akarnám, hogy bennünket itt találjon.
De feltéve, hogy tovább alszik s fel nem ébred: mit
ér az én énekem, ha ez az uj Eneás is alszik és föl
nem ébred rá, ki csak azért jött a mi tájunkra, hogy
megvetve magamra hagyjon.

— Ne tépelődjél ilyen gondolatokkal, drága
Altisidorám, hangzott a válasz, semmi kétség,
hogy mind a herczegné, mind a házbeliék mindnyá-
jan alusznak, de a te szived választottja s lelked éb-
resztője ébren van, mert az imént úgy hallottam ki-
nyitotta hálószobája ablakát, s így minden bizonynyal
fén kell lennie. Énekelj csak, drága búsongóm, éne-
kelj halkán s lágyan hárfád hangja kíséretében, s ha

a herczegasszony meg találna hallani, a melegre fogjuk rá álmatlanságunkat.

— Nem attól tartok én, édes Emerenciám, viszonzá Altisidora, hanem attól, hogy énekelésem elárulja szíyemet, pedig nem szeretném, ha meggondolatlan, könnyelmű leánykának tartanának azok, a kik a szerelem mindenható hatalmát nem ismerik. Egyébiránt ám jöjön a minék jönni kell! Jobb ha arczunk pirul mint ha szívünket seb kinozza.

S ezzel igen kellemesen pengetni kezdé hárfáját.

Mind ennek hallatára Don Quijote alig tudott hova lenni bámultában, mert e pillanatban mind eszébe jutott az ehhez hasonló tenger sok kaland az ablakok alatt, a rácsok mögött, a kertekben, sóhajtozás és ájuldozás között, a miket élhetetlen lovagregényeiben olvasott. Első gondolata is az volt, a herczegné valamelyik udvarhölgye kétségkívül belé szeretett, de szüziessége kényszeríti vonzalmát titokban tartani. Félt, hogy eltántoritja, de szilárdul föltette magában, nem hagyja magát legyőzetni; mindjárt szíve mélyéből s egész teljességéből, kedvesének Dulcinea del Tobosonak ajánlotta magát, s azután kész volt az éneket meghallgatni. Hogy azonban a lent levőknek értésökre adja, hogy az ablaknál van, úgy tett mintha tüszentett volna, a minék a leányok szerfölött megörültek, mert hiszen egyebet sem óhajtottak mint azt, hogy Don Quijote hallgatózzék.

A mint a hárfa fel volt már hangolva, Altisidora e románcz énekléséhez fogott:

Oh te, a ki már az ágyban
Fekszel a hollandi vásznon,
És kinyújtózkodva alszol
Alkonyattól reggelig ;

Legvitézebb hős azok közt
A kiket la Mancha termett :
Többre tartott és becsesebb
Mint Arábia szín aranyja :

Halld meg e nagy származású,
Ámde pórul járt leánykát,
A ki szívét két napodnak
Fényiben megégni érzi.

Te kalandokért bolyongasz,
S másokat sodorsz a bajba,
Megsebez'sz, de békötözni
Még se nyújtasz balzsamot.

Mondd-sza csak, te bajnok ifju
— A kit isten megsegítsen ! —
Ott születettél Libiában,
Vagy Jakának bércz-vidékén ?

Nem kigyó-tejen neveitek ?
Vagy dajkád nem a vadonnak
Rémletes magánya volt-e
És a szirtek borzadalma ?

A kerek s ép Dulcinea
Büszkének mondhatja méltán
Önmagát, hogy ezt a bátor
Szörnyü tigris lánczra verte.

Híres lesz azért, a merre
A Henarcs és Jarama,
Manzanares és a Tajo,
Pisuerga s Arlanza foly.

Véle szívesen cserélnék,
S ráadásul még od'adnám
Azt a legszebb tarka szoknyám
Melyen a rojt mind arany.

Oh ha kebleden lehetnék !
Vagy ha ott nem, úgy az ágynál,
Hadd vakarhatnám a tarkód',
És a korpád hadd kaparnám.

Túl-sokat kívántam, ennyi
Kegyre méltó hogy lehetnék !
Lábadat megsímogatni :
Én beérném azzal is.

Oh, de mennyi fejkötöcskét,
Hány ezüst csipkét nem adnék !
Hány meg hány damaszk-gatyácskát
És hollandi gyolcs köpenykét !

És milyen sor drága gyöngyöt,
Akkorákát mint gubacs-szem,
Melyeket, mint ritkaságot,
Hívtak »a parátlanok«-nak.

Oh ne nézd Tarpéji-szirted
Ormiról mily lánggal égek,
És ne szítsd tűzem dühöddel,
Mancha új Nerója te !

Lány vagyok még, gyenge szűz én,
Nincs tizen fölül öt évem,
Csak tizennégy s egy negyed még,
Isten s lelkem úgy segítjen.

Sánta nem vagyok, se béna,
Semminemű folt se szennyez,
Hajam, mint a sárga liljom,
Földig ér ha állok is,

S bárha a szám saskesely száj,
S orrom egy kicsit piszécské,
Az, hogy a fogam topáz mind,
Égi szépséggel ruház fel.

Hangom, láthatod ha hallasz,
A legédesebben olvad,
S termetem csak egy kevéssel
Kisebb a közepszerűnél.

Mind e bájom s még egyéb is
Préda-kincse lesz nyiladnak ;
Itt komorna-sorban élek
S a nevem Altisidora.

A mélyen megsebzett Altisidora énekének itt vége szakadt, míg a szerelemmel ostromolt Don Quijotének zavara meg csak most kezdődött igazán. Nagyot sóhajtott s azután így szóla magában :

— Oh mily szerencsétlen kóbor lovag vagyok is én, hogy minden leány belém szeret mihelyest megpillantott! Miért kell a páratlan Dulcinea del Tobosonak oly boldogtalannak lennie, hogy nem

egyedül ő élvezheti hasonlithatatlan szilárdságomat! Mit akartok vele, királynék? Miért üldözik, császárnék? Miért kinozzátok, tizennégy és tizenöt éves leánykák? Oh hagyjátok szegényt diadalmaskodni, hadd örüljön annak, hadd dicsekedjék azzal, hogy a szerelem azon kegyben részesíté, hogy rabjává tette szívemet s tulajdonává lelkemet! Gondoljátok meg, belém szeretett seregek, hogy egyedül Dulcinea számára vagyok én vaj és árpacukor: de minden más egyéb nő számára valóságos kovakő; neki méz, ti néktek üröm. S nekem egyedül Dulcinea a szép, az okos, az erényes, a vidám, az előkelő, míg a többi nő mind rut, ostoba, könnyelmű és alacsony származásu. Egyedül ő érte, senki másért, hozott a világra engemet a természet. Ám sirjon vagy énekeljen tehát Altisidora, essék kétségbe az az urhölgy a kiért az elbűvölt mór kastélyában ugy megegyengettek, én Dulcineáé akarok maradni, sülvé, főve, tisztán, szep-lőtlenül, nemesen, daczára minden boszorkány hatalmának e világon!

S ezzel hevesen becsapta az ablakot, s bújában bánatában, mintha valami nagy szerencsétlenség érte volna, bele vágta magát ágyába, a hol ez alkalommal mi is hagyni fogjuk, mert a nagy Sancho Panza szó-lít magához bennünket, a ki épen most készül hies kormányzósága átvételére.

XLV. FEJEZET.

Miképen vette birtokába szigetét a nagy Sancho Panza és hogyan kezdett el kormányozni.

Oh te örök látogatója az ellenlábásoknak, világ fáklyája, az ég szeme, s édes megőrizője a bor-behűtő edényeknek! Timbrius itt, Phoebusz ott, ijász emitt, orvos amott, atyja te a költészetnek, feltalálója a zenének, te a ki mindig feljössz, s bárha úgy látszik is, még sem szállasz le sohasem! Hozzád esengek, oh nap, kinek segítségével ember az embert nemzi; hozzád esengek, te gyámolíts engemet s te gyujts világosságot elmém homályába, hogy pontról pontra híven el tudjam mondani a nagy Sancho Panza kormányzóságát, mert nélküled gyengének, gyávának és tehetetlennek érzem magamat!

Folytatom tehát, hogy Sancho egész kíséretével együtt megérkezett ama helységbe, melynek lehetett valami ezer lakosa s a mely a herczeg legterjedelmesebb birtokai közé tartozott. Értésére adták, hogy a szigetet Baratariának hívják, vagy azért, mert e helységnek Baratario a neve, vagy azért, mert hogy ő olyan barátságos olcsó áron jutott a kormányzósághoz.

Midőn a város kapui elé érkeztek, minthogy az egészet köfal vette körül, a község minden előljárói kijöttek eléje tisztelkedni. A harangok zúgtak, az egész lakosság ujjongott örömeben s a legnagyobb

pompával vitték az öreg templomba, a hol ünnepélyes isteni tiszteletet tartottak; azután több neveltség czerimonia közben átadták neki a város kulcsait s elismerték Barataria szigete örökös kormányzójának.

Az új kormányzó viselete, szakála, alacsony, köpczös tömzsisége köz bámulat tárgya volt mind azok előtt, a kik még nem tudták a dörgést, de azok előtt is a kik tudták, a kiknek száma pedig nem volt csekély.

Végre aztán, mikor a templomból már kivezeték, oda vitték a birói székhöz, bele ültették s a herczeg udvarmestere ilyen szavakat intéze hozzá:

— Ősi szokás ezen a szigeten, kormányzó úr, hogy annak, a ki e híres sziget urává lesz, egy pár hozzá intézett kérdésre meg kell felelnie, a mely kérdés azonban rendesen fogas és bonyolódott, s a község lakossága az adott feleletből akarja meglátni új kormányzójának foga fehérét; ebből tudja meg aztán, örüljön-e, búsuljon-e jöttének?

A mig az udvarmester e szavakat intézé hozzá, Sancho addig azt a sok ákom-bákom nagy betűt nézegette, mely a székevel szem közt álló falon volt látható; s mivel maga olvasni nem tudott, megkérdezte, mit jelent az az irka-firka ott a tulsó falon. Azt kapta válaszul:

— Ott, uram, az van felírva és feljegyezve, mely napon ki vette át a sziget uralmát, végül pedig ez olvasható: A mai napon, ennek meg ennek az

esztendőnek ebben meg ebben a hónapjában, a señor Don Sancho Panza jutott e szigetség birtokába, s adja isten sokáig birhassa.

— S kit hívnak itt Don Sancho Panzának? kérdé Sancho.

— Nagyméltóságodat, viszonzá az udvarmester, mert e szigetre semmiféle Panza se tette még be a lábát azon az egyen kívül a ki most e székbén ül.

— Akkor hát, jegyezze meg atyafi, viszonzá Sancho, hogy én nem vagyok Don, de még semmi ivadékomból se volt az. Engemet egyszerűen csak Sancho Panzának hívnak, úgy hitták apámat, Sanchonak az öreg apámat is, mind a hány volt Panzának hívták s egyikhez se toldottak se Dont se Doñát. Nekem úgy látszik, hogy ezen a szigeten több a Don mint a kő. De elég erről; tudja az isten, mit gondolok, s ha csak egy pár napig tarthat is kormányzóságom, majd a nyakára hágnak én ennek a sok donnak, a melyek úgy dönögnek-donognak az ember körül mint a dongó legyek. Ki vele hát avval a kérdéssel, udvarmester ur, megfelelek én rá a hogy tudok, már aztán ha busul, ha nem busul is rajta a közönség.

E pillanatban két ember lépett a törvényházba, s az egyiknek külsejéből az látszott ki, hogy paraszt, a másikeből meg, hogy szabó, mert az olló most is ott volt a kezében. A szabó így szólott:

— Kormányzó ur, én meg ez a paraszt ember azért járultunk kegyelmességed elé, mert ez az atyafi bejön hozzám tegnap a műhelybe, mert kegyes enge-

delmökkel legyen mondva, istennek legyen hála én czéhbeli szabómester vagyok. Ő tehát egy darab posztót adva a kezembe így szóla: Uram, kikerül ebből a posztóból egy sipka? Én fogom a posztót s azt mondom neki: kikerül. Erre ő, úgy gondolom azt gondolta, s aligha nem jól gondoltam, hogy én bizonyosan el akarok csipni a posztójából, már a mint hogy a szabók ilyen gonosz hirben állanak az emberek előtt általában; azt mondja aztán: nézzem meg, kikerül-e belőle kettő? Keresztül láttam a szitán, s azt felelem: kikerül. A derék gavallér folyton megmaradt istentelen első gondolatánál, és sipkát sipkához toldott, én meg kikerül-t kikerülhöz. Így aztán fölvertük öt sipkáig. Most épen e pillanatban jött el a sipkákért. Oda adom neki, de ő nem akarja megfizetni a munkabért, hanem még neki áll fölebb, s azon erősködik, vagy fizessem meg neki vagy adjam vissza a posztóját.

— Ugy igaz az egész, atyafi? kérdé Sancho.

— Ugy igaz az, uram, viszonzá az ember, de parancsolja meg csak neki, kegyelmességed, mutassa meg azokat a sipkákat a miket nekem csinált.

— Szives örömmel, felelé a szabó, s azzal elhuzta köpönyege alól a másik két kezét, s felmutatott öt kis sipkát a mi az öt ujjá hegyén fityegett s így szóla: Itt az az öt sipka, a mit ez a jó ember rajtam keres, s isten lelkem ugyse nem maradt egy csipet se a posztóból, oly igaz, hogy akár a czéhbeli atyameszter vizsgálja meg, ha úgy van-e.

Az egész hallgatóság hahotára fakadt a sok apró sipka láttára és a furcsa per hallatára.

Sancho egy kissé magába mélyedt, azután így szóla:

— Nekem úgy látszik, hogy ebben a perben nincs szükség semmi szószaporításra, hanem az ítéletet kereken ki lehet mondani rögtönösen; én tehát ezt mondom ki ítélet gyanánt: A szabó elveszti a munkabért, a paraszt meg a posztót, a sipkákat pedig odaadjuk a raboknak; addig van.

A mint utóbb a pásztor ember pénzes zsáckója ügyében hozott ítélet bámulatra keltette a hallgatóságot, ez kaczajra fakasztá. A dologra nézve azonban csak az történt a mit a kormányzó parancsolt, a ki elé most két öreg ember kért bebocsátást. Egyikök kezében nádpálca volt bot gyanánt, a bot nélküli pedig szóla:

— Uram, ennek a becsületes embernek, jó ideje immár, tiz tallért adtam aranyban kölcsön, szabad használatára, de azzal a kikötéssel, hogy megint visszaszolgáltatja mihelyt kérem. Egyik nap a másik után mult s én egyetlen egyszer se kértem vissza tőle, nehogy még nagyobb szükségbe jusson mint a milyenben akkor volt mikor a kölcsönt kapta. Utóbb azonban látva, hogy a visszafizetés eszébe se jut, egyszer-másszor aztán szólomatni kezdtem. Ő azonban nem csak hogy meg nem adta a pénzemet, sőt még el is tagadja, s azt mondja, soha se adtam én neki kölcsön tiz tallért vagy ha adtam is, ő már vi sz-

szafizette ; nekem nincs tanum sem arra hogy kölcsön adtam, sem arra hogy a kölcsönt megadta, minthogy soha vissza sem is fizette. Arra kérem kegyelmességedet, tétessen vele esküt, s ha megesküszik rá, hogy lefizette, én isten és ember előtt mindörökre elengedem.

— Hát kegyelmed mit szól az egészhez, jó öreg, botos ember ? kérdé Sancho.

Mire az öreg így válaszolt :

— Én, uram, elismerem, hogy vettem tőle kölcsön ; de hajtsa ide kegyelmességed azt a kormány-pálczát, s mivel ő a dolgot az én eskümre bizza, én kész vagyok rá megesküdni, hogy tartozásomat hiven és igazán lefizettem.

A kormányzó lenyujtotta a pálczát, e közben pedig a botos ember oda adta a botját a másiknak hogy tartsa, mintha eskü letétele közben akadályára lett volna ; erre aztán a kormánypálczán lévő keresztre vetette kezét, s azt mondá, csakugyan igaz, hogy ő kölcsön vette azt a kérdésben forgó tiz tallért, de az is igaz, hogy visszaadta a tulajdon maga kezébe, s ha a hitelező egyszer-másszor megint sürgette a lefizetést, az az oka, hogy elfelejtette. Minek hallatára a nagy kormányzó azt a kérdést intézé a hitelezőhöz, mit válaszol ellenfele szavára ? Az pedig úgy nyilatkozott : adósa kétségkívül igazat mond, mert ő mindig becsületes, jó keresztyénnek ismerte, s így hát csakugyan ugykell lennie, hogy ő feledkezett meg róla, mikor és milyen alkalommal kapta vissza pénzét, s hogy e napságtól fogva soha se fogja érte többé háborgatni.

Erre az adós megint visszavette botját, meghajtottta magát mélyen s azzal eltávozott a törvényházból

Sancho látta, hogy ez se teszi, se veszi, úgy elmegy, hogy azt se mondja beföllegzett, valamint látva a kérelmezőnek türelmességét is, fejét mellére horgasztá s jobb keze mutató ujját orrára és szemöldökei közé fekteté s egy kis ideig gondolkozásba mélyedett. Egyszerre fölemelte fejét, s megparancsolta, hivják csak vissza azt az eltávozott botos öreg embert. Viszashívták s Sancho így szóla hozzá:

— Adja csak ide azt a botot, édes atyámfia, szükségem van rá.

— Jó szívvvel, viszonzá az öreg, itt van uram, s azzal kezébe adta.

Sancho átvette, majd nyomban oda nyujtván a másik öregnek így szóla:

— Menjen kegyelmed isten hirével, ki van már fizetve.

— Én uram? viszonzá az öreg. Hát ér ez a nádpálcza tiz tallért aranyban?

— Ér, felele a kormányzó, s ha nem ér, akármi legyenek; most kell kitűnni annak, van-e nékem elég eszem, hogy akár egy egész országot elkormányozzak.

S rögtön megparancsolá, hogy ott mindnyájok szeme láttára törjék ketté a nádszálat s nézzék meg mi van benne. Meg is tették, s bensejében ott volt a tiz arany tallér.

Mindenek szeme szája elállt bámultokban s kormányzójukat valóságos uj bölcs Salamonnak tar-

tották. Megkérdezték miből gyanítá, hogy abban a pálczában legyen a tiz tallér? Mire ő azt felelte: látva hogy az öreg eskületele előtt hitelezőjének nyujtá a botot, s aztán esküt tett rá, hogy híven és igazán átadta neki a mivel tartozott, majd az eskü után megint visszakérte: mind ez szöveget ütött a kormányzó fejébe és sejté hogy a botban benne kell lennie a követelt tartozásnak. A miből nyilván látható, akár milyen ostoba legyen is valamely kormányzó, isten egyszer-másszor még is csak az igaz utra téríti ítéletét; egyébiránt hallott ő már ilyes történetet a papjától is oda haza egy izben, s hogy van neki olyan emlékező tehetsége, hogy ha el nem felejténé mind azt, a mire vissza akar emlékezni, párját kellene keresni az egész szigetségben.

Elég az hozzá, a két öreg eltávozott, szégyenülten az egyik, pénzéhez jutva a másik; a jelenlőknek pedig nem szünt csodájok, míg az meg, a ki Sancho szavait, tetteit, sőt mozdulatait is feljegyezni tartozott, zavarban volt, hogy csakugyan bolondnak vagy okosnak kell-e tartania?

Alighogy ezen peres ügynek vége szakadt, a törvényszékbe egy asszony rontott be, gazdag pásztorinak öltözött férfit rángatva magával.

Az asszony nagy fenszóval így kiáltozott:

— Igazságot, kormányzó ur, tegyen igazságot, mert ha a földön nem tesznek, a mennybe megyek keresni! Lelkem édes kormányzó uram, nézze, ez a semmirekellő utamat állta a szabad ég alatt, s úgy bánt

a testemmel mint valami szennyes ronggyal, és, jaj nekem szerencsétlennek! elvette tőlem azt, a mit innen-onnan huszonhárom esztendeje tartogatók, s meg tudtam őrizni keresztyénektől és móroktól, idevalóktól és idegenektől, és én nekem, a ki mindig olyan keményen tartottam magamat mintha tölgyfából lettem volna, s olyan ép maradtam mint a tűzben a szalamandra vagy mint a gyapju a tövissek közt: ime most azt kell megéernem, hogy ez a jóféle rajtam üssön és tiszta kezével megtapogasson!

— Nagy kérdés, hogy a gavallérnak tiszta-e a keze vagy sem, jegyzé meg Sancho, azzal az emberhez fordulva felszólítá, nyilatkozzék mit tud felelni az asszony panaszára?

Ez pedig egészen megzavarodva így válaszolt:

— Én, uraim, szegény csürhe-pásztor vagyok, s ma reggel azért mentem el innen hazulról, hogy (tisztesség szólván nem oda mondván) négy dísznócskát eladjam, melyekért hol adó, hol bitangság fejében majd annyit kellett már fizetnem a mennyit értek. Mikor a faluba visszatértem, ut közben ezzel a becsületes asszonysággal találkoztam, s az ördög a ki nem alszik, hanem mindenbe bele üti az orrát, arra vett rá, hogy együtt mulatozzunk. Megjutalmaztam tisztességesen, ő azonban nem elégedett meg velem, nekem esett s el sem bocsátott addig a mig ide nem huzkodott. Most azt mondja, hogy én erőszakot tettem rajta; ez pedig merő hazugság, a mit esküvel is kész vagyok bizonyítani. Ez a tiszta igazság, a mihez

se hozzá nem tettem, se abból el nem vettem egy morzsát sem.

Ekkor a kormányzó azt a kérdést intézte hozzá van-e nála valami pénz ezüstben? Az ember azt felelte, van nála körülbelül husz tallér egy kis bőrzacs-kóban a kebliben.

A kormányzó megparancsolta, vegye elé s ugy a mint van adja át a panasztevőnek. Az ember remegve engedelmeskedett; az asszony pedig fogta a zacsokót, s jobbra-balra hajtogatva magát, kérte az istent, soká tartsa meg életben, egészségben a kormányzót a ki így pártját fogja a szegény, szorongatott, árva hajadonoknak; s ezzel aztán két marokra szorítva a zacsokót eltávozott a törvényházból, előbb azonban belekukkantott a zacsokóba, ha csakugyan ezüst-e a pénz benne.

Alighogy eltávozott, Sancho így szóla a pásztorhoz, a ki majdnem sírva fakadt, s szeme-szive utána ment pénzes zacsokójának:

— Menjen csak kegyelmed, atyafi, az után az asszony után, s ha adja ha nem, vegye el tőle a pénzes zacsokót s hozza vissza.

Bizony nem kellett ezt annak kétszer se mondani, futott mindjárt mint a villám, a parancsolatot teljesíteni.

A jelenlevőket mind elfogta a csodálkozás, s el se tudták képzelni, mire durran ez a perpatvar? Kis vártatva látták, hogy az ember jön is már vissza az asszonynyal, s még jobban egymásba vannak kapasz-

kodva mint az előbbi alkalommal. Az asszony fölfogta a ruháját s ölébe szoritá a zsacsót, a mit az ember erőnek erejével el akart venni tőle, de nem volt az a hatalom, a mely kicsikarhatta volna az asszonytól, a ki a pénzt védelmezve nagy fenszóval így kiáltozott:

— Az istenre és mindenre a mi szent, igazságot! Nézze csak, nagyságos kormányzó ur, mekkora szemtelenség s vakmerőség van ebben a semmirekellőben, a ki az egész világ szeme láttára, fényes nappal akarja tőlem elrabolni azt az erszényt a mit nagyságod nekem itélt.

— S elrabolta? kérdé a kormányzó.

— Ha elrabolta-e? viszonzá az asszony, készebb megfosztatnám magamat életemtől, semhogy ezt a zsacsót el hagyjam venni. Nem ettem bolond gombát! Még akkor se ijednék meg ha más forma legény esnék is szememnek mind a tiz körmivel, nem hogy ez a toprongyos barázdabillegető. Harapófogóval, kalapácsal, ütővel-vésővel jöjenek rám, még akkor se kaparják ki a markomból, de még oroszlán körmivel se, a mig csak a lelkeket darabonkint ki nem tépik a testemből.

— Igazad van, mondá az ember, s megadom magamat, kifogytam minden erőmből, s be kell vallanom, nem vagyok annyi ember, hogy el tudjam venni tőle.

S azzal eleresztette.

Ekkor a kormányzó így szólt az asszonyhoz:

— Hadd lám csak azt a zsacsót, derék, bátor asszony!

Az mindjárt kezibe adta, a kormányzó pedig vissza az embernek, s ezen szavakat intézé az erőszakolhatatlan erőszakolthoz:

— Már, kincsem, ha te ekkora szilárdsággal és bátorsággal védelmezted volna magadat, a mekkorával ezt a zsacsót védelmezted, avagy csak fél akkorával is, a Herkules ereje se tudott volna rajtad erőszakot tenni. Eredj isten hírével, vagy menj a pokolba, s ne mutasd magadat ezen az egész szigeten, de még hat kerek mérföldnyire se a határán túl, különben olyan kétszáz korbácsot kapsz mint a parancsolat! Eltakarodj, szemtelen, hazug, alávaló!

Megijedt az asszony, s pusztult onnan irulva-pirulva; a kormányzó pedig így szólt a vádlotthoz:

— Kegyelmed meg menjen haza isten hírével, atyafi, vigye a pénzét, s ha nem akarja elveszteni, legyen esze másszor, s ne szottyanjon kedve senkivel se mulatozni.

Az ember nem győzött eleget hálálkodni, s végre távozott, a jelenlévőket pedig újfent elfogta a csodálkozás új kormányzójok ítéllehozásán és bölcseségén. Ennek kronikása mindent följegyzett pontosan s rögtön elküldé a herczegnek a ki várva várta a tudósítást.

Mi pedig most elválunk a derék Sanchotól, mert nagyon sietős az utunk az Altisidora éneke által roppantul felháborított gazdájához.

XLVI. FEJEZET.

Ama borzasztó csengetyű és macska okozta rémületről melyet Don Quijotének a bele szeretett Altisidora szerelmi kalandja folytán ki kellett állania.

Gondolataiba merülve hagytuk el a nagy Don Quijotet, melyekbe a szerelmes Altisidora kisasszony éneke mélyeszté. Ezekkel feküdt le, de mintha mind megannyi bolha lett volna, bizony csak nem hagyták ezek sem aludni sem nyugodni egy pillanatig se, sőt még azok az aggodalmak is hozzájuk csatlakoztak, a miket harisnyája fölfeslése okozott. Azonban a mily gyors az idő, és semmi akadály föl nem tartóztathatja, sebes vágatva repültek az órák, úgy hogy a hajnal csakhamar elérkezett. Melynek megpillantására, Don Quijote elhagyá a lágy párnákat, s szokott gyorsaságával felölté bőr ujjasát, felhuzta a hosszú szárú csizmát hogy abba rejtse harisnyája gyenge oldalát. Vállára skarlát köpenyt vetett, fejére pedig zöld bársony süveget nyomintott, mely ezüst paszománttal volt szegélyezve. Kardja sziját éles jó kardjával magára akasztá, s fogta a nagy szemű olvasót melyet folytonosan magával hordott, s így aztán méltósággal teljesen és ünnepélyes magatartással lépett az előszobába, a hol a herczeg és herczegné már felöltözve állának mintegy ő rá várakozva. A mint ez egyik folyosón áthaladt, ott meg Altisidora várta ama másik leánybarátjával együtt. Alig hogy Altisi-

dora Don Quijotet észrevette, szinleg mindjárt elájult, de barátnéja hirtelen felfogta karjaival s nagy gyorsan kibontotta ruháját keble fölött.

Don Quijote látta mind ezt s hozzájok lépve így szóla :

— Én tudom mi az oka az ilyes ájuldozó-soknak.

— En ugyan nem tudom, viszonzá a barátné, mert Altisidoránál egészségesebb leány az egész háznál sincs, a kinek soha csak egy jaj szavát se hallottam a mióta ismerem. Vigyen a majd megmondtam kicsoda minden kóbor lovagot a világon, ha mindnyájan olyan érzéketlenek. Hagyjon magunkra nagyságod, señor Don Quijote, mert ez a szegény lányka bizony nem tér magához addig a míg nagyságod itt marad.

Mire Don Quijote így válaszolt :

— Tegye meg azt az egyet, kedves kisasszony, hogy ma estére hozzanak egy lantot a szobámba, s majd megvigasztalom én e szenvedő leánykát úgy hogy jobban se kell. Mert a szerelem első fellobbanásainál a gyorsan beállott kiábrándulás igen czélszerű lohasztó gyanánt szokott hatni.

S azzal eltávozott, hogy az arra járó-kelek ott ne lássák.

Nem mehetett még messze, midőn az elájult Altisidora már magához tért s így szóla társához :

— A lantot okvetlenül oda kell tenni, mert

Don Quijote kétségkívül éji zenét akar adni, a mi bizonyosan hatalmas lesz ha ő adja.

Mind ezt aztán rögtön hirül vitték a hercegnének, s elmondák hogy Don Quijote lantot kért. A hercegasszony nagyon megörült az egésznek szerfölött, s férjével és a leányokkal együtt tervet koholtak, hogyan tréfálhatnák meg Don Quijotet ismét inkább nevetséges mint ártalmas módon, s aztán nagy örömmel várták az estét, mely ép oly gyorsan beállt, a mily gyorsan a nap mult, melyet a herceg-pár a Don Quijotéval folytatott mulatságos beszélgetéssel töltött el. Ugyancsak e napon a hercegné egyik apródját is, nevezetesen azt, ki az erdőben az elbűvölt Dulcineát játszotta, utnak inditá Teresa Panzához, férje Sancho Panza levelével, s azzal a ruha-csomaggal melyet elküldés végett a férj hátrahagyott; a hercegné erősen meghagyta az apródnak hogy aztán kimerítő tudósítást nyújtson majd mindenről. Ez is megvolt, s mikor aztán éjjeli tizenegy óra lett, Don Quijote csakugyan talált egy gitárt a szobájában. Felhangolta, kinyitá az ablakrácsot, s úgy vette észre hogy a kertben ismét jár valaki. Még egyszer végig pöngeté a hurokat, s a gitárt a lehető legjobban összehangzóvá igazítva, neki köszörülte a torkát, s mikor melle annyira a mennyire megtisztult, elég kellemes, habár kissé nyers hangon e következő románcz éneklésébe kezdett, melyet az nap ő maga költött:

A szerelmi vágy a szívet
 Sodrából ki szokta hozni,
 Eszközül használva arra
 A könnyelmű lustaságot.

Míg a varrás és a himzés,
 És a folytonos dolog-tét
 A szerelmi gyötremnek
 Leghatályosb ellenmérge.

A szemérmes leánynak.
 A ki férjhez menni óhajt,
 Az erény a hozománya
 S legdicsőbb magasztalása.

A lovag-nép, ugy a kóbor
 Mint az udvarokban élők,
 A könnyelművel mulatnak,
 De a jóval kelnek egybe.

Van szerelem, a mi reggel
 Gyúl ki ismeretlenek közt,
 S az nap este már kihamvadt,
 Mert ha válnak, vége rögtön.

A hamar kilobbanó láng,
 Mely ma jött és holnap elmegy,
 Mélyen vésvé semmi képet
 Sem hagy a szivekbe hátra.

Festemény a festeményen
 Elmosódik, nem világos;
 S a hol egy szép ott ragyog már,
 Nincsen ott hely másodiknak.

Dulcinea del Toboso
 Van szívem lapjára festve,
 Olyan élénk, szép színekkel
 Hogy lehetlen eltörülni.

A szerelmesben a legszebb,
 Legdicsőbb dísz a szilárdság :
 Ezzel tesz csodát szerelmünk,
 És fel is ezzel magasztal.

Idáig jutott Don Quijote énekében, melyet a herczeg, a herczegné, Altisidora s majd az egész kastély minden lakója hallgatott, midőn egy erkélyről, mely épen függő vonalban állt Don Quijote rács-ablaka fölött, egy kötelet eresztettek alá, a mire legalább is száz csörgő volt erősítve. Nyomban utána egy egész zsák mácskát borítottak ki, a melyek farkára hasonlóképen — bárha valamivel kisebb — csörgettyük valának aggatva. A csörgők oly nagy zajt ütöttek a macskanyávogással együtt, hogy még maga a herczeg pár is megrettent tőle, pedig ők koholták az egész tervet ; Don Quijote meg úgy megfélemlét, hogy egészen halálnak vált. A véletlen úgy akarta, hogy két-három macska oda esett az ablakrácsra s be Don Quijote szobájába, a hol eszök veszetten nyargaltak fel s alá, úgy hogy az embernek azt kellett képzelnie, legalább is egy sereg ördög lőt-fut a szobában. Eloltották az oda ben égő gyertyákat s nyilást kerestek a merre menekülhessenek. A nagy csörgős kötelet e közben mindegyre zörgették, rángatták felülről, úgy hogy a kastély népességének nagy része,

mely a dologról mit sem tudott, egészen oda lett ijedtében, rémületében.

Don Quijote talpra szökött s kardot rántva kiszurkált az ablakrácson nagy fenszóval kiáltozva:

— Ki veletek átkozott varázslók, ki veletek bűbajos csöcselék, én Don Quijote de la Mancha vagyok a ki fölött nincs hatalma gonosz szándékoknak!

S ezzel aztán nekik fordult a szobában nyargaló macskáknak, kegyetlenül megszabdalta őket, míg végre nagy kinosan az ablakhoz vergődtek a honnan aztán leugráltak, de egyiket annyira felbőszíté Don Quijote vagdalkozása, hogy neki ugrott a képének, s foggal-körömmel belekapaszkodott a lovag orrába, a mire aztán Don Quijote csapott is olyan kiáltozást, a melynél nagyobbat soha talán életében!

Minek hallatára a herczeg és a herczegasszony, sejtve mi történhetett, nagy gyorsan szobájához siettek, az ajtót tolvajkulcsal kinyitották, s ime ott látták a szegény lovagot hogyan megfeszíti minden erejét hogy a macskát leránczígálja orczájáról.

Gyertyavilággal léptek a szobába s szemtanui valának az egyenetlen küzdelemnek. A herczeg oda is sietett mindjárt hogy őket egymástól elválassza, Don Quijote azonban felharsant:

— Senki se avatkozzék e dologba! Hagyjanak engemet magamra ez ördöggel, e boszorkánymesterrel, e varázslóval, majd megmutatom én neki egymagam is, ki az a Don Quijote de la Mancha!

Csakhogy a macska rá se hederített mind e fenyegetésre, egyre morgott és kapaszkodott. Végre aztán még is a herczeg rántotta le s kihajtá az ablakon. Don Quijote arcza egész rostává volt lyuggatva, s orra is nagyon keserves állapotban, de azért még is ő vette zokon, miért nem hagyták magának végig küzdenie a tusakodást, melybe ezzel az átkozott bűbájossal elegyedett.

Mindjárt linka-fü olajat hozattak; s maga Altisidora kötözé be tulajdon fehér kacsóival sebeit, mi közben sugva e szavakat intézé hozzá :

— Mind ezen szerencsétlenség azért történik veled, kőszívű lovag, a mért hogy oly makacsúl meg vagy átalkodva keménységed bűnében. S adná isten, bár csak elfelejtené Sancho, a te fegyvernököd, a maga megostorozását, hogy imádott Dulcineádat soha föl ne oldának a varázs alól, se te néki ne örvendezhess, se a nászágyba ne vihessed, legalább addig ne a mig én élek a ki imádlak.

Mind erre Don Quijote csak egyetlen mély sóhajjal válaszolt, s azután végig nyúlt az ágyon, hálát mondva a herczegpár kegyességeért, nem mintha talán ama bűvös, csörgős macska-hadtól félt volna, hanem azon jó indulatért melyet iránta a segítségü jövessel tanusítottak.

A herczegpár magára hagyta most, hadd pilhenjen, és sajnálkozva távoztak, mert meg sem álmodták hogy a tréfának ilyen rossz vége legyen s hogy ez a kaland Don Quijotének ennyi gyötrelmével s ter-

heltetésével járjon, minthogy csakugyan öt napig megfeküdte, mi közben egy, az előbbinél mulatságosabb kaland történt vele ismét, melyet azonban a történetíró ezuttal nem akar elmondani, hogy Sancho Panzára fordíthassa figyelmét, a ki ezalatt nagyon lelkesen, de nem kevésbé mulatságosan forgolódott az ő kormányzóságában.

XLVII. FEJEZET.

Annak folytatása, hogyan viselte magát Sancho Panza a kormányzóságban.

A történet azt mondja, hogy Sancho Panzát a tanácsházból egy fényes palotába vitték, a hol egy tágas teremben királyi asztal volt a legdiszesebben megterítve. A mint Sancho a terembe lépett, trombiták harsantak meg s négy apród jött elé kézmosó vizzel, a mit Sancho méltóságosan el is fogadott. A zene megszűnt, s Sancho leült az asztalhoz a fő helyre, mert más egyéb nem is volt, s egyedül csak neki terítettek.

Egy férfiú állt melléje, kiből utóbb az tűnt ki hogy orvos, s ez az ember halsont pálczikát tartott a kezében. Az apródok levették a gyönyörű, fehér abroszt melylyel a sok mindenféle gyümölcs és egyéb enni való le volt terítve.

Az egyik jelenlévő, a ki kis papnak látszott, elmondta az asztali áldást, mire egy apród csipkés asz-

talkendőt kötött Sancho álla alá, a harmadik pedig, a ki az asztalnok szerepét játszá, egy tányér gyümölcsöt tett eléje. Alig evett azonban Sancho ebből egy falatot, az orvos azonnal megérinté pálcikájával a tányért, mire azt nagy hirtelenséggel elkapták a kormányzó elől. Az asztalnok azonban más enni valóval szolgált azonnal. Sancho hozzá akart nyulni; de még előbb semhogy vehetett volna belőle vagy megízlelheté, a pálczás ember megint megérintette, s az apród ezt is oly hamarsággal elkapta mint a gyümölcsös tányért.

Minek láttára Sancho nagy meglepetéssel tekintett körül a jelenlévőkön s azt a kérdést intézte hozzájuk, hogy hát neki talán ugy kellett volna elnyelnie ezen eledeleket mint valami szemfényvesztőnek?

Mire a pálczás így válaszolt:

— A kormányzó urnak csak azon módon szabad étkeznie, a mint egyéb szigeteken szokás a hol szintén vannak kormányzók. Én, uram, orvos vagyok, s ezen a szigeten is e minőségben alkalmazva a kormányzó mellé. Jobban gondját viselem az ő egészségének mint a magaménak, s éjjel-nappal mindig a kormányzó állapotát lesem, hogy biztosan meggyógyíthassam ha meg talál betegedni. A mi pedig a legfőbb, mindig ott kell lennem ebédjénél, vacsorájánál, s azt engedem ennie a mit jönnek látok, de letiltom arról, a mit ártalmasnak hiszek s a mivel gyomrát elronthatja. Épen azért vitettem el azt a tányér gyümölcsöt

csöt, mert tulságosan sok benne a nedvesség; amazt a másik tál ételt meg azért, mert igen hevitő, s nagyon sok benne a fűszer, a mi igen neveli a szomjúságot; már pedig az a ki kelletén túl iszik, előli s felemésztí magában az életet fentartó fő nedvességet.

— Így tehát az a tál sült fogoly, a mi ugy látom szépen meg van piritva, csak nem lesz ártalmamra?

Mire az orvos így felelt:

— Abból egy falatot sem eszik a kormányzó úr a mig én élek.

— S ugyan mért nem? kérdé Sancho.

— Azért nem, viszonzá az orvos, mert a mi mesterünk, Hippokrates, az orvostudomány fénycsillaga és mágnestűje, egyik aforizmájában azt mondja: *Omnis saturatio mala, per dicis autem pessima.* A mi azt teszi: Minden tulterhelés veszedelmes, a fogolytól származó pedig a legveszedelmesebb.

— Ha már így vagyunk, mondá Sancho, ám válaszsza ki hát az orvos úr ez asztalon lévő eledelék közül azt, a mi legjobb lesz s legkevésbbé ártalmas, aztán hagyjon ennem, s a botjával itt ne piszkáljon, mert a kormányzó életére mondom, s adja isten hogy soká élvezzem, olyan éhes vagyok hogy majd bele halok. S ha még soká eltiltanak az evéstől, akkor orvos ide orvos oda, s akármit mondjon is, inkább elveszik semmint megóvják az életemet.

— Méltóságodnak igaza van, kormányzó úr,

viszonzá az orvos, s így tehát azt tartom abból a vagdalt tengeri nyúlból semmi esetre se egyék, mert az tulságosan laktató; ama bornyúhus még megjárná, csak sült ne volna és fűszeres; így hozzá ne nyuljon a világért se.

— Hát az a nagy tál ott tulnan, kérdé Sancho, a szagárul úgy érzem hogy az valami olla podrida az ilyes olla podridákban pedig sok mindenféle szokott lenni, hátha ebben is akad olyas, a mi izlik is meg nem is árt:

— Absit! viszonzá az orvos, távol legyen tőlünk minden ily gondolat! Nincs a világon semmi ártalmasabb eledel mint az olla podrida. Tartsák meg az olla podridájokat a kanonokok, meg iskola-mesterek, meg a paraszt lakodalmak, s hagyjanak békét velök a mi kormányzóink asztalán, a hol csak az foglalhat helyet a mi a legfinomabb és legizesebb. Ennek pedig az az oka, hogy a világon mindenütt és mindenki sokkal többre becsüli az egyszerű orvosságokat mint az összekeverteket, mert az egyszerűeket nem lehet eltéveszteni, míg a keverteket meg el lehet, ha felcserélik az egyes szereket a melyekből készülnek. Hogy azonban a kormányzó úr egészségét fen-tarthassa, sőt megerősíthesse, véleményem szerint legjobb lesz ha vagy száz darab ostyát eszik meg s egy pár vékony szeletke birsalma sajtot a mi a gyomrot egészen helyre hozza s igen elésegíti az emésztést.

Minek hallatára Sancho hátra vetette magát a szék támlányára s nagy merően szemébe nézett annak

az orvosnak s egészen komoly hangon azt kérdé tőle, mi a neve és hol végzé iskoláit?

Mire amaz így válaszolt :

— Az én nevem, kormányzó úr, doktor Pedro Recio de Agüero, s Tirteafuera községében születtem, mely Caracuel és Almodovar del Campo között fekszik jobb kéz felől, s a doktori diplomát az osunai egyetemen kaptam.

Mire Sancho lángoló haraggal így fakadt ki:

— Akkor tehát, doktor Pedro Recio de mal Agüero, úr, a ki Tirteafuera községében született, mely Caracuel és Almodovar del Campo között fekszik jobb kéz felől, s Osunában lett doktorrá, elhordja magát tüstént előlem, mert ha nem, a napra esküszöm, én fogok egy botot, s az uron kezdve úgy kibotozok minden doktort e szigetből, hogy irmagul se marad belőle, legalább olyan nem, a kiről látom hogy tudatlan. Az értelmes, okos, tudós orvosoknak tisztelet-becsület, azokat úgy nézem mint isteni személyeket; de Pedro Recionak még egyszer is azt mondom, eltakarodjék innen, mert ha el nem takarodik, fogom ezt a széket a min ülök s rapittyává töröm a feje bubján. Ha itéletre vonnak érte, ott is kimentem magamat azzal, hogy istennek tetsző dolgot cselekedtem mikor egy rossz kuruzslót eltettem láb alól, a ki úgy is csak hóhéra volt az emberi társaságnak. Most pedig adjanak ennem, vagy vegyék el az egész kormányzóságot, mert ebnek kell ám olyan hivatal, a mi mellett az embernek felkopik az álla.

A doktor egészen odáig lett ijedtében a kormányzó nagy haragja láttára, s el is akart párologni a teremből, midőn e pillanatban póstasíp hangzott fel az utczáról. Az asztalnok az ablakhoz sietett s nyomban így szóla :

— Gyors futár jön a herczeg úr ő nagyméltóságától. Bizonyosan valami fontos üzenetet hoz.

A hirnök izzadva, lihegve lépett a terembe, s egy levelet vonva elé kebléből, a kormányzó kezébe nyújtá, Sancho pedig átnyújtá az udvarmester kezébe, s felszólítá olvassa el a czimiratot mely így szólt :

»Don Sancho Panzának, Barataria szigete kormányzójának, tulajdon kezébe vagy titkárába.«

A mit Sancho hallva azt kérdezé :

— Kicsoda itt az én titkárom ?

A jelenlevők egyike azt felelé :

— Én vagyok, uram, mert én tudok írni, olvasni s vizcayi vagyok.

— No már ugy akár a császárnak is lehetnél titkára, viszonzá Sancho, nyisd föl ezt a levelet, s nézd meg mi van benne.

Az ujdonsült titkár megtette, s végig olvasván azt mondá, ez olyan ügy, a mit csak négy szem között lehet megbeszélni.

Sancho megparancsolá a jelenlevőknek hogy távozzanak, s csak az udvarmester és az asztalnok maradjon, mire aztán a többiek, közöttük az orvos is,

kimentek, a titkár pedig azonnal hozzá fogott a levél-olvasásához, melyben ez volt :

»Az esett értésemre, señor Don Sancho Panza, hogy többen, a kik mind nekem mind e szigetemnek ellenségei, irtózatossá tálmadást készülnek a sziget ellen intézni, nem tudom melyik éjszakán. Talpon kell hát lenni, s örködni a legéberebben, hogy készületlenül meg ne lepjék a szigetet. Szavok-hihető kémekektől megtudtam hogy a városba négy egyén lopózott be ál ruhába, a kik kormányzó urat életétől akarják megfosztani, mert félnek éles esztől. Kinyissa a szemét, s jól megvigyázza kívül ereszkedik beszélgetésbe; ne egyék semmiből a mivel megkinálják. Lesz rá gondom hogy segítségére siessek, ha valami veszelemben forogna; más egyebekben úgy fog a kormányzó úr eljárni a mint értelmességétől várható. Kelt e helyen, augusztus tizenhatodikán, reggeli négy órakor.

»Barátj.

»a Herczeg.«

Sancho alig tudott hova lenni bámulatában, de a jelenlévők is úgy tettek mintha csodálkoznának. Végre az udvarmesterhez fordult s így szóla hozzá :

— Legelső teendőnk az, a minek meg is kell történni tüstént, hogy a doktor Reciót jól eltegyük a hűvösre, mert ha van valaki a ki engem meg akar ölni, az bizonyosan ő, még pedig megölni a legalávalóbb és legnyomorultabb módon : éhen.

— Mind a mellett nekem az a nézetem, jegyzé meg az asztalnok, ne nyuljon nagyságod semmihez a mi ez asztalon van, minthogy az egészet holmi apáczák küldötték, már pedig a közmondás is azt tartja: a kereszt mögött ott leselkedik az ördög.

— Nem tagadom hogy igaz, viszonzá Sancho, s azért ne is adjanak hát egyebet most egy karéj kenyéرنél, s melléje vagy négy font szőlőt, a miben nem lehet mérég, mert igaz lelkemre mondom ki nem állom tovább étlenül. S ha már csakugyan készeknek kell lennünk ama fenyegető támadásra, az is szükség hogy előbb jól falatozzunk, mert a gyomor tartja a szívet, nem a szív a gyomrot. Maga pedig, titkár barátom, írja meg e levél mását herczeg urunk ő kegyelmességének, s mondja el benne, minden úgy fog történni egy hajszálig a mint ő parancsolta. Azonkívül írja meg a nevemben a herczegasszony ő kegyelmességének is, hogy kezeit csókoltatom s nagyon kéretem el ne feledje külön futárral elküldeni feleségemnek Teresa Panzának a levelemet meg azt a kis batyuuskát; nagy szivességet tesz vele, s meg is szolgálom neki a mint csak erőmtől telik. Egy füst alatt gazdámnak Don Quijote de la Mancha urnak is megírhatja hogy kezét csókoltatom; lássa meg ebből is, nem vesztegette hálátlanra a kenyerét. Ezentúl aztán, mint jó titoknok és jó vizcayi, hozzá toldhat-foldhat még akármit, a hogy épen kedve tartja s a mi oda vág. Most pedig szedjék le ezt az asztalt, s adjanak valamit ennem, majd elbának én aztán minden

kémmel, gyilkossal meg varázslóval a kik rám vagy szigetemre törnek.

E pillanatban egy apród lépett a terembe e szavakkal :

— Egy paraszt ember van itt valami panaszszal, a ki nagysággal szeretne beszélni, s azt mondja igen fontos ügyben jött.

— Igazán különös, jegyzé meg Sancho, hogy ilyenkor jönnek panaszkodni. Hogy lehetnek olyan meggondolatlanok, hogy föl nem érik ököllet, hogy ilyen idő tájban nem járja panaszokkal alkalmatlanokdni. Hát talán mi kormányzók, a kik törvényt teszünk, nem csontból-husból vagyunk-e mint más emberfia, s nekünk is elkel egy kis pihenés, a mire szükségünk van, ha csak azt nem akarják hogy márványkőből legyünk. Isten lelkem ugyse, ha az én kormányzóságom még soká tart (a mint azonban látszik aligha tart valami sokáig), lánczra veretek én még nem egy panaszos felet. No de most csak mondd meg annak a jó embernek hogy jöjjon be hát, hanem előbb jól megnézd nem valami kém-e vagy épen egyik gyilkosom.

— Nem az, uram, viszonzá az apród, szörnyű félkegyelműnek látszik, s nagyon csalódnám ha nem olyan jó volna mint a falat kenyér.

— Nincs mit félni, mondá az udvarmester, mi is itt vagyunk.

— Ugyan asztalnok mester, szóla közbe Sancho, minthogy az a doktor Pedro Recio ebben a pillanat-

ban épen nem tartja itt az orrát, nem kaphatnék én hamarjában valami harapni valót, egy-két jóizü falatot, azt se bánám, ha csak egy darab kenyér meg egy vöröshagyma lenne is.

— Estére, a vacsora bőven ki fogja pótolni az ebédet, viszonzá az asztalnok, s méltóságodnak nem lesz oka a panaszra.

— Ugy adja isten, felelt Sancho.

E közben a paraszt ember belépett; igen jó képü volt, s száz mérföldről észre lehetett venni rajta hogy becsületes, egyenes lelkü ember lehet. Legelső szava is ez volt:

— Melyik itt a kormányzó ur?

— Hát melyik lenne, ha az nem a ki e székből ül, viszonzá a titkár.

— Akkor tehát a földig hajlok előtte, felelt a paraszt ember, s azzal térdre borulva kezét kérte csókra.

Sancho nem hagyta, sőt ellenkezőleg azt parancsolta, keljen föl és mondja el mit akar.

A paraszt szót fogadott és így kezdé tüstént beszédét:

— Én, uram, Miguel-Turrába való paraszt ember vagyok, a mely falu valami két mérföldnyire fekszik Ciudad-Realhoz.

— Hát már megint egy másik Tirteafuera! kiálta fel Sancho. De csak tovább, atyafi; csak annyit akarok előbb megjegyezni, jól ismerem én azt a Miguel-Turrát, mert ott van a szülőfalum közeliben.

— Engem tehát az hozott ide, uram, folytatá a paraszt, hogy isten jó voltából s a keresztyén katholicus anyaszentegyház törvénye és szokása szerint házas ember vagyok. Van két fiam, a kiket tanítatok, s a kisebbikből nem sokára kis pap lesz, az öregebbiket pedig már majd fel is szentelik. Én magam özvegy vagyok, minthogy a feleségem meghalt, vagy is jobban mondva megölte biz azt egy orvos, a ki az asszonynak viselős korában hajtószert adott be, s ha sten ő szent felsége úgy akarta volna, hogy gyermekét szerencsésen világra szülhesse s az fiu lett volna, bizonyosan doktorrá tanítatom, hogy a két bátyjának, a kis papnak meg a fölszenteltnek irigye ne legyen.

— Így tehát, jegyzé meg Sancho, ha a kegyelmed felesége meg nem hal vagy meg nem ölik, kegyelmed akkor még ma sem lenne özvegy ember.

— Nem bizony, viszonzá a paraszt.

— Ezen hát szerencsésen túl estünk, szolt közbe Sancho, tovább, atyafi, mert inkább alvás ideje már ez a mostani óra mint a szószaporításé.

— Mondom tehát, folytatá a paraszt, hogy az a kisebbik fiam, a kiből kis pap akar lenni, bele szeretett egy odavaló falunkbeli hajadonba a kit Perlerino Klárának hívnak, s a ki egy dús gazdag paraszt embernek, Perlerino Andrásnak a leánya. Ezt a Perlerino nevet azonban ők sem valami ősi birtoktól kapták, sem családi származás útján nem maradt rájuk, hanem onnan vették, hogy ennek a nemzetség-

nek minden ija-fija köszvényes (perlatico); ők azonban csinosabb néven Perlerinoknak hivatják magokat. Egyébiránt az igazat megvallva, a leányka cs akugyan olyan szép mint az igaz gyöngy, s kivált ugy jobb felől nézve olyan mint a mezők nyiló virága; balról nézve, már nem annyira, mert ez a szeme hiányzik, minthogy himlős korában kifutott. Az igaz, hogy arczán most is elég sok még a nagy ripacs, de azért a kik szeretik, azt mondják, nem is ripacs az, hanem mindannyi sirverem, a hová azok lelke temetkezik, a kik belé szerettek. Annyira szereti a tisztaságot, hogy arcza bemocskolásának elkerülése végett orra czimpáját, a mint mondják, egészen fölpeczkelve hordja, ugy hogy az orra majd elszalad a szájától. Mind a mellett igazán gyönyörű, mert a szája ugyancsak hatalmas, s ha tizenkét első meg hátulso foga nem hiányzanék, ritkitaná párját még a legszebbek közt is. Ajkairól nincs mit mondanom, mert azok oly vékonyak és keskenyek, hogy ha az ajkakát is szokás volna felmotolálni, az övéből takaros egy motring válna. Minthogy azonban egészen más színök van mint más ember ajakának, szintén csodálatra méltóknak látszanak, mert kékkal, zölddel, violaszinnel vannak tarkázva. Bocsásson meg a kormányzó ur, hogy ily nagyon is hegyiről-tövire leirom a leányzót részenkint, de hát utóvégre is csak leányommá lesz az nekem, aztán meg szeretem is s igen csinosnak tartom.

— Csak írja, írja kegyelmed a mennyire akarja,

viszonzá Sancho, nagy örömem telik a képirásban, s ha már falatoztam volna, jobb csemegét se kívánnék a kegyelmed rajzánál.

— Azzal pedig én nagyon szivesen szolgállok, felelt a paraszt, de majd rá jön a sor mindenre a maga idejében. Most csak annyit mondok, uram, ha magas, deli termetét le tudnám festeni, tudom isten, csodálkoznának. Ezt azonban azért nem tehetem, mert ugy össze van görnyedve, zsugorodva, hogy a térde a száját éri, de azért még is meglátszik rajta, hogy ha ki tudna egyenesedni, fejével a gerendát ütne. Kezet is fogott volna már az én kis papommal, csak hogy nem udja kinyujtani, úgy összehuzta a köszvény, de azért hosszú, összekunkorodott körmei még is azt mutatják, hogy a keze is igen csinos, szép formájú lehet.

— Jó, jó, atyámfia, jegyzé meg Sancho, de gondolja meg kegyelmed, hogy most már csakugyan lerta ám tetőtől talpig; mit akar kegyelmed még mondani? Süsse ki mentül előbb minden szószaporítás és toldás-foldás nélkül.

— Azt szeretném, uram, válaszolá a paraszt, ha nagyságod lenne oly szíves és írna fiam mellett a nászuramnak egy levelet, mert se vagyon se a természet áldásai dolgában nincs köztünk valami nagy különbség. Hogy ugyanis az igazat megvalljam, kormányzó ur, az én fiamat meg a nehézség töri, s nem mulik egyetlenegy nap a nélkül hogy a roszt nyavalya háromszor-négyszer meg ne gyötörje. Egyszer meg a tűzbe esett, s azóta olyan ránczos a képe mint

a pergamen, a szeme meg mindig csipás és könyezik. Hanem szivére olyan szelid mint az angyalok, s ha egyszer-másszor maga meg nem öklözné s el nem dörgetné magát, még szentnek is beillenék.

— Akar még valamit, atyámfia? kérdezé Sancho.

— Szeretnék biz én még egyet, viszonzá a paraszt, csakhogy átallom kimondani. De isten neki, még is csak kimondom, ne rothadjon el a gyomromban, akár lesz belőle valami akár se. Az volna a kívánságom, ha nagyságod olyan jó szívvvel lenne, s megtoldaná a fiam hozományát úgy vagy öt-hatszáz darab arannyal, értem az ő háztartására, hadd legyen külön kenyéren s ne függjön ipa-napa szeszélyétől.

— Ugyan gondolja meg kegyelmed, nincs még más kívánsága? kérdé Sancho, s aztán mondja ki kezekben minden szégyenlés-átalás nélkül.

— Nincs nekem, uram, semmi, viszonzá a paraszt.

De már ekkor a kormányzó is talpon állt s két kézre fogta azt a karos széket, a melyen az imént ült, s ráivallt az emberre:

— Akkor hát, ilyen-olyan adta semmirekellő rossz parasztja, elhordja kend magát tüstént a szemem elől, különben úgy odavágom ezt a széket a fejéhez, hogy bezuzik, ketté nyílik a koponyája! Adta szajhafattya gazembere, ördögöknek festője, s te ide mersz jönni, tőlem hatszáz darab aranyat kunyo-

rálni? Ugyan hol vegyem én, te görény! S ugyan miért adjam oda neked, még ha adhatnám is, te világcsaló mákvirág? Törődöm is én a te Miguel Turráddal, meg a Perlerinek egész pereputtyával! Elhordd magad, mert ha nem, a herczeg uram életére esküszöm, megteszem a mit ígértem. Nem vagy te Miguel Turrába való, hanem valami akasztófa czimere, a kit a pokol küldött ide, hogy megkisértsen. Te lelketlen teremtés, hát nem tudod, hogy nincs még másfél napja se mióta kormányzó vagyok, s te már is azt akarod, hogy hatszáz darab aranyom legyen?

Az asztalnok intett a parasztnak, hogy tisztuljon a teremből, a ki aztán ment is lehorgasztott fejjel, s a mint látszék egészen ijedten, hogy a kormányzó valamikép ne töltse rajta boszuját; a semmirekellő csakugyan jól játszotta szerepét.

Mi azonban hagyjuk most magára Sanchot haragjában, a mig majd megint megbékül a maga kenyérén, s térjünk vissza Don Quijotehez, a kitől akkor váltunk el mikor a macskakörmöléstől sebesült arczát bekenték és kötözték, a mely bajától fel sem épült egy álló hétig. Ez idő folytában történt egy napon az, a mit Cide Hamete azon hűséggel és pontossággal ígér elmondani, a melylyel e történet eseményeit rendesen elbeszéli, legyenek azok bármily aprólékosak.

XLVIII. FEJEZET.

Mi történt Don Quijote és Doña Rodriguez, a hercegné dueñája közt, ugy szintén más följegyzésre és örök emlékezetre méltó események.

Szerfölött mogorva és búskomor volt a sulyosan megsebzett Don Quijote, kinek arcza bé valamost kötözve s megbélyegezve nem isten ujjától, hanem egy macska körmeitől: olyan szerencsétlenség, a mely vele jár a kóbor lovagsággal. Hat álló napig nem mutatta magát semmi nyilvános helyen; ezek egyikének éjjelén, a mint épen ébren volt, álmatlanul, s elméjében szerencsétlenségét s Altisidora üldözését forgatta, egyszer csak azt hallja, hogy hálószobája ajtaját valami kulccsal nyitni akarják. Rögön arra gondolt, bizonyosan a szerelmes leányka lesz, a ki erényességét akarja megtámadni, s arra venni rá, hogy szive választottja, a señora Dulcinea del Toboso iránti tartozó hűségét megszegje.

— Nem, mondá képzelődésének hitelt adva (s oly fenhangon, hogy más is meghallhatá), még a föld legelső szépsége sem lesz képes arra, hogy eltántorítson azon hölgy imádásától, a ki szívem közepére s keblem legtitkosabb mélyére van beásva és vésve. Oh én drága hölgyem, légy te akár egy hagyma-kerekességű paraszt leánynya bűvölve, akár az aranyos Tajo nimfájává, a ki arany és selyem szálakból készít szövetet, akár Merlin, akár Montesinos rejtegeszen is bárhol, akárhol légy, enyim vagy te, s bárhol legyek, tied én.

A mint e szavait elvégzé, abban a pillanatban nyílt meg az ajtó is.

Felállt az ágyban, tetőtől talpig beburkolózva a sárga selyem paplanba; fején hálósüveg, képe és bajusza fel volt kötözve, képe a karmolások gyógyulása végett, bajusza pedig azért, hogy le ne könnyüljön s össze ne kőzosodjék. Ebben az állapotban úgy beillett volna kísértetnek, hogy ijesztőbbet még csak képzelni se lehet. Szemeit nagy merően az ajtóra szögzé, s a mint azt várná, hogy a meghódított s epedő Altisidora fog megjelenni: imé a legtisztesebb dueña lépett be, hosszú redős fehér fátyolba burkolózva, mely tetőtől talpig elfödé s beborítá. Bal keze ujjai közt fél szál égő gyertyát tartott, jobb tenyerét pedig ellenző gyanánt használta, hogy a világosság szemébe ne süssön; orra roppant pápaszemmel volt megnyergelve. Lassu léptekkel közelíte s lépte zaját alig lehetett hallani.

Don Quijote bástyája fokáról nézte, s a mint ez alakot ilyen külsőben s ily zajtalanul látá feléje tartani, azt hitte valami boszorkány vagy bűbajos a ki babonáságot akar rajta elkövetni, s azzal aztán hányni kezdé magára sűrűen a keresztet.

A rém mindegyre közelebb jött, s mikor körülbelül a szoba közepére érkezett, föltekinte s meglátta milyen szaporán hányja a keresztet Don Quijote. S ha a lovag megdöbbsent ezen alak láttára, a nőben is elhült a vér mikor a lovagot megpillantá, s a mint oly magasnak látta, és a paplantól oly sárgának, s

azokkal az elijesztő kötésekkel arczán, nagy fenhangon elkiáltá magát:

— Jézus, mit látok!

Ijedtében kiejtette kezéből a gyertyát, s a mint erre teljes sötétség lett, megfordult a sarkán s menekülni akart, de rémültében belekeveredett szoknyája ránczaiba s nagy zuhanással a földre terült.

Don Quijote megdöbbenésében rá kiáltott:

— Az istenre kényszerítlek téged, kísértet vagy akármi légy, mondd meg ki vagy s mondd meg mit akarsz? Ha bűnhődő lélek vagy, mondd meg, s megteszek érted mindent a mi csak erőmtől telik, mert katolikus keresztyén vagyok a ki szívesen jót tenne az egész világgal, s épen e végett álltam is be kóbor lovagnak, a mely réndnek hatásköre még a purgatoriumban vezeklő lelkekre is kiterjeszkedik.

A lezuhant dueña, hallván, hogy az istenre kényszerítik, a maga félelméről vont következtetést Don Quijoteéra s panaszos halk hangon így szóla

— Señor Don Quijote (ha ugyan nagyságod valóban az), nem vagyok én se kísértet, se rém, se bűnhődő lélek a minek nagyságod bizonyosan gondolt, hanem a Doña Rodriguez vagyok, kegyelmes asszonyomnak, a hercegnének palotahölgye, a ki egy olyan bajos ügyben akartam nagyságodhoz fordulni, a milyenekben nagyságod orvoslást szokott nyújtani.

— Szóljon, señora Doña Rodriguez, mondá Don Quijote, nem valami szerelmi közbenjáró gyanánt akar szerepelni? Mert előre is mondom, nekem olyas-

ban semmi hasznomat se veszik: hála a páratlan szépségü Dulcinea del Toboso kisasszonynak. Röviden kimondva, señora Doña Rodriguez, ha kegyed félretesz minden szerelmi esedezést s nem ilyesmit sürget: akkor bátran újra meggyujthatja gyertyáját, megint visszatérhet, s akkor kényünk-kedvünk szerint megbeszélhetünk mindent a mit kegyed óhajt és kíván, csakhogy, a mint mondtam, semmi izgató ajánlatról szó se legyen.

— Én legyek valakinek közbenjárója, tisztelt uram? viszonzá a dueña, nagyságod ugyan rosszul ismer engemet. Nem vagyok még olyan koros, hogy ilyes haszontalanságokkal foglalkozzam, s istennek legyen hála, nekem is vér foly még ereimben s megvan minden első-hátulsó fogam, egy-kettő hijján, a mit a csúz rontott el s a mi itt Aragonban nálunk helyi nyavalya. De legyen csak nagyságod egy kevés türelemmel, elmegyek előbb gyertyát gyujtani s ebben a szempillantásban mindjárt visszatérek, hogy elpanaszoljam szomorúságomat nagyságodnak, mint e világon minden baj megorvoslójának.

S azzal be sem várva a lovag feleletét, kisietett a háló szobából, a hol Don Quijote nyugodtan s gondolatokba mélyedve várt reá. De egyszerre nagy hirtelenséggel ezer meg ezer gondolat kezdé ostromolni ez új kaland miatt. S úgy ítélte, nem jól cselekszik s még rosszabbul intézkedik, ha kiteszi magát azon veszedelemnek, hogy szive hölgyének fogadott hűségét megszegheti s így szóla magában:

— Ki tudja, vajon az ördög, a ki tele van fufangossággal és csalárdsággal, nem akar-e most egy dueña által lépre keríteni, a mi nem sikerült neki sem császárnékkal, sem királynékkal, sem herczeg asszonyokkal, sem marques-nékkal, sem grófnékkal. Gyakran hallottam, még pedig okos emberektől, hogy az ördögtől könnyebb pisze orrot kapni mint sasorrot; s ki tudja vajon e magány, ez alkalom s e némaság nem ébresztik-e föl alvó vágyaimat, s rá vesznek, hogy előhaladt koromban bukjam el, én a ki soha meg nem botlottam. Ilyes esetben tanácsosabb megfutni mint a csatát bevárni. De nem vagyok eszemen, hogy ilyes balgaságokat mondok és gondolok, hiszen csakugyan teljes lehetetlen, hogy egy ilyen fehér fejkötös, lottyadt, pápaszemes dueña valami könnyelmű gondolatot keltsen vagy ébresztszen még a legfeszettebb szivben is e világon. Ugyan van-e a föld egész kerektségén jó husban lévő dueña? Avagy van-e a világmindenségben dueña a ki ne volna hóhortos, ránczos képű és cziczomáskodó? Pokolba hát az egész dueña haddal, a mely senkinek se szerez semmi gyönyörüséget. Oh de csak igaza is volt annak az uri asszonyságnak, a kiről azt mondják, hogá két kitömött dueña-bábot ültetett, pápaszemesen, varró vánkossal, dobogója mellé, mintha épen dologba volnának merülve, s ez a két szobor ép oly jó szolgálatot tett az egész terem tekintélyessé tételére, mint ha eleven dueñák lettek volna.

E szavak után egyszerre kiugrott az ágyból,

azzal a föltett szándékkal, hogy az ajtót bezárja s a señora Rodriguezt be nem ereszti. Hanem, a mint a závárt épen rá akarná fordítani, a señora Rodriguez már akkor újra ott volt, kezében egy egész szál égő-fehér viaszgyertyával; s a mint a tisztos hölgy Don Quijotet sokkal közelebb látta most magához, még jobban beburkolózva a sárga paplanba, a kötésekkel arczán s a háló-sipkával vagy süveggel, újra megrettent s egy-két lépésnyire visszahátrálva így szóla:

— Nem kell semmitől tartanom, lovag ur? Mert az igazat megvallva, nem tekinthetem valami nagyon tisztességeselőjelnek hogy nagyságod az ágyból felkelt.

— Ezt én kérdezhetem, señora, viszonzá Don Quijote, s valóban kérdezem is: nem kell-e tartanom semmi ostromtól és erőszakvételtől?

— S ugyan kitől és miért kérdi, lovag ur, hogy nincs-e mitől tartania? felele a dueña.

— Kegyedtől kérdem, viszonzá Don Quijote, és azért, mert sem én nem vagyok kőből sem kegyed nincs érzeből, sem most nincs délelőtti tíz óra, hanem igen is éjfél, vagy valamivel még később is ha jól sejtem, s olyan rejtett és elzárt helyen vagyunk, a milyen az a barlang maga sem lehetett, melyben a vakmerő és hűtelen Éneás a szép és szánalomra méltó Didóval enyelgett. Azonban adja ide kisaszony a kezét, s nekem nem kell semmi nagyobb biztosság mint az én saját tartózkodásom és szemérmességem, azzal együtt, a mely biztosságot ez a tiszteletre gerjesztő fejkötő nyujt.

S azzal megcsókolta jobb kezét, s megfogta a nőét, melyet az hasonló czerimoniák között nyújtott oda a lovagnak.

Cide Hamete e helyen zárjegy között azt jegyzi meg, s Mahometre esküszik, szívesen odaadta volna két kaftánja közül a jobbikat, ha saját szemével láthatta volna, hogyan ment ez az egy pár ember ilyenképen kézen fogva az ajtótól az ágyig.

Don Quijote végre ismét lefeküdt az ágyba, Doña Rodriguez pedig tőle kissé távolast egy székre ült, sem pápaszemét sem fátyolát le nem téve. Don Quijote egy gombolyagba huzta össze magát s úgy betakarózott, hogy csak a szeme látszott ki; s midőn ekképen mind a ketten helyre vergődtek, Don Quijote töré meg a csendet először is, e szavakkal:

— Most már, señora Doña Rodriguez, bátran kirakodhatik s eléállhat mind azzal, a mi bánatos szívét és szorongatott kebelét terheli, s én szemérmes füllel és részvevő érdekeltséggel fogom hallgatni.

— Készséggel elhiszem, viszonzá a dueña, mert hiszen nagyságod finom, előzékeny modorától csak is keresztvény felelet volt várható. Az én esetem tehát ez, señor Don Quijote, hogy bárha engem nagyságod itt lát is e pillanatban e széken s az Aragon királyság közepén, s ilyen elszegényedett silány dueña-ruhában: én az asturiai Oviedoban születtem, még pedig olyan családból, mely rokonságban áll ama tartomány legelőkelőbb házaival. Azonban a szerencsétlenség és szülémnek könnyelműsége, a kik időnek

előtte, s magok sem tudták hogy s hogy nem, egészen tönkre jutottak, azok, mondom, engemet Madrid fővárosába vittek, a hol, békeség okáért s még nagyobb szerencsétlenség elkerülése végett, szüleim egy előkelő uri asszonysághoz adtak szobaleánynak. S dicsékvés nélkül merem állítani, hogy a csipkekötésben s fehér ruha varrásban nem volt párom egész életében. Szüleim ott hagytak a szolgálatban, ők magok aztán visszatértek szülőföldjükre, egy pár esztendő mulva meg kétségkívül az égbe, mert rendkívül jó katolikus keresztyének voltak. Én árván maradtam, s egyedül arra a nyomorult bérre s azokra a silány ajándékokra voltam kénytelen szoritkozni, a mit a cselédség az ilyen palotákban rendesen kapni szokott. Ekkor történt, hogy egy házi lóvászmester*), a nélkül hogy én rá alkalmat szolgáltattam volna, belém szeretett. Az ember már kissé koros volt, nagy szakálu s igen tisztos külsejű, mindenek fölött pedig olyan nemes mint maga a király, a mennyiben hegyháti volt. Szerelmeskedésünket nem üztük oly titokban, hogy asszonyunknak értésére ne esett volna, a miért is ő, a sok szólás-szapulás elkerülése végett, annak rendje módja szerint házaspárrá köttetett össze bennünket a keresztyén római katolika anyaszentegyház szertartásával s ebből a házasságból

*) *Escudero de casa*, a mult századokban a spanyol házaknál alkalmazott tisztesebb állású cseléd, rendesen valami elszegényedett nemes ember, ki a ház asszonyát szokta kísélni.

született egy leányom, hogy még annak a boldogságnak is vége legyen a mim talán lett volna: nem azért, mintha a szülésbe bele haltam volna, egészen rendes lefolyása lett annak s a maga idejében; hanem azért, mert férjem nem sokára meghalt egy bizonyos ijedség következtében, s a minek elmondására, ha itt most helyén lenne, nagyságod alig tudna hova lenni a csodálkozástól.

S e szavaknál a dueña keservesen elfakadt sírva, majdan így folytatá:

— Bocsásson meg nagyságod, señor Don Quijote, de nem tudom magamat megtartóztatni, s valahányszor szerencsétlen férjem eszembe jut, mindig elborítja szememet a könny árja. Édes jó istenem, milyen méltósággal ültette fel asszonyunkat egy hatalmas öszvér farára, a mely olyan fekete volt mint az agát! Mert akkor nem jártak ám még kocsin vagy gyaloghintón mint hir szerint mostanság járnak, hanem az asszonyságok a paripa farán ültek lovászmesterök mögött. Egy körülményt azonban el nem hallgathatok, a miből látható, milyen művelt s illedelmes embernek kellett az én boldogult férjemnek lennie. Mikor egyszer Madridban a Santiago utczába bement, a mi meglehetősen szűkecske, egy főbíró jött vele szem közt, maga előtt két törvényszolgával. Mihelyt az én lovászmesterem megpillantotta őket, abban a nyomban megfordította öszvére kantárát, annak jelül, hogy kíséretéhez kíván csatlakozni. Asszonyom, a ki az öszvér farán ült, halkan oda sugott neki:

»Mit csinál szerencsétlen, nem látja hogy arra akarok menni?« Az udvarias főbíró visszarántotta lova kantárát s így szóla : »Csak folytassa tovább utját, uram, én nékem illendő Doña Casilda kisasszonyt kísérem,« mert asszonyomat így hívták. Mindazáltal férjem, fejrevalóját kezében tartva, tovább is megmaradt föltett szándékánál, hogy ő kíséri el a főbíró. Minek láttára az én asszonyom, haragjában s boszúságában kirántott egy vastag tűt, vagy a mint én hiszem egy árt a varrószerszám-tokjából, s úgy bele szurta a tomporába, hogy szegény férjem keservesen feljajdult s úgy összerántotta egész testét hogy asszonyostul a földre zuhant. A kisasszony két inasa mindjárt oda szaladt, valamint a főbíró és a törvényszolgák is hogy felemeljék. Az egész Guadalajára kapu felháborodott, már tudniillik azok a hivalkodók a kik ott ácsorogtak. Asszonyom talpra állt, férjem pedig beszaladt egy borbélyműhelybe, jajgatva hogy a bélét át meg át szurkálták. Férjem udvariassága annyira ismeretes volt, hogy a gyerekek utca hosszat utána szaladtak, s ezért, meg aztán azért is mert kissé rövidlátó volt, asszonyom elbocsátotta, s én azt hiszem, annyira a szívére vette, hogy ez okozta halálát.

Igy lettem én gyámoltalan özvegygyé, s leányom nyakamon maradt, a ki egyébiránt olyan széppé nevededett mint a tenger habja. Végre aztán, mint-hogy igen jó dolgos hirében állottam, mostani ur-nóm, a herczegasszony, ki csak nem rég ment férjhez a herczeg urhoz, magával hozott ide az aragoni ki-

ráltságba, de velem együtt lányomat is, a hol aztán napok mentével s idők multával a lány egészen felcsperedett s benne a világ minden szépsége egyesült. Ugy énekel mint a pacsirta, úgy lejt mint a gondolat, úgy tánczol mint a veszett, irni olvasni úgy tud mint akármely iskolamester, számolni meg úgy mint valami uzsorás. Tisztaságát emliteni sem akarom, mert nincs az a folyó víz a mely tisztább legyen, s most — ha jól emlékezem — egy-két nap híjján éppen tizenhat esztendő öt hónapos és három napos. Hogy azonban folytassam, ebbe az én lányomba egy igen gazdag paraszt ember fia halálosan beleszeretett, a ki nem nagyon messze innét, a herczeg úr egyik faluján lakik. Mi türés-tagadás, a fiatalok, hogy s hogy nem, bizony összeszúrték a levelet, s ő azon igérettel hogy elveszi, levette leányomat a lábáról, s most nem akarja ígétét beváltani. Tudja jól az egész a herczeg úr is, mert elpanaszoltam neki nem csak egyszer s kértem parancsoljon rá arra a parasztra hogy vetesse el fiával a lányomat; de mintha csak süketnek beszéltem volna, rá se hederít a szavamra. Ennek pedig az az oka, hogy a csábító atyja igen gazdag s ő szokott a herczegnek pénzt kölcsönözgetni, s egyszer-mászor egyéb adósságoknál ő a keze, a minek folytán uram nem akarja megharagítani s nem mer neki sémmi kellemetlenséget okozni. Én tehát azon esedezéssel járulok nagyságod elé, lovag úr, kegyeskedjék ezt a bajt megorvosolni, akár szép szóval, akár fegyverrel: mert, a mint az egész

világ tudja, úgy tudom, nagyságod azért született, hogy a bajokat megorvosolja, a ferdeségeket kiegyenesítse s a szükségben szenvedőket gyámolítsa. Gondoljon nagyságod szegény leányom árvaságára, kedvességére s ifju korára, ugy szintén mind azon jó tulajdonságaira a miket említettem, mert isten a tanuságom, s lelkem szerint elmondhatom, akárhány szobaleánya legyen is a herczegasszonynak, egyik se lehetne az én leányomnak még csak czipője talpa se. Még azt a bizonyos Altisidorát, a kit pedig itt a legelenebbeknek s csinosabbnak tartanak, még azt se lehet az én lányommal összehasonlítani, mert köztök ég és föld különbség; s nagyságod is bizonyosan tudja, hogy nem mind arany a mi fénylik, s ez az Altisidorácska is jóval hiubb mint a mily szép s inkább kaczér mint szemérmes; azonfölül nem is valami nagyon egészséges, s olyan nehéz szagú a lehellete, hogy az ember egy pillanatig se tudja mellette kiállani. De még magának a herczegasszonynak is megvan a maga Azonban ne szólj nyelvem, nem fáj fejem, s a mint mondani szokás, füle van a falnak is.

— Mije van herczegnének? mindenre kérem, mondja meg seño^{ra} Doña Rodriguez! kérdé Don Quijote.

— Az ilyen esdekléstől nem tagadhatom meg a feleletet, viszonzá a Dueña, s a tiszta igazsággal kell a kérdésre válaszolnom. Ugy-e látta nagyságod, seño^r Don Quijote, a herczegné asszonyság búbajos

szépségét? Azt a finom arcbőrt, mely oly tündöklő mint a csillogóra köszörült aczél kard; azt a tejből s karminból alkotott két arcot, melyek egyikén a nap van, a hold meg a másikán; s ugy-e látta azt a könnyüséget melylyel a földre lép, de sőt lába a földet meg is veti, s ugy látszik csupa egészséget áraszt arra a merre megy? Tudja meg azonban nagyságod, hogy ő mind ezt isten után annak a két folyósebnek köszönheti a mi a lábán van, s a miken mind az a rosز nedvesség elszivárog, melylyel — az orvosok állítása szerint — teli van.

— Szentséges szüz Mária! kiálta fel Don Quijote, s lehetséges-e hogy a hercegné ő magasságán két ilyen lecsapoló árok legyen? El nem hittem volna, ha magok a mezítlábos barátok mondják is; minthogy azonban a señora Doña Rodriguez mondja, már akkor nem lehet benne semmi kétség. Csakhogy az ilyen nyílásokból, s olyan helyen, nem nedvesség szivároghat, hanem valóságos csurrantott ambra! Most kezdem csak igazán hinni, hogy az ilyen csapoló nyílások mily nagyon javára válhatnak az egészségnek!

Alighogy Don Quijote e szavakat kimondotta, abban a pillanatban nagy zörrenéssel felpattant a háló szoba ajtaja, s a lökés okozta ijedtség folytán Doña Rodriguez kiejtette kezéből a gyertyát, s a háló szoba, a mint mondani szokás, oly setétté lett mint a farkasverem.

A szegény dueña legelőször is azt tapasztalá, hogy két hatalmas kéz oly erővel ragadja torkon,

hogy lihegni is alig hagyják, egy más valaki pedig, se teszi se veszi, nagy gyorsan felemeli a ruha ránczát s úgy elkezd csépelni, a mint látszék valami papucscsal, hogy szörnyűség még csak gondolni is. Don Quijote szivéből szánta is a szegény dueñát, de azért meg se moccan az ágyban, el nem tudta gondolni mi lehet ez, meglapult nagy csöndesen, nehogy valami módon a csittegő-csattogó pattantás ő fölibe is oda kerekedjék. És félelme csakugyan nem volt alaptalan, mert a mint a két néma hohér becsületesen megrakta a pisszenni sem merő dueñát, neki estek mindjárt Don Quijoténak, kigurították a paplanból meg az ágylepedőből, s oly kegyetlenül megcsipkedték, hogy kénytelen volt a mint csak tudta úgy védni magát öklével. Mind ez a legmélyebb csöndben történt.

A csetepaté mintegy fél óráig tarthatott, akkor a kísértetek eltűntek, Doña Rodriguez helyre igazította szoknyája ránczát s nagy sóhajtozással bal esete fölött, kisémpolygott az ajtón, Don Quijoténak azt se mondva : beföllegzett.

A lovag össze meg össze csipkedve, megkinozva, meggyötörve, kábultan s a legnagyobb zavarban maradt egymagára, a hol ez alkalommal mi is hagyjuk, a mint egyre azon töré a fejét, ki lehetett az az átkozott varázsló, a ki ilyen gonoszúl bánt vele.

Annak idejében majd megmondjuk, most azonban Sancho Panza hí, s történetünk helyes beosztása is azt követeli.

XLIX. FEJEZET.

Mi történt Sancho Panzával a szigetén tett körútja alkalmakor.

Akkor váltunk el a nagy kormányzótól, a mikor épen olyan kegyetlen haragra és boszura gerjedett a festegető paraszt ellen, a ki az udvarmestertől kapott utasítást, ez viszont a herczegtől, hogyan tréfálják meg Sanchot. Ez azonban, minden együgyűsége, durvasága és nyersesége mellett is, megállta a sarat mindnyájokkal szemben emberül. Majd a jelenlevőkhöz, s a doktor Pedro Reciohoz, ki újra visszatért a terembe, mihelyt a herczeg levelében említett titkos ügy el lőn intézve, e szavakat intézé mikor beléptek :

— Még csak most értem igazán, mennyire szükséges hogy a bírák és kormányzók érczből legyenek, hogy fel se vegyék a panaszos felek alkalmatlankodását, a kiknek se ideje se órája, hanem csak betámolítanak panaszokkal s azt akarják hogy az ember hallgassa ki és intézze el, s a magok dolgán kívül semmi egyébbel a világon nem törődnek. S ha aztán a szegény bíró ki nem hallgatja őket s bajukat el nem intézi, vagy azért mert nem teheti, vagy azért mert nincs itt a kihallgatás alkalmas ideje : mindjárt megvan a nagy szemrehányás, rágalmazás, szólnak a bírót, és se magán se fajtáján nem hagynak egy köröm feketényi becsületet. Te balgatag, hig eszű

panaszos fél te, ne hamarkodd el a dolgot annyira, várd be a panasz elmondására alkalmas pillanatot; ne jőj az evésnek vagy alvásnak idején, hiszen a birák is húsból, vérből vannak, s azok is kötelesek megadni a természetnek a mit szokás szerint kíván, engemet egymagamat kivéve, a ki az én természetemnek semmit enni nem adhatok, hála Pedro Recio Tirteafuera orvos urnak, a ki maga is jelen van, s a ki azt szeretné bár éhen halnék, s azt állítja hogy ez a halál élet, a melyhez hasonlót adjon az isten néki és minden ő fajtájabelinek, akarom mondani a roszt orvosoknak, mert a jók pálmát és borostyánt érdemlenek.

Mind azok a kik Sancho Panzát ismerték csodának csodájával hallgaták e válogatott kifejezéseit, s nem tudták elgondolni minek tulajdonítsák, ha csak annak nem, hogy a fontos hivatalok vagy igen kiélestitik az ember esztét vagy nagyon eltompítják.

Végre azonban a doktor Pedro Agüero de Tirteafuera még is csak megígérte, megengedi Sanchonak hogy e nap este vacsoráljon, ha ez által áthágja is bár a Hippokrates aforizmáinak határait. Ebbe aztán belenyugodott a kormányzó, s nagy nehezen várta mikor lesz már este s mikor jön el a vacsora ideje. S bárha neki úgy látszott is hogy az idő meg sem mozdul helyéből, mindazáltal még is csak eljött az a várva várt pillanat mikor ennie adtak, valami vágdalt marhasültet vöröshagymával s egy pár főtt bornyulábat, kissé bizony vénecske bornyuból. Ő azonban olyan étvágygyal esett neki mindennek,

hogy nincs az a milanio császármadár, római fácán, sorrentoi bornyuhús, moroni fogoly vagy lavajosi libapecsenye, a miből jobb izüen tudott volna falatozni. Vacsora közben a doktorhoz fordulva így szóla :

— Legyen rá gondja, tisztelt orvos úr, hogy mától kezdve ne adasson nekem holmi válogatott, különös eledeleket, mert azokkal csak kizöttyenténé gyomromat a rendes kerékvágásból, a mely kecske-, marha-, sertés- meg füstölt húshoz van hozzá szokva, meg fokhagymához és vöröshagymához; s ha talán holmi nagyuri ételekkel kínálják, egyszer kelletlenül, másszor meg épen undorral fogadja. A mit az asztalnok megtehet, az, hogy adjon nekem egyszer-másszor olla podridát, a minek annál jobb a szaga minél romlottabb (podrida), s abba aztán belerakhat s belekeverhet mindent a világon, csak hogy enni való legyen, s én nagy köszönettel fogadom, de valamikor még meg is hálálom. Velem pedig senki ne tréfáljon, mert vagy vagyunk valaki vagy se; éljünk mindnyájan s együnk ígyünk békén, jó barátságban mert ha isten felhozza napját, mindnyájunk számára hozza fel. Elkormányozom én ezt a szigetet rendesen és becsületesen; tartsa nyitva a szemét minden ember, s gondoljon azzal a mi az övé, mert ezennel tudtára adom mindenkinek, hogy az ördög nem alszik, s a ki nekem békemet nem hágy, megadja az árát. Kendd be magad mézzel, a legyektől véssz el.

— Bizonyomra mondhatom, kormányzó úr,

jegyzé meg az asztalnok, nagyságod minden szava szent irás; s én e sziget összes lakosságának nevében ezennel ünnepélyesen kijelentem, hogy nagyságodat mindnyájan a legteljesebb pontossággal, szeretettel és ragaszkodással fogjuk szolgálni, mert az a szelid kormányzási mód, a mit nagyságod már e legelső ügyekben is tanusított, semmi alkalmat sem szolgáltathat senkinek, hogy olyasmit tegyen vagy csak gon doljon is, a mi nagyságodnak nem válnék javára.

— Elhiszem, viszonzá Sancho, s bolond is volna a ki mást tenne vagy gondolna; most pedig még egyszer is azt mondom, gondoskodjanak mindig arról, hogy jól el legyenek látva mind én magam, mind a szürkém is, ez a dolognak a veleje, a mi a legfontosabb. Most pedig itt az ideje, hogy egy kissé körül tekintsünk, mert az a feltett szándékom, hogy megtisztítsam e szigetet minden piszoktól s mindenféle jött-ment, dologtalan, rossz erkölcsű csöcseléktől: mert tudjátok barátaim, a hivalkodó, henye népség az az emberi társaságban a mik a herék a kaptárban, melyek csak fogyasztani tudják azt a mézet, a mit a dologtevő méhek összehordanak. Kedvezni akarok a földmiveseknek, a nemesek kiváltságait fentartom, megjutalmazom az erényeseket, mindenek fölött pedig megadom az illendő tiszteletet s becsületet a vallásnak és az egyház szolgáinak. Mit tartotok mind erről, barátim: igazam van-e vagy megbomlott az eszem kereke?

— Annyi a igaza van nagyságodnak, kormányzó

ur, viszonzá az udvarmester, hogy én alig tudok hová lenni bámultomban, hogy egy ilyen nem iskolázott ember mint nagyságod, a ki ugy tudom nem tanult, ilyen és ennyi mindent tudjon mondani, teli olyan igazsággal s okossággal, a melyet nagyságod értelmétől sem azok nem vártak a kik ide küldötték, sem mi a kik ide kísértük. Naponkint látni ujat a világon, igazzá lesz a tréfa s kijátszottá a kijátszó.

Az est elérkezett, s a kormányzó, Recio orvos ur engedelméből, megvacsorált. Ekkor aztán a körül keltek, s a kormányzóval vele ment az udvarmester, a titkár, az asztalnok, az a krónikás a kinek tisztében állott Sancho minden tettét följegyezni, több poroszló és irnok, ugy hogy számra nézve egészen tisztességes környezetet képeztek. Sancho középett ment, kezében pálczájával, olyan méltósággal, hogy párját se lehetett soha látni.

Alig haladtak át egy-két utcán: kardviadal zaja csapott füleikbe. Oda siettek, s két magános embert találtak, azok viaskodtak egymással, kik is midőn az előljárást jönni látták, azonnal felhagytak küzdelmökkel, s az egyik így kiálta:

— Ide, ide isten és a király nevében! Hogyan, hát el lehet azt nézni, hogy az embert e városban nyilvános helyen kirabolják s az utcán megtámadják?

— Csak lassan, jó ember, jegyzé meg Sancho, mondja el nekem mi volt az oka, hogy összezördültek? én a kormányzó vagyok.

A másik ellenfél közbe szóla:

— Elmondom én az egészet röviden, kormányzó ur. Nagyságodnak mindenek előtt tudnia kell, hogy ez a jó madár itt e szem közt lévő játékbarlangban, isten a megmondhatója, hogy s hogy nem, épen most nyert ezer reálon fölül. Én magam is nézője voltam a játéknak, s nem egy kétes esetben, lelkiismeretem ellenében, neki fogtam pártját s adtam igazat. Ő aztán a nyereséggel szépen elpárolgott, míg én azt hittem ad legalább is egy tallért a maga jó szántából, a mint az ilyen magamféle tisztességes embereknek rendesen adni szoktak, a kik mindig kéznél vagyunk a játszók körül, hogy örködjünk a fölött mi igaz mi nem, s megakadályoztassuk az összekocczanásokat. Ő azonban zsebre rakta pénzét s ott hagyott bennünket a faképnél. Én tehát kaptam magamat, utána kerekedtem s nyájas, udvariasszavakkal kértem, adjon legalább nyolcz reált, tudva milyen tisztos állásu ember vagyok, bárha se hivatalom se semmiféle javadalmam nincs is, minthogy szüléim se ki nem tanítottak, se semmi örökséget nem hagytak. Ez a semmirekellő azonban, a ki nagyobb zshivány Cacusnál, és hamisabb játékos mint Andradilla, mindössze csak négy reállal akarta kiszurni a szememet. Ebből is láthatja nagyságos kormányzó ur, milyen szemtelen és lelkiismeretlen gaz ficzko lehet. De hiszen, ha uraságtok ide nem toppannak, tudom isten, ki is adta volna magából a nyereséget s majd megtanítottam volna én keztyübe dudálni.

— S mit mond erre a másik fél? kérde Sancho.

A másik azt felelte: szóról szóra igaz a mit ellenfele állít, s ő csakugyan nem akart neki többet adni négy reálnál, minthogy ennyit már sokszor adott azelőtt is. A kik azonban borraivalóért tartják a markukat, azoknak illedelmesen kell magokat viselniök, s jó szemmel nézni akármit kapnak, nem pedig számon kérni a nyereséget, ha csak bizonyosan nem tudják, hogy hamis játszóval van dolguk, a ki nem becsületes uton jutott a nyereséghez. Hogy pedig ő nem zsvány, a minek a megtámadó állítja, hanem becsületes ember, épen abból tűnik ki, hogy nem akart neki semmit se adni, mert szokás szerint épen a hamis játékosok azok a kiket az ilyen nézők megfejenek, minthogy őket úgy ismerik mint a rossz pénzt.

— Az csakugyan igaz, mondá az udvarmester, már most meg kell ám jól gondolni, kormányzó ur, mit tegyünk ezzel a két emberrel?

— Azt kell tenni velök, viszonzá Sancho, te, nyerő, már ha igaz ha nem igaz vagy akármi uton jutottál nyereségedhez, tüstént átadsz ezen haragosodnak száz reált, harminczat pedig lefizetsz a szegény raboknak; te pedig, a kinek nincs se hivatalod, se javadalmod, hanem csak úgy dologtalanul élősködöl e szigeten: veszed mindjárt ezt a száz reált, s holnap kora reggel eltakarodol e szigetről a honnan számúzve léssz mostantól fogva tiz esztendeig, azon büntetésnek terhe alatt, hogy ha itt hamarább mersz mutatkozni, a hátralévőt a más világon állod ki, mert

felkötlek az akasztófára, vagy ha magam nem is, legalább a hóhér az én parancsolatomra. Velem pedig senki ne feleseljen, mert majd a körmire kop-pintok.

Az egyik adta, a másik meg zsebre tette a pénzt, emez aztán pusztult a szigetről, amaz meg tisztult haza, a kormányzó pedig megjegyzé:

— Ha van egy morzsika hatalmam, csakugyan elsöpöröm ezeket a játékbarlangokat, mert a mint én látom, nagyon veszedelmes portékák.

— Legalább ezt az egyet itt, jegyzé meg egy irtok, nehezen fogja elsöpörhetni nagyságod, mert ezt egy igen előkelő, magas állású ur tartja, s évenként hasonlíthatatlanul többet vesz semmint a menyit bevesz a kártyából. Más alacsonyabb játékbarlangokkal bizvást megéreztetethi hatalmát nagyságod, mert azok sokkal több kárt tesznek, de meg sokkal több aljasságot is rejtegetnek; míg az előkelő nemesek és főurak házába a hirhedt hamis játékosok nem merészelnek tolakodni, hogy ott üzzék silány mesterségöket. S ha már a játék büne ilyen általánosan elterjedt, csakugyan jobb ha előkelőbb házakban játszanak semmint valami mesterembernél, a hová éjnek idején csálnak be egyik s másik szegény ördögöt s megnyuzzák elevenen.

— Tudom én, irtok ur, jegyzé meg Sancho, hogy e tárgyról nagyon sokat lehetne beszélni.

E pillanatban egy poroszló érkezett oda, a ki egy fiatal sihedert vitt fogva.

— Kormányzó ur, mondá a poroszló, ez a legény szem közt jött velünk, de alighogy megpillantá a törvény szolgálit, abban a pillanatban hátat fordított, kereket oldott s ugy neki iramlott mint a zerge; nekünk se kellett több, hogy valami gonosztevőnek tartsuk. Én magam eredtem nyomába, de ha ő véletlenül meg nem botlik s el nem bukik, kergethettem volna a világ végéig.

— Miért futottál, ficzkó? kérdé Sancho.

Mire az ifju így felelt:

— Azért uram, hogy ne legyek kénytelen arra a sok kérdésre felelgetni, a miket a törvényszékek szoktak az emberhez intézni.

— Mi a mesterséged?

— Takács vagyok.

— S mit szősz?

— Lándahegyeket, nagyságod kegyes engedelmével.

— Te furfangos ficzkó vagy. Tréfával akarod elütni a dolgot? No jó. S hova szándékoztál ilyen későn?

— Hús levegőt színi, uram.

— S hol lehet ezen a szigeten hús levegőt színi?

— A hol a szél fuj.

— Jól van; nálad nagyon kész a feleletet. Eszes ficzkó vagy, öcsém. De hát most gondold azt, hogy én vagyok az a szél s neked a hátadba fujok és oda fujlak a húsre. Csipjétek nyakon, s vigyétek hát, hadd aludjék az éjjel a húsön.

— Akár megesküdjem rá, viszonzá a suhancz, nagyságod épen olyan hijába parancsolja hogy a tömlöczben aludjam mint azt hogy királylyá legyek.

— Vajon? S ugyan mért ne parancsolhatnám én hogy a tömlöczben aludjál? viszonzá Sancho, avagy nincs-e nekem arra való hatalmam hogy elfogassalak meg szabadon eresztesselek a hányszor és a mikor csak akarom?

— Akár mekkora hatalma legyen is nagyságodnak, felelt a siheder, akkora még sem lehet hogy engem ott altasson a börtönben.

— S ugyan miért ne lenne? válaszolt Sancho, csipjétek nyakon azonnal, hadd lássa be a tulajdon két szemével mennyire csalódik; még ha a börtönőr a maga hasznára akarna is könyörületességet gyakorolni veled szemben, két ezer arany büntetést szabok rá, ha csak egy tapodtatnyira is kiereszt a tömlöczből.

— Nevetséges! feleselt a ficzkó, hiszen én mindössze csak annyit mondtam, nincs a világon az ember a ki képes legyen engem arra kényszeríteni hogy a börtönben aludjam.

— Monddsza hát, ördög teremtette, szóla Sancho, valami védangyalod van talán a melyik le fogja oldani azokat a bilincseket a miket én tüstént rád veretek?

— Most tapintottunk már az elevenére, kormányzó úr, viszonzá a ficzkó derülten, beszéljünk tehát okosan. Tegyük fel, hogy nagyságod engem tömlöczbe vettet, s kezemre, lábamra békót veret, s bele

dugnak a lyukba, de még a börtönőrnek is megtiltják sulyos büntetés terhe alatt hogy engem semmi szín alatt ki ne bocsásson, s az egészen a parancsolathoz szabja magát: mindazáltal ha én egyszer nem akarok aludni, s egész éjjel a szememet se akarom behunyni, hanem folytonosan ébren fogok maradni: lesz-e nagyságodnak annyi hatalma hogy az én akaratom ellenére még is alvásra kényszerítsen?

— Bizony nem lesz az, jegyzé meg a titoknok, s ez a ficzkó derekasan kívágta magát.

— Tehát, mondá Sancho, nem indít semmi egyéb ok arra, hogy ne aludjál, csupán az hogy a te akaratod teljesüljön, s nem az hogy nekem tégy ellenemre?

— Eszem ágában sincs, uram, felelt a siheder.

— Akkor hát eredj isten hírével, mondá Sancho, aludjál otthon, s adjon isten csendes álmot, a mitől én nem akarlak megfosztani. De azt az egyet tanácslom, hogy ezentúl újjat ne huzz többé a felső hatalmassággal, mert juthatsz olyan körülmények közé, hogy a körmödre koppintanak.

A fiatal ember eltávozott, a kormányzó pedig tovább folytatta körutját. Nem sokára két poroszlovával találkozott, a kik egy embert vittek fogva. Ezek így szóltak:

— Kormányzó úr, ez az ember férfinak látszik, pedig nem az, hanem nőszemély, s a mi több, nem is utolsó, csak hogy férfi ruhában jár.

Két-három lámpást tartottak ekkor oda szeme közé, melyek fénye egy alig tizenhat éves hölgy arcára esett, a ki arany és zöld selyem hálócskában hordá haját s olyan szép volt mint az igaz gyöngy. Végig nézték tetőtől talpig, s látták hogy testszinü selyem harisnya van a lábán, fehér tafota harisnyakötővel s aranyos és gyöngyös czafrangokkal. Bugyogója zöld volt, aranyval átverve, s vállain ugyanily szövetü felöltő vagy köpenyke, mely alatt a legfinomabb minőségü arannyal átszőtt fehér öltönylátszott, czipője is fehér volt s olyan a milyet a férfiak viselnek. Derékára nem kard volt övezve, hanem egy igen értékes tör, ujjain pedig sok drága gyűrű. Szóval, a leányka megnyerte mindnyájok tetszését, s akárhányan voltak is a kik látták, egyetlen egy sem ismerte, s az odavalók is azt mondák, el sem tudják képzelni ki lehet; legjobban pedig azok csodálkoztak a kiknek keze benne volt a Sanchoval üzött tréfában, mert erről az esetről s ezen találkozásról nekik magoknak sem volt semmi tudomásuk, s ekképen magok is kíváncsian várták mire durrának az egész dolog.

Sanchot egészen elfogta a csodalkozás a lányka szépséginek láttára, s megkérdezte: kicsoda, hová megy, s mi vitte arra hogy ilyen ruhába öltözzék?

A lányka pedig szemeit lesütve, a legilledelmesebb szemérmességgel így felelt:

— Nem merem egészen nyilvánosan elmondani uram, mind azt, a mit nagyon érdekemben állna titokban tarthatnom. Csak azt az egyet akarom közölni

hogy én sem tolvaj sem könnyelmű személy nem vagyok, hanem igen is egy szerencsétlen leányzó, a kit a féltékenység kényszerített arra, hogy áthágja azt az illedelmet, melylyel a becsületességnek tartozunk.

Minek hallatára az udvarmester így szóla Sanchohoz :

— Parancsolja meg a kíséretnek, kormányzó úr, vonuljanak félre, hogy ez a kisasszony kevesebb tartózkodással mondhassa el a mit közölni akar.

A kormányzó ezt meg is parancsolta, félre vontak mindnyájan, az egy udvarmesteren, asztalokon és titkáron kívül.

A mint a lányka látta hogy ennyire magokra maradtak, így folytatá szavait :

— Én, uraim, Pedro Perez Mazorca leánya vagyok, az idevaló gyapjuhaszonbérelőjéé, a ki atyám házában gyakran meg szokott fordulni.

— Ez nem tiszta munka, kisasszony, jegyzé meg az udvarmester, mert Pedro Perezt én igen jól ismerem s tudom hogy annak nincs se fia se leánya; azután meg az is különös, hogy kegyed egyik szavában atyjának mondja, a másokban meg azt jegyzi meg róla, hogy atyja házában gyakran meg szokott fordulni.

— Ez magamnak is feltűnt, mondá Sancho.

— Jó uraim, annyira meg vagyok zavarodva hogy azt se tudom mit beszélek, viszonzá a lányka. Hogy azonban az igazat megmondjam, én Diego de la

Llana leánya vagyok, a kit uraságtok bizonyára mindnyájan ismernek.

— Már ez egészen más, szolt közbe az udvarmester, Diego de la Llanát ismerem, s azt is tudom hogy van egy fia meg egy leánya, s mióta özvegygyé lett, azóta nincs ebben a községben senki a ki azt mondhatná magáról hogy ő színről színre látta ezt a leánykát, minthogy az atya olyan rejtve tartja hogy még a nap sugarát se bocsátja be látására, pedig az a hire jár hogy a leányka szépsége rendkívüli.

— Ugy igaz, viszonzá a hajadon, s az a leány én vagyok. A mi szépségemet illeti, igaza van-e a hírnek vagy sem: erre nézve nagyságtok azonnal kiábrándulhattak mihelyt engem megpillantának. S e szavak után sirva fakadt keservesen.

Minek láttára a titkár oda hajolt az asztalnak füléhez és igen halkán ezt sugta neki:

— Ezt a szegény leánykát kétségkívül valami igen nagy szerencsétlenség érhetette, hogy olyan előkelő létére ilyen ruhában és ilyen időben barangol a házon kívül.

— Már bizonyosan úgy lesz, viszonzá az asztalnok, s mi több, ezt a sejtelmet még könyei is megerősítik.

Sancho vigasztaló szavakat intézett hozzá a mernyire csak tehetett, s felszólítá mondja el nekik egész bátorsággal, mi baja, s ők rajta lesznek a mint csak isten tudniok adta s a legkésebb szível támogatni fogják.

— Az én esetem az, uraim, viszonzá a leány, hogy atyám engemet immár tiz esztendeje tart zár alatt oda haza, tehát ép annyi ideje, a mióta anyám a földben porlad. Otthon mondanak misét egy gazdag imaházban, s én ezen egész idő óta egyebet se láttam mint nappal az isten napját, éjjel meg a holdat és csillagokat. Én nem tudom milyen az utcza, a terek, templomok, sem azt hogy az emberek milyenek az egy atyámon, öcsémen, és a haszonbérő Pedro Perezen kívül, a ki bennünket oly gyakran meglátogat, hogy az imént hamarjában annak a neve jutott eszembe s azt mondtam atyámnak, hogy az igazit ne legyen kénytelen megnevezni. Ez a folytonos fogság, mely szerint soha el nem eresztenek hazulról még a templomba se, ez szomorít engemet már hetek, havak óta. Szerettem volna világot látni, vagy legalább megismerkedni szülővárossal, s azt tartottam, ez az óhajlás semmiben sem sérti meg azon illedelmet, melyet a jómodú házak leányai önmagok érdekében megőrizni tartoznak. Mikor arról hallottam beszélni, hogy most bikaviadalokat, majd tornaünnepélyeket tartanak, máskor meg szini előadásokat: megkérdeztem a nálam egy évvel fiatalabb öcsémet, miből áll mind ez, s meg még sok egyebet is mit én soha se láttam. Ő a mint a lehető legjobban tudta megmagyarázott mindent, mi azonban csak annál jobban feltűzelte vágyamat hogy magam is lássam. Szóval, hogy elbeszélés emet igen hosszúra ne nyujtsam, öcsémet arra kértem, neki azért könyörögtem, a mire őt kér-

nem, a mit tőle kikönyörögnöm nem kellett volna sohasem. S ezzel újra sirva fakadt.

Az udvarmester így szóla hozzá :

— Folytassa, kedves kisasszony, s mondjon el mindent a mi kegyeddel történt, mert szavai és könyei egyaránt lebilincselve tartanak mindnyájunkat.

— Mondani valóm kevés van már hátra, folytatá a leányka, de sirnom annál többet kell még, mert az ilyen helytelen kívánságoknak csak is ilyenek lehetnek a következményeik.

Az asztalnoknak nagyon mélyen szívébe hatott a lányka szépsége, s másodszor is oda tartotta lámpáját ennek szemei elé hogy újra megláthassa, s úgy látszott neki, hogy a lányka szeméből nem is könny pereg, hanem üveggyöngy vagy mezők harmatja, sőt annyira neki lelkesült, hogy valóságos igaz gyöngyöknek tartotta, s szíve mélyéből kívánta bár csak ne lenne a hölgy szerencsétlensége akkora, a mekkorának sirása és sóhajai tanúsága szerint sejteni lehetett.

A kormányzót egészen kihozta sodrából hogy a lányka oly nagyon is hosszasan csüri-csavarja elbeszélését, a miért is arra kérte, ne várakoztassa őket tovább, mert az óra már későre jár, pedig nekik még nagy utat kell tenniök a városon keresztül.

A lányka tehát meg-megszaggató zokogás és el-elfojtó sóhajtozás közt így folytatá :

— Nem történt velem más, semmi egyéb szerencsétlenség mint az, hogy öcsémet arra kértem öltöztessen fel a maga egyik öltönyébe férfi ruhába, s

engem egy éjjel hordozzon körül a városban a míg atyánk alszik. Addig kértem, könyörögtem neki, hogy végtire rá állt kivánságomra, rám adta az ő ruháját, maga pedig az enyimet vette föl, a mi ugy áll neki mintha csak rá szabták volna: mert egyetlen szőrszál se verte még ki az arcját, s szakasztott olyan mint a legszebb leányzó. Ma éjjel, alig egy órával ez előtt kisurrantunk hazulról, s gyermekes, oktalan vágyunk által vezetve, szerte csatangoltunk az egész városban. Mikor azonban haza akartunk már térni, egyszerre nagy embercsoportra bukkantunk, s öcsém azonnal így szólt hozzám: »Néném, ez bizonyosan az éjjeli őrző; emeld a lábadat s köss szárnyat rá, szaladj utánam mindenütt nyomomban, hogy ránk ne ismerjenek, mert különben pórul járunk.« E szavakkal megfordult a sarkán s nem azt mondom hogy futásnak, hanem valóságos repülésnek eredt. Én ijedtemben alig tettem még öt-hat lépést, már is elbuktam, mire a törvényszolga azonnal ott termett s ide hozott nagyságtok elé, hol most, könnyelmű s gondatlan leányzó én, megszegyenülten állok ennyi ember előtt.

— De hát csakugyan nem lett a kisasszonynak semmi más baja? kérdé Sancho, s nem valami féltékenység ragadta el onnan hazulról, a mint elbeszélése elején említette?

— Nem történt én velem semmi, sem pedig semmi féltékenységnak sem volt köze az egészhez gyedül az az óhajlás ösztönzött, hogy a világot sze-

rettem volna meglátni, a mi mindössze is anyyiból áll, hogy e város utczáit akartam bejárni.

S hogy csakugyan igazat mondott, azt bizonyítá azon poroszlók megjelenése is, a kik fogva hozták oda épen most a leányka öcscsét, kinek az egyik törvényszolga eredt a nyomába, mikor nénjétől elillant.

Nem volt rajta egyéb egy drága szoknyánál s két damaszk köpenykénél, finom arany paszomántozással. Fején nem volt fátyol, sem semmi egyéb ékeség a saját haján kívül, mely arany gyűrűkhöz hasonlított, a mily sárga és göndör volt.

A kormányzó, az udvarmester s az asztalnok félrevonultak vele, s a nélkül hogy a nénye hallhatná, megkérdezték mi végre öltötte magára ezt a ruhát? Az ifju pedig épen olyan irulva-pirulva ugyanazt mondta el a mit a testvére, minek a szerelmessé lett asztalnok lelke mélyéből megörült. A kormányzó azonban ily szavakat intéze hozzájuk :

— Az igazat megvallva, lelkeim, ez bizony nagyon gyermekes cselekedet volt, s ennek a balgaságnak és együgyűségnek elmondására kár volt annyi szót és könyvet meg sóhajtozást vesztegetni. Elég lett volna ha azt mondjátok: mi ezek meg ezek vagyunk, atyánk házából ilyen öltözetben sétára keredtünk, csupa kíváncsiságból, minden egyéb melleszes czél nélkül; s ezzel aztán el lett volna mondva az egész, minden sirás-rivás és pityergés nélkül.

— Az igaz, viszonzá a leányka, de ne feledje

nagyságtok, én olyan zavarban voltam, hogy azt se tudtam mihez fogjak.

— Csakhogy semmi el nem veszett, mondá Sancho, jerünk, haza viszünk mi benneteket atyátokhoz, a ki talán még nem is tud távozástokról. Mostantól kezdve pedig ne legyetek többé oly gyerekesek, se oly kíváncsiak világot látni. Jó asszony meg törött láb nem megy a háztul odább; s kósza tyuk és kósza lány oda is vesz szaporán; a ki meg olyan nagyon kívánczozik látni, azt is akarja hogy őt lássák. Többet nem mondok.

Az ifju köszönetét fejezte ki a kormányzó jószágáért hogy haza akarják őket kísérni, s így aztán csakugyan arra felé is tartottak, hova nem sokára meg is érkeztek. Mikor oda jutottak, a fiatal ember egy kavicskát felhajított az ablakra, mire rögtön lejött a rájuk várakozó szolga, ajtót nyitott nekik, ők meg beléptek a házba, s így váltak el kísérőiktől, a kiknek nem fogyott csodájok az ifjak kellemes voltán s szépségökön, valamint azon az óhajlásukon, hogy világot akartak látni éjnek idején s el se távozva a saját szülőhelyökről; azonban ifju koruknak tudták be az egészet.

Az asztalnok szivét át meg átjárta a szerelem, s fel is tette magában hogy más nap mindjárt meg kéri a leány kezét atyjától, s egészen bizonyosnak vélte, hogy a herczeg embere lévén, nem fogják tőle megtagadni. De még magának Sanchonak is olyasmijárt az eszében, s az furta az agyát, derék dolog

lenne ezt a fiatal embert az ő leányával Sanchicával összeboronálni, s el is határozta magában, hogy annak idejében nyélbe is üti e szándékát, meg lévén győződve a felől, hogy egy kormányzó leánynak férjévé lehetni, akárki is szerencséjének fogja tartani.

S ezzel aztán vége szakadt az ez éjjeli körjáratnak, harmad nap mulva pedig magának az egész kormányzóságnak is; a melylyel együtt aztán füstbement minden tervezgetése, a mint alább majd meglátjuk.

L. FEJEZET.

Melyből kiderül, kik voltak ama varázslók és kinozók a kik a dueñát megpaskolták, Don Quijotét pedig megcsipkedték és karmolázták; valamint az is, milyen eredménnyel járt oda küldetésében az az apród, a ki levelet vitt Teresa Panzának, Sancho Panza feleségének.

Cide Hamete, a ki ezen igaz történetnek legharányibb porczikáját is pontosan kikutatta, azt mondja, hogy akkor, a mikor a Doña Rodriguez eltávozott a szobából, hogy Don Quijotét fölkeresse, egy másik dueña, ki vele egy szobában hált, észre vette távozását, s minthogy valahány dueña csak van a világon, az mind neszel, fülel, szaglász: ez is utána lopózott oly csöndesen, hogy a jó Rodriguez meg nem láthatta. Mihelyt tehát a dueña megpillantá, hogy Don Quijote ajtaján belépett, minthogy ő is

csak olyan susárló volt mint a dueñák szokás szerint, ment azonnal a hercegnéhez, besugni neki, hogy a Doña Rodriguez ott van a Don Quijote szobájában.

A hercegné tüstént közölte a dolgot a herceggel, s engedelmet kért rá hadd követhesse Altisidorával s nyomába jusson mit kereshet az a Dueña Don Quijotenál.

A herceg megengedte, s a két nő aztán loppal, nagy csendesen, lábujhegyen lépkedve oda loptozott az ajtóhoz s oly közel, hogy mindent kihallgathattak a miről a szobában beszéltek. Mikor aztán a hercegnő azt hallotta, hogyan kürtöli ki a Rodriguez az ő fontanellái Aranjuezét: lángoló haragra lobbant, nem kevésbé Altisidora is, úgy hogy ingerültségökben s boszuállás vágyától ragadtatva nyomban berontottak a szobába, Don Quijotét megcsipkedték, a dueñát meg kegyetlenül elpaskolták azon a módon a mint már elbeszéltük. Mert az olyan sérelmek, a mik a nőknek egyenesen szépségét és hiuságát érintik, azok nagy haragra szokták őket lobbantani s felgyulasztják boszuvágyokat.

A hercegné aztán az egész eseményt elmondá férjének, a minek ez igen jóizüt nevetett; a hercegné pedig tovább is akarván még üzni a tréfát és időtlést Don Quijoteval, azt az apródot, ki a visszavarázsolás kalandjában a Dulcinea szerepét adta, a miről Sancho Panza kormányzói gondjai közepett bizonyosan rég megfeledkezett már, valóban utnak indította Teresa Panzához férje levelével, s egy másikkal a mit

a hercegné irt, valamint egy nagy füzér igazi korállal a mit hasonlóképen a hercegné küldött ajándékba.

A történet megjegyzi, hogy ez az apród igen értelmes, éles eszü ficzkó volt, s hogy az uraságnak kedve szerint való szolgálatos legyen, igen nagy örömmel és készséggel indult utra Sancho faluja felé. Még a faluba be se ért, s egy pataknál egész sereg asszonyra akadt, a kik ott mostak. Ezekről kérdezte meg, nem tudnák-e megmondani, merre lakik e faluban egy bizonyos Teresa Panza nevü asszony, egy bizonyos Sancho Panza felesége, a ki meg egy Don Quijote de la Mancha nevü lovagnak a fegyvernöke. Mely kérdésekre egy fiatal leányka szökött talpra a mosás mellől s így szóla :

— Az a bizonyos Teresa Panza az én anyám, ama bizonyos Sancho meg az én uram atyám, az a lovag pedig a mi gazdánk.

— Akkor hát vezess anyádhoz, édes hugom mondá az apród, mert levelet és ajándékot hoztam neki atyádtól.

— Szives örömmel, kedves uram, viszonzá a leányka, a ki egy-két esztendővel több vagy kevesebb lehetett tizennégy évesnél. S azzal a ruhát a mit mosott egy másik társára bizva, se kendőt nem kötött, se czipót nem huzott fel, hanem csak azon borzasan és mezitláb a hogy volt, oda szökkent az apród paripája elé s így szóla :

— Jöjön utánam, uram, a mi házunk csak itt van a falu végen, s édes anyám ott szomorkodik, hogy

olyan rég ideje semmi hirt se hallott már uram atyámról.

— No hozok én most olyan jót, mondá az apród, hogy hálát lehet érte adni az istennek.

Végre aztán a lányka, ugrással, futással, szokdéseléssel a faluhoz ért, de még be sem lépett a házba, midőn fenhargon bekiálta :

— Jöjön ki csak, édes anyámasszony, jöjön, jöjön; egy ur van itt a ki levelet és más egyéb holmit hoz édes jó atyámtól.

Ezen kiáltozásra a leány anyja Teresa Panza kijött a házból, sűrke ruhában, orsóján szösz fonással foglalkozva. Ruhája olyan kurta volt mintha csak épen szükséges takaróul szabták volna, felöltője is sűrke, alatta pedig kurta mell-ing. Az asszony nem volt nagyon koros, hanem ugy körülbelül negyven éves lehetett; teste állására nézve erős, csontos, izmos és szikár. Mihelyt leányát s a véle jövő lovagot megpillantotta, így szóla :

— Mi baj, lányom, miféle ur ez?

— Kegyes asszonyomnak, Doña Teresa Panzának kész szolgálja, viszonzá az apród. S ezen szavak után menten leugrott lováról s nagy alázatosan térdre borult Teresa asszony előtt, így szólva :

— Nyujtsa csókra kezeit, kegyes asszonyom, Doña Teresa, mint valóságos és törvényes hitvese señor Don Sancho Panzának, Barataria szigete örökös kormányzójának.

— Ugyan, uram, keljen fel s ne tréfáljon, vi-

szonzá Teresa, nem vagyok én udvari dáma, hanem szegény paraszt asszony, más tarlajárul élő földmives leánya, s egy kóbor fegyvernöknek, nem pedig kormányzónak felesége.

— Nagyságod, viszonzá az apród, legméltóbb neje egy fő-főméltóságu kormányzónak, s hogy ez valóban igaz, annak tanuságául fogadja nagyságod e levelet és ez ajándékot.

S e szavak után zsebéből aranykapcsos korall füzért huzott ki, s a nő nyakára akasztván, így folytatta szavait:

— Ez a levél a kormányzó urtól jön, egy másik pedig a mit szintén magammal hoztam ezen ajándékkal egyben, kegyelmes asszonyomtól, a herczegnétől, a ki engemet nagyságodhoz küldött.

Teresa majdnem sóbálványnya változott csodálkozásában, nem különben leánya is a ki így szólott:

— Akármi legyenek, ha ebben az egész dologba urunk Don Quijote nincs belekeverve; bizonyosan az ajándékozta meg édes atyámat azzal a kormányzósággal vagy grófsággal, melyet neki annyiszor ígértetett.

— Valóban úgy van, viszonzá az apród, s Sancho ur egyedül a señor Don Quijotének köszönheti, hogy ő most Barataria szigetének kormányzója, a mint majd e levélből is kitűnik.

— Olvassa el hát ifju nemes uram, mondá Teresa, mert én fenni ugyan tudok, de olvasni nem egy szikrát sem.

— De még magam sem, tevé hozzá Sanchica, hanem várjanak csak, mindjárt hívok én ide valakit a ki elolvassa: vagy magát a tisztelendő urat, vagy a babéros Carrasco Samson urat, a kik tudom szivesen megteszik, csakhogy hirt vehessenek édes atyám felől.

— Soh'se fáradj, kis hugom, mondá az apród, én ugyan nem tudok fenni, hanem olvasni tudok, s rögtön felolvasom.

Fel is olvasta rögtön az egészet, minthogy azonban e levél volt már közölve, itt most mellőzzük. Utána mindjárt a herczegné levelét vette elé, s olvasta a mi következik:

— »Barátnóm Teresa. A kegyed férjének Sanchonak jeles szivbeli és lelki jó tulajdonai arra indítottak és köteleztek, hogy férjemet megkértem, ruházza fel őt számos szigetei egyikének kormányzóságával. Ugy vagyok értesülve, hogy ugy kormányoz mint akár a saskeselyű, a mi igen nagy meglepésemre szolgál, s ennek következtében magának a herczegnek is, nem győzők elég hálát adni az istennek, hogy nem csalódtam benne, midőn e kormányzóságra kiszemeltem. Mert tudnia kell, édes asszonyom, nagyon nehezen lehet ám e világon igazán jó kormányzóra találni, s engem isten ugy vezessen, a milyen jól Sancho kormányoz. Itt küldök kegyednek, kedves barátném, egy aranykapcsos koráll füzért, s nagyon szeretném bár igaz gyöngyöt küldhetnék. De jobb ma egy veréb mint holnap egy tuzok; lesz még idő a mikor majd közelebből megismerkedünk s

egymást jobban megértjük, s isten a megmondhatója mi minden nem történhetik. Köszöntöm kedves leányát Sanchicát, s mondja meg neki, kérem, az én nevemben, tartsa magát készen, mert az a feltett szándékom, hogy ugyancsak uriasan férjhez akarnám adni, a mikor maga se álmodná. Mondják, hogy a kegyetek falujában igen szép fajta makk terem; küldjön belőle valami két tuczatot, s nagy becsben fogom tartani már csak azon kézért is a melyből vettem. Irjon nekem körülményesen, hogy s mint szolgál egészsége; ha meg valamire szüksége találna lenni, csak szóljon, s mindjárt teljesül minden kívánsága. Isten áldja meg. Kelt e helyen, szerető barátja]

»a Herczegné.«

— Jaj! kiálta fel Teresa a levél hallatára, milyen jó, milyen egyenes szívű, leereszkedő uri asszonyosság az! Még a haló földjében is együtt nyugodjam vele! De csak más is mint ezek az idevaló mi nemes asszonyaink, a kik azt hiszik magokról, hogy mivel ők nemes családból származnak, már őket a szélnek sem szabad illetnie; s mikor a templomba mennek, olyan rátartiak mintha mind egy-egy királyné volna, s úgy látszik mintha már azt is meggyaláznak tartanak, ha egy paraszt asszonyra csak rátekintenének is. Mig lám, ez a jó asszonyosság meg, herczegnő létére, barátnéjának nevez, s szakasztott úgy beszél velem mint a tulajdon hasonmásával. Bár csak azt adná az isten, hogy akkorának láthatnám, a mekkora a legmagasabb torony az egész la Manchá-

ban. A mi pedig a makkot illeti, kedves uram, küldök én neki egy vékával is, még pedig olyan nagy szeműt, hogy azt azután akárki fia is megnézheti s megbámulhatja. Most azonban, Sanchicám, legyen rá gondod, hogy ezt az urat illendően megvendégeljük; lásd el a lovat mindennel, hozz az istálóból tojást, vág, szalonnát, de jó nagy darabot, s adjunk neki hercegi ebédet, a mit a hozott jó hír s nyájas arca igazán meg is érdemel. Én meg addig elmondom a szomszédasszonyoknak mekkora szerencse ért bennünket, de el még a tisztelendő lelki atyának és Miklós mesternek, a borbélynak is, a kik atyádnak mind ez ideig oly nagy barátjai voltak.

— Minden ugy lesz, édes anyám, viszonzá Sanchica, de adja nekem ennek a koráll füzérnek a felét, mert a hercegegasszony ő kegyelmességét csakugyan nem tartom olyan bohónak, hogy az egész lánczot kegyelmednek küldte volna.

— Mind a tied lesz, lányom, viszonzá Tereza, csak most hadd én hordjam még az első egy pár napig, mert igazán ugy érzem, hogy a szívem is majd kiugrik örömében.

— De meg annak is meg fognak ám örülni, jegyzé meg az apród, ha még azt a csomagot is meglátják a mit ebben a tarisznyában hoztam. A legfinomabb posztóruha van abban, a mit a kormányzó ur egyetlen egy napig viselt egy vadászaton, s melyet egészen Sanchica kisasszonynak küld.

— Hogy az isten áldja meg a jobb kezé vel, ki-

álta fel Sanchica, de még azt is, ha kell mindakettővel, a ki elhozta!

E közben Teresa eltávozott hazulról, kezében a levelekkel, nyakán meg a korall füzérrel, s úgy verte a papirost egyre mintha csörgő dob volna; esetleg pedig épen a pappal és Carrasco Sámsonnal találkozván, vigan ugrándozva közelite feléjük s így szóla:

— Olyan igaz mint hogy élek, nincs többé szegény atyafi! Van már kormányzóságocskánk! Most mérközzék hát velem akár a legpiripántosabb nemes asszony, majd is a szeme közé nézek.

— Mi lelte kendet, Teresa Panza? Micsoda badar beszéd ez? Micsoda levelek?

— Semmi más badarság mint hogy ezek a levelek herczegnéktől meg kormányzóktól jöttek, a mi meg a nyakamon van, az igazi korall, s az üdvözlég, meg miatyánk mind csupa vert arany rajta, magam pedig kormányzóné vagyok.

— Istena tanuságunk, Teresa, nem értjük, s nem tudjuk mit mond.

— Ebből majd megláthatják, viszonzá Teresa, s oda adta nekik a leveleket.

A pap volt az a ki olvasta, de olyan fenhangoz hogy Carrasco Sámson is meghallhatá. Mind Sámson, mind a lelkész egymás szeme közé néztek, nagy csodálkozásukban a fölött a mit olvastak. A baccalaureus azt kérdezte aztán, ki hozta ezeket a leveleket? Teresa azt felelte, jöjenek haza ő vele s ott ta-

lálják a küldöttet, a ki egy fiatal uri ember s olyan mint a fenyőszál aranyból.

A lelkész leakasztotta nyakáról a korall lánczot, megnézte, de megnézte még egyszer is, s mikor arról győződött meg, hogy csakugyan igazi, újra elfogta a csodálkozás, s így szóla :

— Papi állásomra mondom, nem tudom mit szóljak, mit tartsak e levelekről és ajándékokról. Egy felől látom, s meg is tapinthatom e korall gyöngyök finomságát, más felől meg azt olvasom, hogy egy hercegasszony két tuzat makkot kért.

— Ki a manó is tudná ezt összeegyeztetni, jegyzé meg Carrasco, de ép azért, jerünk, keressük fel azt, a ki ez iratokat hozta, az talán nyujthat majd valami felvilágosítást a felmerült nehézségek felől.

Igy is cselekedtek s Teresa is visszament velök.

Az apródot épen abrak-rostálásnál találták paripája számára, Sanchica pedig piritott szalonnát vagdalt, hogy tojással vonja be s úgy adja fel az apród elé. Az ifjunak egyénisége s tisztos külseje a lehető legjobb hatást gyakorolta mind a két szemlélőre. S miután az érkezettek a küldöttet a legudvariasabban köszöntötték, ez meg viszont őket: Sámson azt a kérést intézte hozzá, sziveskedjék valami hirt mondani mind Don Quijoteról mind Sancho Panzáról, mert bárha elolvasták is mind Sancho mind a hercegasszony levelét, még most is a legnagyobb zavarban vannak és sehogy sem tudnak tisztába jönni Sancho kormányzóságával, különösen annál fogva a

mennyiben itt szigetről van szó, már pedig a Földközi tenger minden vagy majd valamennyi szigete a király ő felségeé.

Mire az apród így felelt:

— A mi Sancho Panza ur kormányzóságát illeti, ahhoz nem fér semmi kétség; de már hogy sziget-e vagy sem a mit kormányoz, abba nem avatkozom, elég az hozzá, egy akkora község az, hogy több van ezer lakosánál. A mi meg a makkot illeti, ennek az a magyarázata, hogy az én kegyelmes asszonyom, a hercegné, olyan igénytelen és leereszkedő, hogy az még semmi, ha ő egy paraszt asszonytól makkot kér; az is megesik hogy fésüt is kér kölcsön egyik-másik szomszéd asszonyától. Mert tudniok kell nagyságtoknak, hogy az aragoni uri asszonyságok akár milyen előkelők legyenek bár, még sem olyan rátartiak s nem hordják úgy fen a fejöket mint a castiliai uri nők; amazok sokkal nyájasabbak a köz néphez.

Még folyt ez a beszélgetés, a mikor Sanchica egy egész teli kötény tojással megjelent, s azt kérdezte az apródtól:

— Mondja csak uram, édes atyám talán még pitykés nadrágot is hord a mióta kormányzóvá lett?

— Arra nem vigyáztam, viszonzá az apród, de bizonyosan azt visel.

— Teremtő istenem! kiálta fel Sanchica, de csak szeretném is apámat feszes nadrágban látni!

Ugy e furcsa, hogy én csecsemőkoromtól fogva mindig azt kívántam, bár csak pitykés nadrágban láthatnám valaha apámat!

— Ha az isten megtartja, kis hugom, viszonzá az apród, minden esetre olyanban látja. Istenemre mondom, van rá kilátás, ha még csak két hónapig tart is a kormányzóság, fog ő még fülre hajtókás sapkát is viselni *).

A lelkész meg a baccalaureus jól látták, hogy az apród tréfát üz velök; mindazáltal a korallok szépsége s az a vadászöltöny a mit Sancho küldött (s a mit Teresa már megmutatott nekik is) megint csak halomra döntötte minden okoskodásukat. Meg nem állhatták, hogy jóizün ne mosolyogjanak Sanchica óhajtásán, kivált mikor még Teresa ezt tette hozzá:

— Ugyan, tisztelendő atyám uram, tudja meg, kérem, nem megy-e innen mostanában valaki Madridba vagy Toledoba, hozatnék magamnak egy kerek abroncs szoknyát, de olyant ám, hogy ugyancsak, egészen divatosat és a javából. Mert igazán, de igazán becsületére akarnék válni az uram kormányzóságának, a mennyire csak válhatok; sőt, ha megharagszom, még magam is oda megyek abba az

*) Az eredeti azt mondja: Par Dios, terminos lleva de caminar con papahigo.... a mi lefordíthatatlan zójáték, mert a papahigo hajtókás süveget, sapkát is jelent, de jelent egyszersmind, kivált a többesben, nagy vitorlát, s átvitt értelemben kedvező szerencsét.

Ford.

udvarba, s tartok olyan kocsit mint a világ. A kinek kormányzó az ura, telik ez attól s tarthat magának.

— Ugy igaz, édes anyám, mondá Sanchica, s bár az isten adná, hogy inkább ma lenne meg mint holnap, még ha mind azt mondaná is a ki anyám asszonynyal együtt látna menni abban a kocsiban: »No csak nézze az ember azt a majd megmondom kicsodát, annak a fokhagymazabálónak a leányát, hogyan begyeskedik, hogyan terpeszkedik abban a hintóban mintha ő volna a pápáné!« De azért csak hadd tapossák ők a sarat, csak én az én kocsimon járassak s magasan felemelhessem lábamat a földről. Patvar vigye a világ minden rossz nyelvét; bánom is én ha másnak nem tetszik, csak nekem tessék. Igaz-e anyám?

— De még mennyire igaz! viszonzá Teresa, s lám az én jó Sancho hogy meg tudta profécziálni ezt a szerencsét, de még ennél nagyobbat is! S majd meglátod lányom, nem nyugszik addig, a mig engem grófnévá nem tesz. Hiszen csak az anyját fogja meg az ember egyszer a szerencsének! S a mint sokszor hallottam édes atyádtól (a ki a példabeszédeknek is épen úgy atyja a hogy teneked), a hol malacgot ígérnek, zsákkal kell forgolódni; ha kormányzóságot adnak, tedd el, ha grófsággal kínálnak, markold meg; s ha valami tisztes ajándékot vetnek konczul, rakd zsebre. A ki nem akarja, ám aludjék, s ne feleljen még akkor se, ha a gazdagság meg a szerencse zörgetnek az ajtaján.

— S törődöm is én azzal, tevé hozzá Sanchica, ha majd az emberek olyan nyalkán, hegyesen látnak jární, ha azt mondják is: mióta nadrágot huztak a kutyára, rá se nézett aztán a maga fájára.

Hallva ezt a lelkész, azon megjegyzést tette :

— Nem tehetek róla, de igazán azt kell hinnenem, hogy ennek az egész Sancho familiának minden tagja egy zsák köz mondást hozott e világra magával a testében. Egy fiányit se ismertem belőlük olyat, a ki szintén ne öntené akármely órában s minden beszédében.

— Az igaz, jegyzé meg az apród, s csakugyan a kormányzó Sancho ur is minden lépten-nyomon potyogatja, s ha talán sok nagyon az üstökénél fogva van is oda czibálva, még is nagyon mulatságosak, s a herczeg asszony és a herczeg igen nagy becsben tartják.

— De hát ön még mindig megmarad azon állítása mellett uram, szóló közbe most a baccalaureus, hogy Sancho kormányzósága csakugyan igaz, s van a világon olyan herczegné a ki ide ajándékot küld és levelet ír? Mert mi, bárha tulajdon kezünkkel illetük ez ajándékokat s a saját szemünkkel olvastuk is a leveleket, még sem akarjuk elhinni, s azt gondoljuk, itt olyan esettel állunk szem közt, a milyenekkel a mi földink Don Quijote ur szokott tépelődni, a ki azt verte a fejébe, hogy minden ilyesmi varázslat útján történik. Ezt pedig azért mondom, mert meg akarnám önt érinteni és tapogatni; hogy meglássam

a szellemvilágból érkezett küldött-e, vagy olyan ember mint a többi, a kinek csontja, husa van.

— Én, uraim, magamról semmi egyebet nem mondhatok, viszonzá az apród, mint azt, hogy valóságos küldött vagyok és hogy Sancho Panza ur csakugyan igazi kormányzó, s hogy ezt a kormányzóságot az én uraságom a herczeg és herczegné adták neki, a mint hogy adhatták is, és hogy, a mint hallottam, az a bizonyos Sancho Panza egészen derekasan megállja a helyét. Van-e ebben valami bűbájosság vagy nincs, azt döntsék el önök magok között, mert én semmi egyebet nem tudok, azon esküvésre mondom, a melyet tehetek, tudniillik szüleim életére esküszöm, a kik még életben vannak, s a kiket igen szeretek és becsülök.

— Meglehet, hogy úgy van, viszonzá a baccalaureus, mindazonáltal dubitat Augustinus.

— Már akárki bármennyire kételkedjék is, felelt az apród, a mit én mondtam, az igaz, s az igazság úgy fölötte lebeg mindig a hazugságnak mint a hogy az olaj fekszik a vizen; egyébiránt *operibus credite et non verbis*; jöjön valaki önök közül velem, s az majd a saját szemeivel fogja látni, a minek most füleivel hitelt adni nem akar.

— Menni majd csak én megyek, mondá Sanchica, vigyen el kegyelmed magával a lova farán, szivesen elmegyek én ott is csak hogy atyámat láthassam.

— A kormányzók lányaihoz nem illenék, hogy

igy egyedül bolyongjanak az országuton, hanem igen is az, hogy kocsik, gyaloghintók s nagyszámu cseléd-ség legyen kíséretökben.

— Isten engem, viszonzá Sanchica, számaron is ép oly szivesen elmegyek én mint akármilyen kocsiban; nem vagyok én olyan válogatós.

— Hallgass, gyerek, inté Teresa, tudod is te mit mondasz; ennek az urnak igaza van, s nem ugy van már mint volt régen, nem az a nap süt az égen; mig az apád Sancho, addig te is Sancha; de mióta kormányzó, te azóta kisasszony; nem tudom, igazam van-e vagy se?

— Még pedig annyira igaza van, hogy maga se gondolná, Teresa asszonyság, viszonzá az apród. Most azonban kérem, adjanak valamit ennem, s aztán hadd induljak rögtön, mert még ez este otthon akarok lenni.

Mire a lelkész így szólott:

— Legyen uraságod az én szegény házam vendége, mert Teresa asszonynál kész ugyan a jó akarat de nincs elegendő tehetség egy ilyen tisztos vendég ellátására.

Az apród szabódott; végre azonban a maga java is azt kívánta, hogy engedjen. Így tehát a lelkész magával vitte, s már annál fogva is nagy örömmel, a mennyiben ekkép alkalma nyílt még bővebben kérdezősködni Don Quijote viselt dolgairól.

A baccalaureus felajánlotta szolgálatát, hogy megírja ő a Teresa feleletét; de az asszonynak nem

volt semmi kívánsága hogy a baccalaureus ártsa magát az ő dolgaiba, mert kissé csufolódónak tartotta. Adott inkább egy tejes czipót meg két tojást egy ministráns gyerekeknek a ki irni tudott, s azzal vakarintatta meg a két levelet, egyiket a férjének, másikat a herczegnének, ugy a mint a maga eszitől kitelt, a mik azonban nem épen a legroszabbak e nagy fontosságú történetben, a mint utóbb majd kitünik.

LI. FEJEZET.

Sancho Panza kormányzóságának folytatásáról, több szintén nem megvetendő eseményel egyben.

Hajnalodott már a nap azon éj után, mikor a kormányzó ama körjáratot tartotta. Az éjet az asztalnok álmatlanul tölté s gondolata mindig ott járt az ál ruhába öltözött leányka arcán, kellemén és bájjain; az udvarmester pedig az éj hátralévő részét arra fordítá, hogy az uraság számára pontosan följegyzé Sancho minden tettét-vettét, s munkájában egyaránt nagy csodálkozását fejezé ki Sanchonak ugy szavai mint cselekedetei fölött, mert mind tetteibe mind beszédibe mindig vegyült valami bohóság is az okos mellett.

Végre a kormányzó fölkel, s a doktor Pedro Recio rendelete szerint kapott reggelire valami kevés befőttet, s utána négy korty vizet, a mit ugyan

Sancho szives örömet felcserélt volna egy darab kenyérrel meg egy fürt szőlővel. Minthogy azonban belátta hogy az erőszak ellen mind hasztalan rugdalózni: ebbe is csak belenyugodott szive fájdalmára s gyomra nagy keserűségére, a mennyiben Pedro Recio azt is elhitette vele hogy a könnyű és vékony eledelek igen fölfrisítik az értelmet, minél fogva különösen ajánlatosak az olyan embereknek, a kik fontos hivatalokat és méltóságokat viselnek, melyek betöltésinél nem annyira testi mint inkább lelki erőre van szükség.

De e mellett a fogárdság mellett még is csak éhes volt Sancho, még pedig olyan nagyon, hogy csendes magában elátkozta az egész kormányzóságot, de még azt is a kitől kapta. Mindazáltal éhségivel s a befőttecskével e napon is elment törvényt látni, s legelőször is egy kérdés merült fel előtte, a mit hozzá egy idegen intézett az udvarmester s az egész környezet jelenlétében; a kérdés pedig az volt:

— Uram, egy bővizű folyó hasította ketté egy és ugyanazon urodalmat (s figyeljen nagyságod jól, mert ez igen fontos és meglehetős fogas kérdés). Ezen a folyón egy hid vezetett keresztül, melynek fejenél egy akasztófa állt s mellette egy olyas épület mint valami törvényház. Ebben pedig rendesen négy bíró ült, a kik ítéletet mondtak azon törvény szerint, melyet azon folyónak, hidnak és urodalomnak tulajdonosa szabott s a melynek ez volt a foglalata: Ha valaki ezen a hidon át akar menni az egyik partról a

másikra, meg kell előbb esküdni hová és mi végre megy. Ha igazán esküszik, hagyják szabadon menni a maga útján; de ha hamisan esküszik, kössék fel minden irgalom nélkül az ott álló akasztófára. Miután ez a törvény s a megszabott szigorú feltétel köz tudomásra jutott, sokan átmentek a hidon, de esküvésök módjából is kitűnt hogy igaz esküt tettek, a miért is a bírák szabad menetelt engedtek valamennyinek. Egyszer azonban az történt, hogy a mint megint megesketnek egy embert, esküvés közben ez azt mondja, hogy letett esküjére fogadja, ő egyedül azért és semmi másért sem jött, hogy ott haljon meg azon a bizonyos akasztófán. Nagy szeget ütött a bírák fejébe ez az eskütétel, mert azt mondták: Ha ezt az embert szabadon eresztjük, akkor hamisan esküdött, s a törvény értelmében meg kell halnia; ha meg fölakasztatjuk, ő arra esküdött hogy ott akar meghalni azon az akasztófán, így tehát esküvése igaz, s ugyanazon törvény felmenti. Azt kérdeztetik tehát nagyságodtól, kormányzó úr, mi tevők legyenek a bírák ezzel az emberrel, mert mind ez óráig se tudták magokat semmi bizonyosra eltökélni. S minthogy hírét vették, milyen éles és magas röptű értelme van nagyságodnak, engemet a végett küldöttek ide, kérem meg az ő nevében nagyságodat, mondja ki hogy e szövevényes és bonyolult ügyben mi a véleménye?

Mire Sancho így válaszolt:

— Azok a bírák urak, a kik kegyelmedet hozzám küldték, bizony megkímélhették volna ettől ma-

gokat, mert a mi engem illet, én olyan ember vagyok, a kinek a fejébe több szorúlt korpából mint éles értelemből; mindazáltal mondja csak el még egyszer, hadd fogjam fel egészen, akkor aztán meglehet hogy talán az elevenére tudok tapintani.

A kérdezősködő újra meg újra elmondta szakasztott olyan módon mint legelőször, míg végre Sancho így szólott :

— Ha nem csalatkozom, könnyü szerrel eldöntöm én ezt az egész ügyet egyszerűen; tudniillik ekképen : Ugy-e az az ember arra esküdött meg, azért jött hogy ott haljon meg az akasztófán, s ha meghal, akkor igaz volt az esküvése s így a törvény rendelkezésénél fogva szabadságot érdemel, s átmehet a hidon; ha meg föl nem akasztják, akkor hamisan esküdött, s ugyanazon törvéynél fogva fel kell akasztani?

— Szórul szóra úgy van a mint a kormányzó úr mondja, jegyzé meg a küldött; s a mi az egész eset alapos felfogását s megértését illeti, erre nézve nincs többé semmi szólni, se kérdezni való.

— Akkor tehát azt mondom, folytatá Sancho, hogy ennek az embernek azt a részét, a melyik igazán esküdött, hagyják szabadon menni, a melyik pedig hamisan, azt meg kössék föl, s így aztán betű szerint elég lesz téve az átmenetelhez szabott feltételnek.

— Ugy ám, viszonzá a kérdéstevő, de akkor ezt a bizonyos embert két részre kell választani, kormányzó úr, hazugra és igazra; s ha ketté vágja

akkor meg erőszakkal veszik életét, s így a törvény parancsolatát semmiképen be nem töltik; már pedig az a fő hogy azt minden áron teljesítsék.

— Megálljon csak, jó ember, felelé Sancho, vagy én vagyok tökfílkó, vagy az az igazság, hogy ama bizonyos embert épen olyan jogosan fel lehet akasztani mint életben hagyni s a hidon átereszteni: mert ha az igazság fölmenti, a hazugság meg csak elítéli. S ha ez így van, már pedig így van, nekem az a véleményem, mondja meg kegyelmed azoknak az uraknak a kik ide küldötték, hogy mivel ez esetben elítélés és fölmentés egyenlő sulylyal nyomnak a latban, hagyják menni isten hírével, mert mindig nagyobb dicsőségére válik az embernek valakivel jót tenni mintsem rosztat. Ez alá még a nevetem is oda merném irni, ha ugyan irni tudnék. Egyébiránt ehhez az ügghöz nem is a magam esze után szóltam hozzá, hanem gazdámnak, Don Quijoténak egyik tanácsa jutott az eszembe ama sok közül, a miket akkor éjjel adott, mikor aztán más nap ide jöttem e szigetre kormányzónak; az a figyelmeztetés pedig az volt: ha az igazság maga kétséges, hajoljak és tartsam magamat akkor mindig inkább az irgalmassághoz. Isten ugy akarta hogy erre épen most emlékezzem rá, a mi pedig ugy ide vág ehhez az esethez mint a kívánat.

— Tökéletes igaz, jegyzé meg az udvarmester, s én teljesen meg vagyok győződve, hogy maga Lykurgus, a spartaiak törvényhozója, még az se hozhattott volna helyesebb ítéletet annál a mit a nagy

Sancho Panza hozott. Ezzel pedig szakadjon vége a mai reggeli törvénykezésnek, s én azonnal utána látok, hogy a kormányzó úr kénye-kedve szerint ebédelhessen.

— Helyes beszéd, s egy szóval se mondok ellene, jegyzé meg Sancho, adjatok ennem, s aztán akár záporként szakadjon a sok pörös vitás kérdés, eldöntögetem én egy szemhunyorítás alatt.

Az udvarmester be is váltotta szavát, mert csakugyan lelkiismeretbe vágó dolognak tartotta éhen veszteni egy ily értelmes kormányzót, de még azonkívül véget is akart vetni még ez este a kormányzóságnak, miután majd az utolsó tréfán is túlesett, a melynek végrehajtásával meg volt bizva.

Sancho tehát a mai napon a Tirteafuera doktor rendeleteivel és megszabásaival ellenkező módon ebédelt, s alig hogy asztalt bontottak, egy futár lépett be, a ki Don Quijotetól hozott levelet a kormányzónak.

Sancho először is oda adta a titkárnak, s azt parancsolta, olvassa el előbb magában, s ha nincs benne semmi titkos, olvassa aztán fenszóval.

A titkár engedelmeskedett, s előbb átfutva a levélen, így szóla :

— Bátran fel lehet olvasni fenszóval is, mert a mit Don Quijote úr itt ír nagyságodnak, arra is érdemes volna hogy kinyomassék vagy írják le arany betűkkel. A levél így hangzik :

Don Quijote de la Mancha levele Sancho Panzához, Barataria szigete kormányzójához.

»Váltig azt hittem, hogy bal fogásaidról és sületlenségeidről fogok majd hirt hallani, s ime, Sancho barátom, értelmességedről tudósítanak, a miért nem tudok elég hálát adni az égnek, mely a szegényt a sárból is fel tudja emelni s okossá tenni még a bolondot is. Azt mondják, ugy kormányzol mint ha ember volnál, embernek meg olyan vagy mintha négy lábú állat volnál, már tudniillik a mi leereszkedő magadviseletét illeti. Arra akarnálak azonban figyelmeztetni hogy a hivatalos tekintély fentartásának érdekében gyakran illő és szükséges, hogy az ember szívē aláztatosságával ellenkezőleg cselekedjék. Mert annak, a ki valamely fontos hivatalt tölt be, tekintélyét a szerint kell fentartania a mint a hivatal követeli, s nem szabhatja magát saját aláztatosságra hajló természetéhez. Ruházkodjál takarosán, mert még a tuskó se látszik tuskónak ha feldisztik. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy czifrát-pompát aggass-raggass magadra, de meg azt sem hogy biró létedre katona ruhát viselj, hanem azt, hogy öltözeted olyan legyen a milyet hivatalos állásod követel, s legyen az rendes és tiszta. Hogy a kormányzásod alatt álló népnek vonzalmát megnyerd, egyebek között kettőt kell megtenned: az egyik az, légy nyájas mindenkihez, a mit egyébiránt mondtam én már neked másszor is; a másik meg az, legyen rá gondod hogy az élelmi szerek soha fogytán

ne legyenek, mert semmi se keseríti el a szegények szívét inkább mint az éhség és inség.

»Ne irkálj-firkálj sok rendeletet, s ha iratsz, jót irass, s legyen rá gondod hogy megtartsák és teljesítsék: mert az olyan rendelet, a mit meg nem tartanak, akár ne is volna. Sőt még arról tesz tanuságot, hogy a fejedelemnek volt ugyan bölcsesége és tekintélye ilyen rendeletet kiadni, de nincs elegendő hatalma hogy foganatosítsa; már pedig az olyan törvény, a mi az emberekre csak rájuk ijeszt, betöltve azonban nem lesz, szakasztott mása annak a fa tuskónak, a mit a békák királyává tettek, s mely ezeket először elrémitette, idők multával azonban rá se hederítettek, sőt még ők ugráltak a tetejibe. Légy az erényeknek édes atyja, a bűnöknek mostohája. Ne légy mindig szigorú, de mindig lágy se légy, válaszd e két szélsőség között a közép utat, akkor találod el az igazi okosságot. Látogass el a börtönökbe, a mézárszékekbe és a piacokra: mert a kormányzó megjelenése az ilyes helyeken különösen nagy fontosságú; ez vigasztalja meg a foglyokat, a kik mentül előbb megjövő szabadulásokat várják; ez az a mumus, a mitől aztán a mézárosok becsületes fonttal mérnek, s ugyanezen okból kofáknak is ez a ijesztője. Soha se lássál (még ha volnál is, a mit nem hiszek) pénzsovárnak, asszonyok után esenkedőnek, falánknak: mert mihelyest a nép és környezeted kiismeri gyenge oldaladat, ott indítja ellened ostromát, mig veszedelmed mélységes mélyére nem taszít. Nézd át újra meg

ujra, olvasd át ismételve azokat a jó tanácsokat és utmutatásokat a miket neked írásban adtam mielőtt innen kormányzónak mentél; s majd meglátod, ha hiven követed, milyen hatalmas támaszt találsz bennök, mely minden olyas ajtól-bajtól megóv, a melyekre a kormányzók rendesen minden lépten-nyomon bukkanni szoktak. Irj a te uraságodnak gyakran, s légy irántok háladatos, mert a hálátlanság a kevélység leánya, s minden ismert vétkek egyik legnagyobbika, míg az, a ki jóltévői iránt háladatos, arra nyújt kilátást, hogy isten iránt is az fog lenni, a kitől annyi jóban részesült és részesül még folytonosan.

»A herczegasszony ő méltósága külön futárral küldte el felöltödöt s még más ajándékot is feleségednek Panza Terezának; a választ minden pillanatban várjuk. Én a napokban nem a legjobban érzem magamat egy bizonyos macskaviadal következtében, a melybe orromnak rovasára keveredtem, de azért nem lett belőle semmi nagyobb baj, mert ha vannak varázslók a kik engem gyötörnek, vannak olyanok is a kik védelmeznek. Add tudtomra, vajon a most is körülötted lévő udvarmester csakugyan bele volt-e keverve a Trifaldi ügybe a mint te gyamítottad; általában tudósíts mindenről a mi veled azóta történt, hiszen ezt könnyű szerrel megteheted, annál is inkább, mert az a feltett szándékom, hogy mentül előbb szakasztani akarok e mostani tétlen életemmel, minthogy én nem ilyenre termettem. Itt egy olyan ügybe bonyolodtam, a melyről azt sejttem, alkalma-

sint meghasonlást idéz elé köztem s a hercegpár között. Akár milyen kellemetlen legyen is ez, nem tehetek róla, mert száz szónak is egy a vége, nekem előbb való hivatásom parancsolatát tölteni be semmint az ő kedvöket, a mint a példabeszéd is tartja: *A micus Plato, sed magis amica veritas.* Ezt latinul mondom, mert felteszem rólad, hogy a mióta kormányzó vagy, ezt a nyelvet bizonyosan megtanultad. És most isten veled, a ki őrizzen meg úgy, hogy semmi baj ne érjen.

»Barátod

»Don Quijote de la Mancha.«

Sancho nagy figyelemmel hallgatta végig a levelet, melyet a többi hallgatók is igazán talpra esettnek tartottak és nem győzték eléggé magasztalni. Sancho rögtön felkelt az asztaltól, magával hívta titkárát, bezárkozott vele szobájába s minden további huzás-halasztás nélkül azonnal válaszolni akart Don Quijotének. Azt mondá tehát a titkárnak, hogy minden hozzátoldás vagy elhagyás nélkül írja a mit tollába mond, mit az meg is cselekedett. A válasz pedig így hangzott :

Sancho Panza levele Don Quijote de la Manchához.

»Annyira el vagyok halmozva teendőimmal, hogy még arra se érek rá hogy a fejemet megvakarjam vagy a körmeimet levágjam, minél fogva meg is nőt-

tek akkorára, hogy isten legyen irgalmas, kegyelmes. Ezt pedig azért mondom, kedves lelkem uram, hogy nagyságod ne csodálkozzék a fölött, hogy mind ez ideig semmi tudósítást sem küldtem arról, hogy s mint érzem magamat e kormányzóságban, melyben többször kell éhséget szenvednem mint mikor együtt barangoltunk a vadonban és pusztaságokon.

»A minap ő méltóságától, a herczeg urtól kaptam egy levelet, melyben arról tudósít, hogy némi-nemű kémek törtek a szigetségbe, a kik az életem ellen áskálódnak. Mind ez ideig azonban nem tudtam egyetlen egyet is fölfedezni, egy bizonyos doktoron kívül, a ki azért huzza itt a fizetést, hogy megöldössön minden kormányzót valahány csak ide kerül. Doktor Pedro Recionak hívják, s Tirteafuerába való, a miből nyilván láthatja nagyságod, hogy már ez a név is elegendő, hogy az ember bizonyos halálát sejtse ha az ő kezeire bizza magát. Egyébiránt ez a doktor maga is azt mondja magáról, hogy ő nem a betegségről gyógyít, ha az ember már megbetegedett, hanem arról tesz, hogy beteggé ne legyen, s az az orvosság, a mit ő szokott rendelni, koplalás meg újra csak koplalás, mig az embert úgy kiszáritja hogy csak a csontja meg a bőre, mintha bizony a sorvadás nem lenne akkora nyavalya mint a hideglelés. Szóval, minden áron azon törekszik hogy éhen veszszen el, s már látom hogy a csupa boszuság mián kell elpusztulnom. Egykor azzal kecsgetttem magamat, hogy majd ezen a kormányzóságon meleget eszem, hideget

iszom s testemet patyolatos tollas ágyon pihentetem, s ime kész sanyaruságra kerültem ide mintha valami remete volnék, a mi pedig nem történvén a magam jó szántából, azt hiszem hogy előbb-utóbb bizony csak elvisz itt az ördög engemet.

»Mind ez óráig se igaz uton se nem igaz uton semmi se ütötte a markomat, s megáll rajt az eszem hogy ez hogy s mikép történhetik, holott azt hallottam, hogy a ki erre a szigetre került kormányzónak, még előbb hogy sem a lábát ide betette volna, a lakosságtól vagy ajándékba vagy kölcsön annyi pénzt kapott hogy több se kell, a mi egyébiránt másutt is rendes szokás a többi kormányzóknál, nem csupán e helyen

»A mint tegnap éjjel körutat tettem a szigeten, egy férfi ruhába öltözött gyönyörű leánykára s viszont asszonyruhába öltözött fitestvéreére akadtam. A leányba az asztalnokom szeretett bele, s a mint ki is kottyantotta, feleségül akarja venni; én meg a legényt néztem ki vőmnek. Még ma el akarjuk mondani szívünk szándékát mind a kettejük atyjának, a ki egy bizonyos Diego de la Llana, nemes ember, s olyan régi keresztyén hogy jobb se kell.

»El szoktam én látogatni a piacra a mint nagyságod is tanácsolja, s épen tegnap akadtam egy kofára, a ki idei mogyorót árult, de nyomára jutottam, hogy egy véka ujba egy másik véka régít kevert, a mi avas volt vagy lyukas. Az egészset oda adattam az iskolás gyerekeknek, azok majd ki tudják a javát válogatni, s azt a büntetést szabtam rá, hogy két álló

hétig nem szabad neki a piacra kiülni. Azt mondták rá, hogy egészen helyesen intézkedtem. Annyit mondhatok nagyságodnak, itt az az emberek meggyőződése, hogy nincs a világon átkozottabb népség a kofáknál, a ki ha meg annyi volna is, mind szemtelen, szivtelen és vakmerő; s ezt magam is elhiszem azok után a kiket egyebütt láttam.

»Annak, hogy a hercegasszony ő kegyelmessége feleségemnek Teresa Panzának irt s a mint nagyságod mondja ajándékot is küldött, igen megörültem, s rajta leszek, hogy egykor valamikor meg is hálálhassam. Csókoljon neki nagyságod kezét az én nevemben, s mondja meg, azt üzenem, nem dobta a kutba, a mint majd tettel is bebizonyítom. Nem szeretném ha nagyságod összezördülne azzal az urasággal: mert ha nagyságod koczódik velök, világos hogy az nekem válik káromra, s nem lenne rendin, hogy a mig engemet háladatosságra serkent, maga hálátlan lenne azok iránt, a kik annyi jóval voltak nagyságodhoz s oly szivesen s oly pompásan elláták kastélyukban.

»Azt a macskaviadalról tett említést nem értem; képelem azonban, hogy megint olyas valami babonáság lehet a dologban, a mivel nagyságodat azok az átkozott varázslók szokták háborgatni; egyébiránt majd meghallom bővebben ha valamikor találkozunk. Szeretnék nagyságodnak valamit küldeni; de nem tudom hogy mit küldjek, ha csak olyan apró fecskendőt nem a nyavalyák ellen, a milyen

fajta eszközt e szigeten igen takarosakat tudnak készíteni. Egyébiránt ha még egy ideig ki nem csöppenek a hivatalomból, vagy egyet vagy mást majd csak küldök ha lehet. Ha feleségem Panza Teresa irni találna, fizesse ki nagyságod a póstadíjat s küldje ide a levelet, mert nagyon szeretnék már hírt hallani az egész házám népe, feleségem és gyermekeim felől. Most pedig az isten óvja meg nagyságodat minden rossz akaratu varázslótul, engem pedig szabadítson el épen és békén ebből a kormányzóságból, a mit ugyan alig hiszek, mert azt gondolom hogy csak itt hagyom én a fogamat, a mint velem ez a doktor Pedro Recio bánik.

»Nagyságod szolgálja

»Sancho Panza, kormányzó.«

A titoknak pecsétet ütött a levélre s a futárt azonnal utnak eresztette. Azok pedig, a kik Sanchoval e tréfát üzték, összesugtak, s megbeszélték magok között hogyan foszszák meg a kormányzóságtól; míg Sancho meg e nap hátralévő részén azzal foglalkozott, hogy némely rendeleteket állítatott össze, a képzelt sziget javának érdekében. Rendelte pedig, hogy az egész álladalomban senki az élelmi szereket nagyban összevásárolni ne merészelje; ellenben bort szabad behozni akár honnan is, azon hozzáadással azonban, hogy világosan ki legyen rajt fejezve hová való, hogy árát hiressége, jósága és igazi értéke szerint lehessen megszabni; a ki pedig megvizezi vagy

elcseréli a bor nevét, lakoljon életével. Lejebb szállította minden lábbelinek, különösen a czipőnek árát, mert úgy vélte, hogy az kelletinél nagyobb. Megszabta a cselédbért, melyet az illetők egészen eszeveszett módon fölverték. Súlyos büntetést szabott ki azokra, a kik akár éjjel, akár nappal illetlen, sikamlós énekeket dalolnak. Elrendelte, hogy semmiféle vak koldusnak se legyen szabad csoda történeteket elmondani versben, ha csak hiteles bizonyítványt nem tud felhozni a mellett, hogy az igaz történet, mert úgy sejtette, hogy a miket a vakok így énekelni szoktak, az mind csak ese-mese, az igaz történetek rovására.

Felállított egy koldusbirát, de nem a végre, hogy a szegényeket hajkurászsza, hanem hogy alaposan megvizsgálja, ha igazán szegények-e: mert a színlelt bénaság és a tettettett nyomorékság örve alatt lesz az ép kár rablónak, az egészséges iszákossá. Szóval, olyan jó rendeleteket adott ki, hogy azok ott mind a mai napig fenmaradtak s ezen a czimen ismeretesek: »A nagy kormányzó Sancho Panza rendeletei.«

LII. FEJEZET.

Melyben a második fájdalmas vagy szükségben szenvedő hölgynek kalandja lesz elmondva, a kit más néven Doña Rodrigueznek is hívnak.

Cide Hamete úgy folytatja, hogy miután Don Quijote a karmolásokat kiheverte, úgy látszott neki,

ez a kastélyban töltött élet merőben ellenkezik azon lovagrend törvényeivel, a melyhez ő is tartozott, a minek következtében föl is tette magában, hogy bocsut vesz a hercegpártól s Zaragosába megy, mivel az ott tartatni szokott ünnepélyek már közel voltak, s úgy reménylette, hogy ő nyeri ott meg azt a fegyverzetet, mely az ilyes ünnepélyek alkalmával nyerhető. A mint tehát egyszer a hercegpárral együtt az asztalnál ülne, s a szándékolt távozásra már már engedelmet akarna kérni: ime a nagy terem ajtaján egyszerre csak két nő alak lép be, a kik, mint utóbb kitűnt, tetőtől talpig feketébe voltak öltözve, s ezek egyike oda sietve Don Quijote elé, térdre borult előtte, de sőt egész hosszában végig nyúlt a földön, ajkai csókokban tapadtak Don Quijote lábaihoz, s tett olyan szomorú, keserves szívszakasztó sirást-zokogást, hogy egészen zavarba ejtette mind azokat, a kik e jelenetnek szemtanúi vagy hallgatói voltak. S bárha a hercegpár azt gondolta, hihetőleg ő akar valami újabb tréfát üzni Don Quijotéból, mindazáltal látva, hogy a nőnek mennyire szívéből fakad a sirás-rívás és jajgatás, ez gondolkozóba ejtette őket, s nem tudták a dolgot mire vélni, míg utoljára Don Quijote részvevőleg emelte fel a hölgyet a földről, s rá tudta birni, leplezze le magát s vonja félre fátyolát siránkozó arczáról. A kesergő megtette, s ime az tűnt ki a mit soha senki meg nem álmódott volna, hogy a fátyol alatt nem más rejtőzik mint a házbeli dueña, a Doña Rodriguez. A másik gyászos alak meg az ő tu-

lajdon leánya volt, a kit ama gazdag paraszt ember fia tett bolonddá.

Valaki csak ismerte, mindnyájának szeme-szája elállt e csodára, de senkié se annyira mint épen az uraságé, a kik ugyan elég együgyünek s félkegyelműnek tartották a jó asszonyságot, de már azt még se tették volna fel róla, hogy még ilyen esztelenségre is képes legyen.

Doña Rodriguez végre az urasághoz fordulva így szóla :

— Esedezem nagyméltóságtok előtt, kegyeskedjenek megengedni, hogy én kissé félre vonulhassak e lovaggal, a mire okvetetlenül szükségem van, ha szerencsésen akarok kilábolni azon veszedelemből, melybe egy roszakaratu parasztnak vakmerősége által sodródtam.

A herczeg azt felelte neki, nincs kifogása ellene, s miatta ugyan félremehet Don Quijoteval a mikor csak kedve tartja. A dueña pedig hangját és tekintetét Don Quijote felé fordítva így szóla :

— Egy pár nappal ezelőtt említettem én már önnek, nemes lovag, milyen sérelmet, milyen könnyelműséget követett el egy gonosz paraszt az én drága kedves leányomon, s ime ez a szerencsétlen az, a ki itt áll nagyságod szemei előtt. Nagyságod akkor megígérte, hogy kész lesz ügyét pártul fogni s egyenessé teszi a ferdeséget a mit rajta végbe vittek ; most pedig azt kelle hallanom, hogy nagyságod távozni akar a kastélyból szerencsés kalandok keresése vé-

gett, a milyenekre segítse is az isten. Azért arra kérésem tehát, minek előtte utra kelne, hívja ki egy szál kardra ezt a néveletlen parasztot, s kényszerítse rá, vegye nőül lányomat, s váltsa be azon ígérését, hogy férjévé lesz, melyet akkor tett, előbb és hamarább minekelőtte vele a levét összeszűrte. Mert azzal kecsagetnem magamat, hogy majd a herczeg urunk ő méltósága fog nekem igazságot szolgáltatni, az épen annyi mintha a bojtorjánról figét akarnék szedni, azon oknál fogva, a mit a multkori alkalommal nagyságod előtt a maga egész leplezetlenségiben elmondottam. S ezzel, a mindenható isten adjon nagyságodnak jó egészséget s minket se hagyjon védelme nélkül.

A mely szavakra Don Quijoté nagy ünnepélyességgel és komolysággal így válaszolt:

— Jó asszonyosság, mérsékelje könyeit, vagyis jobban mondva szárítsa fel, és fojtsa el sóhajtásait, mert ime én magamra vállalom leánya sérelmének megorvoslását, a ki egyébbiránt jobban tette volna, ha nem hisz vala oly nagyon könnyen a szerelmesek ígérétének, mert az ilyes nép rendesen igen könnyen ígéretet, de nagyon nehezen szokta szavát beváltani. Én tehát, uramnak, a herczeg ő méltóságának kegyes engedelmével azonnal utra kelek, hogy ezt a szívtelen ficzkót felkeressem, s ha megtaláltam, tüstént kihivom, s életét veszem, mihelyest vonakodik adott szavát beváltani. Mert az én hivatásom fő teendője megbocsátani az alázatosnak s megfenyíteni a kevé-

lyet, vagy is más szavakkal, segítségére sietni a nyomorultnak s a nyomorgatót megsemmisíteni.

— Semmi szükség, viszonzá a herczeg, hogy nagyságod csak egy lépést is tegyen ama paraszt legény fölkeresésére, a kit e jó asszonyság bepanaszolt, valamint arra sincs semmi szükség, hogy tőlem kérjen rá engedelmet, hogy párbajra hívhassa, mert én magam jelentem őt ezennel kihívottnak, s magamra vállalom, hogy a kihívást én tudatom majd vele, s rá is veszem, hogy elfogadja s megfelelni e tisztének ide jöjön ezen kastélyomba, a hol a két küzdő számára én gondoskodom biztos harcztérről, s pontosan megtartok minden föltételt a mit az ilyes eseteknél meg kell és meg szokás tartani. Épen ugy arra is ki fogom terjeszteni figyelmemet, hogy mind a két fél joga tiszteletben tartassék, a mire figyelmezní mindig szent kötelessége azon fejedelmeknek, a kik szabad tért nyujtanak azoknak, a kik az ő birodalmok határán belül viaskodnak.

— A méltóságod részéről nyujtott ezen biztosítás és engedelem folytán, viszonzá Don Quijote, ezennel ünnepélyesen kinyilatkoztatom, hogy ez egy esetre én is lemondok lovagságomról s lealázom magamat egyenlő színvonalra a sértő fél alacsony sorsához, egészen egyenlővé leszek vele, hogy ez által képessé tegyem a velem való megküzdhetésre. S így, bárha távol van, ezennel kihívom és bajvívásra szólítom, annál fogva hogy oly gonoszul cselekedett s megcsalta e szegény leánykát, a ki az előtt szűz volt s most az ő hibája

folytán többé nem az már, s vagy be kell váltania adott szavát, hogy nőül veszi, vagy pedig halálnak halálával haljon meg a párviadalban.

S e szavak után tüstént lehuzta kezéről az egyik keztyűjét s oda dobta a szoba közepére; a herceg maga vette föl, megjegyvezve, hogy, a mint már mondotta, alattvalója nevében a kihívást ő fogadja el, s a viadal határidejét kitűzte mostantól számítandó hatod napra, s ki a küzdelem helyéül a kastély előtti térségét, s ki a lovagok által használni szokott fegyvereket, a dárdát, paizst és vas inget, a többi más kellékekkel egyben, minden csalás, ármány és csellogás mellőzésével, mindent alája vetve a pályabírák figyelmes megszemlélésének s megvizsgálásának. Mindenek előtt azonban szükség, hogy ez a jó asszonyság és e rosz leányzó ügyöknek védelmét tegyék le Don Quijote ur kezébe, mert máskülönben semmi sem fog megtörténni s a kihívás jogérvényre nem emelkedhetik.

— Igen is, leteszem, viszonzá a dueña.

— Hasonlóképen én is, tevé hozzá a leány, sirva-ríva és irulva-pirulva.

Mikor ez a kölcsönös megegyezés végbe ment, s a herceg úgy gondolta, hogy mindent megtett a mi ily esetben teendő vala, akkor a gyászba öltözöttek eltávoztak, a hercegnő pedig kiadta a rendeletet, hogy mostantól fogva ne úgy bánjanak velök mint a házhoz tartozó cselédekkel, hanem mint szerencsétlenséget szenvedett nőekkel, a kik e házban keresték bajuk orvoslását. Külön szobát adtak tehát nekik, s

ugy szolgálták ki őket mint ha idegenek volnának, nagy csodálkozására a nő cselédeknek, a kik el se tudták képzelni milyen vége lesz a Doña Rodriguez és szerencsétlen leánya ostobaságának és vakmerőségének.

A mint ez már mind végbe ment, hogy az ünnepegy pompája egészen teljes legyen s az ebéd a legmulatságosabban végződjék: imé az az apród lépett a terembe a ki az ajándékokat s a levelet vitte vala Panza Teresának, a kormányzó Sancho Panza feleségének, s az ifjunak visszatérte a legnagyobb örömet okozta a hercegnének, kik alig tudtak hová lenni a kíváncsiság miatt, hogyan ütött ki a küldöttnek utazása. Meg is kérdezték azonnal, az apród azonban azt felelte, hogy azt sem ily nagyon nyilvánosan, sem csak úgy egy-két szóval elmondani nem lehet, minél fogva legyen ő méltóságuk oly kegyes, hagyják azt majd elmondania négy szem között, addig azonban fogadják kegyesen azon leveleket a melyeket hozott; elé is vette mind a kettőt, s oda nyújtá a hercegnének, a mely levelek egyikére ez volt írva czim gyanánt: »Ezen levelem a dassék annak meg annak a bizonyos hercegaszszonyomnak, nem tudom hol;« a másikára meg ez: »Férjemnek, Sancho Panzának, Barataria szigete kormányzójának, a kit isten tovább éltessen szerencsésen mint engemet.«

A hercegné, a mint mondani szokás, ki se

hagyta hűlni a kenyeret, olyan mohón hozzá fogott levele olvasásához. Felbontotta, s először magában olvasta, de látva, hogy fenszóval is elolvashatja, hogy a herczeg és a jelenlevők is meghallhassák, e következő szavakat olvasá:

Panza Teresa levele a herczegasszonyhoz.

»Igen nagy örömemre szolgált az a levél, a melyet hozzám méltóságod intézett, s igaz lelkemre mondhatom, nagyon is kívánkoztam már utána. A korall füzér egészen megteszi, de még a férjem vadász köntöse se alábbvaló ám! Hogy méltóságod férjemet, Sanchot kormányzóvá tette, annak egész falunk nagyon megörült, ámbár van olyan is a ki még ma se hiszi, különösen a papunk, meg Miklós mester, a borbély, aztán meg Carrasco Sámson, a babéros. De én azzal mit se törődöm, mert ha már úgy van a hogy van, hadd járjon a világ szája. Ámbár az igazat megvallva, ha ez a korall füzér meg az a felöltő nem jön, magam is kötve hittem volna, mert a mi falunkban az én uramat mindenki nagy tökfilkónak tartja, s el se tudják képzelni, hogy ugyan miféle kormányzóságra válhatott be jónak az, a kit a kecske nyáj kormányzásától vittek oda.

»Isten fordítsa jóra s vezesse őt úgy a hogy gyermekei javára szükséges. Én, lelkem drága nagy asszonyom, meg akarom ragadni a jó alkalmat, s méltóságod kegyes engedelmevel oda megyek az udvarhoz, s belehelyezkedem valami hintóba, hadd puk-

kadjon meg minden irigyem valahány csak van. Annak okáért arra kérem méltóságodat, parancsolja meg az uramnak, küldjön valami kis apró pénzcsekét, hanem meglehetősen jócskán, mert a fővárosi élet sok költséggel jár. A kenyér ára egy reál, a husnak fontját meg harmincz maravedin mérik, a mi igazán hajmeresztő. Ha pedig azt akarja, hogy ne menjek, adja tudtul ideje korán, mert szinte viszket a talpam úgy szeretnék már utra kelni. Asszony barátaim és szomszéd asszonyaim azt mondják, hogy ha én meg a leányom annak rendje-módja szerint takarosan neki öltözve s pompásan oda kerülünk a székvárosba, én még nagyobb becsületet szerzek az uramnak mint ő maga magának: mert igen természetes, hogy sokan azt fogják kérdezni: kik ezek az uri asszonyságok abban a hintóban? Mire aztán az egyik inasom azt mondja: Sancho Panzának, a Barataria szigete kormányzójának a felesége meg a leánya. Ilyen módon ismeretessé lesz Sancho, engemet meg megbecsülnek, mert minden ut Rómába vezet. Annyira sajnálom, a mennyire csak sajnálhatom, hogy az idén a mi falunkban nem volt makkszüret. Mindazáltal küldök méltóságodnak vagy fél vékát, a mit szemenkint szedtem az erdőn magam, de nem tudtam nagyobbakat találni; pedig azt szeretném bár csak akkorák volnának mint egy-egy strucz-tojás.

»Ne feledje fényességed, hogy majd újra irjon; nekem is lesz rá gondom, hogy feleljek, s megírjam, hogy mint szolgál egészségem, meg általában a mit

e faluból irni lehet, a hol maradtam, kérve a mindenhatót, őrizze meg nagyságodat s engemet se feledjen. Leányom, Sancha, meg a fiam, mind a ketten csókoltatják nagyságod kezeit.

»Az, a ki készebb volna nagyméltóságodat látni mint kegyelmességednek irni,

»alázatos szolgája

»Panza Teresa.«

Nagy mulatságára szolgált e levél mind azoknak a kik hallgatták, de kiváltképen a herczeg párnak. A herczegasszony azután azt kérdezte Don Quijotetól, fel lehetne-e vajon bontani a kormányzónak szóló levelet is, melyről ő azt hiszi, az is nagyon talpra esett lesz. Don Quijote azt felelte, majd felbontja ő, ha vele örömet szerezhet, meg is tette, s ime az így hangzott:

Panza Teresa levele férjéhez Sancho
Panzához.

»Vettem leveledet, kedves lelkem uram, Sancho, s keresztyén katolikus lelkemre mondom és esküszöm, csak egy paraszt hajszálnyira voltam már ahhoz hogy örömemben megbolonduljak. Látod, társam, a mikor hírét vettem, hogy te kormányzóvá lettél, majd hogy halva nem rogytam össze csupa boldogságomban, mert magad is tudod, azt tartják, hogy a hirtelen öröm épen úgy megölheti az embert mint az igen nagy fájdalom. Leányod Sanchica, csupa merő örö-

mében, úgy elcsurrantotta a vizet, hogy észre se vette. Az a felöltő, a mit küldtél, ott volt szemem előtt, a korall meg, a mit a hercegné asszonyom küldött, rajta a nyakamon, a levelek kezemben, az meg a ki hozta ott állt mellettem, de azért én még is csak azt hittem, gondoltam, mind csak álom az, a mit szemmemmel láttam, kezemmel foghattam: mert hát ugyan ki is gondolhatta volna valaha, hogy a kecskepásztorból még szigetek kormányzója is lehessen. De tudod, párom, édes anyám mindig azt mondta, a ki soká él, sokat lát. Ezzel pedig azt akarom mondani, ha az isten még tovább is éltet, még többet is óhajtok látni, s nem nyugszom addig, a míg árendásnak vagy vámszedőnek nem látlak, a mi mind a kettő olyan állás, hogy bárha utóbb az ördög viszi is el a ki benne meg nem becsülte magát, de azért utóvégre is csak pénz csönög-pönög annál. Ő kegyelmessége, a hercegné asszonyom majd megmondja neked, mennyire szeretnék magam is a fővárosba lakni menni; gondolkozzál róla s aztán tudasd velem mit ítélsz e kívánságomról, mert én ott is azon lennék, hogy neked szerezzek becsületet, a mennyiben hintón járnék.

»A pap, a borbély, a babéros, de még az egyházfi is a fejüket rázzák, s nem hiszik, hogy kormányzóvá lettél, s azt mondják, ez is csak olyan bűbájoság, boszorkányság mint mind az, a mivel gazdád Don Quijote szokott tépelődni; Sámson még azt is mondja, elmegy felkeresni s majd kiveri ő a te fejedből a kormányzóságot, Don Quijoteéből meg a bo-

londságot. De én mind erre csak nevetek, s rá-ránézek a korall füzérre, s szabom tovább a felöltödöt a mi-ből lányunknak akarok ujjast varrni. Küldtem valami kevés makkot is a hercegné asszonyságnak, de bár minden szem aranyból lett volna! Küldj nekem egy pár sor gyöngyöt, ha ugyan kapható azon a szigeten. Innen hazulról azt az ujságot irhatom, hogy a Ber-ruecané asszony férjhez adta a leányát egy kontár festőhöz, a ki ide vetődött ha találna valami festeni valót. Az előljáróság azzal bizta meg, fesse oda a község házára a királyi czimert, két aranyat kért érte, meg is adták neki, elpíszmogott rajta egy hétig, de még akkor se ment vele semmire; azt a kifogást tette aztán, nem szokott ő ilyen potomságokkal fog-lalkozni; visszaadta a pénzt, de azért még is csak megházasodott, mintha ki tudja milyen mester volna. Az igaz, hogy aztán félre is lökte az ecsetet, kapát fogott, s most úgy jár a mezőre dolgozni mint akár-melyik becsületes dolgos ember. Pedro de Lobo fia beállt egy szerzetbe, s már meg is nyírták, azt mond-ják, hogy pappá akar lenni; meghallotta ezt Min-guilla, a Mingo Silvato unokahuga, s pört akasztott a nyakába, mert azt mondja: megígérte neki, hogy elveszi. A rosz nyelvek azt is hozzá toldják, hogy meg is esett tőle, de ő tagadja köröm szakadtáig. Az idén az olajfa nem termett, eczet meg egy csepp sincs az egész faluban. Három század katona ment ezen át, s magokkal csaltak három ide való leányt; nem mon-dom meg hogy kiket, meg lehet hogy újra visszajön-

nek, s majd csak akad valaki a ki elveszi, ha foltosak ha nem. Sanchica csipkekötéssel foglalkozik s megkeres naponkint nyolcz maravedit, s megtakarítja egy perzselyben, menyasszonyi hozománya szaporitására. De mivel te most már kormányzó vagy, majd kiházasítod te már, ha ő nem dolgozik is. A piaczi kút kiszáradt; a villám beleütött az akasztófába, de miattam ugyan beleüthet valamennyibe. Erre feleletet várok, meg azt, hogy mit mondasz a fővárosba menésem szándékához. S ezzel tartson meg nekem sok számos esztendőig, tovább mint engemet, vagy legalább is addig, mert nem akarnálak magam nélkül hagyni itt e világon.

»Feleséged

»Panza Teresa.«

A leveleket megdicsérték, megnevezték, csodálták és magasztalták, s hogy a jó mulatságra még a pecsétet is rá üssék, épen most jött meg az a posta is, a ki Sancho levelét hozta Don Quijoténak; ezt is felolvasták nyilvánosan, s hallatára csakugyan kétkedni kezdtek a kormányzó együgyűségén.

A herczeg asszony visszavonult, hogy az apródtól meghallja mi történt vele Sancho falujában, ki aztán széltiben-hosszában el is mondott mindent, egyetlen egy körülményt se hagyva említetlenül. Átszolgáltatta a makkot, de még egy sajtot is, a mit Teresa azzal a megjegyzéssel küldött, hogy olyan jó hogy túltesz még a tronchonin is. A herczegné nagy

örömmel fogadta, s mi is azzal akarjuk magára hagyni, hogy azt mondjuk el, miképen szakadt vége a nagy Sancho Panza, e minden szigetkormányzók tükre és virága kormányzóságának.

LIII. FEJEZET.

Milyen gyászos lett a vége és kimenetele Sancho Panza kormányzóságának.

A ki azt hiszi, hogy ez életben a dolgok állapota mind örökre egy és ugyanaz marad, az nagyon csalatkozik; sőt ellenkezőleg úgy látszik, minden forgandó, a mivel azt akarom mondani, mindegyre változó. A kikeletre tavasz következik, a tavaszra nyár, a nyárra ősz, az őszre tél, s a télre megint a kikelet, és így kereng-forog az idő körbe-körbe szakadatlanul. Egyedül az ember élete siet vége felé, gyorsabban magánál az időnél, a nélkül hogy megint megújulna, ha csak a túlvilágban nem, a hol nincs határ a mi korlátozza.

Cide Hamete szól így, a mahomedán philo-
sophus: mert a mi a földi élet mulandóságát és állhatatlanságát illeti, valamint az örök élet tartósságának reményét: ezt már sokan sejtették az igaz hit világa nélkül is, a kiket egyedül a természet világossága vezetett.

A szerző szavai itt azon hirtelenséggel

koznak, a melylyel Sancho kormányzósága bevégződött, elenyészett, megsemmisült, tűnő árnyékká lön és füstbe ment.

Mikor ugyan is ő, uralkodásának hetedik éjszakáján ágyában feküdnék, jóllakva, nem étellel s itallal bár, hanem igen is ítéletmondásokkal és pereldöntésekkel, rendeletek és határozatok adásával s hozatalával, és mikor az álom már az éhség daczára is lecsukogatni kezdé szeme pilláit: ime nagy harangzugás és éktelen kiáltozás riasztá fel, de akkora, mintha talán az egész sziget mindjárt elsülyedne. Felült az ágyban, fülelt és hallgatózott, ha ki tudná-e venni valamiből, mi az oka e rémitő zajongásnak. De nem csak hogy semmit ki nem tudhatott, hanem a mikor a lármához s a harangzugáshoz még egy egész sereg trombita harsogása és dob pergése is járult: akkor még jobban megkeveredett, megzavarodott és elfogta a félelem. Kiugrott az ágyból; de mivelhogy a föld nyirkos volt, papucsot huzott hamarjában a lábára, s a nélkül hogy valami felöltöt vagy bármi más ilyest magára rántson, kirohant szobája ajtaján, épen abban a pillanatban, midőn már vagy husz ember szaladt feléje más meg más oldalról, kezökben égő fáklyával s kivont karddal, nagy fenszóval kiáltozva:

— Fegyverre, fegyverre, kormányzó ur, fegyverre! töméntelen ellenség tört be a szigetre, s oda vagyunk ha nagyságod bölcsesége és bátorsága nem

Ily eget verő lármával, kiáltozással, zajongással rohantak oda Sanchohoz, a ki egészen bele rémült, bele kábult a látottakba. Mikor oda érkeztek hozzá, az egyik így szóla :

— Fegyverkezzék nagyságod azonnal, ha nem akarja hogy veszszen s veszszen egyszersmind az egész sziget is!

— Mi az ördögért fegyverkezzem én, kérdé Sancho, s mit tudok én fegyverforgatáshoz és hadakozáshoz? Az ilyesmit a gazdámra, Don Quijote urra kellene bizoni, az aztán egy-két szempillantás alatt majd elbánnék velök s mindent rendbe hozna. De én szegény bünös lelkekre mondom, még csak nem is konyítok az ilyes dulakodásokhoz.

— Jaj, kormányzó úr, kiálta közbe egy másik, mire való ez a késedelmezés? Fegyverkezzék nagyságod! hoztunk mi védő és támadó fegyvert, s aztán ki a sikra! álljon a csapat élire, legyen vezérünk, hiszen ez mint kormányzónkat jogosan meg is illeti.

— Akkor hát, isten neki, fegyverezzenek föl, viszonzá Sancho, s abban a nyomban oda teremtettek két nagy embernyi pajzsot, a mivel már előbb ellátták magokat, s felöltötték rá csak úgy az ingére, a nélkül hogy akármi más ruhát rá hagytak volna venni, az egyik pajzsot előlrül, a másikat meg hátulról, s a rajtok lévő két lyukon kihuzták a két karját, s azután holmi kötelekkel olyan szorosan összekötötték, hogy a befalazás és a deszka közè szorítás folytán olyan egyenesen állt mint az orsó, de sem a térdeit

meg nem tudta hajtani, sem egyetlen lépést tenni nem tudott. Kezébe egy dárdát nyomtak, melyre aztán rá támaszkodott hogy állva maradhasson talpon. Mikor már ennyire mentek vele, azt mondák neki, hogy most már törjön előre, vezesse őket, s öntsön lelket mindnyájokba, mert ha ő lesz az iránytűjük, fáklyájok és vezető világosságuk, akkor szerencsésen végzik be tusájokat.

— De hogyan menjek előre, szerencsétlen én, nyögé Sancho, a ki még csak a térdem kalácsát se tudom meghajtani, minthogy ez a deszka nem engedi a mi egészen hozzá tapad a testemhez. Ha csak azt meg nem teszitek, hogy ölbe vesztek s úgy vigyetek aztán s fektessetek keresztbe vagy támaszszatok oda valami ajtóba, hadd védelmezsem azt vagy ezzel a dárdával vagy a tulajdon testemmel.

— Csak előre, kormányzó úr, sürgeté megint egy másik, talán nem is annyira ez a deszka mint inkább a félelem akadályoztatja a menésben? Vessen véget neki, s induljunk, az idő mulik, az ellenség szaporodik, a lárma nő s a veszedelem sürget.

Erre a serkentésre s ezekre a szemrehányásokra a szegény kormányzó meg is próbálta hogy megmozduljon, de abban a pillanatban akkorát esett, hogy azt hitte darabokra törött. Ugy feküdt ott mint a tekenős béka, a mely be van záródva, el van rejtőzve tekenőjébe, vagy mint a két teknő közé szorított oldal-szalonna, vagy mint a felfordított csónak a fővényen. S az az ármányos népség még estiben se

tudta megszámni, sőt ellenkezőleg, fáklyájokat eloltva, újra éktelen lármát csaptak s szakadatlanul ismételték a fegyverre szólítást, mi közben át meg át dobogtak fölötte, s olyanokat ütöttek a deszkákra, hogy ha a szegény kormányzó össze nem zsugorodik s fejét a két paizs közé be nem huzza, bizony igazán pórul járhatott volna. A szűk helyre beszorulva egyre izzadt, egyre verte a veriték, s a mint csak kérni tudta úgy kérte az istent, szabadítsa ki ebből a veszedelemből. Az egyik megbotlott benne, a másik rá esett, s volt olyan is a ki hegyibe ült, s mint valami őrtronyból, onnan vezénylette a csapatokat, fenhangon kiáltozva :

— Ide, bajtársak, itt szorit legjobban az ellenség; álljátok el azt a kaput, zárjátok be ezt az ajtót, el azokkal a lajtorjákkal, ide a granátokkal; ide a szurkot, a gyantát üstökben, ide a forró olajat! El kell sánczolni az utakat gyapjus zsákokkal!

Szóval, könnyen pergő nyelven mind elhadarta azt az egész sereg védelmi eszközt és szerszámot, a mikkel ostrom esetén a várost védelmezni szokták.

Az összelapított Sancho pedig, a ki mind ezt végig hallgatta, végig szenvedte, így szóla magában :

— Oh, bár csak az isten irgalma kegyelme el-súlyesztené ezt a szigetet, akkor legalább vagy én is halva látnám magamat vagy megmenekülnék ebből a rettenetes szorultságból.

Az ég meg is hallgatta esengését, s a mikor legkevésbé várta volna, akkor hangzék föl e kiáltás :

— Győzelem, győzelem! Az ellenség le van verve! Fel, fel kormányzó úr, keljen fel nagyságod, örüljön a győzelemnek, s osztsza el azt a zsákmányt a mit az ellenségtől e kar hősisége által elvettünk.

— Emeljetek fel, nyöszörge Sancho siralmas hangon.

Talpra segítették, s a mikor már egyenesen állt, így szóla :

— Azt az ellenséget, a kit én meggyőztem, akár mindjárt ide szögezzék a homlokomra. Nem akarok én semmiféle ellenséges zsákmányt osztogatni, hanem kérve kérem és könyörgök, ha van itt valami jóakaró emberem, adjon egy korty bort, mert majd elepedek, s törölje le rólam az izzadtságot, mert facsaró viz vagyok.

Megtörölgették, hoztak neki bort, leoldották róla a pajzsokat, felült az ágyára s elalélt a kiállott félelemtől, ijedtségtől és gyötrelemtől.

A kik vele ezt a tréfát üzték, már azok is megbánták tettöket; de mihelyt Sancho magához tért, ez megint lecsillapítá az elájulása okozta aggodalmaikat.

Megkérdezte, hány óra; azt felelték rá: hajnalodik. Mélyen hallgatott, s egyetlen szót se szólva öltözködéshez fogott, de olyan siri csendben, hogy mind csodálva nézték, s csak várták mire való az a nagy sietség a melylyel öltözik. Végre készen lett, s azzal nagy lassan, mert annyira össze volt zuzvatörve hogy sebesen nem emelgethette lábát, oda lépe-

getett az istállóhoz. A többi jelenlevők vele mentek mind. A mint oda ért szamarához, megölelte, baráti csókot ejte homlokára s nem könnytelen szemekkel így szóla hozzá :

— Gyere pajtás, te hű társam, jó barátom, a ki hordozni segített minden ajomat-bajomat, a mig én beértem a te társasággal, s egyébre se volt gondom mint hogy a te szerszámodat toldozgassam-foldozgassam s a te testecskédnél viseljem gondját addig folytak igazán boldogan az én óráim, napjaim és esztendeim. De a mióta téged elhagytalak s felkapaszkodtam a dicsvágy és büszkeség tornyára, azóta ezer nyomoruság s négy ezer aggodalom lopózott a szívembe.

S a mig e szavakat mondá, az alatt a maga két kezével föl is nyergelte a szamarat, s még mindekkorig senki csak egyetlen szót se intézett hozzája.

Mikor aztán a szamár föl volt már nyergelve, nagy kinnal és nagy nehezen felkapaszkodott reá, s szavait most az udvarmesterhez, a titkárhoz, az asztalnokhoz, Pedro Recio orvoshoz s mind a többi körül állókhoz intézve, így szóla :

— Nyissanak utat, édes jó uraim, s bocsássanak vissza régi szabadságomhoz ; engedjék meg, hadd keressem fel újra előbbi életemet s hadd támadjak fel e mostani halálomból. Nem születtem én kormányzóságra, se szigetek se városok védelmezésére a támadó ellenség ellen. Jobban értek én a szántáshoz,

vetéshez, szőlőmetszéshez, venyigekötözéshez mint a törvényhozáshoz s tartományok és országok megvédéséhez. Szent Péternek Romában a helye; azt akarom ezzel mondani, ott van jó dolga minden embernek, ha annak él a mire termett. Jobban illik az én kezembe a kaszanyél mint a kormánypálcza. Jobb nekem az eczetes-olajos foghagyma levesből jól laknom mint egy mindig leskelődő doktor rabjának lennem, a ki éhen akar veszteni. Szivesebben leheveredem én nyáron valami tölgyfa árnyékába, s örömebb takaródzom télen birkabőr subába ha e mellett szabad vagyok, semmint paplanos ágyba feküdjem s nyest prémbe öltözzem, ha e mellett még kormányzónak kell lennem. Az isten áldja meg uraságtokat, s mondják meg kegyelmes uramnak a herczegnek: meztelenen születtem, most is meztelen vagyok, se nem nyerek, se nem vesztek; a mivel csak azt akarom mondani, üres zsebbel jöttem ide kormányzónak, üres zsebbel megyek is el innét, tehát épenséggel nem úgy a hogy más szigetek kormányzói szoktak. Most pedig adjanak helyet, bocsássanak, hadd megyek megke-
netni magamat, mert úgy érzem rapittyává törött minden oldalbordám, hála azoknak az ellenségeknek a kik a mult éjszaka rajtam toporogtak.

— Ne úgy legyen, kormányzó ur, mondá a doktor Recio, majd adok én nagyságodnak valami hasznos italt esésről, törődésről, a mi egyszeriben helyre állítja régi épességét, egészségét; a mi pedig az evést illeti, fogadom nagyságodnak hogy ezentúl engedé-

kenyebb leszek s hagyom bőségesen részesülni mindenből a miből csak akar.

— Késő már ünnep után kántálni, mondá Sancho, akkora kivánságom van a maradásra mint arra hogy törökké legyek. Elég ebből az egy sütésből egy kalács. Isten a tanuságom, ugy maradjak ebben, vagy úgy tegyenek be más kormányzóságba, még ha tányéron hoznák is elém, mint az égbe lehet repülni szárny nélkül. Én Sancho-faj vagyok, a kik mind kemény nyakuak, s ha azok azt mondják egyszer hogy fehér, hát fehérnek is kell annak lenni, ha még olyan fekete volna is, meg akárki mit mondjon. Maradjon itt, ebben az istállóban az a hangyaszárny a mi engem a levegőbe emelt, hogy a főcske meg egyéb madár elkapkodjon; gyerünk megint gyalog, lassan lépve a földön, s ha a lábunkon nem lesz is hegyes orrú kordován csizma, lesz azért még is valami madzag-bocskor. Kiki a maga párjával, s addig nyujtózék az ember a meddig a lepedő ér; most pedig hadd menjek, mert az idő mulik.

Mire az udvarmester így válaszolt :

— Igen szivesen elbocsátjuk, kormányzó úr, bárha nagyon sajnáljuk hogy el kell vesztenünk nagyságodat, a ki fényes értelmével s keresztyén magaviseletével egészen megnyert bennünket. Azonban tudva lévő, hogy minden kormányzónak kötelessége, mielőtt helyéről eltávoznék, számot adni az ő kormányzóságáról. Adjon tehát számot nagyságod is

azon tiz napról a mit e szigeten töltött, s azután isten vezérelje szerencsésen.

— Senki azt tőlem nem követelheti, viszonzá Sancho, ha csak nem herczeg uram ő kegyelmessége határozott rendeletére. Én pedig most épen ő hozzá törekszem s majd beszámolok neki a mint csak isten tudnom adta. Egyébiránt, minthogy oly meztelenül megyek a mint megyek, ezenkívül semmi egyéb tanubizonyságra sincs szükségem annak igazolására hogy csakugyan úgy kormányoztam mint az angyalok.

— Istenemre mondom, a nagy Sanchonak igaza van, jegyzé meg Recio orvos, s nekem az a véleményem, hagyjuk távozni, mert a herczeg úr ő méltósága kimondhatatlanul meg fog örülni neki ha újra megláthatja.

Mindnyájan osztoztak e nézetben, s nem akadályoztatták többé távozását, sőt még azt is felajánlották hogy elkisérik s ellátják mindennel a mi uri személyének s utazása kényelmére szükséges.

Sancho azt felelte, nem kér ő semmi egyebet legfőlebb egy-két marék abrakot a szürkéjének, a maga számára meg egy fél sajtot meg egy fél cipót, mert a mily kurta az egész ut, ennél se több se jobb ellátásra nem lesz neki semmi szüksége. Mindnyájan megölelték, ő is megölelte könyes szemekkel valamennyit, s azután magokra hagyta őket, a kiknek nem fogyott csodájok úgy szavain valamint ez ép oly szilárd mint bölcs maga elhatározásán.

LIV. FEJEZET.

Olyan dolgokról szól, a melyek épen ezen történethez, nem pedig más egyébhez tartoznak.

A herceg és a hercegné elhatározták, hogy a párbajnak melyre Don Quijote az ő jobbágyukat a már elmondott oknál fogva kihivta, minden esetre meg kell történnie. Mivel azonban az a bizonyos fiatal ember Flandriába illant s most ott tartózkodott hogy ne legyen kénytelen Doña Rodriguez vejévé lenni, a hercegpár egy Tosilos nevű gascognei származásu cselédjökkel akarta helyettesíteni, a kit előbb mindenre jól betanítottak, hogy s mint kell majd szerepét játszania.

Harmad nap mulva azt mondá tehát a herceg Don Quijoténak, hogy ellenfele négy nap eltöltével megjelenik s ott lesz a vivó téren, egészen lovag fegyverzetben, s kész lesz viadalra szállni azon állítása mellett, hogy ama leányzó szavainak fele se igaz, de sőt egyetlen egy betű se, ha azt erősíti hogy ő valaha azt ígérte volna néki hogy nőül veszi.

Ez a hir Don Quijotét nagyon megörvendezteté, s előre tervezgette magában, milyen csodákat tesz ő majd akkor, s igen nagy szerencsésjének tartotta, hogy ily dicső alkalom kínálkozik ama főuraságok előtt megmutathatnia, mily messze ki nem terjed az ő hatalmas karjának hősisége; ennél fogva örömeben és izgatottságában alig tudta bevárni a négy

nap eltöltét, a melyek oly lassan látszottak mulni mintha négyszáz évszázad volna.

Hagyjuk mi is mulni ez időt, a mint már oly sok más egyebet mulni hagyunk, s csatlakozzunk Sanchohoz, a ki félig szomoruan koczogott szamarán ura felkeresésére a kinek társasága kedvesebb volt neki mint a világ valamennyi szigetének kormányzósága.

Nem távozott még nagyon messzire az imént gondjára bizott szigettől (melyre nézve egyébiránt soha se jutott eszébe hogy körülményesen kitudakolja, csakugyan sziget volt-e, vagy pedig város, mezőváros avagy falu a mit ő kormányzott) s ime látá, hogy ugyanazon az uton, melyen ő halad, hat zárándok közelít, kezökben a szokásos hosszú czelőkéssel: olyan fajta idegenek, a kik énekszóval koldulnak alamizsnát. A mint egymás közelibe jutottak, a zárándokok sorba álltak s egyszerre rákezdék az éneket valamennyien a magok nyelvén, a mit ugyan Sanchó nem értett, minthogy azonban egy szó volt benne a mi az »alamizsnához« hasonlított, mindjárt sejtette hogy az éneklők azt kérnek tőle. S mivel ő, a mint Cide Hamete mondja, rendkívül könyörületes volt, kivette a tarisznyából a magával hozott fél cipót és fél sajtot, s oda adta nekik, jelek által adva tudokra, hogy más egyébbel nem segítheti őket. Azok ezt is nagy örömmel fogadták, de azt mondák:
— Geld, Geld!*)

*) Csakhogy Cervantes a német szót spanyolosan így írja: Güelte, Güelte.

— Nem értem, atyámfiái, mit akarnak, mondá Sancho.

Erre a zarándokok egyike kivont a kebléből egy pénzes-zsacskót, oda mutatta Sanchonak, a miből ez azonnal megértette, hogy pénz kell nekik; ő erre viszont oda nyomta hüvelykujját a géégéjéhez, kezét meg kinyitotta, a mivel érthetőleg tudokra adta, hogy neki ugyan nincs egyetlen egy fityingje se. Azzal oldalba ütötte szamarát s keresztül törtetett rajtok. Azonban alig hogy elindult, íme az egyik zarándok, a ki már jó ideje nagyon, de nagyon nézte Sanchot szemrefejre, most beléje kapaszkodott, derékon átölelte s nagyon is fenhangon s ugyancsak tiszta spanyol nyelven így szóla:

— Teremtő szent atyám, kit látok! De hát valóságos igaz-e, hogy régi kedves barátomat, jó szomszédomat Sancho Panzát ölelem? Már pedig bizonyos, hogy azt ölelem, mert se nem alszom se boros nem vagyok.

Sancho elcsodálkozott a mint hallotta, hogy nevéen szólítják s hogy az idegen zarándok átöleli; de akármilyen erősen és soká nézte is szóttalanul, semmikép se tudott rá ismerni. A zarándok látva e meglepést így szóla:

— Hogyan? Sancho Panza, kedves földim, de hát nem ismeresz rám, egykori szomszédodra? Én vagyok az a morisco, a Ricote, a ki boltos voltam a falutokban.

Erre Sancho még figyelmesebben méregette, s

kezdett rá emlékezni; végre aztán csakugyan tetőtől talpig annak ismerte, a mire, le se szállva szamaráról: átnyalábolta nyakon e szavakkal:

— De hát ki az ördög is tudott volna rád ismerni, Ricote, ebben a farsangi bolondra való öltözetben? Ki a csoda francziázott fel így, s hogyan mersz te visszajönni Spanyolországba, a hol ha megszagolnak s nyakon csipnek, úgy megiszod a levét, hogy jobban se kell.

— Ha csak te el nem árulsz, Sancho, viszonzá a zarándok, biztos vagyok a felől, nincs az az ember a ki ebben a ruhában rám ismerjen. De jerünk félre innen az utból, s vonuljunk abba az ide látszó nyárfás pagonyba, a hol czimboráim pihenőt akarnak tartani s falatozni, te is velünk tartasz, mert ezek igazán barátságos emberek. Ott majd nyilik rá alkalom, hogy elbeszéljem mi történt velem azóta a mióta falunkból eltávoztam, a király parancsolatjára a ki olyan szigoruan fenyegette, a mint te is hallottad, mind azokat, a kik az én szerencsétlen nemzetemhez tartoztak.

Sancho úgy is tett, Ricote pedig szót váltott felőle zarándok társaival, s azzal oda vonultak a jegenyésbe, mely jó távolast esett az országuttól. Félre lökték hosszú botjaikat, csuhájokat, kámzsájokat meg levetették s csak ujjasban maradtak, s valamennyi jó képü, fiatal ember volt, az egy Ricote kivételével, a ki már megglehetősen éltesnek látszott. Mindnyájának volt tarisznyája, még pedig, a mint ki lehetett venni, ugyancsak megtömve degeszre, ha

egyébbel nem is, legalább olyan italfélével, a mi a gégét már két mérföldnyiről csiklandozza. Letelepültek a földre, s a zöld gyepet használva abrosznak, rá raktak kenyeret, söt, késeket, diót, sajtszeleteket, sonka-csánkot, a miről ha rágni való nem került is már, legalább el lehetett még szopogatni. Még valami fekete eledelt is tettek oda, a melynek, a mint mondják, kaviar a neve s halikrából készül és különösen jó borkorcsolya. Nem hiányzott az olajbogyó se, s bárha száraz volt is s leve hijján taplós, de azért ízes és ehető. Hanem a mi abban az egész eszem-izsom viadalban legjobban megtette a hat vágást, az ama hat bőr kulacs volt, a miket a zarándokok előszedtek kiki a maga tarisznyájából. Még a jó Ricote is, a ki moriscoból lett németté vagy svábbbá, az is eléhuzta a maga kulacsát, mely egy maga volt akkora mint az öt másik. Igen jóízűen s szörnyü lassan falatozáshoz fogtak azután, nagy élvezettel nyeltek le minden falatot, a mit késhegyre vettek s mindenből csak egy-egy csipetet egyszerre; majd meg egészen egy' akarattal a levegőbe emelték karjaikat, de kulacsokkal egyben, szájokat a magok szájához illesztve, s szemöket ugy az égre szegezték mintha rá czéloztak volna; fejöket jobbra-balra csóváltgatva, annak jeléül, hogy milyen nagyon jól esik, mindig jó darab ideig maradtak ilyen helyzetben, s ugy eresztették át gyomrukba a boros edények tartalmát. Sancho pedig mind ezt figyelmesen szemlélte s épenséggel nem ütközött meg semmin; söt ellen-

kezőleg, hogy ő is kövesse a jól ismert példabeszéd intését, a baglyokkal huhogass, verebekkel csiripelj: elkérte Ricotetól a kulacsot, s ő is úgy felezélt mint a többiek, s bizonyára egy szikrával se kevesebb élvezettel. Négyszer megemelintették a kulacsokat, de már ötödször kár lett volna vesződni vele, mert valamennyi olyan szárazzá zsugorodott mint a gyékény-káka, a mi meglehetősen lejjebb is hangolta előbbi széles kedvöket. Közbe-közbe egyszer egyik másszor másik rázott kezét Sanchoval, így szólva:

— Spanyol meg német, mind jó barát.

Mire Sancho így válaszolt:

— Jó, biz isten! s akkora nevetésre fakadt, a mely tartott egy óra folyásig, mi közben mind arról elfeledkezett, a mi vele kormányzóságában történt: mert azon órák s azon idő felett, a mig az ember eszik, iszik, nem nagy hatalma szokott lenni a szomorúságnak. Mikor így a bornak végire jártak, ezzel egyszersmind elkezdődött az álom, mely lefektette mindnyáját ugyanazon helyre a mi előbb asztal és abrosz gyanánt szolgált. Csupán Sancho és Ricote maradtak ébren, a kik enni ugyan többet ettek, de inni kevesebbet ittak. Ricote ekkor félre hívta Sancho-t, s a többi zarándokot az édes álom karjai között hagyva, oda települtek egy bükk alá. Így azután Ricote, szavai közé semmit sem zagyválva a moriscok nyelvéből, tiszta spanyolsággal így kezdé szólani:

— Bizonyosan emlékszel rá, Sancho Panza jó barátom és szomszédom, hogy a mikor ő felsége ki-

adta az én nemzetembeliek ellen a számkivetési parancsolatot és rendeletet, mindnyájan mennyire megremültünk és megfélemlítettünk. Legalább én annyira megijedtem, hogy attól tartottam, be se várják azt az időt, a mit ő felsége a Spanyolországból való kitakarodásunkra engedett, s rajtam s gyermekeimen már is végre hajtják a szigorú itéletét. Ugy intézkedtem tehát, s nézetem szerint okosan (mert ha valakinek el kell hagynia lakóházát egy bizonyos idő eltöltével, szükséges, hogy előbb más után lásson) úgy intéztem tehát, ismétlem, a dolgot, hogy előbb magam távoztam falunkból családom nélkül, mást keresni, a hová majd kényelmesen átköltözhetünk, s nem is olyan nyakra-főre, a hogy majd a többiek sietnek. Mert én beláttam, s belátták öregeink is mind, hogy ez a parancsolat nem volt csupán ijesztgetés, a mint némelyek hitték, hanem valóságos törvény, a mit annak idejében végre is fognak hajtani. Hogy ezt igaznak tartsam, az is kényszerített, mert volt tudomásom amaz esztelen és gonosz szándékokról, melyeket a mieink létesíteni akartak, úgy hogy valóságos isteni sugalatnak látszott előttem, a mi ő felségét ez erélyes rendszabály életbeléptetésére serkentette; nem mintha talán mindnyájan vétkesek volnánk, mert volt közöttünk néhány szilárd igaz keresztyén is, csakhogy számra nézve oly kevesen hogy ezek nem szállhattak szembe a nem keresztyénekkal. Nem jó volt volna tehát az embernek keblén melengetni a kigyót, az ellenséget megtörni, s mi több, a házon

belül. Szóval, minket a számkivetés büntetésével sújtottak méltán, a mit némelyik még nagyon enyhének s könnyűnek tartott, reánk nézve azonban a legrettenesebb volt a mi bennünket csak sújthatott. Akárhol legyünk is, Spanyolországot siratjuk, mert utóvégre is ott születünk, az a mi szülőhazánk, és sehol sem részesülhetünk olyan fogadtatásban, a milyent szerencsétlenségünk óhajt vala. És mind Berberiában, mind pedig Afrika minden egyéb részén, a hol szives fogadtatást s tárt karokat reménylettünk, épen ott üldöznek s bántalmaznak bennünket leginkább. A boldogságot nem ismertük fel addig, a mig el nem vesztettük; s majdnem mindnyájan annyira visszaki-vánkozunk Spanyolországba, hogy azok legnagyobb része, pedig sok van olyan, a kik mint én folyékonyan beszélnek spanyolul, vissza is térnek s oda hagyják feleségöket s gyámoltalan gyermekeiket. Oly nagy bennök a hazaszeretet, s még csak most tudom igazán tapasztalásból, mily édes a szülőföld szeretete.

Eltávoztam tehát, a mint említém, falunkból, s átmentem Franciaországba. Ott igen szivesen láttak ugyan, én azonban másutt is körül akartam tekinteni. Elutaztam Olaszországba; meg-meg aztán Németországba, s úgy vettem észre, az ember itt még szabadabban élhet, mivel lakosai nem akadnak fen minden apróságon, kiki úgy él a hogy kedve tartja, mert az ország legtöbb részében lelkiismereti szabadság uralkodik. Ott egy falucskában, Augsburghoz közel, házat béreltem ki, s csak azért hagytam el

megint, hogy ezekhez a zarándokokhoz csatlakozzam, a kik évenként számosan bucsujárni szoktak a spanyolországi szenthelyekre, a miket valóságos Indiájoknak tartanak, s tudják hogy ide kész és bizonyos nyereségre jönnek. Majd az egész országot bebarangolják, s nincs egyetlen falu a honnan, a mint mondani szokás, étlen-szomjan kiadnák nekik az utat, s még pénzül is kapnak legalább egy reált, úgy hogy mire utjoknak végit érik, keresetök többre rug száz tallérnál, a mit aranyra beváltva vagy hosszú üres botjok bensejében, vagy a ruhájokra varrt szent jelvények alá rejtve, vagy egyéb furfangos módon csennek ki az országból s visznek a magok hazájába, akárhány ór legyen is felállítva a határszéli átjáratonál vagy kikötőkben a hol őket megmottozzák. Most az a szándékom, Sancho, hogy felveszem a kincset a mit elástam; s meg is tehetem minden veszedelem nélkül, minthogy ott van jó távol a falun kívül. Valenciából aztán vagy levéllel vagy személyesen keresem föl lányomat és feleségemet, kik, a mint tudom, Algirban vannak, s majd valahogyan módját ejtjük, hogy valami franczia kikötőbe juthassunk, onnan meg Németországba, a hol aztán békén várjuk mire fordítja a jó isten dolgunkat. Mert azt bizonyosan tudom, Sancho, hogy leányom Ricota meg a feleségem Ricota Francziska igaz katolikus keresztyének; s ha magam még egészen annyira nem az vagyok is, még is inkább a keresztyénekhez szítok mint a mórokhoz, s kérve kérem az istent, nyissa meg lelki

szemeimet s adja értésemre hogyan kell igazán szolgálnom. S a mit csodálok, az, nem tudom okát adni miért mehetett a feleségem lányostul inkább a Berber földre semmint Franciaországba, a hol, mint keresztyén, keresztyén módon élhetett volna.

Mire Sancho így válaszolt:

— Látod, Ricote, ez alkalmasint nem ő tőle függött, mert Juan Tiopieyo, a feleséged bátyja vitte őket magával; minthogy pedig az nagyon erősen tartja a mór hitet, oda ment, a hol a helyet a legbiztosabbnak gondolta. De még többet is mondhatok, nevezetesen azt: úgy vélem, hijába mégysz te azt az elásott kincset keresni, mert mi legalább úgy vettük hirül, hogy sógorodtól igen sok gyöngyöt meg arany pénzt vettek el, mikor a határon át akartak kelni.

— Az meglehet, viszonzá Ricote, de annyit tudok, Sancho pajtás, az én kincsemhez nem nyultak hozzá, mert én soha se fedeztem föl előttük hová rejtettem, attól való féltében, hogy valami baj érheti. Ha tehát kedved van velem jönni, Sancho, és segítesz kiasni s elrejteni, adok belőle két száz escudot, a mivel sok szükségedet fedezheted, pedig tudod, nem titok előttem, hogy rá vagy szorulva.

— Megtenném, viszonzá Sancho, de én egy cseppet se vagyok kapzsi: mert ha az volnék, nem váltam volna meg ma reggel egy olyan állástól, a melyből megaranyoztathattam volna házam falait, s minnelötte fél esztendő mulnék, ezüst tányérról ehettem volna. Így tehát mind ezen oknál fogva, de meg annál

fogva is, hogy árulásnak tartanám királyom ellen ha ellenségeit gyámolítanám: nem megyek én veled, Ricote, nem csak a két száz escudo ígéretere, de még akkor se ha mindjárt négy százat számlálnál is le kész pénzben a markomba.

— S micsoda hivatal volt az, a melytől megváltál, Sancho? kérdé Ricote.

— Egy sziget kormányzósága, viszonzá Sancho, de olyan, hogy, igaz lelkekre mondom, nem egyhamar lehetne párját találni.

— S hol fekszik ez a sziget? kérdé Ricote.

— Hol? felelt Sancho, ugy vagy két mérföldre innen, s az a neve, hogy: Barataria.

— Hadd el, Sancho, jegyzé meg Ricote, hisz a hány sziget, az mind a tengeren belül van, a száraz földön meg nem lehet sziget.

— Nem lehet? kérdé Sancho, már pedig én azt mondom neked, Ricote pajtás, hogy én ma reggel jöttem el onnan, tegnap pedig még olyan kényemre-kedvemre uralkodtam benne mint valami kis király; de azért még is csak ott hagytam, mert azt tapasztaltam, sok veszedelemmel jár az a kormányzóság!

— S mi hasznod lett az uralkodásból? kérdé Ricote.

— Az a hasznom lett belőle, felelt Sancho, hogy nem vagyok én másnak a kormányzására való, legfőbb valami nyájnak, s hogy a mi vagyont az ember az ilyes kormányzóságon szerez, csak igen a nyugalma, álma, sőt élelme árán szeresheti, mert az ilyen szige-

teken átkozott keveset adnak enni a kormányzónak, kivált ha olyan doktor lábatlankodik körülötte a ki az egészségére vigyáz neki.

— Nem értelek, Sancho, mondá Ricote, de ugy látszik merő bolondság a mit mondasz. Mert ugyan kinek volna olyan szigete, melynek kormányzását reád bizná? Nincs-e a világon akárhány alkalmasabb ember a kormányzóságra te nálad? Hadd el, Sancho, s légy eszeden, s gondold rá magadat, hogy velem jőj és segítsd, a mint mondtam, kiasni elrejtett kincsemet, a mi csakugyan annyi, hogy megérdemli a kincs-nevet, s adok annyi, a miből megélhetsz.

— Mondtam már, Ricote, nem megyek, viszonzá Sancho, érd be azzal, hogy én el nem árullak, menj isten hírével a magad utján, megyek én is az enyimen, mert tudom, hogy ebül gyült marhának ebül kell elveszni.

— Nem akarlak erőtetni, Sancho, mondá Ricote, de mondd csak, otthon voltál akkor a faluban, mikor a feleségem, a leányom meg a sógorom elköltöztek?

— Otthon, viszonzá Sancho, s annyit mondhatok, leányod olyan széppé cseperedett, hogy az egész falu kiment a nézésére, s mindenki ugy nyilatkozott, nincs szépségre párja a világon. Mind egyre sírt-kesergett, minden leánybarátját s ismerősét s a ki csak oda ment hozzá elbucsuzni mind megölelte, s mindnyáját arra kérte, hogy könyörögjenek érte a megváltóhoz, s a szűz anyához nagy asszonyunkhoz;

olyan szívre ható volt az, hogy nekem magamnak is kicsordult a könnyem, pedig nem vagyok valami pityergő. S az is igaz, sokan szerették volna is elrejtetni s el akartak menni, hogy ut közben elrabolják; de ettől még is visszatartóztatta őket az, hogy félték a király parancsolatát megszegni. Különösen az a bizonyos Don Gaspar Gregorio, az a gazdag fiatal földbirtokos, a kit te is ismersz, az heveskedett legjobban, mert a mint mondják nagyon szerelmes volt bele. Mióta a lány eltávozott, azóta ezt se láttuk többé soha a faluban, s mind azt gondoltuk, bizonyosan utána ment hogy elrabolja; de mind ez ideig semmit se hallottunk felőle.

— Mindig gyanakodtam, mondá Ricote, hogy ez az urfi szeretné összeszűrni a leveit leánnyommal, de megbiztam Ricotám erényességében, s nem agasztott soha, hogy a fiu a lányomat szereti, mert bizonyára te is hallottad már, Sancho, hogy a kike-resztelkedett mór leányoknak ritkán vagy soha sem volt szerelmi viszonyuk régi keresztyénekkal; leányomról pedig, a kiről hittem, hogy keresztyén, vallássosságára úgy mint a szerelmeskedésre, bátran feltehettem, hogy nem törődik ennek a földes urfinak epekedéseivel.

— Adja isten, hogy úgy legyen, viszonzá Sancho, mert bizony megbánnák még mind a ketten. Most pedig hadd keljek én is utamra, Ricote pajtás, mert még ez éjjel ott akarnék lenni gazdámnál Don Quijote urnál.

— Isten vezéreljen, Sancho barátom, ébredeznek már az én uti társaim is, s itt az ideje hogy mi is induljunk.

E szavak után megölelkeztek; Sancho felült szürkéjére, Ricote meg zarándok botját fogta kezébe, s elváltak egymástól.

LV. FEJEZET.

Mi történt Sanchoval ut közben, ugy szintén egyéb eseményekről a mik ritkítják párjokat.

Sancho úgy eltarisznyázta az időt Ricoteval hogy ez éjjel nem tudott a hercegi kastélyhoz eljutni, pedig csak fél mérföldnyire volt már tőle, midőn a borongós és meglehetősen homályos éjszaka meglepte. Azonban nyár lévén, nem sokat törődött e bajával s oldalvást vonult az országuttól, azon szándékkal hogy ott várja be a reggelt.

De az ellenséges bal sors ugy rendelte, hogy a mint éjjeli szállásra alkalmasabb helyet keresne, szamarastul egy mély és koromsetét üregbe esett, a mely ott tátongott holmi nagyon régi épületek között. Estében istennek ajánlá magát teljes szívéből, mert szentül hitte, meg sem áll addig a mig a mélységek mélyéig alá nem zuhant. Ez azonban nem történt, mert a szamar valami három ölnyire földet ért, gazdája pedig a legkisebb sérülés vagy bármi egyéb baj nélkül a hátán maradt. Végig tapogatta egész

testét, visszafojtá lélegzetét, megtudni, ha ép maradt-e s nem lyukadt-e ki valahol? Mikor azonban tapasztalta hogy ép, egész és semmi kár nem esett benne, alig győzött elegendő hálát adni a kegyelmes istennek hogy olyan irgalmasságot cselekedett véle, mert ő kétség kívül azt hitte hogy ezer meg ezer darabra törött. Most azután két kezével végig-végig tapogatta az üreg falát ha vajon minden segítség nélkül ki lehetne-e valami módon menekülni, de a fal mind puszta volt, sehol rajta semmi támaszték, a mi eléggé búsította is Sanchot, kivált a midőn hallá hogy a szürke is milyen siralmasan, fájdalmasan panaszkodik; ezen pedig nem volt mit csodálkozni, s nem lehetett neki rossz néven venni hogy ordít, mert csakugyan nagyot rokkant estiben.

— Jaj! kiálta föl ekkor Sancho Panza, de csak milyen váratlan szerencsétlenségek szokták érni az embert minden lépten-nyomon ebben a nyomorult világban. Ki merte volna még csak gondolni is, hogy az a ki tegnap még ott ült a szigetkormányzóság trónusán s szolgáinak és alattvalóinak parancsokat osztogatott: ma már ide legyen temetve egy gödörbe, s körülötte egy lélek se a ki vigasztalja, se egy cseléd, se egy jobbágy a ki segítségére siessen? Itt kell elpusztulnunk éhen, szamarastúl, ha ugyan még előbb is meg nem halunk, ő esése és megrokkánása következtében, én meg csupa merő aggodalmamban. Olyan szerencsés legalább bizonyára nem leszek a milyen gazdám Don Quijote de la Mancha úr volt, mikor

leszállt s be'le ment amaz elbűvölt Montesinos barlangjába, a hol jobban ellátták mindennel mint a tulajdon maga házában, ugy hogy azt hihette, terített asztallal és vetett ágygyal várták. Ő ott szép és kellemes látományokban gyönyörködött, míg én meg itt azt tartom alig látok majd egyebet kigyónál, békánál. Jaj nekem szerencsétlennek, milyen vége lett bolondságaimnak és képzelődésimnek! Ha az ég majd ugy akarja hogy valaha megtaláljanak, itt látják majd csontjaimat lerágva, fehérén, hústalan, s velök együtt kedves szürkém csontjait is, a miből talán majd rájönnek, kik voltunk, legalább azok, a kiknek van tudomásuk a felől hogy sem Sancho Panza soha el nem hagyta szamarát, sem szamara soha Sancho Panzát. Még egyszer is azt mondom: jaj nekünk szerencsétleneknek! miért nem engedte az elenséges sors, hogy ott haljunk meg szülőföldünkön, a mieink között, a hol ha segíteni nem tudtak volna is bal szerencsénken, még se maradtunk volna olyannak híjával a ki megsirasson s életünk utolsó óráján befogja szemeinket. Oh én uti társam, én kedves barátom, de csak roszul is fizetek hűséges szolgálatodért! Bocsáss meg énnekem, s kérd a jó szerencsét a mint csak kérni tudod, mentsen ki bennünket ebből a nyomorúságból a melybe mind a ketten jutottunk, s én ezennel megigérem, babér koszorút tűzök a homlokodra, ugy hogy szakasztott olyan léssz mint valami koszorús költő, s megduplázom az abrakodat.

Sancho Panza ily kifakadásokban kesergett,

szamara pedig ugy hallgatta hogy egy szóval se válaszolt, oly nagy volt szegénynek kinja és nyomorusága.

Végre, a keserves panaszok és jajgatások között eltöltött éj után, jött a reg, s ennek fényinél és világosságánál látta be Sancho Panza még csak igazán, hogy ha segítséget nem kap, e mélységből teljes lehetetlen menekülnie, mire aztán újra kezdte a jajgatást, de meg kiáltott is nagyokat, ha talán valaki meghallaná. Azonban minden ő kiáltása elhangzó szózat vala a pusztában, mert ezen az egész környéken nem volt egy lélek se a ki meghallhassa, úgy hogy utoljára csakugyan annyivá lett, bizonyosan itt kell halnia.

A szamár hanyatt feküdt, Sancho Panza azonban addig nógatta a mig talpra állította, csakhogy a lábai alig birták. Ekkor a tarisznyából, mely szintén lepottyant velök együtt szerencsésen, egy darab kenyeret vett elő s oda adta szamarának, a mely rágta mindjárt jó izűen, mire Sancho azt jegyezte meg, mintha a szamár is értené:

— Kenyérrel elcsuszik a háj is, de még a fáj is.

E közben a gödör egyik oldalán egy nyilást vett észre, a mibe egy ember belefért ha leguggolt és összehúzódott.

Sancho Panza oda sietett, összezsugorodott egy gombolyaggá, bele bújt s látta hogy azon belül térségtágas hely van, a mit annál fogva vehetett ki, mert felülről, hogy ugy mondjuk tetejéről, egy napsugár lövelt be a mely az egészet bevilágította. Azt is látta

most már, hogy a lyuk mindig nagyobbá s tágabbá lesz s egy másik üreggé szélesbül. Ennek láttára visszacsuszott oda a hol szamarát hagyta, s egy kövel vájni kezdé a nyilást nagyobbra, úgy hogy nem sokára annyira kitágította, hogy a szamar is könnyű szerrel átbujhatott rajta; meg is tette, s ekkor kötőféken fogva szürkéjét, utnak eredt ama másik barlangban előre, hát ha talán ezen az oldalon majd csak akad valami nyilásra. Néha setétben ment, mászor csak homályban, de soha sem félelem nélkül.

— A mindenható isten legyen kegyelmes énnekem! mondá magában, milyen alkalmas kaland lenne ez az én gazdám Don Quijote számára, a mi nekem ily nagyon alkalmatlan szerencsétlenség! Ő ezeket a mélységeket és föld alatti lyukakat minden esetre virágos kerteknek s Galiana*) palotáinak tartaná, s azt várná hogy e setét, szűk helyből ott lyukad ki valami viruló mezőségen. De én szerencsétlen, félelmemben, aggodalmamban attól tartok minden lépten-nyomon, hogy most meg most nyilik meg lábam alatt egészen váratlanul egy másik verem, a mi amannál is sokkal mélyebb, s aztán egészen elnyel szőröstül bőröstül. Jó baj volna az olyan baj a mi egyedül jönne.

Ilyen módon s ily gondolatok között folytatott haladásával úgy látszott neki hogy immár legalább

*) Galiana mór hercegleány volt, a kinek atyja fényes palotákat építtetett a Tajo partjain, melyek romjai maiglan fenvannak.

is fél mérföldnyi messzeséget hagyott háta mögött, mely után valami kétes világosságot vett észre, a mi már napfénynek látszik s a mely valahol oldalvást jöven be oda mutatott hogy végre még is csak kivezet valahová ez az ut, a melyet ő másvilági ösvénynek tartott.

Itt magára hagyja Sanchot Cide Hamete Benengeli, s újra visszatér Don Quijotehoz, a ki türelmetlenül és várva várta a párbaj pillanatát, midőn majd meg kell vivnia a Doña Rodriguez leánya becsületének elrablójával, mely alkalommal, a mint gondolá, majd kiegyenesíti ő azt a ferdeséget s megtorolja azt a gonoszságot a mit a leányka ellen álnokul elkövettek.

Ekkor történt, hogy a mint egy reggel kilovagolt gyakorolni magát abban s próbálgatni a mi majd a más nap vivandó párbaj alkalmával teendője lesz : Rocinantét úgy megsarkantyuzta s megfuttatta, hogy ez oly közel jutott egy üreg széléhez, hogy ha a lovag a legnagyobb erővel vissza nem rántja a kantárszíjat, okvetetlenül bele esett volna a mélységbe. Még is meg tudta tartani, s nem estek bele, mire aztán valamicskével még közelebb léptetett, s a nélkül hogy lováról leszállt volna, alá nézett a mély üregbe. Még tartott a beletekintés, mikor egyszerre nagy kiáltozás hangzék fel alulról, a mit Don Quijote a legnagyobb figyelemmel hallgatván, jól kivehette s megértheté hogy a kiáltozó ezt hangoztatja :

— Ki van oda fent? Talán valami keresztyén!

a ki kész lesz meghallgatni? Vagy valami irgalmas lovag, a ki könyörülni fog egy elevenen eltemetett szegény bünösön, egy kikormányzószkodott boldogtalan kormányzón?

Don Quijotének úgy tetszett mintha Sancho Panza hangját hallaná, a mi rendkívül meglepte s meg is döbrenté, úgy hogy oly harsányan a mint csak isten tudnia adta lekiáltott :

— Ki van oda lent? Ki az a jajgató?

— Ki volna itt más, s ki lehetne a jajgató egyéb, viszonzák alulról, mint a szerencsétlen Sancho Panza, a ki büneinek büntetéseül és a maga vesztiire a Barataria szigetének kormányzójává lett s a ki fegyverhordozója volt a nagy hirű Don Quijote de la Mancha lovagnak!

Minek hallatára Don Quijote csodálkozása még egyszer akkorává lett, s megrémülése is nevedett, mivel az ötlött eszébe, Sancho Panza bizonyosan meg van halva, s lelke ide van vetve gyötrődésre. Ezen képzelődéstől indítva így szóla :

— Kérlek és kényszerítlek mindenre a mire csak mint katolikus keresztyén kérhetlek és kényszeríthetlek : mondd meg nekem ki vagy? És ha gyötremre vetett lélek vagy, mondd meg mit akarsz hogy érted cselekedjem, mert nekem az levén a tisztem hogy segítsem és gyámolítsam azokat a szükségben szenvedőket a kik e világon élnek : kötelességem gyámolítani és segíteni a másvilági szenvedőket.

dőket is, ha a magok erejéből nem tudnak magokon segíteni.

— Akkor tehát, viszonzák, nagyságodnak a ki hozzám szól, az én uramnak Don Quijote de la Manchának kell lennie, a mint hogy, hangjáról ítélve, csakugyan senki más nem lehet.

— Igen, Don Quijote vagyok, viszonzá Don Quijote, a kinek az a tisztem, hogy élöket és holtakat segítsek és gyámolítsak szenvedésökben; épen ezen oknál fogva mondd meg énnekem ki vagy, a ki a legnagyobb bámulatra keltettél. Mert ha Sancho Panza vagy, az én fegyvernököm, s meghaltál s nem az ördögök vittek el, hanem az isten irgalmából a tisztító tűzbe jutottál: van a mi keresztyén római katolikus anyaszentegyházunknak elegendő kegyelmi eszköze, gyötrelmeidből kiszabadítani, s én a magam részéről szolgálatok neked annyit a mennyi csak vagyonomból kitelik. Ennél fogva nyilatkozzál tehát végre valahára s mondd meg nékem ki vagy?

— Esküszöm tehát mind erre, viszonzák, esküszöm mind azok születésére a kikére nagyságod csak akarja, señor Don Quijote de la Mancha, hogy én uraságod fegyvernöke, Sancho Panza vagyok, s hogy soha teljes világéletemben meg nem haláloztam; hanem igen is farba rugtam a kormányzóságot olyan okok és dolgok mián, a miknek elmondására több idő szükséges; a mult éjjel bele estem ebbe a verembe, a hol most is kinlódom szamarammal együtt, a mely

bizonyára nem hágy hazugságban, mert nagyobb igazság okáért csakugyan ide lent van én velem.

És igazán, a szamar mintha csak megértette volna Sancho szavait, e pillanatban olyan éktelen ordításra gyujtott, hogy az egész barlang szinte rengett bele.

— Dicső tanu! mondá Don Quijote, ugy ismerem ez ordítást mintha én szültem volna, s hallom a te hangodat is, Sancho barátom. Várj reám itt, viszsza megyek a hercegi kastélyba mely ide közel van s hozok magammal valakit a ki majd kihuz a mélységből a hová bizonyosan büneid büntetésére zuhantál.

— Csak menjen is nagyságod, könyörge Sancho, s kérem az egy élő istenre térjen vissza mentül hamarább, mert alig tudom már elviselni ezt az elevenen való eltemetést, s majd meghalok félelmemben.

Don Quijote magára hagyta, s visszament a kastélyba hol a herceg-párnak azonnal elbeszélte Sancho Panza esetét, a min azoknak nem fogyott csodájok, bárha bizonyosnak gondolták hogy ama mély üreg valamelyik ágába zuhanhatott alá, a melyet oda emberemlékezetet meghaladó idők előtt ástak. De azt az egyet nem tudták elképzelni, hógyan hagyhatta oda a kormányzóságot, a nélkül hogy eljöttéről őket előbb valaki tudósította volna.

Végre aztán, a mint mondani szokás : kötelet, kóczot, vittek oda mindent, s egy egész sereg ember nagy ügygyel-bajjal még is kihuzta a szamarat meg

Sancho Panzát ama setétségéből a napvilágra. Egy diák is szemtanuja volt e munkának s így szóla :

— Így kellene minden rossz kormányzót eltakartítani kormányzóságából, a hogy ez a bűnös lélek jön ki a mélységből, éhen-holtan, halálsápadtan s a mint sejtem egyetlen egy fitying nélkül.

Sancho hallá e megjegyzést s így szóla rá :

— Kilencz, tiz napja lehet, kedves öcsém feleségő, hogy bele léptem a reám bizott sziget kormányzóságába; ez alatt az egész idő alatt pedig jó formán egyetlen egyszer se laktam jól; orvosok üldöztek s ellenségek törték-zuzták csontjaimat; alkalmam se nyílt rá hogy a markomat megkenjék vagy valami ajándékkal oldalba üssenek. S minthogy így történt, pedig így történt, csakugyan nem arra voltam érdemes hogy ilyen módon váljak meg hivatalomtól. Hanem hát, ember tervez, isten végez, s tudja a jó isten legjobban kinek subát, kinek gubát; és senkise tudja mit hoz a holnap; és senki ne mondja: nem iszom ebből a vízből, mert akárhányszor megesisik, hogy a hol az ember pecsenyét vár, nyársat se talál. Az isten tudja mit akarok mondani, ez elég, többet nem is mondok, pedig mondhatnék.

— Ne haragudjál, Sancho, s ne bántson az a mit hallasz, mert akkor vége-hossza nem lesz sohasem. Csak a te lelkiismereted nyugodt legyen, hadd járjon akkor a szájok! A rossz nyelveket fékre kötni akarni, annyit érne mint nyílt mezőre kaput emelni. Ha a kormányzó megszédte magát állomásán, azt

mondják róla, rabló; ha meg szegényen távozik, azt hogy ostoba tökfilkó.

— Akkor hát bizonyomra mondhatom, viszonzá Sancho, engemet ez esetben sokkal inkább ostobának tarthatnak mint rablónak.

Ilyen beszélgetések közben, egész sereg gyerektől, embertől környezve, értek oda a kastélyhoz, a hol a herceg és hercegné az egyik csarnokban várták Don Quijotet és Sancho Panzát. Ez utóbbi azonban nem akart addig a herceg elé menni tisztelkedésre, a mig szamarát jól el nem helyezte az istállóban, mert, a mint mondá, nagyon rossz éjszakát töltöttek a fogadóban. De azután tüstént fölment a hódolásra, s midőn a főuraság elé érkezék, térdre borult és így szóla :

— Én, kegyelmes uraim, méltóságtok kívánatára s a nélkül hogy magamnak rá valami érdemem lett volna, elmentem méltóságtok Barataria nevű szigetét kormányozni; meztelenül léptem abba, meztelenül jöttem el belőle, se nem nyertem se nem vesztettem. Jól kormányoztam-e vagy sem, elegendő szemtanu látta, ám azok valljanak a mint akarnak. Kétes dolgokat felderítettem, pörökben itéltem, s majd éhen haltam, mivelhogy így akarta a tirteafuerai születésű doktor Pedro Recio, a szigetség s a kormányzóság udvari orvosa. Éjnek idején ellenség tört reánk, s bennünket ugyancsak megszorított, de a mint a szigetbeliek mondják, diadalmasan megszabadultak tőle, még pedig az én karomnak hősisége által: úgy adjon nekik

az isten üdvösséget, a hogy igaz a mit állitanak. Szóval, ezen idő alatt megismerkedtem minden teherrel, kötelességgel a mi a kormányzósággal együtt jár, s úgy találtam hogy az én vállam nem bírja meg; nem az én erőmhez illő, nem az én eszemhez való. Azért tehát, előbb semhogy a kormányzóság engem vetett volna le a hátáról, levettem inkább a kormányzóságot én, s tegnap reggel úgy hagytam el a szigetet a hogy találtam: most is az minden utczája, minden háza és fedele a mi akkor volt a mikor én beléptem. Kölcsön senkitől nem kértem, senkit én ki nem fosztottam; s ámbár feltett szándékom volt egy pár üdvös rendeletet kiadni, még sem adtam, mert attól féltem úgy se fogják megtartani, így aztán akár kiadjuk akár ne adjuk ki, mind egy kutya. A mint már mondtam, a szigetet úgy hagytam oda, hogy senki más el nem kísért csak az egy szamaram; beleestem egy gödörbe, abba mind előbbre másztam, míg ma reggel napvilágnál rábukkantam a kijáráásra; csak-hogy ez nem ment valami könnyen, úgy hogy ha az ég irgalma oda nem hozza gazdámat, Don Quijote urat, ott vesztem volna a világ végeig. Így tehát, kegyelmes herczeg uram és herczegné asszonyom, itt van kormányzójok Sancho Panza, a ki csupa tiz napig tartó kormányzósága alatt azt a belátást szerezte nem ér az egy fütyöt se, nem csak valami szigetnek, de magának az egész világnak is kormányzója lenni. Ezen oknál fogva, csókolom méltóságtok kezét, lábát, de a mint a gyerekjátékban mondják: »Hess el innen,

én oda!« ugrom egyet én is a kormányzóságból, s megint visszatérek gazdámnak, Don Quijote urnak szolgálatába, mert annál ha ugyan verejtékemmel eszem is kenyeremet, de legalább jól lakom, s ha jól laktam, nekem ugyan mindegy sárgarépával laktam-e jól vagy császármadárral.

Sancho így szakasztotta végét hosszú beszédének, melynek folyamában Don Quijote mindig attól félt, hogy ezrivel lesz majd benne a bolondság; de a mint látta, hogy ilyen kevés sületlenséggel vitte ki a düllőre, szíve mélyéből hálát adott az istennek. A herczeg megölelte Sanchot, s azt mondá, lelkéből sajnálja, hogy oly hamar megvált a kormányzóságtól, azonban lesz rá gondja, hogy birtokán más valami állásra juttassa a mi nem lesz olyan terhes s a mellett még is jövedelmezőbb. A herczegné is megölelte, s azonnal megparancsolta lássák el minden jóval, mert csakugyan nagyon meglátszott rajta, hogy jól megfogyott és rozsz bőrben van.

LVI. FEJEZET.

Azon rendkívüli és soha nem látott párbajról, melyet Don Quijote de la Mancha vívott a Tosilos inassal a dueña Doña Rodriguez leánya védelmére.

A herczeg párnak nem volt oka megbánni a tréfát, melyet Sancho Panzával üztek a kormányzósdival, kivált mikor még ugyane napon udvarmeste-

rök is megérkezett s pontról pontra elbeszélte nekik majd mindent, a mit Sancha Panza ez idő alatt mondott vagy cselekedett. Végül a sziget ellen intézett támadást, Sancho megrémülését s elvonulását adta elő, a mi nem csekély mulatságot szerzett az uraságnak.

E közben, a mint a történet folytatja, közelített már a viadal kitűzött napja. A herczeg több meg több izben is elmondta inasának Tosilosnak, hogyan viselje magát Don Quijoteval szemben, hogy legyőzhesse. S nehogy halál avagy csak sebesülés is történhessék, levetette a dárdák vas hegyét, a mit Don Quijote előtt azzal mentett ki, keresztyén felebaráti szeretete nem engedi, hogy ez a tusakodás ilyen komoly életveszedelemmel járjon, s elégedjék meg azzal, hogy ő szabad tért enged nekik a maga birtokán, a mi által a szent concilium határozata ellen cselekszik mely az ilyes párviadalokat eltiltja; a herczeg tehát nem szeretné, hogy a küzdelem egész elkeseredettséggel legyen végbe vite.

Don Quijote azt felelte, intézkedjék ez ügyben ő méltósága szabad tetszése szerint s ő mindenben kész lesz engedelmessé válni.

Végre a rettenetes nap elérkezett; már ekkorra a herczeg a kastély előtti térségen egy tágas állványt emeltetett, a hol a pályabírák, a dueñák, a panaszos anya és leánya fognak majd helyet foglalni. A szomszéd falukból és községekből megszámlálhatatlan néptömeg csődült össze e szokatlan viaskodás meg-

nézésire, mert ennek párját ezen a földön soha se látták még sem az élők sem a már megholtak.

Az első, a ki a vivó térre s a korlátok közé belépett, a szertartás-mester volt, ki az egész pályát végig járta s szemügyre vette nincs-e rajta valami csel vagy valami rejtett tárgy a miben a küzdők megbotlanának s eleshetnének. Nyomban mindjárt a dueñák jöttek, s oda ültek kirendelt helyökre; a fátyol szemöket, de még keblöket is elboritá, s látszott, hogy nagyon meg vannak hatva, mert ime Don Quijote is ott volt már a korláton belül.

Kevéssel ezután, harsány trombitaszó riadása közben, a térség másik oldalán, oly hatalmasan megtermett lovon, hogy a föld szinte rengett alatta, megjelent a tagba szakadt Tosilos inas, lebocsátott sisakrostélylyal, tetőtől talpig páncélban és fegyverzetben. Paripája a mint látszék friz ló lehetett, széles szügyű, szőrére nézve hamvasszürke; mind-egyik csülkén nagy csomó szörpamat. A hatalmas bajnokot a herczeg jól kioktatta, hogyan viselje magát a bátor Don Quijote de la Manchával szemben, hogy semmi esetre meg ne ölje, hanem azon legyen, hogy az első összerobbanásnál elsurranjon mellette, s úgy kerülje ki a bizonyos halálos dőfést, mely okvetetlenül bekövetkezik, ha egész erővel össze csap vele. Végig nyargalt a térségen, s mikor oda ért a hölgyek elé, valami kevés ideig felpillantott arra a ki őt férjéül követeli.

A pályabíró Don Quijotét szólitá most, a ki

már szintén ott volt a vivó téren, s Tosilos jelenlétében kérdést intézett a dueñákhoz, beleegyeznek-e abba, hogy Don Quijote de la Mancha keljen ügyök védelmére. A nők azt felelték, beleegyeznek, s hogy mind azt a mit ez ügyben tenni fog, készek helyesnek, igaznak és érvényesnek elismerni.

A herczeg és a herczegné is megjelentek e közben az egyik oszlopcsarnokbar, mely a korlátokra nyílt, s a melyeket nagy koszoruban roppant ember-tömeg vett körül, várva a soha nem látott szörnyű viaskodás lefolyását.

A küzdők között abban történt megállapodás, hogy ha Don Quijote lesz a győztes, ellenfele nőül veszi Doña Rodriguez leányát, ha meg ő találna veszteni, akkor az ellenfél fel van oldva adott szavának beteljesítése alól s tőle semmi egyéb elégtelt nem követelhetnek.

A szertartásmester ekkor felosztotta köztök | a térséget, s mindeniket oda állította a hol helyet kellett foglalniok.

Pergett a dob, trombitaharsogás tölté be a levegőt, regett a föld a lábak alatt. A bámuló tömeg szíve elszorult, az egyik félve, a másik remélve a viadal jó vagy rossz kimenetelét.

Don Quijote szíve teljességéből a mindenható istennek és Dulcinea del Toboso kisasszonynak ajánlotta magát, s várta mikor adnak jelt a támadásra.

A mi inasunknak azonban egészen máson járt az esze; s hogy min? azonnal elmondom.

Ugyanis úgy látszik, hogy a midőn az ő nő ellenségét közelebről szemügyre vette, olyan szép fehér cselédnek találta, a milyenhez hasonlót soha életében nem látott. S az a vaksi gyermek, a kit rendesen uton-utfélen szerelemnek szoktak nevezni, nem akarta elszalasztani ezt a jó alkalmat, mely ime itt kínálkozott, hogy egy inas-sziven győzedelmeskedjék s ezt is oda csatolhassa diadaljelei sorába. Loppal oda surrant tehát látatlanul a mi szegény inasunk mellé, s bele lőtt a bal oldalába egy két rőfös nyilat, a mi át meg átjárta szívét egészen. Ezt pedig bátran megtehetette, mert a szerelmet senki sem látja, ki s bejár a hol csak akar, és senki nem kérheti számon tőle cselekedetét. Mondom tehát, hogy a mikor jelt adtak a támadásra, a mi derék inasunk egészen bele volt mélyedve annak bájai szemléletébe a ki már urasszonyává lett szabadságának. Így aztán észre se vette hogy az összecsapásra trombitálnak. Ellenben Don Quijote, alig hallá meg e hangot, dárdát szögezett s a mint csak Rocinante ina birta, úgy rohant ellenségére, a minek láttára jó fegyvernőke Sancho fenszóval elkiáltá magát:

— Isten vezéreljen, színe és virága a kóbor lovagságnak! Isten tegyen diadalmassá, a mint hogy a te részedben van az igazság!

És bárha Tosilos jól látta, hogyan készül Don Quijote rá rontani, meg se moccan az álló helyéből; a helyett nagy erősen oda kiáltott a szertartásmesterhez a ki ment is rögtön megtudni, hogy mit akar.

— Uram, mondá az inas, ugy-e azért küzdjük mi ezt a párviadalt, hogy én vagy elvegyem vagy ne vegyem azt a kisasszonyt?

— Persze hogy azért, hangzék a válasz.

— Akkor tehát ki kell mondanom, viszonzá az inas, félek a lelkiismeret mardosásától, s nagy terhet vállalnék magamra, ha ez a küzdelem végbe menne. Kijelentem ennek folytán, hogy megadom magamat s mindjárt elveszem azt a kisasszonyt feleségemül.

A szertartásmester alig tudott hová lenni bámultában Tosilos e szavaira, mert maga is be lévén avatva az egész ügy szövevényébe, erre egy kukkot se volt képes válaszolni.

Don Quijote rögtön felbe szakasztá nyargalását mihelyt meglátta, hogy ellenfele nem készül támadni.

A herczeg el sem tudta képzelni mi lehet az oka, hogy a párviadal fenakadt; a szertartásmester azonban oda sietett hozzá s közölte véle Tosilos nyilatkozatát, minek hallatára a herczeget elállta a csodálkozás s majd megette a méreg.

A mig ez történt, az alatt Tosilos oda léptetett Doña Rodriguez elé s fenhangon így szóla:

— Én, asszonyom, kész vagyok nőül venni kegyed leányát, s nem akarom pörpatvarral s tusakodással nyerni meg azt, a mit békeséges uton és halálos veszedelem nélkül is megnyerhetek.

Hallá e szavakat a bátor Don Quijote is, és így szóla:

— Ha a dolog így áll, én is fel vagyok oldva és mentve adott szavam alól; isten neki, legyenek hát egymásé, s a mint isten adta, Szent Péter megáldja.

A herceg maga is lement a kastély előtti térre, s oda lépve Tosiloshoz, így szóla:

— Igaz az, lovag, hogy megadja magát, s lelkiismerete furdalásaitól félve, kész ezt a leányzót nőül venni?

— Igaz, uram, viszonzá Tosilos.

— S jól is teszi, kottyant közbe most Sancho, mert a mit az egérnek kellene adnod, add inkább a macskának, s megszabadulsz a gondtól.

Tosilos ekkor már nyitogatni kezdé a sisakrostélyt, s kérve kérte a körülállókat, bontsák le róla az egésztest mentül hamarább, mert lélekzetet is alig tud már venni s ki nem állja tovább ezt a szűk, kinzós szert. Csakhamar leszedték vették róla, mire aztán az inas képe minden szem előtt ott állt a maga valóságában. Minek láttára Doña Rodriguez s a leánya elsikították magokat, s egyre kiabáltak:

— Ez csalás, ez csalárdság! Igazi férjem helyett a herceg ur inasát, Tosilost állították ide igazságot keresünk istennél, királynál ez álnokságért, hogy ne mondjuk alávalóságért!

— Ne keseregjenek, hölgyeim, mondá Don Quijote, ez sem álnokság, sem alávalóság; s ha az is, nem a herceg ur tette, hanem azok a gonosz varázslók a kik engem üldöznek, s a kik megirigyelve tőlem e győzelem dicsőségét, a kisasszony jegyesének

arczát, a mint állitják, a herczeg ur inasáévá büvölték át. Fogadja el tanácsomat, kisasszony, s ellenségeim gonoszságának ellenére is, menjen nőül hozzá, mert ő kétségkívül az, a kit kegyed férjéül nyerni óhajt.

A herczeg, a ki e szavakat végig hallgatta, minden haragja mellett is majdnem hahotára fakadt, s így szóla :

— Don Quijote urral valóban olyan csoda dolgok történnek, hogy magam is hinni kezdem, hogy ez ember nem is az én inasom. Hanem folyamodjunk mi is csselfogáshoz. Halaszszuk el a házasságot valami két hétig, s zárassuk el addig ezt az embert a kívül most nem vagyunk egészen tisztában. Hát ha ezen idő alatt megint ujra visszanyeri előbbi alakját, hiszen a varázslóknak Don Quijote ur ellen fordított haragja olyan nagyon tartós csakugyan nem lehet, már annál fogva sem minthogy olyan kevésre mennek mind ezen büvölésökkel s bájolásokkal.

— Oh kegyelmes uram, szóla közbe Sancho, azoknak az akasztófára valóknak bevett szokásuk az már, hogy mindent elcsere-beréljenek a mi az én gazdámval áll összeköttetésben. A minap is átváltoztattak egy legyőzött lovagot, bizonyos Tükrös nevezetűt, Carrasco Sámson babérossá, a ki odavaló a mi falunkba s nekünk igen jó barátunk ; Dulcinea del Toboso kisasszonyomat meg egy sült paraszt leánynya varázsolták, a miből én azt következtetem, hogy ez az inas inas marad holta napjáig.

Mire doña Rodriguez leánya így szóla :

— Már akárki legyen is az a ki engemet nőül kér, én köszönettel tartozom neki, s szívesebben leszek egy inasnak törvényes neje mint akármely lovagnak megcsalt kedvese, s kivált mivel az a ki engem megcsalt nem is lovag.

Végre minő e sok szőszaporításnak az lett a vége, hogy Tosilost bezárták a mig majd kidug a szög a zsákból, hogy mire durran az ő átalakulása. Don Quijotet kikiáltották győztesnek; de a legnagyobb rész haragudott és semmikép se érte be azzal a mi történt, mivel azt lesték-várták, hogy a két viaskodó hogyan tépi majd egymást darabokra: épen úgy a hogy a 'gyerek-csöcseléknek kedvét szegi, ha a gonosztévőt fel nem akasztják, hanem kegyelmet kap vagy a bíraktól vagy ellenfelétől. A közönség eloszlott, a herceg és Don Quijote visszamentek a kastélyba, Tosilost hűvösre tették, Doña Rodriguez és leánya meg egészen meg voltak nyugtatva annak reményében, hogy az ő ügyök akár emigy, akár amogy, de még is csak házassággal fog végződni; sőt maga Tosilos sem várt kevesebbet.

LVII. FEJEZET.

Arról szól, hogyan bucsuzott el Don Quijote a hercegtől, s mi történt az okos és furfangos Altisidorával, a hercegné komornájával.

Don Quijotenak úgy látszék, nagy ideje van immár abba hagyni azt a tétlen életet, melyet e kas-

télyben folytatott. Azt képzelte, nagyon megérzi a világ azt a hiányt, ha ő még tovább is rabja lesz tétlenül ama véget nem érő gyönyöröknek és élvezeteknek, melyekben őt, a kóbor lovagot, a herczeg pár részesíté; sőt még azt is hitte, szigoruan számon kéri tőle majd az ég is, hogyan engedhette át magát e tétlenségnek és magányba zárkozásnak. Ennek folytán egyszer aztán azon esdekléssel fordult a herczegpárhoz, engedjék meg hogy eltávozzék. A herczegpár megengedte, de igen sok jellel adták értésre mily nagyon sajnálják, hogy házokat elhagyja.

A herczegné oda adta Sancho Panzának a felesége levelét, a ki erre sirva is fakadt s így szóla:

— Ki gondolta volna, hogy olyan fényes reménységek, a milyenek kormányzóságom hírének hallatára feleségemnek Teresa Panzának szivében fogamzottak, oda lyukadjanak ki, hogy én megint csak visszatérjek gazdámnak, Don Quijoténak nyavalyás kalandozásához? Hanem azért még is nagyon örülök annak, hogy Teresa úgy viselte magát a mint tőle várni lehetett, s megküldte herczegségednek a makkot: mert ha meg nem küldi, szörnyen resteltem volna, hogy olyan hálátlan. A vigasztaló a dologban az, hogy ezt az ajándékot nem lehet megvesztegetésnek nevezni, mert én már akkor kormányzó voltam, mikor ő a makkot küldte, az pedig még is csak illendő, hogy a kik valami jótéteményben részesülnek, fejezzék ki, akármi csekélységgel is, hálájokat. Igazán mondhatom, meztelenen mentem el kormányzó-

nak, meztelenen jöttem is el onnét, s azért nyugodt lelkiismerettel mondhatom, a mi pedig nem csekélység: Meztelen születtem, meztelen vagyok, se nem nyerek, se nem vesztek.

Sancho így beszélt magában távozásuk napján.

Don Quijote még a megelőző este vett bucsut a hercegpártól, s más nap reggel egészen fegyverbe öltözve robbant ki a kastély udvarára. Az uri ház összes népsége a tornácokra sietett, hogy még egyszer lássák, sőt maga a herceg is megjelent nejevel együtt.

Sancho is szamarán ült már tarisznyástul, minden butyrostul-batyustul, s nagyon jó kedve volt, mert a herceg udvarmestere, a ki a Trifaldi szerepét játszotta, egy kis pénzes zsacsót nyomott a markába kétszáz tallérral aranyban, ha netalán valamire szüksége lenne ut közben; erről azonban Don Quijotének mindeddig nem volt tudomása.

A mig így, a mint említettük, mindenek szeme rajta függött, a hercegné többi dueñái és komornái letekintő csoportjából egyszerre csak az elmés furfangos Altisidora emelte föl szavát és panaszos hangon így szóla:

Hallgass meg, gonosz lovag te,
Rántsd a kantárt vissza kissé,
Roszul fékezett lovadnak
Vékonyát mostan ne sarkald.

Lásd be, c-alfa, hogy nem áspis,
Nem kigyó az a kitől futsz,

Ámde kis bariska, melyből
Csak sokára válhatik juh.

Szörnyeteg te, hogy kijátszád
Azt a lányt, kinél delibbet
Sem Diána, erdejében,
Sem Vénus hegyébe' nem lelt.

Ádáz Vireno, megfutó Enéas,
Ördög vigyen s hordjon mindenfelé az !

Rablod, ah mi szörnyü rablás !
Körmeidnek karmájában
Egy szegény leányka szívét
A ki ugy hevült te érted.

S három éji kezkenőmet,
És harisnyám két kötőjét
Lábam ikrájáru, a mely
Sima, fényes mint a márvány.

És viszz két ezer sohajtást,
Mely ha tűz vón', lángözönbe
Két ezer Tróját borítna,
Ha két ezer Trója volna.

Ádáz Vireno, megfutó Enéas,
Ördög vigyen s hordjon mindenfelé az !

Sanchonak, fegyvernőkődnek,
Légyen oly kemény a szíve
S oly merev, hogy Dulcinea
Mindig elbűvölt maradjon.

A te bűnöd büntetését
Mind az ártatlan viselje,
Minthogy e földön gyakorta
Az erény szenved s nem a bűn.

Legszerencsésebb kalandod
 Bal szerencsévé legyen mind,
 Minden élved légyen álom,
 S hosi tetted mind felejtve.

Ádáz Vireno, megfutó Enéas,
 Ördög vigyen s hordjon mindenfelé az !

Tartsanak gonosz csalártnak,
 Sevillától Marchenáig,
 Szép Granadától Lojáig,
 És Londontul Angliáig.

És ha reinado-t játszol,
 Semmi jó kártyád ne járjon,
 A király mind elkerüljön,
 S sem hetest, se túzt ne láthass.

Ha a tyúkszemed kivágod,
 Vér ömöljön sebeidbül,
 És ha zápfogat huzatsz ki,
 A gyökere benne törjön.

Ádáz Vireno, megfutó Enéas,
 Ördög vigyen s hordjon mindenfelé az !

A míg a megszorított Altisidora ekkép ke-
 sergé el panaszát, Don Quijote folytonosan rá szö-
 gezé tekintetét, s egyetlen szóval sem válaszolva,
 Sancho felé fordult s rá förmedt:

— Őseidnek életére kérdlek, Sancho, mondj
 igazat: nálad van csakugyan az a három kendő s az
 az egy pár harisnyakötő a mit ez a szerelmes kisasz-
 szony emleget?

Mire Sancho így válaszolt:

— A három kendő igenis nálam van, de a mi a

harisnyakötőket illeti, azoknak színök világát se láttam.

Altisidora vakmerősége nagyon meglepte a hercegnét, mert bárha igen ármányosnak, tréfásnak és pajzának ismerte is, még se tette volna fel felőle, hogy ilyen mértékben merje üzni vakmerőségét.

A herceg még jobbra akarta tenni a tréfát s így szóla:

— Valóban megütközésemre szolgál, lovag ur, hogy azon szives fogadás után, melyben nagyságod hajlékomban részesült, még arra is vetemedett, hogy innét legalább is három kezkenőt, sőt meglehet hogy ráadásul még komornám egy pár harisnyakötőjét is elvigye magával. Ez az eljárás rossz szívre mutat s igen kevésbé illő nagyságod hirnevéhez. Rögtön adja vissza néki a harisnyakötőket, mert ha nem: kihívom azonnal életre-halálra, mit sem tartva attól, hogy az átkozott varázslók úgy átváltoztassák arczomat, a hogy inasomét, Tosilosét átváltoztatták, a ki nagyságoddal vivni szállt.

— Ments isten, viszonzá Don Quijote, hogy én valaha kardot rántanék hercegséged méltóságos személye ellen, a kitől annyi jótéteményben részesültem. A kendőket visszaadom, mert, a mint Sancho mondja, nála vannak; de a harisnyakötőket nem adhatom, mert se én nekem, se ő neki nem adták. S ha az a leányasszony oly szives lesz minden zeget-zugot kikutatni, bizonyosan megtalálja. Én, herceg ur, soha sem voltam rabló, s isten úgy áldjon meg a mily igaz,

hogy soha életemben sem akarok azzá lenni. Ebből a kisasszonyból, a mint ő mondja, a szerelem beszél, a miről én nem tehetek, s így nincs is rá semmi okom, hogy akár tőle, akár nagyméltóságtoktól valamiért bocsánatot kérjek, csupán azért esedezem, legyen méltóságtok jobb véleménynyel felőlem, s adjanak rá ujfent engedelmet, hogy utamra kelhessek.

— A mely utat isten tegyen szerencséssé, señor Don Quijote, mondá a hercegné, s ő adja hogy nagyságod hős tetteiről mindig a legjobb híreket hallhassuk. Isten önnel, mert mentül tovább késik, annál jobban szítja a hölgyek szívében a lángot, kik szemöket nagyságodra függesztik. A mi pedig ez itt levő hajadont illeti, azt majd megfenyítem én, hogy ezentul se szemmel se szóval nem merészel többé hibát elkövetni.

— Még csak egyszer, csak egy szóra hallgass meg, oh bajnok Don Quijote! szóla Altisidora, ez pedig az, bocsáss meg, hogy a harisnyakötőm eltulajdonításával vádoltalak, mert istenemre és lelkekre mondom, csakugyan most is rajt van a lábamon, s úgy jártam vele mint a ki lovat keres s rajta ül.

— Nem megmondtam? kiálta fel Sancho. Épen én vagyok az az ember, a ki lopott jószágot rejtegessek. Hiszen ha kedvem tartotta volna, soha se kínálkozott volna rá több alkalom mint kormányzóságomban.

Don Quijote lehajtá fejét, mély hódolattal köszönt a hercegnének s minden többi jelenlévőknek,

aztán megrántá Rocinante kantárát, s a szürkéjén ülő Sancho kíséretében, kirobogott a várudvarból s utját egyenesen Zaragosa felé irányzá.

LVIII. FEJEZET.

Mely arról szól, hogy Don Quijote kalandjai olyan sűrűn következnek egymás után, hogy egyik a másikat éri.

A mint Don Quijote megint a nyílt mezőségre jutott, s megszabadult s megmenekült Altisidora szerelmeskedéseitől, úgy érzé, hogy most van igazán elemében, s lelkében egészen újjá született, hogy ismét folytathatja lovag-tiszte teendőit. Oda fordult Sanchohoz s így szóla:

— A szabadság, Sancho, egyike a legdrágább adományoknak a mit az egek az embereknek ajándékoztak; ahhoz még hasonlítani sem lehet azon kincseket, melyeket magába a föld zár vagy a tenger rejteget. A szabadságért, mint a becsületért, bátran kockára lehet, sőt kell is tenni az életet; míg ellenben a rabság meg a legnagyobb szerencsétlenség a mi az embert érheti. Azért emlitem ezt, Sancho, mert magad is jól láttad, milyen kényelemben s bőségben éltünk e kastélyban, a melyből im eltávozánk; s mind a mellett én ez izes lakomák és üdítő italok közepett is úgy érzém mintha az éhség kínjait kellett volna szenvednem, mert nem élvezhetém oly szabadon,

mint akkor élvezém vala, ha az enyimek lettek volna: mert az a lekötelezettség, mely a nyert kegyeket és jótéteményeket viszonzni tartozik, valóságos bilincs, mely a szellemet nem hagyja szabad szárnyára kelni. Boldog az, a kinek az ég juttatott egy falat kenyeret, de úgy hogy érte senki más iránt, csupán az egy ég iránt van hálára kötelezve.

— De mind a mellett, a mit most nagyságod mondott, jegyzé meg Saachó, nem volna rendin, ha mi nem éreznénk háladatosságot azért a két száz tallérért aranyban, a mit egy kis zsacskóban a herczeg udvarmestere nyomott nekem a markomba, s a mit szíverősítőül s búfelejtő gyanánt itt hordok a szívem fölött minden eshetőségre, mert nem akadunk ám mindig kastélyokra a hol bennünket megvendégelnek, hanem néha-néha olyan fogadókra is bukkanunk a hol jól ellazsnakolnak.

Kóbor lovag és fegyvernőke ilyen s ehhez hasonló beszélgetés közben folytaták utjokat, a midőn valami egy mérföldnyi haladás után azt látták, hogy egy zöld gyepes rétecskén, a földre terített szüreiken tíz-tizenkét paraszt ember ül és falatoz. Mellettök olyas fehér vászon lepedőfélék voltak, a mikkel valami alattok lévő volt leboritva. A lepedők csuczosan feszültek ki s csoportonként valának elhelyezve.

Don Quijote oda léptetett a falatozókhöz, s előjárójába udvariasan köszöntvén őket, megkérdezte tőlök mi van ezek alatt a vászon lepedők alatt.

Az egyik ember így felelt:

— Ezek alatt a lepedők alatt, señor, egy pár dombormívű, faragott kép van, a mik a falunkban épített oltárhoz kellene; azért viszsük letakarva, hogy színöket ne vesszék, s azért vállon, hogy el ne törjenek.

— Ha megengednék, viszonzá Don Quijote, nagyon szeretném megnézni, mert az olyan képek a mi- ket ilyen nagy gonddal visznek, bizonyára igen szépek lehetnek.

— De még milyen szépek! felelt egy másik, s nagyobb igazság okáért még azt is megmondom mi- be kerültek, mert nincs közöttük egyetlen egy se a mi ötven aragnál olcsóbb lett volna; s hogy nagyságot is meggyőződjék, hogy igazat mondtam, várjon kissé, mindjárt meggyőződhetik róla a saját szemével.

Ezzel, félbeszakasztva étkezését, felállt s le- vette a lepedőt az első faragványról, mely Szent Györ- gyöt ábrázolta, lóháton, lábainál az összetekerőző sárkánykigyó, a torkán átütött dárdával, oly rettenetes módon a mint rendesen festeni szokták. Az egész kép, a mint mondani szokás, szinte vakított az aranytól.

Minek láttára Don Quijote ezt jegyzé meg :

— Ez a lovag egyike volt a legjelesebb kőbo- roknak az egész mennyei hadseregben. Don San Jor- jenak nevezték s különösen bátor védelmezője volt a szűzeknek. Lássuk a másikat.

Az ember leleplezte: az meg Szent Mártont ábrázolta lóháton, a mint a köpönyegének felét oda

adja a szegény embernek. Alig hogy Don Quijote meglátta, azonnal így szóla :

— Ez a lovag is a keresztyén kalandorok közé tartozott, csak hogy azt hiszem, nála nagyobb volt a bőkezűség mint a bátorság, a mit abból is láthatsz, Sancho, hogy a köpönyegét megosztja a szegénynyel s oda adja neki a felét. Akkor azonban bizonyosan tél lehetett, mert más különben, a mily könyörületes volt, bizonyosan az egészet adta volna oda a szegénynek.

— Nem az lehetett az oka, jegyzé meg Sancho hanem bizonyosan az, hogy ő is a példabeszédhez szabta magát, a mely azt mondja : Vigyáznod kell, de nagyon is, hogy jusson is, maradjon is.

Don Quijote elmosolyodott, s a harmadik tarczó föllebbentését kérte, mely alatt Spanyolország védszentjének képe volt lóháton, kezében véres karddal, mór csapatokat legázolva s fejkön tapodva. A mint Don Quijote ezt megpillantá, így szóla :

— Ez is igazi lovag, még pedig a Krisztus se-regéből. Neve Don San Diego Matamoros, s egyike volt a legbátrabb szenteknek és lovagoknak a kik valaha e földön éltek s most a mennyben vannak.

Utána megint egy másikat lepleztek le, a mely Szent Pált ábrázolta mikor a lováról lebukik, mind azon körülményekkel egyben a miket fordulása jellemzésére szoktak az oltárképekre festeni.

S a mint Don Quijote látta, hogy e kép olyan mint az eleven, úgy hogy az ember rá merte volna fogni, Krisztus szól, Pál meg felel, így szóla :

— Ez a maga idejében a mi urunk istenünk egyházának legnagyobb ellensége volt, azután pedig olyan hatalmas védelmezője, a milyen többé soha se lesz. Élte folytában kóbor lovag, még halálában is igazi szent, fáradhatatlan munkás az ur szőlejtében, a népek tanítója, kinek iskolája a menny volt, tanítója és mestere pedig maga az úr Jézus Krisztus.

Több kép ezeken kívül nem volt már, a miért is Don Quijote azt mondá, takarják be újra, s így szólott vivőikhez :

— Jó jelnek tartom, atyámfiái, hogy azt láttam a mit láttam : mert ezek a szentek és lovagok is annak éltek a minék én élek, a fegyverviselésnek. Csakhogy közöttünk az a különbség, hogy ők szentek voltak s isteni módon harczoltak, én pedig bűnös vagyok s emberi módon harczolok. Ők az eget vívták ki kardjok erejével, mert a mennyek országán erőt lehet venni ; de hogy én mit vivok ki az én fáradalmaimmal, azt mind ez ideig nem tudom bizonyosan ; hanem szabadulna meg csak az én Dulcinea del Tobosom szenvedéseitől, hogy sorsom enyhülne s értelmem világa felderülne : akkor meglehet én is jobb utra téríteném lépteimet mint a melyen most haladok.

— Ugy adja isten s veszszén rajt az ördög, jegyzé meg Sancho e szavakra.

A paraszt emberek épen úgy csodálkoztak egész alakján mint szavain, bárha felit se értették mit akart velök mondani. Falatozásukat elvégezték, vál-

lokra vették képeiket. s Don Quijotetól búcsút véve, tovább folytatták utjukat.

Sanchonak megint úgy tetszék mintha urát soha se ismerte volna; annyira bámult tudományán, hogy azt hitte nem lehet a világon olyan történet vagy esemény, a mi gazdájának a kis ujjában ne volna s ben ne lenne a fejében. Majd így szóla :

— Igazán, kedves uram, ha ezt is kalandnak lehet nevezni a mi velünk most történt, akkor ez a legkellemesebb és legtisztességesebb kaland mindnyája között valahányra csak barangolásunk folytában akadtunk. Ebben legalább se meg nem raktak, se ránk nem ijesztettek, se kardot nem rántottunk, se a földre nem teremtettek, de még csak meg sem éhezünk mellette. Hála a jóságos istennek, hogy azt is meg hagyta érnem, hogy ezt a tulajdon két szememmel láthassam.

— Igazad van, Sancho, viszonzá Don Quijote, de ne feledd hogy az idők változandók s forgásuk nem mindig egyenlő; s a mit a köz nép minden alapos és természetes ok nélkül rendesen jó vagy rossz jelnek szokott mondani, azt az okos ember nem ítélheti s tarthatja egyébnek pusztá véletlennél. Felébred egyszer reggel az ilyen babonás, elmegy hazulról, de csakhamar valami mezítlábos baráttal találkozik az üdvözült Szent Ferencz rendéből, s mintha csak a valóságos kétfejű sárkánnyal találkozott volna úgy megfordul s mindjárt haza megy. A másik meg véletlenül kiönti a sőt az asztalnál: egyszerre úgy el-

komorodik fölötte mintha bizony a természetnek kötelessége volna hogy ilyen dib-dábságokkal jelentse előre a bekövetkezendő nagy szerencsétlenségeket. A józan keresztyén embernek nem szabad ilyen tépelődőnek lennie hogy az ég mit s mit nem akar. Scipio megérkezik Afrikába, partra ugrik s elesik, a mit katonái bizonyosan szörnyű rosz jelnek tartanak; ő azonban megölelve a földet így kiált: Nem menekszel tőlem, Afrika, mert karjaim közt fogva tartalak. Épen így volt a legszerencsésebb véletlen rám nézve is, Sancho, hogy ezekkel a szent képekkel találkoztam.

— Magam is azt hiszem, viszonzá Sancho, csak azt az egyet szeretném ha nagyságod megmondaná, mi az oka annak, hogy a mikor a spanyolok harcba rohannak, San Diego Matamoroshoz fohászkodva így kiáltanak: »Santiago és zárulj Spanyolhon!« *) Hát Spanyolország tárva-nyitva van talán, úgy hogy be kell zárni? vagy mifele czeremoniá ez?

— Oh mily együgyü vagy te, Sancho, viszonzá Don Quijote. És jegyezd meg, hogy ezt a veres kereszties nagy lovagot isten adta Spanyolországnak

*) A spanyol csatakiáltás: Santiago y cierra Espana. Csakhogy a cerrar ige, melyből e szót veszik, nem csupán zárást, záródást stb. jelent, hanem támadást is, s így a cierra értelme: »Rajta!« Don Quijote (a ki egyébiránt a kimerítő válaszszal szintén adós marad) épen azért dorgálja meg Sanchot, hogy ezt a különbséget nem látszik tudni.

véd-szentje és megőrzője gyanánt, különösen azokban a rettenetes tusákban, a melyeket a spanyolok a mórokkal vívtanak. Azért fohászkodnak minden csatában melybe rontanak, ő hozzá mint fő védelmezőjök-höz, s gyakran látták is hogy valósággal megjelent, s törte, zuzta, gázolta, öldökölte a pogány hadsorokat. Sok példát hozhatnék fel ennek igazságára, mert a spanyol igaz történetekben is fel vannak jegyezve.

Sancho más tárgyra vitte át a beszédet s így szóla :

— Nem fogy a csodám Altisidorának, a hercegné komornájának vakmerőségén : azt ugyancsak jól megsebesíthette s át meg át verhetette az a bizonyos Amor, a kiről azt mondják hogy valami vaksi gyerek, a ki csipás vagy is jobban mondva világtalan létére ha valami szívet czélba vesz, akármilyen kicsi legyen is az, hatalmasan eltalálja s át meg át tudja löni nyilaival. Igaz ugyan, azt is hallottam, hogy a szüzek szemérmetségén s tartózkodásán eltompulnak s lelankadnak az ő szerelmes nyilai, de ezen az Altisidorán, úgy látszik, inkább még hegyesebbekké váltak sem hogy eltompultak volna.

— Vedd eszedbe, Sancho, mondá Don Quijote, hogy a szerelem semmi tiszteletre sem néz, s nyilatkozataiban nem tartózkodik a jözanság határain belül. Szakasztott olyan természetű mint a halál, mely épen úgy rajta üt a királyok magas tornyain mint a pástorok alacsony kunyhóján ; s ha egyszer egészen

hatalmába kerítette a szívet, legelőször is a tartózkodástól és szemérmességétől fosztja meg : azért nyilvánítá Altisidora is ezek híjával az ő óhajtásait, úgy hogy az én szivemben inkább zavart semmint rokonszenvet gerjesztettek.

— Nevezetes kegyetlenség! mondá Sancho, hallatlan háladatlanság! A mi engem illet, engem csakugyan rabjává, jóbbágyává tett volna a legparányibb egyetlen szerelmes szócskája. Adta fattya! Milyen márvány szín, milyen ércz kebel, milyen sziklalelek kell ehhez! Csak azt az egyet nem tudom elgondolni, mit láthatott ez a leányzó nagyságodon olyast, a mi ennyire elragadta és meghódította? Hol van az a finomság, az a délczégység, az a deliség, az a csinos arcz a mi egyenkint vagy összevéve szerelemre lobbanthatá? Mert igazán, igaz lelkemre mondhatom, sokszor végig-végig néztem nagyságodat tetőtől talpig, de én csakugyan több olyast találtam nagyságodon a mitől az ember inkább visszajed semmint a mibe bele lehetne szeretni; már pedig, a mint én hallottam, még is csak a szépség az első és fő kellék a mi szerelemre gerjeszt, s minthogy ilyesből nagyságokban nincsen csak egy szikra se, igazán nem tudom hogy az a szegény teremtés mijébe szerethetett bele nagyságodnak.

— Jegyezd meg, Sancho, viszonzá Don Quijote, hogy a szépség kétféle : egyik a lelki, másik a testi szépség. A lelki szépség ott tanyáz és ott jelentkezik az értelemben, a becsületességben, az illedel-

mes magaviseletben, a bőkezűségben s műveltségben, mind ez pedig lehet a rút külsejű embernek is tulajdona s benne is feltalálható. S ha valakinek figyelme ezen szépségre irányul, nem a testire, ezek hatalmas és heves szerelemre tudnak gerjeszteni. Én, Sancho, jól látom hogy szép nem vagyok, de azt is tudom hogy torz alak sem vagyok; már pedig a becsületes embernek a végre hogy szeressék, az is eleendő ha nem szörnyeteg, s a mellett azon lelki tulajdonokkal ékeskedik a miket említettem.

Ilyen beszélgetés közt jutottak be egy az uttól félre eső erdőbe, s Don Quijote a nélkül hogy tudta volna hogyan s mikép, egyszer csak azon vette észre magát hogy valami zöld hálózövetbe keveredett belé mely a fák között volt kifeszítve. El sem tudva képzelni mit jelentsen a tünemény, így szóla Sanchohoz :

— Ugy látszik, Sancho, ez a behálózás olyan különös kalanddá fogja kinőni magát, a milyenről nem is álmodunk. Akármi legyenek, ha nem az üldöző varázslók akarnak ezzel behálózni s utamat állani azon ridegség megtorlására melylyel Altisidora ellenében viseltettem. Én azonban tudtokra adom, hogy ha ez a háló, e helyett a zöld fonál helyett a miből kötve van, a legkeményebb gyémántból volna is, s még annál is erősebb lenne a mit a kovácsok szerelemföltő istene font Mars és Venus körül, még akkor is úgy szétszaggatnám mintha gyékénykákából vagy pamukszálakból volna.

S a mint elébbre akart hatolni s az egész hálót

össze-vissza szaggatni : a fák mögül egészen váratlanul két gyönyörű pásztor leányka termett ott előtte, vagy legalább is pásztor leányoknak öltözöttek, brokát ruha-derékban és szoknyában, aka om mondani olyan szoknyában, mely a legdrágább arany szálakkal átszőtt kelméből volt varrva. Hajok szabadon omolt le vállokra s aranysárga színére nézve bátran kiállhatá a versenyt magának a napnak sugaraival; fejökre piros amaranttal közbe font zöld babérkoszorú volt tűzve. Életök kora nem lehetett kevesebb a tizenöt, de több sem a tizennyolcz esztendőnél. Olyan lát mány volt ez, a mely Sanchot bámulásra, Don Quijotét meglepetésre gerjesztette, de még a napot is megállítá utában hogy e szépeket láthassa, s mind a nég: öket hallgatag csodálkozásba mélyesztette.

Végre, az első a ki megszólamlott, az egyik pásztor leányka volt, ki e szavakat intézé Don Quijotehoz :

— Álljon meg, lovag úr, s ne szaggassa szét, kérem, hálóinkat, a melyeket nem azért feszítettünk ki, hogy nagyságodat akadályoztassuk, hanem csupán a magunk multságára. S minthogy tudom, ugy is meg fogná kérdeni miért feszítettük? s mi kik vagyunk? néhány rövid szóval azonnal elmondom. Egy szomszéd faluban, mely mintegy két mérföldnyire feketik innét, a hol sok uri család s előkelő, gazdag nemes emberek laknak, sok barát és rokon összebeszélt, hogy leányaikkal, nejökkel, fiaikkal, barátaikkal és rokonaikkal egyben jöjünk össze multságára

mindnyájan e helyen, melynél kellemesebb s kiesebb fekvésű az egész környéken sincs, s teremtsünk itt egy új pásztor Arkádiát, melyben a hölgyek pásztorleányoknak, az ifjak pedig pásztoroknak öltözzenek. Betanultunk két eklogát, egyiket a nagyhirű költő Garcilasotól, a másikat pedig a kitünő Camoestól, saját portugál anyanyelvén, a miket mindeddig elé nem adtunk. Csak tegnap óta vagyunk itt, és sátraikat vertünk ezen fák alatt egy dűsvizű csermely partján, mely az egész vidék mezőségét termékenyíti. A múlt éjjel azért feszítettük ki e hálókat a fákra, hogy az együgyű madárcák, a mi zajongásunktól felriasztva, ezekbe majd beléjök keverednek. Ha nagyágodnak kedve van vendégünknek lenni, a legnagyobb örömmel és a legszivesebben látjuk, mert ezen a tájon mostanában semmi helye a bánatnak és komorságnak.

Elhallgatott s nem szólt többet; mire Don Quijote így válaszolt:

— Igaz lelkemre mondhatom, bájos kisasszony, maga Akteon sem gerjedhetett nagyobb bámulatra és csodálkozásra mikor Diánát a fürdőben véletlenül megpillantotta, mint a hogy engemet kegyed szépségének megpillantása meglepett. A tervezett mulatságról csak dicséretet, a szives meghívásért csak hála köszönetet mondhatok. Ha valamiben szolgálataukra lehetek, parancsoljanak velem, s bizonyosak lehetnek felőle hogy engedelmeskedem, hiszen tisztém épen az, hogy mindenki iránt hála, mindenki-

nek jóltevője legyek, főleg az olyan előkelő személyiségeknek a milyenek nagyságodat is láthatom; s ha ez a háló, a mely hihetőleg csupán csekély térséget fog el, a föld egész kerektségét bekerítené, én inkább új világokat keresnék föl utam folytatására, csak-hogy ezt széjjel ne szaggassam. S hogy ezen látszólagos tulzásnak némi hitelt szerezzek, ime tudja meg bájos kisasszony, hogy a ki ezen ígéretet tette, senki egyéb mint Don Quijote de la Mancha, ha ugyan nagyságod hallotta már e nevet valaha.

— Jaj, kedves lelkem barátném, kiálta fel a másik pásztor leány, milyen nagy szerencsében részesültünk! Látod ezen urat itt előttünk? Tudd meg, ez a legbátrabb, legszerelmesebb lovag a világon, ha ugyan nem csavaszt s nem ámit az a történet a mely hős tetteiről nyomtatásban is megjelent s a melyet én magam is olvastam. S fogadni mernék, hogy ez a derék ember a ki vele van, ez ama bizonyos Sancho Panza, az ő fegyvernőke, a kinek tréfaí ritkitják párjokat.

— Szent egy igaz, szóla közbe most Sancho, én vagyok az a mulattató fegyverhordozó a kit nagyságod említ, ez az úr meg az én gazdám, az a Don Quijote de la Mancha ő maga, kiről a történet szól és megemlékezik.

— Jaj, kedves barátném, mondá a másik, kérjük őket hogy maradjanak, szüleink és testvéreink kimondhatatlanul örülnének, mert én is ugyanazt hallottam hősiségükről s mulatságos voltukról a mit

te említettél; s mindenek fölött azt mondják hogy nincs nála hivebb és szerelmesebb lovag, s hogy az ő imádottja egy bizonyos Dulcinea del Toboso, a kinek egész Spanyolország a szépség pálmáját nyújtja.

— Még pedig méltán nyújtják, mondá Don Quijote, ha csak nagyságodnak páratlan szépsége kétségessé nem teszi. De ne fárasztás magokat, hölgyeim, azzal hogy engem tartóztassanak; az én hivatásom szigorú kötelességei sehol sem hagynak nyugton engemet.

E közben a négy együtt állóhoz az egyik lányka testvérbátyja érkezett oda, a ki szintén pásztornak volt öltözve, még pedig ép oly pompásan és gazdagon mint a pástorleányok. Ezek elmondák neki, hogy a kikkel szem közt áll, az egyik a bátor Don Quijote de la Mancha, a másik pedig Sancho, a fegyvernöke, a kiket hírből bizonyára ismer immár, minthogy történeteket olvasta.

Az illedelmes pástor üdvözlé Don Quijotét, felkérte látogassa meg sátorában, a mibe Don Quijotének bele kellett egyeznie, s meg is cselekedte.

Nem sokára megkezdődött a hajtás, s a hálóban sok különféle madárka akadt bele, melyek a hálószine által elámitva, épen abba a veszedelembe jutottak a melyet el akartak kerülni.

Valami harmincz személy jött össze e helyen, a kik mind fényes ruhában pástoroknak és pástorleányoknak voltak öltözve, s egy pillanat alatt valamennyien értesítve lőnek a felől hogy Don Quijote és

fegyvernőke itt vannak, a minek szerfölött megörültek, minthogy történetökből ismerték már őket.

Mind a sátorokhoz gyülekeztek, a hol az asztalok terítve valának már tisztán, dusan és gazdagon. Don Quijotét a fő helylyel tisztelék meg, mindenek szeme rajta függött s mind csodálkoztak látásán.

Végre aztán, midőn az ebédnek vége lett, Don Quijote nagy nyugodtsággal fölemelte szavát s így szóla :

— Mind azon főben járó bűnök között, a miket az emberek el szoktak követni, bárha némelyek a kevélységet tartják a legnagyobbnak, én részemről a hálátlanságot tartom annak, mely állításom bizonyságául arra hivatkozom, azt szokták mondani : a pokol háládatlanokkal van tele Ezt a bünt, a mennyire csak erőmtől telt, mindig kerülni akartam azon pillanattól fogva mióta csak eszemet bírom, s ha talán a velem tett jókat nem tudom is hasonló jótéteményekkel viszonzni, ennek helyében legalább megvan jó szándékom hogy viszonzzam. S ha ez nem elegendő, akkor elhiresztelek a jó tetteket, mert a ki elm ndja s nyilvánosság elé hozza a véle tett jókat, az kétségkívül vissza is fogná fizetni ha módjában állana. Mert azok, a kik ily jóságban részesülnek, rendszeren alattok állnak azoknak a kik őket benne részesíték, s így isten is mindenek fölött való, mert mindenekkel jót cselekszik. Az emberek jótéteményeit nem lehet az istenéivel egybehasonlítani, minthogy közöttük oly végtelen a távolság; azonban ezen vi-

szonzás szűk és csekély voltát, legalább némileg, a háladatosság érzete pótolja. Minthogy én is mély hálára vagyok kötelezve azon kegyelekkért melyekkel itt megörvendeztettek, melyeket azonban hasonló mértékben vissza nem szolgáltatathatok: kénytelen vagyok a tőlem kitelhető lehetőség szűk korlátain belül tartózkodni, s azt ajánlani fel viszonzásúl, a mi csekélységtől kitelhetik. Ennek folytán azt mondom tehát, hogy mától számítandó két álló napig, a Zagarozába vivő ország ut kellős közepén nyilvánosan hirdetem és állítom, hogy ez itt lévő átöltözött pásztor leánykánál sem szebb, sem udvariasabb uri hölgyek nincsenek az egész kerek világon, a páratlan Dulcinea del Toboso, gondolataim egyetlen urnőjének kivételével, a mi legyen mondva kegyes engedelmökkel.

Mely szavak hallatára Sancho, ki az egészet a legnagyobb figyelemmel hallgatta végig, nagy fenhargon így szóla :

— Lehetséges-e hát, hogy még is van a világon a ki azt merészeli vallani és állítani hogy az én gazdám sült-bolond? Mondja meg, kérem, nagyságtok, pásztor urak, van-e olyan falusi pap, akármilyen okos és tanult ember legyen is, a ki így ki tudná kanyarítani a hogy az én uram kikanyarította? Avagy van-e kóbor lovag, akár milyen nagy hirben álljon is bátorsága, hogy olyan ajánlatot merészelt volna tenni, a milyent az én gazdám merészelt?

Don Quijote haragtól lángoló arcczal fordult Sancho felé s rá rivallt :

— S lehetséges-e, Sancho, hogy legyen a világ egész kerekiségén ember a ki ne azt mondja, hogy te nem vagy bolond, tetőtől talpig bolondsággal tömve, s mit tudom én mi minden gazsággal és ármányossággal felcziczomázva? Ki engedte meg néked hogy az én ügyembe belekanalazz s azt feszegezd okos vagyok-e |vagy esztelen? Hallgass, s ne felelelj; nyergeld meg Rocinantét, ha ugyan le van nyergelve, s aztán jerünk és váltsuk be most tett ígéretemet, mert azon igazságnál fogva mely az én részemen áll, bátran legyőzötteknek nézheted előre is mind azokat, a kik ennek ellene akarnának mondani.

S azzal nagy hevesen-haragosan felpattant a székről, csodálkozásban hagyva hátra a jelenlévőket, a kik csakugyan nem tudták egész bizonyossággal, okosnak tartásák-e vagy eszelősnek.

Minden áron rá akarták birni, álljon el ettől a szándékától, meg vannak ők különben is győződve hálás jóindulatáról, bátorszivűségének pedig semmi szüksége újabb tanubizonyosságokra, azok is elegendők erre, a miket a hős tetteiről szóló történet foglal magában; Don Quijote azonban nem tágitott, hanem Rocinatera pattanva, pajzsát karjára ölté, dárdáját kezébe ragadta s kiállt az ország ut közepére, mely arra vonult el a zöld mezőség közelében.

Sancho az ő kedves szürkéjén követte, de utánok ment az egész pásztorosdi társaság is, valamenynyien kíváncsian, hogy mire durranik majd vakmerő és soha párját nem látott fogadástétele.

Miután tehát, a mint említettük, Don Quijote az országut közepén állásba helyezkedett, e következő szavakkal hasította a levegőt :

— Ti utasok és vándorok, lovagok, fegyvernők, gyalogosok vagy lóháton járók, kik ez uton szembe jöttök vagy a következő két napon jönni fogtok, tudjátok meg: itt áll a kóbor lovas, Don Quijote de la Mancha, azon állítás megvédelmzésére, hogy a világ minden szépségén és udvariasságán túl tesz azon nimfáké, a kik e völgyeken és ligetekben lakoznak, az én szívem hölgyét az egy Dulcinea del Tobosot nem említve. A miért is az, a ki ellenkező nézetet volna álljon szembe velem, itt várom.

Ket izben is ismételte ugyanezen szavakat, de mind a két izben sem hallotta meg semmiféle kalandor. Azonban a sors, mely mindegyre jobban meg jobban tolta a szekere farát, úgy rendelé hogy nem sokára egy egész csoport lovas ember tűnjék elé az országuton, a kik közül soknál lándsa volt, de mindnyájan egymás mellé sorakozva, egy csapatban s igen sie' ve jöttek.

Alighogy őket a Don Quijote körül állók megpillantották, mindjárt hátat fordítottak s messzire eltakarodtak az utszéltől, mert azt gyanították, valami baj é:heti őket ha tovább is ott időznek. Csak az egy Don Quijote maradt nyugton rettenthetetlen szívvel, Sancho Panza pedig a Rocinante faránál keresett menedéket.

A lándsás csapat sebesen közelített, s egyikök

a ki legelől jött, már messziről harsány hangon rákiáltott Don Quijotera :

— Hordd el magad, ördög adta embere, az utból, másképp ezek a bikák izzé-porrá zuznak.

— Csak rajta, csöcselék! viszonzá Don Quijote, félek is én a ti bikáitoktól, még ha a legderekabbak volnának is a mik valaha a Jarama partján nevedektek! Valljátok be, gonosztévők, minden tétova nélkül, hogy igaz az a mit én itt hirdettem, mert ha nem, ki akkor a sikra ellenem!

Az ökörhajcsárnak nem volt már ideje a felelésre, Don Quijotenak sem a kitérésre még ha ki akart volna is térni, s így tehát az egész csorda vad bika és a szelidebb előkolomposok, s az egész csapat hajcsár és néptömeg, kik a bika csordát körbe fogva egy szomszéd város felé hajtották a más nap tartandó bikaviadalra, mind átmentek Don Quijoten, Sanchon, Rocinantén meg a szamáron, úgy legázolva mind a négyöket hogy a porban fetrengettek.

Sancho össze volt zuzva, Don Quijote alig tudott felocsúlni, a szamár egészen porhanyóvá puhítva, de még Rocinantenak sem állt legjobb rendin a szé nája. Végre azonban még is csak mind a négyen falpra állottak, s Don Quijote sebes futvást, mi közben azonban egyre-másra csetlett-botlott, utána iramlott a csordának s mindegyre így kiabált :

— Megálljatok, várjatok, silány csöcselék! egyetlen egy lovag az ki viadalra hiv ki benneteket, s

nem azok fajából való a kik azt tartják, a szaladó ellenségnek ezüst hidat verjünk.

De azért a csordapásztorok, a kiknek igen sietős volt az utjok, bizony csak nem álltak meg s anyyiba se vették minden fenyegetését mint a tavalyi mennydörgést.

Don Quijote végre kifogyott a szuszból s inkább haragra gerjedve semmint boszuját hűtve, leült az utra s ott várta be Sancho, Rocinante és a szamár oda érkezését. Ezek oda érkeztek, ura és szolgálja nyeregbe ültek, s bucsút sem kívánva venni a költött vagy utánzott Arkádiától, inkább megszügyenülten semmint megelégedve tovább folytatták utjokat.

LIX. FEJEZET.

Melyben a Don Quijoteval történt ama rendkívüli esemény lesz elmondva a mit bátran lehet kalandnak tartani.

Azon a poron és kimerültségen, melybe Don Quijotét és Sanchot a bikák udvariatlansága *) ta-

*) A bikaviadaloknál használt kifejezés. *Descomendimiento*-nak vagy *descortesía*-nak (udvariatlanság, illetlenség) neveznek minden dőfést, melylyel a bika szarvai érintik a bikával vivót vagy lovát. Az első kapott dőfés után a vivónak le kell tennie lándsáját s csak karddal szabad a bika ellen küzdenie, de még lóháton; a második *descomendimiento* után azonban már gyalog. Ford.

szította, egy átlátszó, tiszta forrás segített, melyre egy árnyas ligetben akadtak, s a melynek partján a két zaklatott vándor, ur és szolga, letelepültek, míg Rocinantét meg a szamarat minden kötőfék és zabla nélkül egészen szabadon kicsapták a legelőre. Sancho mindjárt tarisznyája éléstárához folyamodott, s kiszedett-vedett belőle minden olyast a mit ő kenyérhez valónak szokott nevezni; Don Quijote kiöblíté a száját, arczát megmosta, s ezen frísítő szer hatására a meglankadt életerő újra éledni kezdett. Azonban Don Quijote csupa bánatában sem evett, Sancho meg már pusztá illedelemből sem merészelt hozzá nyulni az eléje rakott eledelkehez, s várta, hogy ura fogjon hozzá először. Azonban látva, hogy ez úgy el van mélyedve gondolataiba, hogy egy falatot sem akar száájához vinni: félretéve minden illedelmet, egymás után hányta-vetette gyomrába a kínálkozó sajt és kenyér falatokat.

— Csak egyél, Sancho barátom, mondá Don Quijote, s tartsd fen életedet, a melylyel te többet törődöl mint én az enyimmel, engemet pedig hagyj meghalnom gondolataim és szerencsétlenségem nyomasztó súlya alatt. Én, Sancho, arra születtem, hogy halva éljek, te meg arra, hogy éve halj. S hogy belásd mily igaz a mit mondtam, gondold meg csak hogy én nekem, a kiről könyveket irtak, nyomtattak, ki híres vagyok a fegyverviselésben, tetteimben udvarias, a fejedelmek kegyeltje, szüzek epedésének tárgya, végre, végre midőn bátor hős tetteimért pál-

mákat, diadalt s méltán megérdemlett koszorukat reménylék nyerhetni, ime én nekem azt kell megéremem ma reggel, hogy oktalan, vad barmok lába alá kerüljek s rajtam azok tapodjanak, engem azok gázoljanak! Ha ezt elgondolom, fogam belevásik, állkapcsom összecukódik, karom lelankad, s elveszi minden legkisebb étvágyomat; annyira vagyok, hogy éhen tudnám magamat veszteni, a minél pedig halál egyetlen egy sincs kegyetlenebb.

— Akkor hát, viszonzá Sancho, félbe sem szakasztva a sebes rágást, nagyságod nem szabja magát ahhoz a példabeszédhez, mely azt tartja: »A halált Márta jól lakva várta.« Már a mi engem illet, nekem csakugyan semmi szándékom, hogy magam emésztsem el magamat; inkább úgy teszek mint a varga, a ki addig nyujtja a bőrt foga között a mig odáig nyulik a hová akarja. Én is addig nyujtom majd eszegetéssel az életemet, mig aztán akkor szakad vége, mikor az ég akarja. S tudja meg nagyságod, nincs annál nagyobb bolondság mint ha az ember úgy neki busulja magát mint nagyságod. Higyen szavamnak, ha egy-két falatot evett, feküdjék le erre a zöld pázsit-derékaljra, szunditson egyet, s mire felébred, majd meglássa, hogy fölelevenült.

Don Quijote úgy is cselekedett, mert úgy ítélte, Sancho e szavaiból nem a bolond, de inkább a bölcs beszél, s így szóla hozzá:

— Oh Sancho, ha te meg akarnád tenni értem a mit azonnal mondok, mily sokkal bizonyosabbá

lenne az én felüdülésem s mennyire megenyhülne bánatom! Ez pedig nem egyéb mint hogy, a míg én jó tanácsodat elfogadva kissé elszenderülök, te addig vonulj egy kevéssé félre, s Rocinante kantárával üss vagy három-négy százat meztelen testedre, fogyasztani azt a háromezer és néhányat a mit Dulcinea varázs alól feloldásáért magadra csapni tartozol, mert igazán nagyon szomorú, hogy az a szegény kisasszony a te gondatlanságod és hanyagságod miatt még mind-ekkoráig el van varázsolva.

— No már erről igen sokat lehetne mondani, jegyzé meg Sancho, aludjunk most egyet mind a ketten, aztán isten tudja mi s mi nem történhetik. Tudja nagyságos uram, nem semmi ám az, hogy az ember csak úgy hideg vérrrel elhusángolja magát, kivált ha az ütések olyan testet érnek a mi soványan volt tartva s még soványabban táplálva. Tűrjön kissé békén Dulcinea kisasszonyom, s mikor meg se álmodná, majd meglátja, akkor zúditom magamra az ütések egész záporát; azután meg, él az a ki meg nem halt, a mivel csak azt akarom mondani, hogy én még élek s velem együtt az a kívánság is, hogy adott szavamat kész lesznek beváltani.

Don Quijote ezt is megköszönte, azután evett valami keveset, Sancho meg sokat, majd utóbb mind a ketten szunnyadásra dőltek s egészen a magok szabadjára hagyták ez előttök terülő dús levegőn a két elválhatatlan barátot és uti társat, Rocinantet és a szamarat.

Meglehetősen későcske volt már mire felpillantottak; azonnal lóra ültek s gyorsan folytatták utjukat, hogy mentül előbb azon fogadóba érhessenek, a mely mintegy mérföldnyi távolságban látszott előttök. Fogadónak nevezzük, mert most az egyszer maga Don Quijote is annak mondta, azon rendes szokás ellenére, mely szerint minden fogadót várkastélynak szokott tartani.

Oda érkeztek, s megkérdeék a fogadóst, kaphatnának-e szállást? Azt nyerték feleletül, kaphatnak bizony s olyan ellátásban fognak részesülni, hogy Zaragozában se találnának különbre. Leszálltak, s Sancho egy vendégszobába rakta be holmijöket, melynek kulcsát a fogadós átadta. Barmaikat az istállóba vezette, szénát adott nekik, azután visszatért Don Quijotehoz, ki egy kőpadon ült, s megkérdezte nem parancsol-e valamit, egyszersmind nem győzte magában eléggé áldani az eget, hogy gazdája most ez egyszer nem nézte a fogadót várkastélynak.

Eljött a vacsora ideje, bevonultak szobájokba, s Sancho megkérdezte a fogadóstól mit adhat nekik vacsorára? A fogadós azt felelte, a mit csak szemök szájok megkiván, rendeljen és parancsoljon, mert az ő fogadója bőven el van látva a levegő mindenféle mada-
rával, földi szárnyas állatokkal s a tenger halaival.

— Olyan sokra nincs szükségünk, viszonzá Sancho, beérjük mi egy pár sült csirkével is, mert uram keveset eszik, de jót, s magam se vagyok valami nagy evő.

A fogadós azt felelte, hogy csirkével nem szolgálhat, mert mind elvitte a héja.

— Akkor hát süttessen fogadós ur egy tyukot, mondá Sancho, csakhogy porhanyó legyen.

— Tyukot, szentséges atyám! viszonzá a fogadós, igazán, igazán mondom, ötvenen felül küldtem be tegnap a városba eladni; azonban tyukon kívül tessék akármit parancsolni.

— Akkor hát csak lesz talán borju- vagy kecskehus?

— Jelenleg itthon épen nincs, felelt a fogadós, elfogyott egészen; de a jövő héten annnyival szolgálhatok a mennyi csak kell.

— Azzal ugyan nagyon jól lesz segítve a mi bajunkon, viszonzá Sancho; de hát ha ebből a sok nincsből a kevés vant levonjuk, valami kevés szalonna meg tojás ugy-e még is csak marad?

— Az isten szerelmére! felelé a fogadós, de csak rosz emlékező tehetsége van az én kedves vendégemnek. Ép az imént mondtam, hogy tyukból, csirkéből egészen kifogytunk, hogyan kívánhatja tehát, hogy tojásunk legyen? Tessék más valami finom eledeleket parancsolni, s hagyjunk minden ilyes tyukféléit.

— Ne tereferéljünk, a ki lelke van! mondá Sancho, mondja ki fogadós ur kereken mit adhat, s hagyjuk ezt a szószaporitást.

— Tisztelt vendég ur, viszonzá a fogadós, a mivel igazán és valóban szolgálhatok, az egy pár marhaköröm, a mi beillik borjulábnak, vagy borjuláb, a mi

beillik marhakörömnek; ez főve van, borsóval, hagymával, szalonnával, s olyan hogy mind egyre azt kiabálja az emberre: egyél meg, egyél meg!

— Enyim, e szempillantástól fogva! mondá Sancho, és senki más hozzá ne merjen nyulni, jobban megfizetem én mint akárki, mert semmi egyéb se lehetne jobban inyemre való, azzal pedig nem törődöm egy cseppet se lábak-e vagy körmök.

— Senkisem fog hozzá nyulni, nyugtatá meg a vendéglős, mert a többi vendégeim olyan urifajták, hogy magok viszik magokkal a szakácsot, asztalnokot és az egész élestárt.

— A mi az uriasságot illeti, mondá Sancho, tudom istenemre, senki sem előkelőbb az én gazdámnál, csakhogy ennek a hivatása nem engedi meg, hogy a konyhát meg a pinczét magával czipelje. Mi gyakran a mezőn hálunk s hol makkal, hol naspolyával élünk.

Ilyen beszélgetést folytatott Sancho a vendég-lőssel; de már meg is elégelte, úgy hogy felelni sem akart többé a fogadós azon kérdésére, vajon mi is tehát gazdája hivatala vagy foglalkozása?

Mikor aztán a vacsora ideje eljött, Don Quijote a szobájába vonult, a fogadós meg bevitte az edelt úgy a mint volt, s maga is egész készséggel oda települt az asztal mellé.

Don Quijote úgy vette észre, hogy a szomszéd szobában, melyet az övétől csak egy vékony deszkafal választott el, beszélgetést folytatnak. A szó így hangzott át: »Nagyon, nagyon kérem, señor Don Jero-

nimo, a míg a vacsorát felhozzák, olvassunk el még egy fejezetet »Don Quijote de la Mancha második részéből.«

Alighogy Don Quijote a maga nevét meghallotta, tüstént felállt s figyelmesen hallgatózott, mit beszélnek oda át felőle. Ugy hallá, hogy a megszólított Don Jeronimo így felel:

— Miért akarja nagyságod, señor Don Juan, hogy ezt az ostobaságot tovább olvassuk? A ki Don Quijote de la Mancha történetének első részét olvasta, teljes lehetetlen, hogy e második rész *) olvasásában élvezetet találjon.

— Mind a mellett is jó lesz ha elolvassuk, viszonzá Don Juan, hiszen nincs egyetlen oly rossz könyv, a melyben valami jó ne volna.

— A mi ellen nekem e könyvben legtöbb a kifogásom, az, hogy Don Quijotet úgy festi mint a ki többé nem szerelmes már Dulcinea del Tobosoba.

A minek hallatára Don Quijote lángharagra és boszura lobbanva, harsány hangon felkiáltott:

— Bárki légyen a ki azt meri állítani, hogy Don Quijote de la Mancha elfelejté vagy valaha elfelejtheti Dulcinea del Tobosot, egyenlő fegyverrel befogom neki bizonyítani, hogy nagyon messze jár az igazságtól. Mert sem a páratlan Dulcinea del Tobo-

*) Bátrak vagyunk a nyájas olvasót e »második rész« felemlítésénél, az egésznek megérthetése végett, az I. kötet bevezetése 46 és 47-dik lapjain mondottakra emlékeztetni.

sot el nem lehet feledni, sem Don Quijote nem eshetik a feledés bünébe. Az ő czimere az állhatatosság, s élte feladata ezt híven s minden kényszerítés nélkül megőrzeni.

— Ki az ott a ki nekünk felel? hangzék a szomszéd szobából.

— Hát ki volna más, viszonzá Sancho, mint tulajdon maga Don Quijote de la Mancha, a ki mindig ura lesz szavának, s a mit ígér meg is adja, mert a jó fizetőt nem busítja a letett zálog.

Alig hogy Sancho e szavakat kimondá, abban a nyomban megnyílt az ajtó s két igen előkelő külsejű uri ember lépett a szobába, a kiknek egyike azonnal Don Quijote nyakába borult e szavakkal:

— Sem külseje nem hazudtolja meg nagyságod nevét, sem neve meg nem hazudtolja külsejét. Kétségkívül ön az igazi Don Quijote de la Mancha, sarkés hajnalsillaga a kóbor lovagságnak, akárki mit mondjon és állítson is, a ki bitorolni szeretné az ön nevét s megsemmisíteni hős tetteit, mint im e könyv szerzője tette, melyet önnek ezennel átnyujtok.

S e szavakkal egy könyvet a lott kezébe, melyet társa hozott magával. Don Quijote átvette, s minden további szó nélkül azonnal lapozni kezdett benne; majd nem sokára így szóla:

— Már csak azon kevésből is, a mit eddig láttam, hármát találtam olyast, a mit e szerzőnek méltén hibául lehet felróni. Az első, néhány szó mit bevezetésében olvastam; a második, hogy aragon táj-

szólással van írva, a mennyiben a névelők itt-ott hiányzanak; a harmadik pedig, a mi legjobban meg erősíti tudatlanságát, hogy a történetnek épen legfőbb pontjaiban téved s tér el az igazságtól: mert ime itt azt mondja, hogy fegyvernököm Sancho Panza feleségét Mari Gutiereznek hívják, a mi pedig nem igaz, mert nem annak hívják, hanem Panza Terezá-
nak, már pedig a ki ilyen főben járó dologban is téved, tartani lehet tőle, hogy elsózza az egész történetet.

Mire Sancho közbe szólt:

— Lelkemre mondom, ez ugyan helyre egy történetiró! Ugyancsak hegyiről-tövire ismerheti viselt dolgainkat, ha még az én feleségemet Tereza Panzát is Mari-Gutiereznek nevezi. Ugyan fogja csak nagyságod még egyszer azt a könyvet, s nézze meg, benne vagyok-e én is, s nem bérnálták-e el a nevemet?

— Kegyelmed szavai után ítélve, atyafi, jegyzé meg Don Jerónimo, kegyelmed bizonyosan Sancho Panza, señor Don Quijote fegyvernöke?

— Igen is, az vagyok, viszonzá Sancho, és büszke vagyok rá.

— Akkor tehát, folytatá az ur, ez az ujjab író csakugyan nem rajzolja olyan csinosnak a milyennek külsejéről látszik. Falánkknak és együgyűnek festi, a kiben nincs semmi elmésség, szóval egészen más Sanchonak, mint az a ki gazdája történetének első részében le van írva.

— Az isten bocsássa meg neki, jegyzé meg

Sancho, hagyjon engem a magam fészkenben s ne törődjék velem: mert a ki nem tudja billegetni, ne fújja, s a kakas is ur a maga szemetjén.

A két főúr felkérte Don Quijotét, jöjjen át az ő szobájokba s vacsoráljon velök, mivel jól tudják, hogy ez a fogadás nem tud olyással szolgálni a mi az ő személyét méltán megilletné. Don Quijote, a ki maga volt a megtestesült udvariasság, szívesen hajlott kívánságukra s velök vacsorált. Ennél fogva Sancho teljhatalmu ura maradt a behozott tál ételnek, elfoglalta az asztalnál a fő helyet; de a fogadás is ott maradt mellette, a ki a körömnök és borjulábnak nem kevésbbé fogta pártját mint Sancho.

Vacsorálás közben Don Juan azt kérdezte Don Quijotétól, hallott-e valami újabb hírt a señora Dulcinea del Tobosoról? nem ment-e azóta férjhez, nem született-e gyermeke, nem viselős-e? vagy pedig még most is megvan a maga egykori épségében, megőrizve erényességét és tisztaságát? s eszében tartja-e Don Quijote ur szerelme lángolását?

Mire Don Quijote így válaszolt:

— Dulcinea még hajadon s az én szerelmem is lángolóbb mint valaha. A levelezés folyton foly, csak hogy az ő szépsége rút paraszt leánynya van elvarázsolva.

S aztán pontról pontra elmondá Dulcinea elbűvölését, meg azt a mi véle a Montesinos barlangjában történt, meg azt a parancsolatot is, a mit a bölcs Merlin adott ki a varázs alól feloldás végett,

vagy is más szavakkal a Sancho maga megostorozását.

A két főúr igen jól mulatott Don Quijote elbeszélésén a vele történt rendkívüli dolgokról, s épen úgy csodálkoztak bolondságán, mint a hogy finom modorán, melylyel az egészet előadta. Most okosnak kellett tartaniok, majd meg világosan kimutatta észelőségét, úgy hogy utóljára magok se tudták milyen helyre méltassák az okos és bolond között.

Sancho is megvacsorált, s az egészen elázott fogadóst magára hagyva, átment azon szobába a hol ura volt, s beléptekor így szóla :

— Akármilyen legyek, uraim, ha az a nagyságtok könyvének írója konkolyt nem akar hinteni közénk. Már azt csakugyan nem szeretném, ha azon fölül, hogy, a mint nagyságtok mondja, falánknak nevez, még talán iszákosnak is elnevezne.

— Már pedig annak is elnevezi, mondá Don Jeronimo, bárha magokra a szavakra tisztán nem emlékezem, csak annyit tudok, hogy igen illetlen s gaztalan szavak, a mint a jelenlévő jó Sancho arcvonásaiból láthatom.

— Higye meg nékem nagyságtok, folytatá Sancho, hogy ez a Sancho meg a Don Quijote ebben a másik könyvben okvetetlenül mások lehetnek mint a kikiről a Cide Hamete Benengeli irásában van szó, a kik mink vagyunk. Az én gazdám bátor, okos és szerelmes, én meg együgyű s trefás vagyok, de sem falánk sem iszákos.

— Teljesen elhiszem, mondá Jeronimo, s ha lehetne, azt a parancsolatot kellene kiadni, hogy a nagy Don Quijote viselt dolgairól senki más se mérészeljen írni, az egy Cide Hametén, az első szerzőn kívül, a mint Nagy Sándor is megparancsolta, hogy őt az egy Apellesen kívül senki más ne merje lefesteni.

— Festeni ám fessen le engem akárki, mondá Don Quijote, de sérteni senki se sértsen, mert igen sokszor a türelem maga is megszakad, ha tulságosan megterhelik sértegetésekkel.

— Don Quijote urat egyetlen oly sértéssel sem illethetik, mondá Don Juan, a mit megtorolni ne tudna, ha csak türelme paizsával nem védi magát ellene, a mely azonban, a mint én látom, igen nagy és hatalmas.

Ilyen s ehhez hasonló beszélgetés közt töltötték az éj nagy részét, s bárha Don Juan nagyon szerette volna, hogy Don Quijote még többet is elolvasson a könyvből, s lássák még mi minden ellen van kifogása: erre nem tudták rávenni, a mennyiben azt felelte, olybá veszi mintha az egészet végig olvasta volna és egészen sületlennek találta; s nem szeretné, ha szerzője valamikor azt hallaná, hogy Don Quijote e könyvet kezébe vette, annak a gondolatnak örülhessen, hogy még el is olvasta: mert hiszen az alacsony és rút tárgyaktól még az elmét is távol kell tartani, mennyivel inkább a szemeket.

Megkérdezték hová törekszik utjában. Azt fe-

lelte, hogy Zaragozába azon pánczélos tornára, melyet e városban évenként szoktak tartani. Don Juan erre azt jegyzé meg, hogy ez az új történet is elmondja, hogy Don Quijote, már akár az igazi, akár sem, csakugyan megfordult egy gyürü-döfésen, a mely azonban találékonyság dolgában nagyon meddő, jelmondatokban szegény, fényes öltözetekben még szegényebb, de ostobaságokban annál gazdagabb.

— Ezen oknál fogva, viszonzá Don Quijote, még csak a lábamat se teszem Zaragozába, s így hazudtolom meg ezt az újabb történetirót az egész világ előtt, hadd lássa mindenki: nem én vagyok az a Don Quijote a kirül ő beszél.

— Nagyon jól teszi, mondá Don Jeronimo, van Barcelonában is tornajáték s Don Quijote ur ott is megmutathatja hősiségét.

— Magamnak is az a szándékom, viszonzá Don Quijote, nagyságtok pedig meg fogják most engedni, hogy szobámba térjek, mert régen itt az ideje a lefekvésnek, engem pedig tartsanak és helyezzenek oda legkészebb szolgálk és jó barátaik sorába.

— Valamint engem is, mondá Sancho, a ki talán szintén lehetek valamire alkalmas.

Igy aztán elbucsuztak egymástól, s Don Quijote és Sancho Panza szobájokba vonultak, Don Juan és Don Jeronimo pedig magokra maradtak csodálkozásokkal a fölött, milyen különös vegyülete van itt az okosságnak és eszelősségnek, s csakugyan elhitték, hogy ez az igazi Don Quijote s ez az igazi

Sancho Panza, nem pedig azok a kiket az aragoni szerző leirt vala.

Don Quijote igen korán kelt fel, öklével megdöngette a szomszéd szoba közfalát s így bucsuzott el a vendégektől.

Sancho meg hercegileg kifizette a fogadóst, de azt a tanácsot is adta, vagy ne dicsérje ki aztán olyan nagyon a fogadóját, vagy lássa el bővebben a szükségesekekkel.

LX. FEJEZET.

Mi történt Don Quijoteval Barcelonába utaztában.

A hajnal hűvös volt, a miből azt lehetett következtetni, hogy az lesz az egész nap is, melyen Don Quijote a fogadóból eltávozott. Előbb azonban körülményesen kitudakolta, melyik ut vezet a legegynesebben Barcelonába Zaragoza érintése nélkül, annyira szivén hordta amaz új történetíró meghazudtolását, kiről azt mondák, hogy annyi álgalmat szórt ellene.

Ekkor az történt, hogy álló hat napig semmi olyas se történt vele a mi érdemes volna a feljegyzésre, mely napok elteltével, az utról letérve, ott lepte őket az éj, néhány sűrű lombú tölgy vagy paratölgy alatt, mert ez egy körülményre nézve Cide Hamete nem tartotta meg minden más egyéb alkalommal tanúsítani szokott pontosságát.

Ur és szolgálja leszálltak barmaikról, s oda döl-

tek a fatörzsekhez. Sancho, a ki e nap jól beozsonnált, minden hosszú neki készülődés nélkül csakhamar áthaladt az álom kapuin; Don Quijote azonban, a kit ábrándozása sokkal jobban ébren szokott tartani mint az éhség, szemét sem tudta lehunyni, ellenkezőleg gondolataival ott kalandozott ezer meg ezer különféle tárgyon és tájakon. Most ott vélte magát a Montesinos barlangjában, majd meg azt látta, hogy ugrik fel szamarára a paraszt leánynya változott Dulcinea, majd meg ismét a bölcs Merlin szavait hallá fülébe csengeni, a ki azon feltételeket s teendőket tudatta vele, melyeket végre kell hajtani s meg kell cselekedni Dulcinea feloldozása érdekében. Szinte kétségbe volt esve, ha Sancho lanyhaságára s szeretetlenségére gondolt, a ki eddig, a mint hitte, mindössze is csak ötöt csapott magára, a mi valóban semmi volt a még hiányzó véghetetlen számhoz képest. Ezek a gondolatok annyira elbusíták és felharagíták, hogy így szóla magában:

— Ha a gordiusi csomót Nagy Sándor úgy vágta ketté, s azt mondá: ketté vágni vagy feloldani egyre megy, s mindazáltal még is korlátlan urává lett az egész Ázsiának: épen úgy siettethetném Dulcinea föloldását, ha Sanchot akarata ellenére magam megkorbácsolnám. Mert, ha ezen baj orvoslásának az a gyógyszere, hogy Sanchora azt a három ezer és néhány csapást rá huzzák, mit törődöm én azzal, maga csapja-e magára vagy más, holott a dologban csak az a fő, hogy rá csapják, mind egy akármikép.

Ezen gondolatoktól vezetve, fogta Rocinante kantárát, s korbácscsá csavarva össze, oda lépett Sanchohoz, s bontogatni kezdé nadrágja kapcsát, ámbar a köz véleményét tartja, hogy ilyen csak egy volt rajt, elől, s az tartotta össze a bugyogóját. Azonban alighogy hozzá ért, Sancho abban a pillanatban egészen fölébredt s felkiálta:

— Mi ez? ki nyúlt hozzám, s ki akarja kigombolni a nadrágomat?

— Én, viszonzá Don Quijote, a ki ki akarom pótolni a te mulasztásodat s enyhíteni bánatomat. Én akarlak megkorbácsolni, Sancho, s legalább egy részét leróni azon adósságnak, a melyet magadra vállaltál. Dulcinea hervad, te gondatlanul éled világot, én meghalok epedtemben: gombold ki azért a magad jó szántából bugyogódat, mert nekem az a feltett szándékom, hogy e csendes magányban ütök reád legalább is két ezeret.

— Az kellene még csak! kiálta fel Sancho, maradjon veszteg, nagyságod! mert ha nem: az élő istenre mondom, kiáltok akkorát, hogy a süket is meghallja. Azokat az ütéseket, a miket elvállaltam, nem kényszerítve, hanem a magam jó szántából kell magamra vernem, most pedig egy csepp kedvem sines a korbácsolásra; érje be nagyságod azzal, szavamat adom rá, hogy majd ütöm én, majd verem én magamat a mikor igazán kedvem tartja.

— A te udvariasságodban nem lehet bizni, San-

cho, mondá Don Quijote, mert a te szived kemény, husod pedig, jöllehet paraszt vagy, nagyon lágy.

S azzal tovább erősködött, tovább viaskodott, hogy a nadrágot kibontsa. Minek láttára Sancho Panza talpra ugrott, rárohant gazdájára, két karjával átfogta derékon, lábával gáncsot vetett neki, s úgy hanyatt teremtette, hogy szinte nyekkent. Ekkor a jobb térdével rá térdelt a mellére, két kezével lefogta a kezeit, úgy hogy a lovag sem mocczanni sem lihegni nem tudott.

Don Quijote e szavakat nyögé:

— Hogyan, áruló, s te elég vakmerő vagy kezdet a te örökös urad és gazdád ellen felemelni? Az ellen lázadsz fel a ki neked kenyeret ad?

— Királyt én se nem teszek se le nem teszek, viszonzá Sancho, hanem csak a magam bőrit védelmezem, a minek én vagyok az ura. Igérje meg nagyságod, hogy nyugton marad s ez alkalommal felhagy a korbácsolás szándékával, akkor én is mindjárt bánatlanul szabadon eresztem; de ha nem:

»Nyomban itt halsz meg, te álnok,
Doña Sancha ellensége!«

Don Quijote megígérte, de még szive szerelmének életére esküvel is megerősíté, hogy még a ruhája egyetlen szálacsckáját se fogja megérinteni s a maga megkorbácsolását egészen saját kényére és szabadjára bizza, hogy akkor hajtsa végre a mikor kedve tartja.

Sancho felállt, s jó távolast félrevonult onnan a hol együtt voltak. A mint azonban egy másik fa derekához akarna támaszkodni, ugy érzé, hogy a feje hozzá ért valamihez; fölnyúlt mind a két kezével, s két emberláb akadt a tenyerébe harisnyástul, bakancsostul. Mindjárt az inába szállt a bátorsága, s futott egy másik fához, de ott is hasonló történt vele. Ekkor nagy hangon segítségért kiáltozott Don Quijotehoz. Don Quijote oda sietett, s megkérde mi baja s mitől fél? Mire Sancho azt felelte, ezek a fák mind tele vannak aggatva emberi lábfejekkel és szárakkal. Don Quijote föltapogatott, s mindjárt nyomára jött mi lehet az, a miért is így szóla Sanchonak:

— Ne félj semmit, ezek a lábfejek és lábszárak, a miket megfoghatsz ugyan, bárha látni nem láthatsz is, holmi csavargók és utonállók lába szárai, a kiket a hatóság huszával, harminczával ide szokott felkötetni mihelyest elfogatta; ebből pedig azt következtethetni, már közel kell lennünk Barcelonához.

S csakugyan ugy is volt a hogy képzelte. Mikor a reg-szürkületben fölpillantottak, tisztán látták a fákról lógó fürtöket, az utonállók holttesteit.

E közben reggel lett, s ha már a holtaktól is megdöbbentek, mennyivel inkább megrettentek azon negyven élő rablótól, a kik egyszer csak egészen váratlanul bekeríték őket s cataloniai tájszólással rájok kiáltottak, maradjanak nyugton s meg se moccanjanak addig mig kapitányuk oda nem érkezik.

Don Quijote gyalog volt, lova kantározatlan,

dárdája egy fa nyilához oda támasztva, szóval egészen védtelen állapotban: mit tehetett volna tehát egyebet mint hogy karjait keresztbe fonja, fejét lehorgaszsa s kimélje meg magát jobb időkre és alkalmakra. A rablók neki estek a szamar kifosztogatásának, s nem is hagytak benn egy szikra elvihetőt sem, se a tarisznyában, se az uti táskában. Szerencséje volt Sanchonak, hogy mind a hazuról hozott, mind a herczegtől kapott pénzt ott hordta magával egy derekára övezett körülkötőben; de azért ezek a jó emberek még azt is kikutatták, vizsgálták volna, nem rejteget-e valamit a bőre meg a husa között, ha e pillanatban a kapitány oda nem érkezik. Ez körülbelül harmincznégy éves lehetett, jól megtermett közép nagyságúnál magasabb, tekintete komoly, arc színe barna. Hatalmas paripán ült, vas ingbe öltözve, s körül tüzdelve oldalt négy pisztolylyal, affélivel a mit itt pedrañal-nak szokás nevezni *).

Látta, hogy csatlósai (mert azokat a kik ezt a mesterséget űzik így hívják) épen Sancho Panzát készülnek fosztogatni; mindjárt letiltotta őket, s azok tüstént szót is fogadtak: így menekült meg a körülkötő.

Bámulattal tapasztalá, hogy a fához dárda van támasztva, a földön pajzs hever, Don Quijote pedig ott áll pánczélosan, gondolatokba mélyedve, olyan

*) A pedreñal tulajdonképen tágra nyiló csövű kurta karabély.

búsan, olyan szomoruan mint maga a megtestesült szomoruság. Oda léptetett hozzá s így szóla:

— Ne szomorkodjék, jó ember, hiszen nem esett valami kegyetlen Osiris kezébe, hanem Roque Guinartéba, a ki pedig sokkal kegyelmesebb semmint szigoru.

— Nem is az busít, viszonzá Don Quijote, hogy a te hatalmadba kerültem, bátor Roque, kinek nagy híre határtalan e föld egész kerekiségén, hanem az, hogy olyan gondatlan lehettem s katonáid fegyvertelenül fogtak el, holott azon lovagrend törvényei szerint a melyhez tartozom az lett volna a kötelességem, hogy szakadatlanul rézsen álljak s mind folytonosan öre legyek önmagamnak. Mert tudd meg, nagy Roque, ha lóháton találunk, dárdásan és paizsosan, nem kerítettek volna egy könnyen hatalmokra, mert én Don Quijote de la Mancha vagyok, az a kinek hős tetteivel az egész világ tele van.

Roque Guinart mindjárt elevenére tapintott Don Quijote betegségének, s belátta, hogy az inkább bolondság mint sem hősiség, s habár egyszer-mászor hallott is róla valamit, soha sem akarta cselekedeteit elhinni, s el se tudta képzelni, hogyan lehessen valakinek ilyen bogara. Kimondhatatlanul megörült neki, hogy most szemtől szembe láthatja azt, a kiről eddig csak hallomás után tudott egyet mást, a miért is így szóla hozzá:

— Ne bántsa az, hős lovag, s ne tartsa bal szerencsének a mi érte, mert nem lehetetlen, hogy utját

vesztett sorsa épen ezen botlás által zökkent vissza megint a rendes kerékvágásba. Hiszen az ég sokszor egészen különös és hallatlan kerülökön át, a miket az ember meg sem álmodott volna, szokta felemelni az elesteket s dúsakká tenni a szegényeket.

Don Quijote épen hálát akart rebegni, a midőn hátok mögül egyszerre olyan zaj hangzott fel, a milyent lovak dobogása szokott kelteni. Ló azonban itt csak egy volt, a melyen a legsebesebb vágatva egy körülbelül husz évesnek látszó ifju jött, a ki arany paszomántos zöld damasz k bő nadrágba s ujjasba volt öltözve, fején háromszögletes vallon kalappal, szük, fénymázás csizmában, megaranyozott sarkantyúval, tőrrel s karddal, kezében kurta puskával s oldalvást két pisztolylyal.

A zajra Roque rögtön arra felé fordítá fejét, s meglátta e szép alakot, mely alighogy eléje érkezett, azonnal így szóla :

— Téged kereslek, bátor Roque, hogy nálad találjak szerencsétlenségemben ha segedelmet nem is legalább pillanatnyi enyhülést. S hogy ne hagyjalak soká bizonytalanságban, tudva, hogy nem ismersz, azonnal elmondom ki vagyok. Én Claudia Jeronima vagyok, Forte Simon leánya, a ki véled a legbensőbb barátságban él, de halálos ellensége Clauquel Torrellasnak, a ki neked is ellenséged, minthogy ellenséges bandához tartozik. Azt azonban már bizonyosan tudod, hogy van ennek a Torrellasnak egy fia, a kit

Don Vicente Torrellasnak hívnak, vagy is jobban mondva egy-két órával ezelőtt még hívtanak. Hogy elbeszélésemet hosszúra ne nyujtsam, egy-két rövid szóval mondom el, milyen szerencsétlenségbe döntött az engemet. Meglátott, behizelegte magát, hittem szavának, s bele szerettem atyám tudta nélkül: mert nincs az a nő, akármily tartózkodó s bárhogyan örzött legyen is, a ki ne találna időt és alkalmat mohó vágyait elérni s megvalósítani. Szóval, ő megígérte, hogy nőül vesz, én is szavamat adtam, hogy az övé leszek, de tovább nem mentünk. Tegnap azt vettem hirül, hogy elfeledte a mit nekem ígért, mással váltott jegyet s ma reggel megy az esküvőre. Ez a hir megzavarta eszemet, végét szakasztá türelmemnek, s minthogy épen atyám sem volt hon, alkalmam nyílt rá e ruhába öltöznöm, a melyben látsz, s addig hajtottam lovamat, a mig Don Vicentet, valami egy mérföldnyi távolra innen, utolértem, s a nélkül hogy akár szemrehányásokat tenni vagy mentegetőzéseket meg akartam volna hallgatni, kisütöttem rá ezt a puskát s ráadásul e két pisztolyt, s ezzel úgy hiszem egy párnál is több golyót bocsátottam testébe, s így nyitottam meg azt az ajtót, a melyen becsületem az ő véérébe borítottan előléphessen. Ott hagytam szolgálái közt, a kik se nem mertek se nem tudtak védelmire kelni; téged pedig azért kerestelek föl, vitess engem Franciaországba, a hol rokonaim vannak, kiknél majd megvonulok, de egyszersmind azért is, hogy kérjelek, véd meg atyámat, nehogy Don Vi-

cente nagy rokonsága vakmerő legyen rajta véres bosszút állani.

Roque, mély bámulatra gerjesztve a szép Claudia kelleme, élénksége s bájos valója, valamint egész sorsa által, így szóla hozzá:

— Jőj, leányka, s győződjünk meg először a felől csakugyan meghalt-e ellenséged, s azután majd meglássuk mi lesz a legczélszerűbb a mit érted tehetünk.

Don Quijote a legnagyobb figyelemmel hallgatta végig mind Claudia szavait, mind Roque Guinart feleletét, s azután így szóla:

— Senki ne fáraszsza magát azzal, hogy e kisasszonynak védelmére keljen, én fogom azt magamra vállalni. Csak ide a lovammal s fegyvereimmel, s várjanak be itt, majd felkeresem én azt a lovagot, s akár élve, akár halva, de ráveszem, hogy e nagy szépségnek adott szavát beváltja.

— Ebben pedig senkinek sincs oka kételkedni, jegyzé meg Sancho, mert az én gazdám olyan nagy mester a házasságszerzésben, hogy csak a minap is összehoronált egy másik fiatal embert egy leánynyal, a ki ennek adott szavát szintén nem akarta megtartani, s ha azok a varázslók, a kik rendesen üldözik, a legény igazi ábrázatát ki nem cserélik egy inaséval, ma már az a hajadon nem az volna többé.

Roque, a kinek lelkét sokkal inkább a szép Claudia sorsa foglalá el semmint a lovag és fegyvernöke fecsegése, rájok se hederített, hanem megpa-

rancsolva csatlósainak, adjanak vissza Sanchonak mindent a mit csak elvettek a számárról, ezeknek is megparancsolta hogy oda vonuljanak félre a hol a mult éjet töltötték, s aztán Claudiával rögtön ló halálában elvágatott a megsebesült vagy már ki is szenvedett Don Vicentét felkeresni.

Oda érkeztek a hol vele Claudia találkozott; de semmi egyebet sem találtak a csak nem rég kiontott vér nyomainál. A mint azonban mindenféle szerzetést tekintettek, egy halom tetején egy csoport embert vettek észre, kiket azonnal, a mint hogy ugy is volt, Don Vicente szolgálainak tartottak, a kik urokat élve vagy halva vitték magokkal, vagy a végett hogy sebeit bekötözzék vagy a végett hogy eltemessék. Utánok nyargaltak hogy elérjék őket, a mi könnyű szerrel meg is történt, minthogy amazok lassan haladtak.

Don Vicentet ott találták cselédjei karjai között, ki épen arra kérte őket megtörött, elhaló hangon : hagyják ott meghalni, mert sebei fájdalma ugy sem engedi hogy tovább haladjanak. A két lovas földre ugrott, oda léptek a haldoklóhoz, a szolgálakat Roque megjelenése nagyon megrémíté, Claudia pedig egészen megzavarodott Don Vicente láttára. Az elágyulás és kéménység vegyes érzelmei közben lépett oda hozzája, s kezét megfogva így szóla :

— Ha ezt a kezét ugy adtad volna a mint egykor megegyeztünk, soha se jutottál volna e gyászos állapotra.

A megsebzett lovag felveté már félig lezárult szeméit, s ráismerve Claudiára, így szóla :

— Jól tudom, szép és csalódott leányka, te voltál az, a ki engemet megöltél: olyan büntetés, a melyet sem érzelmeim sem tetteim meg nem érdemeltek, melyek által soha sem akartalak de nem is tudtalak volna megsérteni.

— Nem igaz tehát, mondá Claudia, hogy ma reggel Leonorával, a gazdag Balvastro leányával készültél egybekelni ?

— Bátran elmondhatom hogy nem igaz, viszontá Don Vicente, bal sorsom vihette ezt hirül néked, hogy féltékenységedben megfoszsz életemtől, de még így is áldanom kell sorsomat, hogy éltemet itt végezhetem a te kezében, a te karjaid közt. S hogy ezen igazságról meggyőzzelek, szorítsd meg kezemet s fogadj el engem férjedül ha úgy akarod: ennél nem adhatok nagyobb elégtételt azon sérelemért melylyel, véleményed szerint, illettelek.

Claudia megszorítá kezét, a mire szive is úgy összeszorult, hogy ájultan omlott Don Vicente vérző kebelére, a ki már a vég vonaglásokban vívódott.

Roque maga is zavarban volt s nem tudta mihez fogjon. A cselédek fris viz után futottak szanaszéjjel a két ifju arczára feccsíteni; hoztak is vizet s rájuk is öntötték. Claudia magához tért ájulásából, Don Vicente azonban soha többé, mert életének vége szakadt.

Minek láttára Claudia, a ki most már teljesen

meggyőződött a felől hogy drága férjét örökre elvesztette, sóhajokkal tölté be a levegőt, jajgatással hasogatá az eget, haját tépte s szélbe szórta, tulajdon kezével dulta arczait a kinnak és fájdalomnak mind, azon jelével, a mikre csak a vérző kebel képes lehet

— Oh kegyetlen, oh meggondolatlan nő! kiáltá, milyen könnyen rá hagytad venni magadat hogy ezt a gonosz szándékot megvalósítsad! Oh féltékenységnek dühöngő ereje, milyen kétségbeejtő végletekre ragadod azokat, a kik kebelökbe befogadnak! Oh drága hitvesem, a kinek bal szerencséje, azért mert az én kedvesem valál, nászágyadból egyenesen sirodba ragadott!

Ilyen keserves panaszokra fakadt Claudia, s jajai még Roque szemébe is könnyeket csaltak, a mely szemek pedig könyet soha semmi egyéb alkalommal nem ontottak. Sirtak a cselédek is, Claudia újra meg újra elájult, s az egész környék a gyász és szomorúság mezejének látszott.

Végre aztán Roque Guinart parancsolta meg a cselédeknek, vegyék föl Don Vicente holttestét s vigyék a közellévő faluba atyjához, hogy el lehessen temetni. Claudia azt mondá Roquenak, oda fog vonulni egy kolostorba melyben egy nagynénje a fejedelemasszony, ott végzi majd be életét, egy másik szentebb és örökké társul maradó vőlegénynek szentelve. Roque megdicsérte e jó szándékát, s felajánlá neki hogy elkiséri a hová csak akarja s pártul fogja atyját Don Vicente rokonai, de az egész világ ellen is

ha meg akarnák támadni. Claudia semmi szín alatt sem akarta kíséretét elfogadni, s a mily melegen csak tudta úgy köszönte hálásan szives ajánlatait, s aztán nagy sirás és zokogás közt elvált tőle. Don Vicente holttestét a cselédek haza felé vitték, Roque pedig visszaindult a maga embereihez. Ilyen vége szakadt Claudia Jerónima szerelmének, s lehet-e csodálni, ha szerencsétlen esete szálait a féltékenység kegyetlen és legyőzhetetlen hatalmai szőtték együvé.

Roque Guinart azon a helyen találta csatlósait a hol megállniok parancsolta, Don Quijote pedig, Rocinante hátán, ott állt közöttök, s épen arra buzdította őket intő szavakban, hagyják el ezt az életmódot mely egyaránt vesztére van testnek úgy mint léleknek. Minthogy azonban ezek jobbára mind gascogniak voltak, nyers, féktelen népség, Don Quijote beszédére a fülöket is alig billentették.

A mint Roque visszaérkezett, első kérdése is az vala Sancho Panzához, visszaadtak-e neki legényei minden kincset és drágaságot mit a számarról leszedettek. Sancho azt mondá hogy visszaadták, három fejre való kendő hiján a mit nem adna három városért.

— Mit fecsegsz, ember, mondá az egyik haramia, a három kendő nálam van, de nem érnek három reált se.

— Az igaz, viszonzá Don Quijote, fegyvernököm azonban azért a személyért becsüli annyira a kitől kaptam.

Roque Guinart mindjárt megparancsolta legényének, hogy tüstént adja vissza; azután pedig sorba állítá maga elé embereit, s kirakatott velök minden ruhaneműt, ékszert, pénzt, egy szóval mindent a mit csak az utolsó osztozás óta raboltak. Gyorsan felbecsülte az egésznek értékét, s a mit elosztani nem lehetett, azt pénzre változtatva, az egészet oly igazságosan és bölcsen osztotta el emberei között, hogy egyetlen egynek se jutott se több se kevesebb mint a mennyi megillette.

A mint ez megtörtént, a mibe mindnyájan belenyugodtak s a mivel mind meg voltak elégedve s illendően jutalmazva, Roque így szóla Don Quijotének:

— Ha az ember nem járna el velök szemben ilyen lelkiismeretesen, lehetetlen lenne megférti velök.

Mire Sancho így szóla:

— Azok után ítélve a miket itt tapasztaltam, úgy látom hogy az igazság olyan jó valami, hogy még az ilyen zshivány nép közt is a szerint kell eljárni.

Meghallotta ezt az egyik csatlós, s mindjárt célba vette rá puskájával Sanchot, s kétségkívül fejbe lövi ha Roque Guinart oda nem kiált hogy meg ne merje tenni.

Sancho egyszerre halálnak vált, s megfogadta magában hogy lakatot tesz a szájára a mig ennél a népségnél időz.

Nem sokára egy vagy egy pár csatlós is érke-

zett azok közül a kik az utak mentén leselkedésre fel voltak állítva hogy szemmel tartsák az azon menőket s rögtön jelentést tegyenek fejöknél ha valamit észrevettek. A csatlós így szólott :

— Nem messze innen, a Barcelonába vezető uton nagy csoport ember közelít, uram.

Mire Roque így válaszolt :

— Ki tudtad venni, vajon olyanok a kik minket keresnek, vagy olyanok a kiket mi keresünk ?

— Olyanok a kiket mi keresünk, viszonzá a csatlós.

— Akkor hát mindnyájan előre, legények, viszonzá Roque, s hozzátok élém valamennyit, de úgy hogy egy se meneküljön el közülök.

Azok engedelmeskedtek. Don Quijote, Sancho és Roque magokra maradtak s várták kiket hurczolnak majd oda a legények. Roque azonban e közben így szóla Don Quijotehoz :

— Don Quijote úr bizonyosan igen különösnek fogja tartani ezt a mi életünket, s különöseknek a mi kalandjainkat s tettünket-vettünket, de azonkívül még veszedelmesnek is. Nem csodálom ha annak tartja, mert magamnak is be kell vallanom, nem lehet élet nyughatatlanabb és háborgatottabb a mienknél. Engemet a boszúvágy sodort bele, a mely még a legnagyobb nyugalmasabb szívet is fel tudja zavarni hatalmával. Én, természetemnél fogva jóindulatu s részvevő szívé ember vagyok ; azonban, a mint már említettem, boszút akarván állani egy rajtam elkövetett sérelemért,

ez a vágy úgy elfojtott bennem minden jobb érzelmet, hogy most már legjobb akaratom ellenére is kénytelen vagyok ezt a foglalkozást üzni. S valamint egyik örvény a másikhoz vezet s egyik bűn a másikat vonja maga után, az én boszúállásaim is olyan lánczczá fűződtek, hogy most már nem csak a magaméit hajtom végre, de még másokét is elvállalom. A jó isten azonban oly kegyelmes hozzám, hogy bárha benne vagyok is tévelygéseim utvesztőjében, nem tudok kifogyni azon reménységből hogy még valamikor biztos révpartra menekszem belőle.

Don Quijote nagy csodálkozással hallgatá Roque e józan s helyes irányu szavait, mert ő azt hitte, olyas emberek között, a kiknek rablás, gyilkolás és utonállás a szokott mesterségök, keresve sem lehetne találni egyetlen józan gondolkozásút; a miért is így felelt:

— A gyógyulásnak, Roque ur, az a kezdete ha az ember a betegséget felismeri s ha a beteg hajlandó az orvos rendelte gyógyszerek bevévására. Ön beteg, baját azonban ismeri, s az ég, vagy is jobban mondva isten, a ki mindnyájunk orvosa, rendel majd olyan gyógyszereket a melyek meggyógyítják, a melyek azonban csak lassan-lassan szoktak gyógyulást eléidézni, nem pedig hirtelen vagy mintegy csodaképen. S mi több, az okos bűnösök közelebb vannak a megtéréshez mint az együgyűek. S minthogy ön az imént mondott szavakban valóságos tanujelét adta józan okosságának, nincs miért csüggednie s remélje

bátran lelki bajának jobbra fordulását. S ha utját meg akarja rövidíteni s megmentését megkönnyíteni: csatlakozzék hozzám, bevezetem én a kóbor lovagságba, a mely annyi bajjal, annyi fáradsággal jár, hogy ha ön e terheket vezeklés gyanánt hordozza azok könnyű szerrel a mennyországba juttatják.

Roque mosolyogva hallgatá Don Quijote jó tanácsát; majd más tárgyra térve, elmondta neki Claudia Jeronima szomorú történetének végét, a mit Sancho rendkívül szívére vett, mert a leányka szépsége, bátorsága s egész magatartása ugyancsak megtetszettek neki.

E közben a zsákmányoló csatlósok visszatértek, s hoztak magokkal két lóhátas urat, két gyalog zarándokot, egy hintót a melyben nők ültek, kiket valami hat cseléd kísért, ki gyalog, ki lóháton, s még két öszvér hajcsárt a kik a lovas urakhoz tartoztak. A csatlósok körülfogták őket, s győztesek és legyőzöttek mind néma csendben lesték a nagy Roque Guinart megszólamlását, a ki először is a két urhoz fordult s azt kérdezte meg tőlök, kicsodák, hová mennek s van-e náluk pénz?

Ezek egyike így felelt:

— Mi, uram, századosok vagyunk a spanyol gyalogságnál, ezredünk Nápolyban fekszik, s azon a négy gályán akarunk tengerre szállni, melyek a mint mondják Barcelonában utra készen állnak Szicília felé. Van nálunk valami két-háromszáz tallér, a melylyel urnak képzeljük magunkat, mert a rendesen

szükségben lévő katonaviselt embernél nem igen szokott valami sok pénz lenni.

Roque a zarándokokat is azon módra kikérdezte mint a kapitányokat, s azt a választ nyerte tőlük, ők is hajóra akarnak szállani hogy Romába vitorlázzanak, s mind a kettejőknél lehet összesen körülbelül hatvan real.

Azt is tudni akarta, ki ül a hintóban, hová megy s mennyi pénz van nála. A lovasok egyike így felelt :

— A kocsiban Doña Guiomar de Quiñones asszonyság, a nápolyi főtörvényszék elnökének neje utazik, egy kis lánykájával, egy nőcseléddel s egy dueñával együtt. Mi inasai, hatan kísérik, s pénzben hat száz tallért visz magával.

— Ily módon, mondá Roque Guinart, már kilencszáz tallérunk s hatvan realunk van; legényeim körülbelül hatvanan vannak, számítsátok ki hamarjában mennyi jut egyre-egyre, mert én magam rossz számoló vagyok.

A mint a rablók ezt hallották, nagy örömmel felkiáltának :

— Éljen Roque Guinart, sok számos esztendőig, s pukkadjanak meg bele azok a gazemberek a kik vesztire törnek.

A kapitányok elszomorodtak, a főbiróné nagyon le volt verve, de még a zarándokoknak is egészen kedvöket szegte vagyonkájok elharácsolása.

Roque egy ideig hagyta őket gyötrődni; de már:

azt még sem akarta hogy szomorúságuk, a mely egy puskalövésnyiről is szemmel látható vala, még tovább is tartson, a miért is így szólott a két kapitányhoz :

— A kapitány urak lesznek oly szivesek s adnak nekem kölcsön hatvan tallért; a főbiróné asszonyosság pedig nyolczvanat, hogy némileg kielégítssem kísérem csapatát, mert a pap is az oltárról él, s aztán minden akadály nélkül s szabadon folytathatják utjokat azonnal, sőt még utlevelet is szolgáltatok ki tüstént, hogy ha netalán más valamely csapataimmal találkozoznának a kiket e tájakon szétszórtan felállítottam, azoktól se legyen semmi bántalmok, mert egyáltalában nincs szándékom katonákat, vagy bármi nőt, legkevesébbé pedig előkelő állásut, megkeseríteni

Nem volt erre vége-hossza a hálálkodásnak, a mint a kapitányok Roque udvariasságát és bőkezűségét megköszönték, mert valóban annak tekinték azon eljárását hogy pénzüket meghagyta. Doña Guiomar de Quiñones ki akart ugorni a kocsiból hogy a nagy Roquenak kezét-lábát megcsókolja, a mibe azonban az semmi szín alatt sem egyezett bele, sőt ellenkezőleg ő kért bocsánatot az okozott kellemetlenségért, melynek okozására azonban gonosz foglalkozásának szigoru kötelességei kényszeríték.

A főbiróné asszonyosság azonnal megparancsolta az egyik inasnak, hogy a rája kivetett nyolczvan tallért fizesse ki rögtön, valamint a kapitányok is szintén átadták a hatvanat. A zarándokok is oda akarták nyujtani a mi kevesök volt, Roque azonban azt

mondá nekik, tartsák meg csak bátran; majd e szavakkal fordult embereihez :

— Ezen tallérokból jut egy-egy embernek két darab; marad husz; tizet adjatok ebből e zárándokoknak, tizet meg ennek a becsületes fegyverhordozónak, hadd emlegesse meg jó szívvvel ezt a kalandot.

Roque most író eszközt vont elé, a mit mindig szokott magánál hordani, s utlevelet állított ki számukra, szétoszlott csapatai főbbjeihez, s azzal bucsut vett tőlök s hagyta őket menni szabadon. A távozók pedig nem győztek eléggé csodálkozni nemes magaviseletén, nagylelkűségén s meglepő eljárásán, s inkább egy második Nagy Sándornak tartották semmint valami hirhedt rablónak.

A csatlósok egyike a maga gascognei és cataloniai szójárásán azt a megjegyzést tette :

— Ez a mi kapitányunk is inkább papnak való ám mint haramiának; ha ezentúl is bőkezűsködni akar, tegye a magáéból, de ne a mienkből.

A boldogtalan ember nem oly lassan mondta ki e szavakat hogy Roque meg ne hallotta volna; ennek se kellett több, rögtön kardot rántott s a csatlós fejét egy vágással majd egészen ketté hasította, s azután csak annyit mondott :

— Így szoktam büntetni a vakmerő nyelveket.

Mindnyájan egészen oda lettek ijedtökben, s nem mert senki még csak meg se muikkanni, olyan nagy tiszteletben tartották.

Roque ekkor kissé félrevonult s levelet irt egy barcelonai barátjának, melyben arról tudosítá hogy a hirneves Don Quijote de la Mancha, az a bizonyos kóbor lovag a kiről oly sok mindenfélét beszélnek, jelenleg épen ott időz nála, s elmondhatja róla, olyan mulatságos és értelmes ember hogy ritkitja párját a világon. Azt is megígérte, hogy négy nap mulva, ugymint keresztelő Szent János napján oda szállítja a tengerpartra Barcelonába, még pedig pán-czélosan, fegyveresen s Rocinante paripája hátán, fegyvernökét Sanchot meg szamarán. Adja ezt közös barátaiknak, a Niarroknak is tudtokra, hadd töltsék vele kedvöket azok is; de azt még is szeretné, ha ellenségeik, a Cadellek nem részesülnének ebben a mulatságban; ez azonban lehetetlen, mert hiszen Don Quijote okos-bolondsága és fegyvernökének Sancho Panzának tréfái olyanok hogy azokban az egész világ gyönyörködik.

Ezt a levelet az egyik csatlósa által küldte el, a ki a zsványruhát parasztöltözettel cserélte fel, be-ment Barcelonába s a levelet kezébe juttatá annak a kinek szólt.

LXI. FEJEZET.

Mi történt Don Quijoteval mikor Barcelonába bevonulását tartotta, ugy szintén egyéb dolgokról a mikben több az igazság mint az okosság.

Don Quijote három napot és három éjet töltött Roquenál, de ha három száz esztendeig ott időzött volna is, még akkor sem fogyott volna ki abból a mi ez életmód szemléleténél csodálkozását és bámulatát minden lépten-nyomon felgerjeszté. Itt viradtak meg, amott töltötték a deket, egyszer menekültek, a nélkül hogy tudták volna ki elől, másszor leselkedtek a nélkül hogy tudták volna kire. Talpon állva aludtak, s álmukat minden pillanatban félbeszakaszták s egyik helyről a másikra mentek. Egész életök abból állt, hogy kémeket küldöztek szét, öröket hallgattak ki, a puskák kanóczára fujtak, bárha puskával csak kevesen voltak ellátva, a többi mind karabélyt használt.

Roque az éjet mindig külön válva tölté társaitól, olyan helyen a mit senki se tudott, mert a barcelonai alkirály igen nagy jutalmat tűzött ki a fejére, ugy hogy ő mindig félt s rettegett, nem bizott senkiben, s attól tartott hogy a tulajdon maga emberei ölik meg vagy az igazság kezébe szolgáltatják: bizonyára nyomorult, fáradságos élet.

Végre aztán járatlan utakon, rejtett, tekervényes ösvényeken Roque, Don Quijote és Sancho, hat más csatlóssal együtt, elindultak Barcelona felé.

A tengerpartra Szent János napja előestéjén érkeztek, későn, s ekkor Roque megölelte Don Quijotet és Sanchot, kinek még csak most adta meg az ígért tiz tallért. Vége-hossza nem volt a kölcsönös üdvözléseknek, köszöntéseknek, míg utójára még is csak elváltak egymástól.

Roque visszafordult, Don Quijote pedig ott maradt s a mint volt úgy várta be a reggelt lóháton. Nem telt bele sok idő, s a fehér hajnal arca már-már mutatkozni kezdett a kelet erkélyein, ha nem is a fülek, de minden esetre a füvek és virágok öröme, bárha az is igaz, hogy ugyane pillanatban a füleket is megörvendezetté a sipok és dobok hangja, csengők csengése s lovagok robogása, dobogása, a kik úgy látszék, a város felől közelítének. A hajnal helyet adott a napnak, mely pajzsnál nagyobb kerek arczával lassan-lassankint emelkedett föl a láthatár legalsó pereméről.

Don Quijote és Sancho minden irányban meghor-dozták tekintetöket; megpillanták a tengert, melyet eddigelé még soha sem láttak; rendkívül nagynak, terjedelmesnek tetszett előttök, sokkal nagyobbnak mint a Ruidera tavai a mik a la Manchában láthatók.

Látták a gályákat az öbölben, melyeken a napellenzők félre voltak vonva, s tele lengő, libbenő lobogókkal, melyek majd a szellőben lengtenek, majd a vizet csökdosák s legyíngték. A hajókon klarinet, trombita, oboa hangzott, a mi közel és távol kellemes és harcziás zenével tölté be a levegőt. A hajók mo-

zogni kezdének, s a sima viztükrön olyas esete-patéfélit utánoztak, melynek mását ismét az a végét-hosszát nem érő lovagsoport mutatta, a kik csillogó öltözetben, gyönyörű paripákon robogtak ki a városból. A hajós-katonák egyre-másra lödöztek, mire a város erősségében s kőfalain állók hasonló lövöldözéssel válaszoltak; majd a nagy lövegek bömbölő dörgése reszketteté meg a levegőt, a mire ismét a gályák sudár ágyúi feleltek. A vidám tenger, a mosolygó föld, a tiszta ég, melyet csak a lőporfüst homályosított el néha, ugy látszék mind ez együtt és egyszerre vidámságot öntött és keltett minden emberben. Sanchonak sehogy se fért a fejébe, hogy azok a nagy szörnyetegek, melyek ott a vizen iregnek-forognak, honnan vették azt a tenger sok lábukat.

E közben ama fényes öltözetű lovagsoport, nagy zajongás és csatakiáltozás rivalgásával, egészen oda érkezett a hol Don Quijote állt ámulásba s bámulásba merülve. Az egyik lovag pedig, az a kit Roque tudósított, fenszóval így kiálta :

— Isten hozta városunkba a föld keregsége összes kóbor lovagságának tükrét, világító tornyát, fény-, hajnal- és sarkcsillagát! Isten hozta, ismétlem, a hős Don Quijote de la Manchát! nem azt a hamisat, nem a költöttet, nem a becsempészettet, a kivel hazug történetekben a minap akartak bennünket hitetgetni, hanem hozta isten az igazit, a valódit és eredetit, a kit Cide Hamete Benengeli irt le nekünk, a minden történetirók virága!

Don Quijote egyetlen szót se szólt rá, egyéb-iránt magok a lovagok sem vártak tőle semmi feleletet, hanem majd ide, majd oda lovagoltak társaikkal s mindenféle kanyarulatokat tettek Don Quijote körül, a ki most Sanchóhoz fordulva így szóla :

— Ezek bizonyosan ránk ismertek. Fogadni mernék, olvasták történetünket, de még azt a mostanában nyomtatott aragonit is.

Az a lovag, a ki Don Quijotét az imént megszólítá, újra oda robbant hozzá s így szóla :

— Jöjön velünk, nagyságos Don Quijote úr, mindnyájan kész szolgálatára állunk, mert mindnyájan igen jó barátságban élünk Roque Guinarttal.

Mire Don Quijote így felelt :

— Ha az udvariasság udvariasságot nemz, akkor a nagyságodé, lovag úr, vagy épen édes szülöttje vagy igen közel rokona a nagy Roque Guinarténak. Vigyenek a hová parancsolják, az én akaratom az önök akarata, legkivált ha készek és hajlandók szolgálatukra fordítani.

A lovag is épen ilyen kikanyarított udvariassággal válaszolt, s azzal közre fogván őket, trombita és dobszó között megindultak a város felé. Mikor pedig ide beértek, a gonosz, a ki minden rosznak okozója, s az utczás gyerekek, a kik a gonosznál is gonoszabbak, azt tették, hogy két ilyen átkozott vakmerő keresztül tört az egész embertömegben, s az egyik a számár farkát, a másik meg a Rocinanteét emelte föl, s egy-egy jó teli marék tüskét oda nyomtak. A sze-

gény állatok alig tudtak hová lenni kinjokban ez eddig soha nem érzett sarkantyutól, s minél jobban behuzták a farkokat, annál jobban szurta őket a tövis, úgy hogy gyötrelmökben rugdalóztak, kapálóztak, s addig hányták a farukat a mig gazdáikat szerencsésen földre teremtették.

Don Quijotét majd megette a méreg, úgy resztele a dolgot, mig végre ő paripája, Sancho pedig számara farka alól kihuzta-vonta a túskebokkrétát.

Don Quijote kísérői meg is akarták fenytíteni a gyerekek vakmerőségét, de hijába volt minden törekvésök, mert a két bűnös azonnal elkeveredett a többi ezer meg ezer kísérő közé.

Don Quijote és Sancho Panza ujra felültek aztán, s ugyanazon zene és örömujjongás hangjai mellett vonultak be vezetőjök házába, a mely nagy és előkelő, szóval igazán gazdag uri ház volt, a hol őket most, hagyni fogjuk, minthogy Cide Hamete úgy akarja.

LXII. FEJEZET.

Szól a bűvös fejjel történt kalandról, más apróságokkal egyben a mik nem maradhatnak elmondatlanul.

Don Quijote házi gazdáját Don Antonio Morenonak hívták, a ki vagyonos és értelmes uri ember volt s szerette a tisztos vidám mulatságot. Mihelyt tehát Don Quijote vendégivé lett, mindjárt azon mes-

terkedett hogyan lehetne bohóságából ártatlan tréfát űzni, mert a mi fáj az nem tréfa, sem az se mulatság a mi más valakinek kárára válik.

Első dolga is az volt, hogy pánczélját levettette Don Quijoteval, s abban a szűk zergebőr ujjasban (a mint már több izben leirtuk és festettük) vezette ki egy erkélyre, mely a város egyik legnépesebb utcájára rugott, s így állította oda mind a világ s utczás gyerekek csodájára, a kik ugy megbámulták mint valami majmot.

A diszruhás lovasok ujra ott nyargalóztak fel s alá előtte, mintha nem is az ünnep kedvéért, hanem egyes egyedül az ő tiszteletére öltöztek volna díszbe. Sancho egészen boldog volt, mert ugy látszott neki, maga se tudta hogy s hogy nem, megint olyas helyre akadtak mint a Camacho lakodalma, Don Diego de Miranda háza vagy a herczeg palotája.

E napon Don Antonio egy pár barátja is ott ebédelt velök, a kik Don Quijotéval egészen ugy bán- tak s olyan kitüntetésekben részesíték mint a kóbor lovagokat szokták, a mi fölött büszkesége és elbizott- sága alig tudott hová lenni örömében.

Sancho ugy benne volt az elmélkedésben, hogy a ház összes cselédsége, a kik hallgatták, ugy szól- ván mind az ő ajkain függöttek.

Még asztal közben Don Antonio azt mondá Sanchonak :

— Ugy tudjuk, jó Sancho, kegyelmed annyira szereti a sültekből a fehér husát meg a gombócot,

hogy ha marad belőle valami, oda teszi el kegyelmed a kebelébe, más napra.

— Nem, uram, viszonzá Sancho, már annak fele se igaz; sokkal tisztább vagyok én semhogy ilyen falánk volnék. S itt az uram, señor Don Quijote, ő mondja meg, nem igaz-e hogy sokszor egy-egy álló hétig is eltengődünk egy marék dión vagy makkon. Ámbár azt se tagadom, hogy a hol malaczt ígérnek, ott biz én zsákkal forgolódom; a mivel azt akarom mondani, azt eszem a mit kapok s úgy élek a mint lehet. S akárki fia mondta is hogy én gözü vagyok vagy malacz, annak csak azt mondom, hazudott, de még többet is mondanék, ha nem nézném ezt a tisztas társaságot ez asztal körül.

— Már azt meg kell vallani, jegyzé meg Don Quijote, Sancho olyan tiszta s olyan mértékletes az evésben, hogy azt csakugyan ércz lapokra lehetne fölvésni a jövő századok számára örök emlékezet okáért. Az igaz, hogy ha éhes, akkor kissé faláknak látszik, mert nagyon mohón eszik s két pofára csámcsog. Azonban a tisztaságnak mindig nagy barátja volt, s kormányzó korában olyan illedelmesen megtanult enni, hogy még a szőlőt is, de még a gránátalma magvát is villával ette.

— Hogyan? kiálta fel Don Antonio, hát Sancho kormányzó volt?

— Az bizony, viszonzá Sancho, egy bizonyos Barataria szigetén. Tíz napig kormányoztam mint a pinty, csakhogy oda lett mellette nyugodalmam s

megutáltam a világ minden kormányzóságát. Megszöktem tőle, belepottyantam egy verembe, a hol már halál fiának véltem magamat, honnan azonban még is csoda módon megmenekültem.

Don Quijote ekkor hegyiről tövire elbeszélte Sancho kormányzóságának egész történetét, a mi a hallgatóságnak nem kevés mulatságot szerzett.

Ebéd után Don Antonio karon fogta Don Quijotét s egy félreeső mellékszobába vitte, a melyben semmi egyéb butornemü nem volt egyetlen egy asztalnál, ugy látszék jaszpiszból, s a mely hasonló kőből faragott egy lábon állt. Ezen asztal tetejére pedig egy fej volt helyezve, olyasforma mellkép mint a római császároké; ugy látszott ércből van öntve.

Don Antonio az egész szobában fel s alá járt Don Quijotéval, az asztalt is megkerülték több ízben mig végre a házi gazda így szóló vendégéhez:

— Most, señor Don Quijote, minthogy bizonyos vagyok felőle, hogy senki sem hallgatózik s nem árul el bennünket, egy olyan rendkívüli kalandot, vagy is jobban mondva olyan valóságos csodát akarok közölni önnel, a mi ritkítja párját a világon; de közölni csakis azon feltétel alatt, ha nagyságod megígéri, hogy lelke legeslegmélyebb rejtekébe zárja majd titkomat.

— Esküszöm! viszonzá Don Quijote, s nagyobb biztoóság okáért még egy kölapot is teszek fölibe, mert tudja meg nagyságod, señor Don Antonio (névét ismerte már), szavait olyan emberhez intézi, a kinek van ugyan füle a hallásra, de nyelve nincsen a

szólásra. A mi a szíven fekszik, bizvást átöntheti tehát az én szívembe, s meg lehet győződve a felől, hogy a hallgatóság mélységes mélyére bocsátotta.

— Megbizom ez ígéretben, viszonzá Don Antonio, s tudom, hogy nagyságod csodálkozni fog azon a mit majd lát és hall, s viszont nekem is enyhüln fog némileg abbeli szomorúságom, hogy nincs senki sem a kivel titkomat közölhetném, a mely nem is arra való, hogy az ember akárkire rábízassa.

Don Quijote alig tudott hová lenni a kíváncsiságtól, mi fejlődik ezen egész előkészüledésből.

E közben Don Antonio megfogta a lovag kezét s végig simította vele az ércz szobrot, az egész asztalt, de még a jászpiszkólábat is a melyen állt; azután rögtön így szólt:

— Ezt a fejet, señor Don Quijote, egy olyan bűbajos és boszorkánymester faragta, a kinél nagyobb aligha volt még e világon; ha nem csalódom lengyel születés, s ama hírneves Escotillo tanítványa a kiről annyi csoda dolgot beszélnek. Az az ember itt lakott nálam, s ő készítette ezer darab aranyért ezt a fejet, melynek az a tulajdonsága, hogy meg tud felelni minden kérdésre a mit a fülébe sugnak. Az a mester kileste a szelek járását, bűvös jegyeket rajzolt, megfigyelte a csillagokat, kártyát vetett, míg végre aztán csakugyan tökéletesen elkészítette ezt a fejet, a mint majd holnap meggyőződünk róla, mert pénteki napon néma szokott lenni, ma pedig épen péntek van, a miért is be kell várnunk a holnapot.

Az alatt nagyságod jól elkészülhet mindenre a mit tőle kérdeni akar, s tapasztalásból tudom, igazat felel minden kérdésre.

Don Quijote csodának csodájával hallgatta, hogy mit tud és mire képes ez a fej, s nem akart hitelt adni Don Antonionak; azonban meggondolva milyen hamar itt lesz az idő, hogy próbát tehet: nem akart feleselni vele, hanem megköszönte, hogy e nagy titokba beavatá. Kimentek a szobából, Don Antonio bezárta az ajtót kulcsra, s azután visszamentek a terembe az ott maradt társasághoz. Ezen idő alatt pedig ezeket az urakat Sancho mulattatá gazdájának sok kalandjával és viselt dolgaival.

Az nap délután Don Quijotét sétalovaglásra vitték magokkal, most az egyszer azonban nem pánczélosan, hanem közönséges kijáró ruhában, hosszú, barna posztó kabátban, a melyben az esztendő e szakaszában a tél maga is csurommá izzadt volna. A cselédeknek meghagyták, mulattassák Sanchot úgy, hogy ne hagyják távozni hazulról. Don Quijote most nem Rocinanten ült, hanem egy természetes öszvéren, mely igen jó járásu volt s takarosán felkantározva. Rá adták a hosszú kabátot, melynek hátára, a lovag tudtán kívül, egy darab pergament tűztek, melyre ez volt felírva: Ez Don Quijote de la Mancha.

Alig hogy elindultak, a czédula csakhamar magára vonta minden járó-kelők figyelmét, s a mint fenszóval elolvasták: »Ez Don Quijote de la Mancha,« Don Quijotének nem fogyott csodája, hogy há-

nyan meg hányan ismerik és szölitják nevéröl. Majd a mellette lovagló Don Antoniohoz fordulva így szóla :

— Csakugyan nagy a kóbor lovagság kiváltsága, mely a föld egész kerekiségén híressé s nevezetessé teszi azt, a ki e rendhez tartozik: mert, ám nézze csak Don Antonio, engemet még a gyermekek is ismernek e városban, a nélkül hogy valaha láttak volna.

— Ugy van, señor Don Quijote, viszonzá Don Antonio, mert valamint a tüzet nem lehet elzárni és elrejteni, úgy az erény sem maradhat ismeretlen, az a dicsőség pedig, melyet a fegyverviselés szerez, tulragyog és felülmul minden más egyebet.

Történt azonban, hogy a mint Don Quijote, most említett magasztalása közben, folytatná tovább utját, egy castiliai is arra vetödött, a ki látva a há-tára tüözött felirást, teli torokkal így lármázott:

— Vigyen el az ördög, Don Quijote de la Mancha, hát egész idáig elcsavarogtál s nem vitt a föld alá az a tenger sok döngetés a mit rád raktak? Bolond vagy, s ha csak magadba maradnál s bolondsá-godnak határán belöl: az még csak megjárná. De te neked az a tulajdonságod, hogy eszelössé s bolonddá teszed mind azokat, a kik veled érintkeznek s közle-kednek; a ki nem hiszi, nézze meg csak ezt a körü-lötted lévő uri társaságot. Eredj haza, hígeszü, láss a gazdaságod után, feleséged, gyermekeid után s

hagyj fel ezzel a bolondoskodással, a mi agyvelődöt fölemészti s az eszedet elveszi.

— Atyafi, mondá Don Antonio, menjen a maga útján s ne osztogasson tanácsot ha nem kéri. A señor Don Quijote de la Mancha épeszü ember, s mi, a kik kísérjük, mi sem vagyunk eszeveszettek. Az igazi érdemet meg kell becsülni akár kiben s miben találjuk; maga pedig takarodjék a pokolba s ne keveredjék abba a mibe senki se hitta.

— Isten engem, nagyságodnak igaza van, viszonzá a castiliai, mert ennek a derék legénynek jó tanácsot adni szakasztott annyi mint a falra borsót hányni. De mind a mellett még is csak nagyon sajnálom, hogy az a józan ész, mely a mint mondják ennek az együgyü embernek minden tettén-vettén meglátzik; mind ott foly el kőbor lovagsága csatornáján. A mi pedig azt a pokolba takarodást illeti a hová nagyságod küldött, magam is kimondom a magam fejére s minden utódomra, ha én e mostani órától kezdve, még ha Matuzsálem korát érném is el, tanácsot adok valakinek valaha, még ha kérnének is!

A tanácsadó eltűnt, a séta pedig tovább folyt. Azonban oly nagy lön a tolongás a bámész nép és utczás gyerekek részéről, a kik mind olvasni akarták a czédulát, hogy végre Don Antonio kénytelen volt levenni, de úgy mintha más valamit vett volna le Don Quijotéről.

Nem sokára este lett, akkor haza mentek, mert táncmultság lön rendezve. Don António neje ugyan

is, a ki igen előkelő, vigkedvű, szép és elmés asszony-ság volt, több barátnőjét hívta meg vendége tiszteletére, s hogy azok is mulassanak páratlan bohóságain.

El is jöttek többen, fényesen megvacsoráltak s a táncz mintegy tiz óra tájt kezdődött. A nő vendégek között volt kettő, a kik igen szerették a tréfát és dévajkodást, s bárha erkölcsük ellen semmi kifogás sem lehetett, kissé még is pajzánok voltak s a tréfát egyre üzni akarták unalomkergetőnek. Ezek annyiszor meg annyiszor tánczra hívták Don Quijotét, hogy annak utójára teste-lelke belefáradt.

Érdemes volt látni Don Quijote alakját, ezt a hosszú, vézna, szikár, sápadt, szűkruhás, ügyetlen s mindenek fölött épenséggel nem könnyű tánczost! A menyecskék loppal rá-rá kacsingattak, ő azonban, szintén mintegy loppal, közönyt tanusított irántok. A mikor azonban nagyon is erős ostrom alá fogták, Don Quijote így utasítá őket vissza fenszóval:

— *Fugite partes adversae!* Hagyjatok békét nekem, kelletlen gondolatok! Kegyetek pedig, hölgyeim, más felé irányozzák vágyaikat, mert a ki az én öhajtsáim királynője, a páratlan Dulcinea del Toboso, nem türi, hogy rajta kívül más hódítson meg és tegyen rabjává.

S e szavakkal, a táncz által halálra fárasztva és kimerülve, leült a terem közepén a padlóra. Don Antonio azonban mindjárt intett, emeljék föl s fek-

tessék ágyba, s legelőszőr is Sancho termett ott mellette, így szólva hozzá :

— De hát az ördög hurczolta is ám erre a tánczra nagyságodat, kedves uram? avagy azt hiszi hogy minden bátor tánczolni is tud s minden kóbor lovag egyszersmind kész tánczmester? Ha azt hiszi, akkor csakugyan csalódik. Tudok olyan embert a ki hamarabb meg merne ölni egy óriást semmint egy bakugrást meg tudna tenni. Ha a taktust kellett volna a tenyerével a talpán kiverni, már abban magam is kisegítettem volna nagyságodat, mert ahhoz ugy értek mint a saskeselyü; de magáért a tánczért nem adok egy fityinget!

Ilyen s hasonló szavakkal meg-megnevetteté Sancho a táncz-estély vendégeit, azután vitte s ágyba fektette gazdáját, s jól betakarta, hogy a táncz okozta hülést kiizzadja.

Más nap Don Antonio igen alkalmasnak látta próbát tenni a bűvös fejjel, a miért is Don Quijoteval, Sanchoval, s még más két barátjával, valamint azzal a két asszonysággal a kik a táncz közben ugy megviselték Don Quijotét, s a kik ez egész éjjel ott maradtak Don Antonio nejénél, mind ezekkel együtt bezárkózott azon szobába, melyben a fejet tartotta Elmondá nekik a fej tulajdonságát, lelkökre kötötte, hogy a titkot el ne árulják, s azt mondá, ma van az első alkalom, hogy a bűvös fejjel próbát tesznek. Don Antonio két barátján kívül senki más nem tudta a bűvösség nyitját; s ha Don Antonio ezeknek

el nem találja mondani előre, ezeket is épen úgy meglepte volna mint a többieket, oly ügyesen és furfangosan el volt készítve, hogy lehetetlen vala nem bámulni.

Legelőször is maga Don Antonio lépett oda a fejhez, s halk hangon, de nem oly tulságos halkán, hogy a többiek is meg ne hallhatták volna, így szóla :

— Mondd meg nekem, fej, a benned rejlő tehetségnél fogva, mit gondolok én e pillanatban?

Mire a fej, a nélkül hogy ajkait mozdítaná, tiszta, érthető hangon, úgy hogy mindenki meghallhatá, így válaszolt :

— Gondolatok fölött nem itélek.

Minek hallatára minden jelenlévő alig tudott hová lenni csodálkozásában, annál inkább is, mert sem a szobában sem az asztal mögött nem volt egyetlen élő lélek se a ki a feleletet adhatta volna.

— Hányan vagyunk itt? kérde Don Antonio újra, mire ugyanaz a hang így felelt :

— Te vagy itt feleségestül, két barátod, nőd két barátnője, egy hirneves lovag, a kit Don Quijote de la Manchának hívnak, s annak fegyvernöke a kinek Sancho Panza a neve.

Hogyan csodálkozott ismét mindenki! Hogyan meredt bámultában ég felé minden ember haja szála! Ekkor Don Antonio visszalépve a fej mellől, így szóla :

— Ez elég annak bebizonyítására, hogy nem lcsalt meg az, a kitől vettelek, te bölcs fej, te beszédes

fej, te válaszoló fej, te csodálatra méltó fej. Ám lépjen ide más, és tegyen bármi kérdést a mint csak kedve tartja.

S már a mint hogy kiváltképen az asszonyokat bántja a kíváncsiság s a tudnivágyás, legelőször is a Don Antonio nejének egyik barátnéja lépett oda s ezt kérdezte:

— Mondd meg nekem, fej, mit tegyek, hogy igen szép legyek?

S válaszul azt nyerte:

— Légy erényes!

— Nem kérdek tőled egyebet, mondá a kérdező.

Majd a másik barátné lépett oda s mondá:

— Azt szeretném tudni, fej, szeret-e a férjem igazán vagy sem?

Mire ez hangzott válaszul:

— Nézd meg, hogy bánik veled, abból megláthatod.

Az asszony visszalépett onnan s így szóla:

— Ezért a feleletért nem volt kérdésre szükség, mert abból, ki hogyan bánik velem, természetesen megtudom, hogyan érez irántam.

Majd Don Antonio egyik barátja lépett oda s azt kérdezé:

— Ki vagyok én?

Azt felelték neki:

— Magad tudod.

— Nem azt kérdem, viszonzá a lovag, hanem azt mondd meg, ismersz-e te engemet?

— Igen is, ismerlek, hangzék a válasz, te Don Pedro Noriz vagy.

— Egyebet nem is kérdek, ez is elég annak bizonyosságára, derék fej, hogy mindent tudsz.

Ennek távoztával a másik barát lépett oda s azt kérdezé :

— Mondd meg nekem, fej, mi az én első szülött fiamnak legfőbb óhajtása?

— Mondtam már, szólt a válasz, én óhajtásokkal nem foglalkozom; mindazáltal tudok annyit mondani, hogy a te fiadnak az a legforróbb óhajtása hogy téged a föld alá telessen.

— Ugy van, viszonzá a lovag, azt saját szemmemmel is látom s egészen kézzel fogható előttem, s nem is kérdezek többet.

Ekkor Don Antonio neje lépett oda s így szóla :

— Nem tudom, fej, mit kérdezzek tőled. Csak azt szeretném megtudni, sokáig örvendhetek-e még drága férjem életének?

— Soká örvendhetsz, hangzék a válasz, mert egészsége és mértékletessége hosszú időt ígérnek neki, míg mások mértékletlenségök által szokták megkurtítani életüket.

Majd Don Quijote járult oda a fejhez s így szóla :

— Mondd meg nékem, te válaszra kész, igaz volt-e vagy csak álom a mit én a Montesinos barlangjában történt dolgokról elbeszéltem? fegyvernököm Sancho beváltja-e valóban a maga megosto-

rozásáról tett fogadását? fel lesz-e Dulcinea valaha oldva a varázs alól?

— A mi a barlangban történeteket illeti, szólt a válasz, mind arról igen sokat lehetne mondani, van ben ez is, amaz is; Sancho maga megkorbácsolása lassan fog végbe menni; Dulcinea feloldása úgy fog megtörténni a mint kívánatos.

— Többet nem is akarok megtudni, mondá Don Quijote, mert ha egyszer Dulcineát a varázs alól feloldva láthatom, olybá veszem mintha tetőzve érne minden szerencse a mit csak kívánhatok.

Sancho volt az utósó kérdező, a ki ezt a kérdést tette:

— Mondd meg nekem, fej, kapok-e még egyszer kormányzóságot? megszabadulok-e a silány fegyvernői szolgálattól? meglátom-e még valaha feleségemet s gyermekeimet?

Mire így válaszoltak:

— Kormányzó léssz otthonn; s mihelyt haza mégysz, ismét meglátod feleségedet s gyermekeidet; s mihelyt megszűntél szolgálni, megszabadulsz a fegyvernökségtől.

— A ki lelke van, de jól eltalálta, mondá Sancho Panza, ezt ugyan magamtól is el tudtam volna találni; ennél többet maga a Perogrullo proféta se mondhatott volna.

— Tökfilkó, jegyzé meg Don Quijote, hát milyen feleletet kívánsz? Nem elég-e, hogy a fej által

adott válasz mind oda vág a hozzá intézett kérdésekhez?

— Nagyon elég, viszonzá Sancho, csakhogy én még is azt szerettem volna, ha egy kissé világosabban szól és valamivel többet mond.

Ezzel aztán a kérdéseknek és feleleteknek végök szakadt, de nem a csodálkozásnak, melybe mindnyájan mélyedtek, Don Antonio két barátján kívül, a kiknek volt tudomásuk a dologról. Ezt pedig Cide Hamete Benengeli azonnal meg akarja magyarázni, nehogy a világot bizonytalanságban s netalán azon hitben tartsa, hogy ebben a fejben valami boszorkányság vagy rendkívüli titokszerűség volt bele zárva; minek okáért elmondja, hogy Don Antonio, egy másik ilyen fejnek mintájára, melyet Madridban látott egy képfaragótól, hasonló fejet készített a dologról nem tudók meglepésére s a maga multságára. A szerkezet pedig ebből állt: Az asztal felső lapja fából volt, úgy befestve s kifényesítve mintha jászpiszból volna; és a láb, mely az egészet tartotta, hasonlóképen abból, melyre hogy a súlyt erősebben tartsa, négy kifaragott sasköröm volt alkalmazva. A fej, a mely bronzszinü volt, valami római császár mellképét ábrázolta, belül egészen üres volt, nem különben az asztal is, melybe olyan pontosan bele volt illesztve, hogy az egész mesterség egybefüggését semmi legkisebbje sem árulta el. Az asztal lába is üres volt, s összekötésben állott a fej mellével, nyakával, mind ez aztán megint egy másik szobával függött össze, mely a fejet magában

foglaló helyiség alatt volt. Ezen az üres asztallábon, asztalon, mellen és nyakon keresztül az említett alakon és mellképen át egy igen ügyesen vezetett bádoggal ment, a mit senki sem láthatott. Az alsó szobában, mely a felsővel összefüggött, ott helyezkedett el a ki a feleletek adásával lőn megbízva, s ajkát ezen csőre illeszté, úgy hogy a szók mind fölülről lefelé, mind alulról felfelé oly világosan és érthetőn hangzának mint ha az ember hangcsővön át beszél; így aztán lehetetlen volt a csalfaságnak nyomára jönni.

A felelő szerepét Don Antonio unokaöccse játszotta, egy igen elmés, értelmes tanuló ifju, a ki nagybátyja által előre tudósítva levén arról, kik lesznek ma együtt mindnyájan a szobában: könnyű szerrel megadhatta gyorsan és pontosan az első kérdésre a feleletet; a többiekre csak úgy találomra felelt, de, mint okos ember, okosan.

Cide Hamete még azt is mondja, hogy ez a csoda eszköz valami tiz-tizenkét napig folytatta munkáját; mikor azonban a városban hire ment, hogy Don Antonio házában egy olyan bűvös fej van a mely minden hozzá intézett kérdésre meg tud felelni: a tulajdonos, attól való féltében, hogy hitünk éber örei is neszét veszik, maga jelentette föl az egésznek az inquisitor uraknak, a kik aztán megparancsolták, hogy semmisítse meg s ne üzze vele tovább a játékot, nehogy a tudatlan nép megbotránkozzék fölötte. Don Quijote és Sancho Panza szemeiben azonban a fej megmaradt tovább is bűvös fejnek s felelni tudónak,

mely egyébiránt Don Quijoténak sokkal jobban megnyerte tetszését semmint a Sanchoét.

A városbeli uri társaság, Don Antonio kedvéért s Don Quijote tiszteletére, de meg azért is, hogy a lovag bohóságainak terök nyiljon, gyürü-döfést akartak rendezni hatod napra, a mi azonban füstbe ment azon oknál fogva, melyről alább majd megemlékezünk.

Don Quijoténak egyszer kedve kerekedett egyedül és gyalog tenni egy sétát a városban, mert attól tartott ha lóháton megy, az utczás gyerekek megint háborgatni fogják. Így tehát Sancho társaságában, s még más két szolga kíséretében, a kiket Don Antonio adott melléjük, csakugyan kimentek sétálni.

A mint az egyik utczába betértek, Don Quijote véletlenül föltekintett s azt pillantá meg, hogy egy ajtó fölött igen nagy betűkben ez olvasható: »Itt könyveket nyomtatnak.« Nagyon örült neki, mert eddigelé soha sem látott még semmiféle nyomdát, s szerette volna meglátni milyen az. Bement egész kíséretével együtt, s azt látta, hogy az egyik helyen nyomnak, a másikon javítanak, itt szednek, amott igazgatnak, szóval mind azt, a mi a nagyobb nyomdáknak mindennapos.

Don Quijote oda lépett egy szedőládához s megkérdezte mi az s mire való; megmagyarázták neki; csodálkozott s tovább ment. Oda lépett egy másikhoz is, s megkérdezte mit csinál? A szedő így felelt:

— Ezen ur itt, uram (s e szavaknál egy igen

jól megtermett, tisztos s tekintélyes külsejű férfiura mutatott), egy olasz könyvet fordított, s én épen most szedem, hogy a sajtó alá adhassuk.

— S mi a czime annak a könyvnek? kérdé Don Quijote.

Mire az író így válaszolt:

— Olaszul az a czime, uram: *Le bagatelle*.

— S mi felel meg e *Le bagatelle* szónak a spanyolban? kérdé Don Quijote.

— *Le bagatelle* annyit jelent, viszonzá az író, mint ha mi spanyolul azt mondanók: *Los juguetes* (Dibdabságok); s bárha e könyvnek ily szerény a czime, mind az által igen jó és fontos dolgokat tartalmaz és foglal magában.

— Magam is tudok valami keveset olaszul, mondá Don Quijote, s hizelgek magamnak vele hogy Ariosto egy pár stanzáját el is tudnám mondani könyv nélkül. Azonban mondja csak nagyságod, tisztelt uram (s ne vegye szavaimat úgy mintha talán tehetségét akarnám vizsgálni, mert csupa kíváncsiság az egész), nem fordul elé művében valahol az a szó, hogy *pignata*?*)

— Sőt igen gyakran, viszonzá az író.

— S hogyan fordítja ezt nagyságod spanyolra? kérdé Don Quijote.

*) Olaszul ugyan *pignatta*, azonban a spanyol, az *r és l* betűkön kívül, egy mássalhangzót sem ír duplán.

— Hogyan fordíthatnám másképp mint ollának? felelt az író.

— Láncz hordta! kiálta fel Don Quijote, nagyságod sokra vitte az olasz nyelvben! Fogadni mernék, pedig nagy pénzbe, hogy a hol az olasz azt mondja *piace*, önspanyolul úgy teszi *kiplace* (tetszik), a hol amaz *piu-t* mond, nagyságod *mas-t* (több, még), a *su-t a r-ri b a*-val (fent) a *giu-t* meg a *b a j o*-val (lent) fordítja.

— Természetes, hogy azzal fordítom, viszonzá az író, mert éppen ezek a megfelelő szavak.

— Esküdni mernék, folytatá Don Quijote, hogy nagyságodat nem ismeri a világ, a mely a fényes elmék s jeles művek megjutalmazásának oly nagy ellensége. Hány meg hány szép tehetség vész el ennek folytán! hány meg hány lángész lesz leszorítva! mennyi érdem becsmérelve! Mind az által nekem úgy látszik, hogy valamit egyik nyelvből a másikra lefordítani, kivéve a nyelvek két királynéját, a görögöt és latint, szakasztott olyan mint ha az ember a flamandi szőnyegetek vizájáról nézné: igaz ugyan, hogy az alakok ott is meglátszanak, de tele vannak szálakkal a mik elhomályosítják, s korán sem látszanak olyan tisztán, világosan mint színökről. A ki könnyű nyelvekből fordít, nem tanúsít sem valami szellemességet sem nyelvbeli jártasságot, ép oly kevésbé mint akár az a ki valamely írást leír vagy lemásol. Mind a mellett nem akarom ezzel azt mondani, hogy az ilyen fordítás nem dicséretre méltó munka, hiszen foglalkozhatik az ember annál még

sokkal rosszabbal is, a miben még annyi köszönet sincsen. Egészen ki van véve e megjegyzés alól az a két hires fordító, az egyik doktor Cristobal de Figueroa, a »Pastor fido,« a másik pedig Don Juan de Jáuregui, az »Aminta« fordítója, a kiknek munkája oly szerencsésen sikerült, hogy az ember csakugyan nem tud különbséget tenni melyik az eredeti s melyik a fordítás. De még azt is bátor vagyok kérdeni nagyságodtól, saját költségén nyomatja ki vajon e könyvet, vagy pedig a kiadás jogát eladta már valamely könyvárusnak?

— A magam költségén nyomatom, viszonzá az író, s a legelső kiadásból legalább is ezer darab arany nyereséget reménylek, mert kétezer példányban nyomatom, a mi példányonkint hat reáljával mind el fog kelni egy fütty alatt.

— Ezt ugyan derekasan eltalálta nagyságod, viszonzá Don Quijote, de úgy látszik nem igen ismeri a könyvnyomtatók minden fortélyát s csalafintaságát, s hogyan össze vannak azok beszélve egymással. S annyit előre is mondhatok, ha ön kétezer példányra vállalkozik, olyan teher fogja nyomni a vállát, hogy ugyancsak lesz mit nyögnie alatta, főleg ha a könyv kissé száraz s nincs benne csipős.

— De hát inkább azt tanácsolná e szerint nagyságod, mondá a szerző, jobb lenne ha valami könyvárusnak adnám el, a ki adna érte három maravedit, s még azt hinné azonfölül, hogy szörnyü busásan megjutalmazott? Én nem azért adok ki könyve-

ket hogy hirre tegyek szert a világon, műveim által már eléggé ismernek; nekem haszon is kell, a mi nélkül a nagy hir egy batkát sem ér.

— Áldja meg hát vele a jó isten mind a két kezével nagyságodat, mondá Don Quijote, és azzal tovább ment, egy másik szedő asztalhoz, a hol épen egy nyomtatott ív javításával foglalkoztak, mely a »Lélek világossága« czimű könyvhöz tartozott. Ennek láttára Don Quijote így szóla:

— Az ilyen könyvek, bár ha sok van e fajta, csakugyan méltók a kinyomtatásra, mert igen sok a bűnös a ki hasznára fordíthatja, s annyi homályban tévelygőnek igen sok világosságra van szüksége.

Tovább folytatta sétáját s egy másik helyütt megint más könyv javítása volt folyamatban. Megkérdezte ennek is a czimét, s azt felelték neki, ezt a könyvet úgy hívják: »Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha második része,« s írta egy bizonyos Tordesillasban.

— Hallottam már e könyvről, mondá Don Quijote, s igaz lelkemre mondom, azt hittem, hogy szemtelensége folytán már régen hamuvá égették. No de majd ennek is meglesz a maga Márton- napja mint minden disznónak. A költött történetek csak akkor jók és érdekesekek, ha valóság vagy valószínűség van bennök; az igaz történetek pedig annál jobbak, mennél igazabbak.

E szavak után, s némileg a megvetés kifejezésével arczán, eltávozott a nyomdából. Don Antonio

még az nap úgy intézte a dolgot, hogy megmutat-
 hassa Don Quijotének a kikötőben lévő gályákat, a
 minek különösen Sancho örült meg igen nagyon,
 mert soha életében olyast nem látott. Don Antonio
 tudositotta a négyes gályaparancsnokot hogy ven-
 dégével, a hirneves Don Quijote de la Manchával
 még az nap délután meg akarnák nézni a gályákat;
 a parancsnok, valamint a város összes lakossága is
 hallott már a lovagról, s hogy ezzel a gályákon mi
 történt, azonnal elmondjuk a következő fejezetben.

LXIII. FEJEZET.

Milyen baja történt Sancho Panzának mikor a gályákat
 meglátogatták, úgy szintén a szép morisko leány rend-
 kívüli kalandja.

Nagy fejtöréssel hányta-vetette magában Don
 Quijote a bűvös fej felelő képességét, de azért a csalfa-
 ságnak még sem akadt sehogyse nyitjára. Minden
 gondolata ott állapotott meg azon ígéretnél, melyet
 ő valónak hitt, hogy Dulcinea fel lesz oldva a varázs
 alól. Ujra meg újra csak ehhez tért vissza, s nagyon
 örült magában azon reménynek, hogy óhajtasát nem
 sokára valósulni láthatja.

A mi meg Sanchot illeti, bárha, a mint már em-
 litettük, ez irtézott most már a kormányzóságtól, azt
 még is csak szerette volna elérni hogy ismét paran-
 csolhasson s legyen a ki néki engedelmeskedjék. Ezt

a szerencsétlenséget vonja maga után a parancsolás, még ha puszta tréfa volt is.

Még az nap délután Don Antonio Moreno, a házi gazda, két barátja s Don Quijote és Sancho Panza csakugyan kimentek a gályákra.

A parancsnok, ki jövetelökről már előre tudósítva volt, nagyon örült hogy a híres Quijotet és Sancho megláthatja. Alig értek oda, a tengerpartra, a gályák rögtön lebocsáták a napellenzöt s a hoboák megharsantak. A szőnyeggel bevont s veres bársony üléses csónakot azonnal vízre bocsáták, s a mely pilanatban Don Quijote bele lépett, azonnal eldőrdült a fő gálya sudárágyuja, mit viszont a többi gályák is utánoztak. Mikor pedig Don Quijote a hágsón fel a hajóra lépett, a hajó összes legénysége háromszoros hu, hu, hu kiáltással üdvözlé, mint akkor szokás, mikor valami előkelő főember jön a gályára.

A főparancsnok, a kit ezentúl e néven fogunk nevezni, s ki igen előkelő származásu valenciai lovag volt, kezét fogott vele s megölelte Don Quijotet e szavakkal :

— Ezt a napot fehér krétával fogom felírni, mint egész életemben az egyik legnevezetesebbet, más lévén szerencsém Don Quijote de la Mancha ural megismerkedhetni, a kiben, mint valamely minta- és példányképben, a kóbor lovagságnak összes hősisége egyesült és befoglaltatik.

Don Quijote nem kevésbbé udvarias szavakkal válaszolt, rendkívül örvendve azon hogy ily nagyur

kitüntetésben részesül. Hátra mentek a hajó farába, mely igen takarosán fel volt ékesítve, s leültek a padokra. Az evező mester a gályán levő deszkajáróra lépett és sípjával jelt adott hogy az egész legénység vetkőzzék; az meg is történt egy szempillantás alatt. Sancho, ennyi meztelen ember láttára, egészen elsörnyedt, s kivált akkor, a midőn látta milyen gyorsasággal bocsátják le a napellenzőket, azt hitte hogy a lány ördög van az mind ott sürgölődik. De még ez mind csak sillom volt ahhoz képest, a mi most következik! Sancho ott ült a rekeszfán, az első evező előtt jobb kéz felől. Ez már be volt rá tanítva mit kell tennie, megkapta Sanchot s felemelte karjai közt. Már ekkor az egész legénység talpon állt s dologra készen. A jobb oldalon állók kezdték a tréfát Sanchoval, hogy egymásnak dobálták kézről kézre, padról padra, de oly gyorsan, hogy a szegény Sanchonak még a szeme világa is elveszett, s kétségkívül azt gondolta, hogy már az ördög viszi. Nem is lett a mulatságnak előbb vége míg a baloldali csapaton is végig nem ment, a hol aztán megint leültették a hajó farában. A szegény boldogtalan egészen odáig volt, majdnem halálnak vált, az izzadság csak úgy csorgott róla, s el sem tudta képzelni mi történt ő vele.

Don Quijote látva Sanchonak szárny nélküli repülését, azt kérdezte a főparancsnoktól, olyan czerimonia-é ez a min keresztül kell menniök mind azoknak a kik először léptek gályára? Mert ha úgy van, ő, a kinek nincs semmi szándéka hajón szolgálni,

nem veti magát alá ennek a szokásnak, s fogadja istenére, hogy ha valaki hozzá mer nyulni hogy tovább röpitse, kardja hegyével szakasztja ki a szívet belőle.

S e szavaknál talpra szökött és kardját megmarkolta. E pillanatban a napellenzöt összerántották, s a vitorlarudat rettenetes csörömpöléssel zuhantották alá felülről. Sancho azt képzelte az ég fordult ki sarkaiból s az ő fejére készül alároskadni, a miért is ijedtében a két térde közé rejté a tarkóját. Maga Don Quijote is megszeppent, megdöbbenve rántotta össze vállait s elhalványodott. A legénység megint ugyan olyan zajjal rántotta föl a vitorlarudat a milyennel lebocsátá vala, s mind ezt oly szótlanul mintha egészen némák volnának. Az evező mester jelt adott hogy a horgonyokat huzzák fel, majd oda ugorva a deszkajáró közepére, ostorával vagy korbácsával kegyetlenül szabdalni kezdé az evező legénység hátát, hogy evezzenek ki lassankint a sik tengerre.

A mint Sancho meglátta hogy ez a sok tarka láb (az evező lapátokat azoknak hitte) egyszerre megmozdul, így szóla magában :

— Ezek aztán az igazi bűvös dolgok, nem azok a mikkel uram tépelődik. Ugyan mit követhettek el ezek a szerencsétlenek hogy ilyen módon ütökeverik őket? S hogyan merészli az az egy ember, a ki ott ugrál fütyörészve, egymaga végig korbácsolni valamennyit? Már én csak a mondó vagyok, ez a kész pokol itt, vagy legalább is a purgatorium.

Don Quijote látva mily figyelmesen szemléli Sancho a mi történik, így szóla hozzá :

— Oh, Sancho barátom, de még milyen könnyen s milyen kevés fáradsággal levetközhethnél te most félmeztelenre, s helyet foglalhatnál ezen urak között, s Dulcinea feloldozását mennyire siettethetnéd! Aztán meg annyi másnak sanyaruságával s kinjával együtt, a magad fájdalmát se éreznéd annyira. S mi több, az sem lehetetlen hogy a bölcs Merlin egy-egy ilyen ütést, a mi ugyancsak izmos marokkal van sujtva, tiz számba is bevenne olyannak, a milyeneket utóvégre magadnak még is csak rád kell szónod magadra.

A főparancsnok épen kérdést akart intézni hozzá, micsoda korbácsütések s micsoda varázs alóli feloldása az Dulcineának a miket említett, mikor a hajóór elkiáltá magát :

— Monjuich *) jelt ad, hogy egy nagy evezős hajó mutatkozik nyugat felől!

Ennek hallatára a főparancsnok azonnal oda ugrott a deszkajáróra s fenhangon így szóla :

— Fel, legények, utána! El ne hagyjuk menekülni! Bizonyosan valami algiri kalóz hajó az, a mit a várdaőr jelez.

A másik három gálya is rögtön oda nyomult a vezérhajó mellé, megtudni a kiadandó rendeletet. A vezér azt parancsolta, hogy a másik kettő szálljon a

*) Várda Barcelona tőszomszédságában egy magaslaton.
Ford.

sik tengerre, ő pedig a negyedikkel a part mentén fog elényomulni, így aztán a rablójó meg nem menekülhet előlük.

Az evező legénység neki feküdt az evezésnek, s olyan gyorsasággal hajtá előre a gályákat, hogy az ember azt gondolta volna repülnek.

A kik a sik tengerre szálltak, mintegy két mérföldnyi távolságra, evezős hajót vettek észre, a melyet messziről mintegy tizennégy vagy tizenöt padunak tartottak, s csakugyan annyi is volt. A mint ez a rablójó megpillantá a gályákat, futásnak eredt azon szándékkal és reménnyel hogy könnyüségé megmenti. Azonban roszul számított; a fő gálya ugyanis minden erre járó tengeri hajók közt az egyik legkönnyebb járasu volt, s már is annyira sarkában a kalóz hajónak, hogy ennek legénysége világosan belátta, teljes lehetetlen menekülniök. Az arraez *) tehát azt akarta, hagyjanak fel az evezéssel s adják meg magokat, legalább nem ingerlik annyira haragra a spanyol hajók fővezérét.

A sors másként rendelte, s nevezetesen úgy, hogy a fő gálya már oly közel jutott hozzájuk, hogy a kalóz hajóra oda hallatszott a kiáltás: adják meg magokat. Ekkor azonban két toraquis, a mi más szóval annyit jelent: két részeg török, a kik tizennegyed magokkal jöttek a kalózhajón, puskájokat rá sütöttek a spanyol hajóra, s ennek orrán két legényt lelőttek. Ennek láttára a főparancsnok esküvel fogadta

*) A mór hajók parancsnoka.

meg : nem kegyelmez senki életének a hányan csak a kalóz hajón vannak ; a miért is egész erővel neki akart rontani, amaz azonban kisiklott az evezők alatt.

A gálya előre futott jó darabon, s a kalóz hajón levők belátták hogy végök van. A mig a gálya megfordult, ők addig felvonták a vitorlákat, s már most vitorla és evező segítségével összefogva próbáltak menekülni, de minden serénységök kevésbé vált hasznukra, semmint vakmerőségök kárukra. Mert a vezérgálya valami fél mérföldnyire utolérvén, rája vetette evezőit s elfogta mindnyájokat élve.

E közben a másik két gálya is oda érkezett, s aztán mind a négyen együtt vitték az elfogott hajót a kikötőbe, a hol töméntelen nép várta őket, kíváncsian látni hogy mit hoznak. A főparancsnok a száraz földhöz közel horgonyt vettetett, s most vette észre hogy a város alkirálya maga is ott van a parton. Lebocsátatta a csónakot hogy a hajóra szállítsák, egyszersmind a vitorlarudat leeresztette, hogy arra tüstént, de nyomban mindjárt felkössék az arraezt s a hajón elfogott többi törököt, a kik összesen lehettek valami harminczhatan, csupa izmos legények, s legnagyobb részt török puskások.

A főparancsnok megkérdezte melyik közöttük az arraez, s az egyik fogoly (a ki ugy látszék spanyol renegát volt) spanyolul így felelt :

— Itt ez az ifju a mi arraezünk, uram ; s ezzel egy oly szép, oly deli ifjura mutatott, a milyent csak az emberi képzelem festhet maga elé.

Az ifju, a mint látszék, nem lehetett több husz évesnél. A főparancsnok rá rivallt:

— Mondd-sza, esztelen kutya, mi indított arra, hogy katonáimat megöld, holott láthattad, nincs mód a menekülésre? Ilyen tisztelet illeti meg a vezérgályát? Nem tudod-e hogy a vakmerőség nem bátorság? A kétséges remény gerjesztheti ugyan merészségre az embert, de vakmerőségre nem.

Az arraez válaszolni akart, de a főparancsnok nem ért rá hogy kihallgassa, mert a királyi helytartó fogadására kellett sietnie, a ki épen ekkor lépett a gályára néhány szolgája és még egy pár ember kíséretében.

— Jó fogás volt, főparancsnok ur, mondá a helytartó.

— Olyan jó, viszonzá a főparancsnok, hogy az egész zsákmányt mindjárt ott látja excellenciád függeni a vitorlarudon.

— Hogy-hogy? kérdé a helytartó.

— Mert minden törvény és hadi ok nélkül vagy szokás ellenére, viszonzá a főparancsnok, megölték két legjobb katonámat, s én esküvel fogadtam meg, hogy felakasztatom mind a hányat csak elfogunk, legelőször is ezt a sihedert a ki a kalózhajó arraeze.

S ezzel rámutatott az ifjura, a kinek két keze már hátra volt kötve, a kötél is a nyakába vetve s ugy várta halálát.

A helytartó rá tekintett, s látva mily szép, mily

deli, mily alázatos, úgy hogy szépsége kész ajánló levél volt mellette: megszánta s meg akarta menteni a haláltól. Ennek okáért így szóla hozzá:

— Mondd-sza, arraez, török származás vagy, mór, avagy renegát?

Mire az ifju hasonlóképen spanyolul így felelt:

— Nem vagyok én sem török származás, sem mór, sem renegát.

— Mi vagy tehát? kérdé a helytartó.

— Keresztyén nő vagyok, viszonzá az ifju.

— Nő, és keresztyén? S ilyen öltözetben és ilyen járatban? Inkább csodálatra semmint hitre méltó.

— Halaszszák el egy kevésé halálomat, jó uraim, mondá az ifju, hiszen nem telik sok idővesztésébe, ha boszujokat csak addig késleltetik a mig életem történetét elmondom.

Lehetett volna-e sziv oly kemény hogy ezen szavakra meg ne lágyuljon vagy legalább is kész ne legyen annak meghallgatására a mit a bús, szomorú ifju mondani készült?

A főparancsnok azt felelte, ám mondja el a mit akar, de azért semmikép se remélje hogy ismert büntette után még kegyelmet kapjon.

Ezen engedelem megadatván, az ifju így kezdé beszédét:

— Én ama sokkal szerencsétlenebb semmint előrelátó néphez tartozom, a melyre ez utóbbi időkben a szerencsétlenség egész tengere zúdult alá, szó.

val már szüleiktől származom. Népem bal sorsa folytán, két nagybátyam a berberföldre vitt engem is, s nem használt semmit bevallanom hogy keresztyén vagyok, a mint hogy csakugyan az vagyok, még pedig nem színből, tettetésből, de tiszta szívből katólikus keresztyén. Hijába vallottam be ezen igazságot, sem azok nem adtak hitelt neki a kikre a mi gyászos kiűzésünk munkáját bízta, sem nagybátyáim se hittek el, s csak hazugságnak tartották, pusztán költeménynek, a végre koholva hogy szülőföldemen maradhassak, s így inkább erőszakkal semmint a magam beleegyezésével vittek el magokkal. Apám keresztyén volt, s apám is épen oly okos a mily keresztyén érzelmű férfiú; az anyatejjel szívta a keresztyén hitet magamba, s jó erkölcsökben neveltetem; s ha nem csalódom, sem tetteimben, sem beszédem módjában nem adtam soha jelét annak, hogy morisco leány vagyok. Ezen erényekkel, mert azoknak hiszem, lépést tartva növekedett szépségem, ha ugyan szépséggel szabad dicsekednem. S bármily nagy volt is visszavonultságom s a világtól elzárkózásom, még sem lehetett akkora, hogy egy ifjú lovagnak, a kit Don Gaspar Gregorionak hívnak s egy igen vagyonos úri ember első született fia, a mi falunk szomszédságában, hogy annak — ismétlem — alkalma ne nyílt volna velem megismerkedni. Hogyan ejtette módját, hogy meglásson, hogy egymással találkozzunk, hogyan szeretett belém halálosan, s hogy én nem voltam általa szerföltött elragadtatva, mind ezt hosszas lenne

elbeszélni, kivált most, a mikor attól kell tartanom, hogy a szigorú kötél, a mely fenyeget nyelvem és torkom között, egyszeriben összehurkolódik, s így csak annyit akarok említeni, hogy Don Gregorionak az volt a feltett szándéka, velünk jön a számkivetésbe. A más helyekről távozó mórok közé vegyült, minthogy nyelvöket egészen jól beszélte; az utazás közben pedig barátságot kötött azon két nagybátyámmal, a kik engem magokkal vittek. Atyám ugyanis, gondos, előrelátó ember lévén, azonnal elköltözött falunkból, mihelyt a számüzetést elrendelő első parancsolatról hírt hallott, s kiment idegen országokba, hogy számunkra ott keressen menedékhelyet. Egy bizonyos rejtekben, a melyről kívülötte egyedül nekem volt tudomásom, igen sok gyöngyöt s nagy értékű drágaköveket ásott és rejtett el, ezüst és arany pénzzel egyetemben. Meghagyta, hozzá ne nyuljak a kincshez semmi áron, ha előbb kell számüzetésünkbe mennünk, mielőtt ő visszajönne. Én ugy is cselekedtem, s a mint már említém, két nagybátyámmal s egyéb rokoninkkal s atyánkfiaival Berberriába keltünk át, s a hely, a hol megtelepültünk, épen Algir volt, a hol mintha csak a pokolban volt volna megtelepedésünk. A király meghallotta szépségem hírét, de még gazdagságomról is tudósították, a mi egyébiránt némileg még javamra szolgált. Maga elé hivatott, s megkérdezte, Spanyolország melyik részéből jöttem s mennyivel bírok pénzben s ékszerekben? Megmondtam neki a helyet, s hogy az ék-

szerek és pénz ott vannak elásva, azonban könnyű szerrel el lehetne hozni, ha én magam mennék értök. Mind ezt pedig azért mondám el neki, mert attól tartottam, hogy inkább szépségem fogja különben elvitatani semmint kincszomja. A mig e felől beszélgettünk, épen akkor adták tudtára, hogy velem együtt egy oly szép s deli ifju jött, a kinél szebbet még csak képzelni sem lehet. Azonnal gyanítottam, hogy Don Gaspar Gregorionak kell szóban forognia, a kinek szépsége csakugyan felülmúlt minden egyéb férfiút. Remegtem, ha elgondolám, Don Gregorio mily nagy veszedelemben forog: mert ezek a barbar törökök rendszeren többre becsülik a szép fiúgyermeket vagy ifjakat mint akár a legszebb nőszemélyt. A király rögtön kiadta a parancsolatot, hozzák eléje, hadd lássa, s azt kérdezte tőlem, igaz-e, a mit arról az ifjuól mondanak? Ekkor én, mintha csak maga az ég sugallta volna, azt feleltem: mind igaz, csakhogytudtára kell adnom, hogy ő nem ifjú, hanem épen egy leány a hogy én, s egyszersmind meg is kértem, bocsásson el hozzá, hadd öltöztessen fel az ő igazi ruhájába, hogy teljes szépségében mutathassa be magát, de meg hogy elfogulatlanabbúl jelenhessék meg előtte. Azt felelte, hogy beleegyezik, s hogy más nap majd megbeszéljük, mi módon térhetnék én vissza Spanyolországba, hogy a rejtett kincset elhozhassam. Azonnal felkerestem Don Gaspart, elmondám neki, mily veszedelemben forog, ha férfinak mutatja magát, felöltöztettem mór leánynak, s még e

nap délután a király színe elé vezettem, a kit szépsége egészen elragadott, s nem késett kimondani, meg akarja tartani magának, hogy majd a szultánnak adja ajándékkül. Hogy azonban elkerülje azon veszedelmet, melyben az ő szerailjában nejei részéről foroghatna, úgy intézkedett, hogy egy előkelő mór nő házában legyen elhelyezve, ott őrizték s lássák el mindennel, a hová aztán rögtön el is szállították. Hogy mi ketten mit érzettünk (mert nem tagadhatom, én is szeretem), azok ítéljék meg, a kiknek szívök szerettétől válniok kell. A király mindjárt elrendelte, hogy én e kalózhajón térjek vissza Spanyolországba, s az a két született török kíséren, a kik önök katonáit megölték. Velem jött egyszersmind ez a spanyol renegát is — s itt az először megszólalatra mutatott — a kiról bizonyosan tudom, hogy titkos keresztyén, s hogy sokkal szivesebben itt maradna Spanyolországban semmint visszatérni óhajtana Algirba. A kalózhajó többi népsége mórokból és törökökből áll, a kik egyedül az evezést végezték. A két házsártos, kapzsi török nem tartotta meg azon rendeletet, melylyel bennünket utra bocsátottak, hogy engem és a renegátot a magunkkal hozott keresztyén ruhában azonnal a partra tegyenek ki, mihelyt spanyol földet érünk. Ők e helyett e partí tájat akarták bekalandozni, ha netalán valahol zsákmányt ejthetnének; s attól féltek, ha minket előbb kitesznek a szárazra, érhet bennünket valami, a minek folytán kivalljuk, hogy a kalózhajó ott időz a tengeren, s

ha e tájon véletlenül gályák volnának, azok majd elfogják őket. A mult éjjel fedeztük fel e partvidékeket, s mit sem tudva e négy gálya itt létéről, észrevettek bennünket, s az történt velünk, a minek önök szemtanui valának. Röviden egybefoglalva, Don Gregorio nőruhában, nők között ott maradt a halálos veszedelemben; én pedig megkötözött kezekkel, várom, vagy is jobban mondva félek attól, hogy életemet kell vesztenem, a melyet egyébiránt már meguntam. Ez, uraim, az én szánalomra méltó történetem, mely ép oly igaz a mily szerencsétlen. Egyedüli kérelmem az, hagyjanak keresztyén nőhöz illőn meghalnom, mert, a mint már említettem, nekem semmi részem azon bűnben, a melybe az én népem tagjai estenek.

E szavak után elhallgatott, s szemei forró könyekkel lőnek teli, de még magok a körülállók közül is sokan együtt sirtak vele.

A királyi helytartó, mélyen meghatva és megindulva, szótlanul lépett oda hozzá, és saját kezeivel oldá le a kötelet, mely a szép mór leány kezeit kötve tartá.

Azon egész idő alatt, a míg a mór-keresztyén nő élete különös történetét mondá, egy öreg zarándok folytonosan rajta csüggött szemeivel, a ki akkor lépett a gályára, mikor az alkirály. S alig hogy a mór leány szavait bevégezte, ez az öreg oda rohant lábaihoz, átkarolta és nagy zokogás s fuldoklás között így szóla:

— Oh Anna Felix! én szerencsétlen leányom! Én Ricote vagyok, édes atyád, a ki azért tértem vissza, hogy fölkeresselek, mert nélküled, lelkem lelke, el nem élhetek!

E szavakra Sancho is föltekintett s felemelte fejét, melyet, szerencsétlen sétájára gondolva, egész mostanig mellére horgasztott. Alig pillantá meg a zarándokot, azonnal rá ismert, hogy ez ugyanaz a Ricote, a kivel akkor találkozott, mikor a kormányzóságot oda hagyta; arról is meggyőződött, hogy a leány meg csakugyan a Ricote leánya, a ki most már kötelekeiből feloldva, ott csüggött atyja nyakán s könyeit azéival vegyíté.

Ricote ekkor így szólt a főparancsnokhoz és a királyi helytartóhoz:

— Ez, uraim, leányom énnekem, és sorsa sokkal szerencsétlenebb semhogy nevével egyeznék. Anna Felixnek hívják, vezeték neve pedig Ricote; ép oly híres szépségéről mint az én gazdagságomról. Szülőházamból a végett távoztam, hogy idegen országokban menedékhely után nézzek, a hol befogadjanak; találtam is Németországban, s azonnal visszatértem zarándok ruhában, több németnek társaságában azonnal visszatértem, hogy felkeressem leányomat s felássam rejtett sok kincsemet. Leányomat nem találtam, míg a kincset igen, s azt magammal is viszem; most azonban, e csodálatos módon megtaláltam azt a kincset is, mely minden másnál gazdagabbá tesz, megtaláltam az én kedves leányomat. Ha a mi ártat-

lanságunk s apa és leánya könyei önök igazságszeretetésén át ajtót tudnak nyitni a könyörületesség számára: oh legyenek irgalommal hozzánk, a kiknek soha se volt szándékunk önöket megsérteni, sém részt nem vettünk a mi népünkhöz tartozók ellenséges szándékaiban, a kik méltók voltak a száműzésre.

Ekkor Sancho így szóla közbe:

— Ricotet én is jól ismerem, s azt is tudom csakugyan igazat mond, hogy Anna Felix az ő leánya; a mi azonban azt a fecsegést illeti, arról a sok jövés-menésről, jó vagy nem jó szándékról, abba nem avatkozom.

A jelen voltak mind csodálkozással fogadták a szokatlan eseményt, s a főparancsnok így szóla:

— Kegyednek egyetlen egy könyecseppje is elegendő arra, hogy fogadásom beváltásától visszatarthatóztasson. Éljen kegyed, szép Anna Felix, oly soká, a mily hosszú életet a menny rendelt kegyednek, a bűnök büntetése pedig azon vakmerőkre és gonoszokra szálljon, a kik a bűnt elkövették.

S azzal kiadta a rendeletet, hogy azt a két törököt, a kik a katonákat megölték, akasztásuk fel tüstént a vitorlarudra. A helytartó azonban nagyon kérte, ne akasztassa fel őket, mert a mit tettek, inkább eszeveszettségből semmint vitézségből tették.

A főparancsnok hajlott a helytartó szavára, mert ha egyszer a vér lehült, nem oly könnyű többé a boszuállás. Azután arról tanácskoztak, hogyan lehetne Don Gaspar Gregoriot a veszedelemből ki-

menteni. Ricote két ezer aranyat érő gyöngyöt és ékszer ajánlott fel kiszabadítására. Sok mindenféle módra gondoltak, azonban egy se volt oly tetszetős mint a mit a spanyol renegát javasolt, a ki maga ajánlkozott Algirba valami hatevezős kisebb hajón, s keresztyén evezőkkel, átkelni, minthogy ő tudja, hol, hogyan, mikor és miként lehet és kell partra szállni, sőt még az a ház sem ismeretlen előtte, a melyben Don Gaspar tartózkodik. A hajóparancsnok s a királyi helytartó nem hittek a renegátban s nem akarták rá bizni az evezőt hajtó keresztyéneket; Anna Felix azonban megbizott benne, atyja Ricote pedig azt mondá, kész lesz a váltságdíjat letenni a keresztyénekért, ha netalán elfogják őket.

Mikor ebben megállapodtak, a királyi helytartó eltávozott a hajóról, Don Antonio Moreno pedig magával vitte házához a mór leányt atyjával együtt, míg a helytartó még azt kötötte szívére, lássa el őket olyan szeretettel a milyennel csak elláthatja, sőt ő maga is szívesen felajánlott ellátásukra mindent, a mivel csak az ő háza szolgálhat. Olyan nagy részvétre és szeretetre gerjeszté szívét Anna Felixnek szépsége.

LXIV. FEJEZET.

Azon kalandról szól, melynél az eddig történetek közül egy sem okozott nagyobb szomorúságot Don Quijoténak.

A mint a történet mondja, Don Antonio Moreno neje kimondhatatlanul megörült annak, hogy Anna Felix vendégül szállt be hozzájuk. A legnagyobb előzékenységgel fogadta, épen úgy megszeretve szépségeért mint okosságáért, mert a morisko leány mind a kettővel meg volt áldva gazdagon. A városbeliek is úgy jöttek a nézésére mintha csak harangszóval hívnák oda őket.

Don Quijote azt a megjegyzést tette Don Antonio előtt, ő nem tartja helyesnek azt az intézkedést, a melylyel Don Gregoriot meg akarják szabadítani; az inkább veszedelmes semmint célra vezető, s bizonyára jobb lett volna, ha őt küldik lóháton és fegyveresen a berber földre, majd kiszabadította volna ő, az egész mór világ ellenére is, mint a hogy Don Gaiferos kiszabadította hitvesét Melisendrát.

— Csakhogy ne feledje nagyságos uram, mondá Sancho ennek hallatára, hogy Don Gaiferos úr a száraz földről csippentette el a feleségét s száraz földön vitte magával Franciaországba; itt azonban, még ha Don Gregoriot megmentettük volna is, csakugyan nem tudom, mikép hoztuk volna el Spanyolországba, mikor a tenger terül közöttünk.

— Minden ellen van orvosság, csak az egy halál ellen nincsen, viszonzá Don Quijote. Ha egy bárka jött volna értünk a partra, szerettem volna látni, ki gátol bennünket, hogy bele ne szálljunk?

— Nagyságod igen szépen el tudja mondani s nagyon könnyűnek gondolja, jegyzé meg Sancho, de nagy lépés köze van a szónak meg a cselekedetnek! Nekem tetszik az a renegát, s úgy látszik, ember a talpán s helyén van a szive.

Don Antonio azt mondá, ha a renegát terve nem sikerül, még ekkor sem késő, hogy a nagy Don Quijote menjen át a berber földre.

A renegát harmad nap mulva csakugyan utra is indult egy hatevezős dereglyén, a lehető legderekabbb hajós csapattal; további két nap mulva meg a négy gálya vitorlázott el a Levante felé, távoztuk előtt azonban a főparancsnok megkérte a helytartót, legyen oly kegyes, s tudósítsa őket mind a Don Gregorio megszabadulásáról, mind szintén Anna Felix további sorsa felől; s a helytartó megígérte, hogy óhaját a legszivesebben teljesíti.

Don Quijote pedig egy reggel ismét kilovagolt a tengerpartra, még pedig pánczélosan, fegyveresen, mert a mint gyakran mondá: »néki ékesség a fegyver, néki nyugovás a harc;« a miért egy pillanatig sem akar megválni tőlök. S ime egy lovagot láta véle szembe jönni, a ki maga is tetőtől talpig fegyverbe volt öltözve s paizsán egy tündöklő holdat viselt czimerül. Mikor ez oly közel jutott Don Quijote-

hoz, hogy a beszéd odáig elhangozhatott, nagy fenszóval így kiálta oda Don Quijotehoz:

— Dicső lovag s érdemed szerint soha teljesen nem méltányolható Don Quijote de la Mancha, én a Fehér-Hold lovagja vagyok, a kinek hallatlan hőstetteit bizonyosan te is bevésted már emlékezetedbe. Szembe akarok szállni veled s megpróbálkozni karjaid erejével, hogy bebizonyítsam s bevallására kényszerítsek annak, hogy az én hölgyem, bárki legyen is, hasonlíthatatlanul szebb a te Dulcinea del Tobosodnál. S ha ezt az igazságot egészen önként bevallod: megkíméled magadat a haláltól, valamint engem is azon fáradságtól, hogy éltedet vegyem; ha azonban viadalra akarsz kelni, s én legyőzlek: nem kívánok tőled egyéb elégtételt, hanem csak azt, hogy leoldva fegyverzetet s felhagyva minden kalandkereséssel, álló egy esztendeig visszavonúlsz és otthon tartózkodol faludban, kardhoz nem nyulsz, s csendes békében és jótékony nyugalomban élsz, mert ezt követeli mind vagyonodnak gyarapítása, mind lelked üdvössége. Ha pedig te győznél meg engemet, szabadon rendelkezhetel életemről, bird zsákmányul fegyverzetemet s paripámat, s hőstetteimnek híre is fűződjék a tiedhez. Ám gondold meg tehát, melyiket választod örömestebb, s válaszolj rögtön, mert én csupán e mai napot tüzttem ki ezen egész ügy elintézésére.

Don Quijotet csodálkozás és bámulat fogta el mind a Fehér-Hold lovagjának vakmerősége, mind azon oknak hallatára, a mi végett a kihívás történt;

azonban nyugodtan s a legkomolyabb magatartással így válaszolt:

— Fehér-Hold lovagja, a kinek hős tetteiről mind e mai napig soha semmit sem hallottam, meg merném nagyságodat esküdtetni, hogy a magasztos Dulcineát színről színre nem látta sohasem: mert ha látta volna, bizonyosan tudom, hogy nem vetemül e kérésre, mert az ő látása maga meggyőzhette volna nagyságodat, hogy soha sem volt s nem is található olyan szépség, melyet az övével egybe lehetne hasonlítani. Így tehát, nem akarva azt mondani, hogy nagyságod hazudik, csupán annyit mondok, téved állításában; a mi pedig a kihívást illeti, azt a mondott feltételek mellett elfogadom, s azonnal, nehogy a reá szánt nap elteljék. A feltételek közül azonban csupán egyet akarok kivenni, tudniillik azt, hogy nagyságod hős tetteinek híre rám szálljon át: mert nem tudom sem azt, hogy milyen, sem azt, hogy mi fán termett hős tettek azok. Én beérem a magam hős tetteivel, legyenek ám olyanok a milyenek. Foglaljon tehát tetszése szerint állást e vivó téren, foglalok tüstint én is, s a kit isten győztessé tesz, Szent Péter is áldja meg.

A városban hírét vették a Fehér-Hold lovagja megjelenésének, s tudósítást küldtek a helytartóhoz, hogy Don Quijote de la Manchával szóváltásba ereszkedett. A királyi helytartó azt gondolta, az egész megint csak Don Antonionak vagy valamely városbeli más lovagnak új tréfája lesz, s így Don

Antonioval s több lovaggal együtt tüstént a tengerpartra sietett, s épen akkor érkezett oda, a mikor Don Quijote a végre fordította meg Rozinantét, hogy a vivó téren a szükséges távolságot elfoglalja.

A királyi helytartó látva, hogy az ellenfelek csakugyan komolyan egymásnak akarnak rontani, közbevetette magát s megkérdezte tőlük, minő oknál fogva szándékoznak ily rögtönös párbajt vivni. A Fehér-Hold lovagja azt felelte, hogy a női szépség felsőbbsege képezte a vita tárgyát, s azután röviden ismétlé mind azt, a mit Don Quijotének mondott el, valamint azon feltételeket is, a melyekben mind a két részről kölcsönösen megállapodtak.

A királyi helytartó Don Antoniohoz fordult, s megkérde négy szem között, van-e tudomása arról, ki ez a Fehér-Hold lovagja, s vajon megint tréfát akarnak-e csupán üzni Don Quijoteval. Don Antonio azt felelte, sem a lovagot nem ismeri, sem azt se tudja, tréfa-e ez a párbaj, vagy komoly dolog. Ez a felelet gondolkozóba ejtette a királyi helytartót, megengedje-e a viadalt vagy se; azonban el se tudván képzelni, hogy ne tréfa legyen, kitért az utból s így szóla:

— Ha tehát, lovag urak, más módon nem lehet a bajon segíteni mint vagy elismerni vagy meghalni, s Don Quijote úr oly makacsúl ragaszkodik állításához mint nagyságod, a Fehér-Hold lovagja: akkor tehát isten neki, csapjanak össze.

A Fehér-Hold lovagja igen udvarias és illedel-

mes szavakban köszönte meg a királyi helytartónak az adott engedelmet, nem különben Don Quijote is hasonlókép. A manchai lovag ekkor, mint viadalai kezdetén rendesen, az égnek és drága Dulcineájának kegyeibe ajánlta magát szive mélyéből, még hátrább rugtatott valami csekélylyel a téren, látva, hogy el-lene is úgy tesz. Majd sem trombita, sem egyéb ilyes harczias hangszer jeladására nem várva, úgyszólván egy és azon pillanatban fordíták meg paripáikat, a Fehér-Hold lovagjáé azonban gyorsabb futó lévén, a vivó térnek két harmadát futotta át, a míg Don Quijote csak egyet, s ott oly hatalmas erővel ütött rá a manchaira, hogy a támadásra fölemelt dárda használata nélkül is, a pusztá összerobbanással rettenetes módon földre zuhantotta Rocinantét lovagostul. Mindjárt ott termett Don Quijote fölött s dárdája hegyét sisakja rostélyának szögezve így szóla:

— Le vagy győzve, lovag, de még halva is azonnal, ha nem teljesíted a viadal föltételeit.

Don Quijote egészen elkábultan, összezuzva, s föl sem emelve sisakja rostélyát, mintha a sírból szólna, olyan tompa, olyan bágyadt hangon mondá:

— Dulcinea del Toboso a legszebb hölgy e világon, én pedig a föld kerekiségén a legszerencsétlenebb lovag, s nem volna rendén, ha gyávaságom ez igazságot meghazudtolná. Döfj át a dárdával, lovag, s vedd el éltemet, ha már elvetted becsületemet!

— Távol legyen tőlem! viszonzá a Fehér-

Hold lovagja, éljen, éljen a señora Dulcinea del Toboso szépségének hirtelensége a maga teljes épségében, s én beérem azzal is, ha a nagy Don Quijote visszavonul falujába egy esztendőre, vagy legalább addig, a míg én rendelem, a mint ezt még e viadalra kelteknél kikötöttük.

Mind ezt hallá a helytartó, Don Antonio, s hallák a számos egyebek is, a kik ott körülöttük állottak, s hallák azt is, hogy Don Quijote azt felelte: mivel nem kér tőle semmi olyast, a mi talán Dulcineára homályt vetne: a többit lovaghoz illőleg pontosan és híven be fogja teljesíteni.

Ezen vallomás megtételén, a Fehér-Hold lovagja mélyen meghajtá magát az alkirály előtt, s aztán fél-vágtatva elindult a város felé. A királyi helytartó meghagyta Don Antonionak, keljen nyomába, s okvetetlenül tudja ki, hogy kiesoda.

Don Quijotét fölemelték, sisakja rostélyát felnyiták, s úgy tapasztalták, hogy arcza egészen sápadt, s csak úgy csorog rajta az izzadás. Rocinante is úgy tönkre volt téve, hogy jó darabig meg se tudott moccani. Sancho egészen bűnnek eresztette fejét, s keserűségében se szó, se beszéd nem jött ajakára. Úgy látszott neki, hogy a mi történt, az pusztán álom volt, s az egész jelenet merő boszorkányság. Láta urát legyőzött, s arra kötelezve, hogy egy álló esztendeig fegyvert nem fog. Hős tettei dicsőségének fénye halaványulni látszék előtte, s újabb ígéreteinek reménye úgy eloszlan a mint a füst eloszlik a szelek

szárnyain. Attól félt, vajon nem bénult-e meg Rocinante örökre, s nem marad-e gazdájánál valami kificzamodva: mert bizony nagy szerencse lenne, ha csak valamije volna kificzamodva *). Végre aztán a helytartó gyalog hintót hozatott oda, s Don Quijotet abban vitték a városba. Visszatért maga az alkirály is, égve a kíváncsiságtól, ki lehetett az a Fehér-Hold lovagja, a ki olyan kegyetlenül elbánt Don Quijotéval.

XLV. FEJEZET.

Melyben az lesz elmondva, ki volt a Fehér-Hold lovagja, hogyan szabadult meg Don Gregorio, s egyéb események.

Don Antonio Moreno utána ment a Fehér-Hold lovagjának; de sarkában volt annak még egy egész sereg utczás gyerek is, a kik addig üldözték, míg utójára a városban egy fogadóba menekült, s ott is körül táborozták. Don Antonio is bement utána, óhajtván vele megismerkedni. A lovagot egy fegyvernök fogadta, s az szedte le fegyverzetét. Amaz aztán egy földszinti szobába zárkózott el, s velök együtt Don Antonio is, a kinek nyugta sem volt addig, a míg meg nem tudja, kicsoda.

*) A kétszer alkalmazott *deslocado* szójátékot, mely az első esetben együgyüt, megbolondúltat, a másodikban a testi kificzamodást jelenti, lehetetlen volt másképp fordítani.

Látván a Fehér-Hold lovagja, hogy ez az uri ember semmikép se tágít mellőle, így szóla hozzá:

— Jól tudom, uram, ön azért jön, hogy megtudja, én ki vagyok? S minthogy nincs miért titkolóznom, pontról pontra hiven elmondom az egészet, a mig fegyvernököm levetkőztet. Az én nevem, uram, Carrasco Sámson, s baccalaureus vagyok. Egy faluban lakom Don Quijoteval, a kinek bohósága és hóbortossága mindnyájunkat, a kik csak ismerjük, szájalomra gerjesztett iránta, legkivált pedig engemet. Az volt a nézetem, hogy őt egyedül a nyugalom fogja kigyógyítani, ha szép csendesen otthon marad a maga körében, a mire hogy rávehessem, valami három hónappal ezelőtt kóbor lovagnak öltözötten utját álltam. Akkor a Tükrök lovagjának neveztem magamat, s az volt a szándékom, hogy párbajra kelek véle s legyőzöm, de semmi kárt nem teszek benne, egyedül azt kötve ki a viadal feltétele gyanánt, hogy a legyőzött fél vesse alá magát a győztes akaratának. Én — a ki előre is legyőzöttnek gondoltam — azt szándékoztam feltétel gyanánt szabni, menjen haza falujába s el ne távozzék onnét egy álló esztendeig, a mely idő alatt talán ki lehete gyógyítani. A sors azonban másként rendelte, ugyan is ő győzött le engemet, letaszított lovamról, s így szándékom nem sikerült. Ő tovább ment aztán a maga útján, én meg visszatértem, legyőzötten, nagy haraggal s egészen összezúzva a valóban veszedelmes eséstől. Mindazáltal feltett szándékom nem változott, hogy még egy-

szer fölkeresem s legyőzöm, a mint ma meg is történt. Ő oly pontosan be szokta tölteni a kóbor lovagság törvényeit, hogy kétségkívül hiven beváltja a párbaj feltételére nézve adott becsületszavát is. Az egész dolog mindössze is ennyiből áll, uram, s én semmi egyebet nem mondhatok. Csak arra kérem, el ne áruljon, sem Don Quijoténak meg ne mondja ki vagyok, hadd vezessen kívánt sikerre becsületes szándékom, s hadd nyerje vissza eszét az a férfiú, a kinek igazán szép esze van, mihelyt a kóbor lovagság ostobaságai nem háborgatják.

— Oh uram! mondá Don Antonio, az isten bocsássa meg önnek azt a hibáját, a mit az egész világ ellen elkövetett, hogy ki akarja józanítani azt a legmulatságosabb bolondot, a ki ritkítja párját nagy messze földön. Avagy nem látja-e be uram, hogy a mi hasznot Don Quijote józan eszésségével tenni fog, korán sem ér fel azzal a mulatsággal, a mit balgaságai által szerez? S szó a mi szó, én azt gondolom, hogy a baccalaureus úr minden fáradsága kárba vészett, ha ilyen gyógyíthatatlan bolondot akar észére téríteni. S ha nem félnék attól, hogy a keresztyén felebaráti szeretet ellen véték, azt mondanám: bár Don Quijote soha ki ne gyógyúlna! mert az ő kijózanodásával nem csupán az ő tréfáitól leszünk megfosztva, hanem fegyvernöke, Sancho Panzáéitól is, a melyeknek pedig mindegyike fel tudná vidítani magát a megtestesült búbánatot is. Mindazáltal mélyen hallgatni fogok s nem szólok neki sem-

mit, hadd lássuk meg, igazam lesz-e, ha azt állítom, hogy Carrasco úrnak minden fáradsága hijába volt.

Ez viszont azt felelte, hogy az ügy már a legjobb kerékvágásban van, s ő a legóhajtottabb eredményt reményli. Don Antonio pedig, még egyszer is megnyugtatóván a felől, hogy úgy tesz a mint megígérte, eltávozott.

Carrasco meg minden fegyverneműjét egy csomagban egy öszvérre tette, s abban a nyomban felpattanván ugyanazon paripára, melylyel a viadalra jött, még ez nap hátat fordított a városnak s visszatért szülőföldre, a nélkül hogy akármi olyas történt volna vele ut közben, a mit ez igaz történetben érdekes lenne felemlíteni.

Don Antonio mind azt elmondá az alkirálynak, a mit Carrascótól hallott, a minek az alkirály épenséggel nem örült, mert Don Quijote visszavonultsága által nagy mulatságtól lőnek megfosztva mind azok, a kik bolondságairól hallottak.

Don Quijote hat napig nyomta az ágyat, kedve szegetten, szomoruan, gondolatokba mélyedve és elkomorodva, mert szerencsétlen legyőzetése járt eszén keresztül-kasul folytonosan. Sancho váltig vigasztalta s egyebek közt így szóla hozzá:

— Emelje föl a fejét kedves jó uram, s ha csak lehetséges, viduljon fel kissé, s adjon hálát az istennek, hogy ha már a földre teremtették is, legalább bordazuzás nélkül újra talpra állhatott. Hiszen tudhatja: a hol vesznek, adnak is, s nem sütnek ott

mindig pecsenyét, a hol nyársat mutogatnak. Mutasson fügét a doktornak, mert ebben a betegségben nem szorult rá nagyságod a segítségére. Gyerünk haza s ne barangoljunk többé ismeretlen tájakon kalandok után. Mert ha az ember jól meggondolja, én vagyok itt inkább a bukott fél, nagyságod meg csak az esett. Én, kormányzóságom megszűntével örökre lemondtam arról, hogy még egyszer kormányzóvá legyek, de arról ugyan nem, hogy gróffá legyek; már pedig ebből se lesz többé semmi, ha nagyságod a kóbor lovagságot abba hagyva, királylyá nem lesz, s így az én sok szép reménységem mind füstbe ment.

— Hallgass, Sancho, hiszen jól tudod, hogy az én visszavonultságom s elzárkózottságom nem tart tovább egy esztendőnél; ekkor aztán újra visszatérek tisztos foglalkozásomhoz, s majd akad még akkor is királyság nekem nyerni és grófság neked adni való.

— Az isten hallgassa meg, mondá Sancho, az ördög pedig süket legyen; mindig azt hallottam, jobb a jó reménység a silány valóságnál.

E pillanatban Don Antonio lépett a szobába s a legnagyobb öröm kifejezésével így szóla:

— Jó hirt hozok, señor Don Quijote, Don Gregorio és a renegát, a ki érte ment, már kikötöttek az öbölben! Mit mondok, kikötöttek? Ott vannak már a királyi helytartó palotájában s ebben a nyomban itt lesznek.

Don Quijote is felvidult valamennyire s így szóla:

— Az igazat megvallva, jobb szerettem volna, ha épen az ellenkezőt hallom, mert akkor nekem kellett volna a berber földre átkelnem s karomnak erejével nem csak Don Gregoriot, de megszabadítottam volna minden keresztyén rabszolgát, a ki csak ott van a berber földön. De mit mondok, én szerencsétlen! Nem én vagyok-e, a kit legyőztek? nem én vagyok-e, a kit földre taszítottak? nem én vagyok-e az, a kinek egy álló esztendeig nem szabad fegyverhez nyulnom? Mit ígérhetnék hát én? mivel szabad nekem dicsekednem, a kinek inkább az orsó semmint a kard való kezembe?

— Ugyan hagyjon fel vele, jó uram, mondá Sancho, éljen a tyuk, ha pípes is; ma nekem, holnap neked; s az ilyen csetepaték s dulakodás ajátbaját nem kell az embernek oly nagyon a szívére vennie. A ki ma elesett, holnap megint fölkelhet, ha csak az ágyban nem akar maradni; vagy is azt akarom mondani vele, ha olyan nagyon elhagyja magát, hogy nem gyűjt újabb erőt az újabb viadalokra. Nagyságod pedig keljen fel, hogy Don Gregoriot illendően fogadhassa, mert ha jól sejtem, a nép mind ide csődül s neki már a házban kell lennie.

S valóban úgy is volt: mert Don Gregorio és a renegát alig hogy bejelentették a királyi helytartónál jöttöket-mentöket: Don Gregorio égett a vágától, Anna Felixet megláthatni, s így a renegáttal együtt Don Antonioékhoz sietett. S ámbár Don Gregorio még akkor is nőruhában járt, a mikor

Algirből elhozták, a hajón egy magával hozott rab-szolga ruhájába öltözött. De bármibe lett volna öltözve, szeretetre, tiszteletre és szolgálatkészségre gerjesztett volna maga iránt mindenkit, oly rendkívül szép vala, s korára nézve tizenhét vagy tizennyolcz esztendőös. Ricote és leánya fogadására siettek; az apa könyes szemmel, a leány szégyenlősen. Nem estek egymás nyakába, mert az igazi nagy szerelem nem szokott nagyon is fesztelen lenni.

Don Gregorio és Anna Felix szépségét így együtt a jelenlévők mindnyájan különösen megbámulák. A hallgatás szöla itt a két szerelmes helyett, s a szemek voltak azon nyelvek, melyek örömteljes és tisztos érzelmeiket kifejezték. A renegát elbeszélte, milyen cselhez s milyen módokhoz folyamodott, hogy Don Gregoriot megszabadithassa; Don Gregorio meg azt mondta el, mennyi veszedelem s milyen aggodalmak közt tölté napjait azon nők között, a kiknek gondjára bizták; s mind ezt nem hosszas szószaporitással, hanem rövid szavakban adta elő, a mivel arról tön bizonyoságot, hogy értelme fölülmulja esztendei számát. Végül Ricote kifizette s bőkezüleg kielégítette mind a renegátot, mind azokat, a kik a dereglyéjén eveztek. A renegát aztán ujra visszatért az anyaszentegyház kebelébe, s a megromlott tagból tiszta és ép tag lett a töredelmes bünbánat után.

Egy pár nappal utóbb a királyi helytartó és Don Antonio arról tanácskoztak, hogyan lehetne kivinni, hogy Anna Felix és atyja Spanyolországban

maradhassanak, minthogy semmi alapos okot sem találtak arra, hogy egy ily igaz keresztyén leány s ilyen jóindulatunak látszó apa miért ne maradhatnának keresztyén földön? Don Antonio felajánlá szolgálatát, hogy ő felmegy az udvarhoz, a hol különben is lesz más egyéb fontos teendője, s egyszersmind megjegyzé, hogy ott a pártfogás és az ajándékozás segítségével igen sok nehéz ügyet is keresztül lehet vinni.

— Nem, mondá Ricote, a ki e beszélgetést szintén végig hallgatta, pártfogástól s ajándéktól nem lehet semmit reményleni, mert a nagy Bernardino de Velasco, Salazar grófja, a kire ő felsége a mi száműzésünk végrehajtását rábizta, nem ad semmit a rimánkodásokra, ígéretekre, ajándékokra és panaszokra. S bárha igaz, hogy ő irgalmassággal vegyíti az igazságot, azonban látva, hogy a mi egész nemzetünk teste meg van fenésedve és rothadva, készebb a kiégetést alkalmazni semmint valami enyhítő balzsamot. Így aztán bölcseséggel, éles látással, serénységgel és szigorral csakugyan szerencsésen kivitte hatalmas vállán e nagy munka roppant terhét, úgy hogy a mi részünkről elkövetett minden incselkedés, fondorkodás, kérelmezés vagy alattomoság mind meghiusult, s nem tudta elvakítani az ő Argus-szemeit, melyek mindig rajta vannak, hogy közülünk egy se maradjon itt s el ne rejtőzzék, és mint valami rejtett gyökér idővel újra kihajtszon s mérges gyümölcsöt tenyészszzen Spanyolországban,

mely már tiszta s megszabadult azon ezer meg ezer aggodalomtól, a melybe a mi elszaporodásunk döntötte. Hős elhatározás volt ez a nagy III. Fülöp részéről s hallatlan bölcsesség, hogy végrehajtását olyan férfinura bizta, a milyen épen Don Bernardino del Velasco.

— Már akárhogy s mint legyen is, mondá Don Antonio, ha én egyszer ott leszek, nem ki-mélek semmi fáradságot, s adja isten, hogy minden úgy üssön ki, a hogy legjobb. Don Gregoriot elviszem magammal, hogy szüléi megvigasztalódjanak távolléte okozta bánatukban; Anna Felix vagy nálunk marad feleségem társaságában, vagy pedig valami klastromban, s tudom, a királyi helytartó ur is szivesen látja magánál Ricotet addig, a mig az én közbenjárásom eredménye eldölhet.

A helytartó mindenbe beleegyezett; Don Gregorio azonban, a mikor értésére esett, a miről szó volt, azt mondá, hogy ő doña Anna Felixet semmi szín alatt el nem hagyja s nem hagyhatja; mivel azonban neki magának is szándéka volt szüléit felkeresni s velök együtt kifőzni, hogy jöhetne vissza érte, utóvégre ő is beleegyezett.

Anna Felix Don Antonio nejénél maradt, Ricote meg az alkirály házában.

Eljött aztán Don Antonio távozásának ideje, két nappal utóbb pedig Don Quijote és Sancho Panzáé, a kit a sulyos esés nem hagyott hamarabb utra kelni. S volt akkor sirás és zokogás, nyögés és

elájulás, a mikor Anna Felixnek Don Gregoriotól el kelle bucsúznia. Ricote Don Gregorionak ezer darab aranyat ajánla fel, ha netalán szüksége volna rá, ő azonban egyetlen egyet sem fogadott el, s mindössze is csak öt aranyat kért kölesön Don Antoniótól azon ígérettel, hogy a fővárosba érkeve, azt is megadja. Ezzel ez a kettő eltávozott, Don Quijote és Sancho pedig, a mint már említettük, utóbb. Don Quijote fegyvertelenül s közönséges uti öltözetben, Sancho pedig gyalog, mert a szamár a fegyverzettel volt megterhelve.

LXVI. FEJEZET.

Mely arról szól, a mit majd meglát az a ki elolvassa, vagy meghall a kinek elolvassák.

Barcelonából eltávozva, Don Quijote még egyszer visszafordult azon hely felé, a hol elesett, s oda tekintve így szóla:

— Itt volt Trója! Itt fosztott meg a szerencsétlenség, nem pedig a gyávaság, már kivívott dicsőségemtől; itt mutatta meg rajtam forgandóságát a szerencse; itt homályosultak el hős tetteim; szóval, itt rogyott le szerencsém úgy, hogy soha többé fel sem tud emelkedni!

Minek hallatára Sancho így szólott:

— A bátor szívhez az illik, kedves jó uram,

hogy éppen olyan békén tünje a bal szerencsét, a milyen örömmel fogadja a jót. Ezt pedig a magam példája után mondom, a ki kormányzó koromban vidám voltam, s most, mint gyalog szerrel járó csatlós, most sem vagyok szomorú. Mindig is úgy hallottam, hogy az a bizonyos Fortuna asszonyság nagyon iszos, szélszélyes menyecske, mindenek fölött pedig vak, s így nem látja a mit cselekszik, s azt se tudja kit taszít el, kit emel föl.

— Te nagy bölcs vagy, Sancho, viszonzá Don Quijote, s egészen okosan beszélsz; nem tudom, ki taníthatott rá. Én csak annyit mondhatok neked, hogy e világon ama bizonyos Fortuna nincsen, s a mi itt történik, már akár jó, akár nem, az mind nem pusztá véletlenség, hanem az égnek különös rendelése. Innen vette eredetét az a köz mondás: mindenki maga a maga szerencsájének kovácsa. Én is magam voltam az az enyimnek, csak hogy nem elégtendő óvatossággal, mert igazán a homlokomra lehetett sütvé elbizakodottságom, hogy nem vettem figyelembe, hogy a Fehér-Hold lovagja hatalmas termetű paripájával a sovány Rocinante szembe nem szállhat. Szóval, vakmerősködtem, tettem a mit tettem, földre löktek s bárha becsületemet elvesztettem is, nem vesztettem s nem veszthetem el adott szavam megtartása erényét. A míg kóbor lovag voltam, bátor és vakmerő, addig tetteimmel s kezem munkájával szereztem tanubizonytságot cselekedeteimnek; most pedig, a midőn gyalog csatlóssá lettem, azzal

akarok hitelt szerezni szavaimnak, hogy a mit ígértem, becsületesen beváltom. Jerünk tehát, Sancho barátom, s töltsük ki oda haza az inas-esztendőt, a melyben, visszavonultságunk között, új erőt gyűjtünk, hogy majd egykor ismét beleállhassunk a fegyvernek, általam soha el nem felejtett, szolgálatába.

— Uram, jegyzé meg ekkor Sancho, a gyalogolás nem olyan nagyon kellemes valami ám, hogy én különös kedvet éreznék magamban hosszú napi járatokat tenni. Akaszszuk föl ezt a fegyvernemüt, s hagyjuk itt valamelyik fán valami akasztott ember helyett; s ha én aztán megint felkuporodtam egyszer szamaram hátára, s talpam a föld felett fityeg, akkor annyit mehetünk minden nap a menyeyit akar és parancsol. Mert ha azt hiszi nagyságod, hogy nekem talán különös kedvem telik a gyaloglásban, s kivált messzire, akkor ugyan kegyetlenül csatlakozik.

— Igazad van, Sancho, viszonzá Don Quijote, ám függjön tehát fegyverzetem diadaljelvény gyanánt valamely fán, s alája vagy a körülötte lévő fákra azt vessük be, a mit a Roldan felfüggesztett fegyverei alá irtak:

Ne nyuljon ehhez ember,
Ha csak Roldannal megmérkőzni nem mer.

— Mintha csak a lelkemből szólt volna, viszonzá Sancho, ezek olyan gyöngy-szavak voltak

S ha ut közben Rocinantéra nem lenne szükségünk, még azt is jó volna felakasztani s itt hagyni.

— De még sem, mondá Don Quijote, se a ló, se a fegyverek ne függjenek; ne mondja senki, hogy a jó szolgálatért ilyen rosszul fizettem.

— Tökéletes igaza van nagyságodnak, viszonzá Sancho, mert az okos emberek is azt tartják, hogy a számár hibájáért nem a nyeret kell okozni; s minthogy ebben az esetben nagyságod a hibás, büntesse nagyságod maga magát, s haragját ne a már ütött-kopott s véres fegyverekkel vagy a szelid Rocinanteval éreztesse, de még az én gyenge lábaimmal se, azt követelve, hogy mértéken túl baktassanak.

Ilyen beszélgetések és szóváltások között mult el ezen egész nap, sőt még a négy rá következő is, a nélkül hogy bármi olyas történt volna velök, a mi utjokat megakadályoztassa. Ötöd napra aztán, a mint egy faluba bementek, egy kocsmajtó előtt sok embert láttak összegyűlve, a kik — e nap épen ünnep lévén — ott mulatoztak.

A mint Don Quijote közelökbe érkezett, egy paraszt ember mindjárt szót emelt s mondá:

— Döntse el a vitát e közül a két ur közül valamelyik, ők bizonyosan nem hajlanak sem az egyik, sem a másik részre.

— Szívesen vállalkozom, viszonzá Don Quijote, még pedig egész lelkiismeretességgel, csak halljam meg mi forog szóban.

— Az eset az, jó uram, folytatá a paraszt ember, hogy egy helybeli ember, a ki olyan testes, hogy majd három mázsát*) nyom, versenyfutásra szólította egy másik lakostársunkat, a ki meg alig van másfél mázsa. A feltétel az volt, hogy száz lépésnyi távolságra fussanak egyenlő teherrel; de a mint a kihivótól megkérdezték, mit gondol, hogyan lehetne a terhet egyenlővé tenni, azt felelte, hogy a kihivott fél, a ki másfél mázsát nyom, akaszszon magára másik másfél mázsa vaskörtét, így aztán egyformán három mázsa lesz a sovány is, a kövér is.

— Nem járja! kottyant közbe Sancho, be se várva Don Quijote feleletét, s engem illet ennek az egész vitának eldöntése, a ki — mint az egész világ tudja — csak a minap tettem le a kormányzóságot s az ítélő biróságot.

— Isten neki, felelj hát te, Sancho barátom, mondá Don Quijote, én ugy is ugy meg vagyok keveredve, szomorodva, hogy csepp kedvem sincs ilyes dolgokkal bibelődni.

A vita eldöntésére ekképen rászabadítva, Sancho ily szavakat intézett a parasztokhoz, a kik nagy csoportban fogták körül és szájtátva lesték ajkairól az ítéletet.

— Atyámfiái, a mit a kövér kíván, arra nem

*) Az eredetiben: que pesa o n c e a r r o b a s, és alább que no pesa mas que cinco. Az arroba körülbelül 25 font (11¹/₂ kilogramm).

lehet ráállni, mert nincs benne egy szikra igazság se. Mert, ámbár igaz, hogy, a mint mondani szokták, a kihivott fél választhatja a fegyvereket: az már sehogy se volna rendén, ha olyanokat választana, a mik győzedelmében meggátolnák és akadályozhatnák. Én tehát a mondó vagyok, hogy a kövér kihívó kaparja, vakarja, kenje-fenje, csipje, marja magát, a míg a husából másfél mázsát leapasztott, teste akármelyik részéből, a honnan neki legjobbnak látszik, ekkor aztán ő is csak olyan másfél mázsát nyom mint a versenytársa, s már úgy bátran szaladhatnak.

— Isten úgy segéljen! mondá egy paraszt Sancho ítélete hallatára, ez az ur úgy beszél mint a szent, s úgy ítél mint a kanonok. Csakhogy az is szent ám, hogy a kövér bizony nem hágy ám levakarni magából csak egy légyszárnyit se, nem hogy másfél mázsát.

— Legjobb is lesz, ha nem futnak, jegyzé meg egy másik, akkor aztán a soványnak se kell törődni a nehezékekkel, a kövérnek se kell magát megnyuzatni. A fogadás feléből meg áldomást csapjunk, s vigyük oda magunkkal ezt a két urat is, a hol jó bort mérnek, s aztán busuljon a ló, elég nagy a feje.

— Én, uraim, nagyon köszönöm a szives meghívást, mondá Don Quijote, de lehetetlen csak egy pillanatig is késlekednem. Szomorú gondolatok és események kényszerítenek rá, hogy udvariatlannak

láttassam, s utamat oly gyorsan folytassam a mint csak lehetséges.

S azzal Rocinantet sarkantyuba kapva, tova léptetett, míg a parasztok csodálkozással bámultak utána, bámulatra keltve mind az ő különös alakja, mind szolgája okossága által, mert Sanchot annak tartották. Az egyik paraszt meg is jegyezte:

— Ha már a szolgája is ilyen okos, hát a gazdája még milyen lehet! Fogadni mernék, ha Salamancában kitanulnának, egy fütty alatt főbirákká lennének. Mind nem ér semmit, de ha valaki tanul, meg tanul, s van pártfogója, meg a szerencse is kedvez: az ember meg se álmodja, s egyszer csak azonos magát észre, hogy vagy birópálczát nyomnak a markába vagy püspöksüveget a fejébe.

Ezt az éjet ur és szolgája kün a mezőn töltötték, szabad ég alatt. Más nap aztán utjokat tovább folytatva, egy embert láttak feléjük közelíteni, a kinek valami tarisznyaféle volt a nyakába akasztva, kezében pedig hajító dárdát vagy pikát tartott, a miből mindjárt azt lehetett gyanítani, hogy gyalog posta. Mikor az Don Quijote közelébe jutott, egyszerre csak meggyorsítá lépteit, úgy hogy majdnem szaladvást sietett oda hozzá, s a lovag jobb czombját átölelve, minthogy magasabbra föl nem ért, szemmel látható nagy vidámsággal így szóla:

— Oh señor Don Quijote de la Mancha! jaj de mennyire meg fog örülni uram, a herceg ő méltósága, mihelyt megtudja, hogy nagyságod újra

visszatér kastélyába; még most is ott időz a hercegné asszony ő kegyelmességével.

— Nem ismerlek, barátom, viszonzá Don Quijote, s nem tudom, ki vagy, ha csak meg nem mondod.

— Én, uram, mondá a postás, Tosilos vagyok, a herceg ur ő kegyelmességének az az inasa, a ki nem akartam nagyságoddal megvívni a Doña Rodriguez leánya házasságáért.

— Teremtő szent atyám! kiáltá fel Don Quijote, s hát csakugyan ön volna az, a kit ellenségeim, a varázslók azzá a mondott inassá varázsltak át, hogy elrabolják tőlem ama párbaj dicsőségét?

— Ugyan hagyja el, jó uram, folytatá a levélhordó, nem volt ott semmi varázslat, se képátváltozás semmi; Tosilos inas voltam bementemben, Tosilos inas kijöttemkor is. A leány nagyon szemre való volt, s elvettem volna biz én viaskodás nélkül is. De hát egészen máskép ütött ám ki a dolog mint a hogy elgondoltam. Mert alig tette ki nagyságod a kastélyból a lábát, a herceg ur jó százat rám hegedültetett, a miért hogy meg nem tartottam azt a parancsolatát, hogy megvívjak nagyságoddal. Az egésznek aztán az lett a vége, hogy a leányasszony most már apáca, Doña Rodriguez visszament Kasztíliaába, én meg egy csomó levelet viszek uramtól Barcelonába az alkirálynak. S ha nagyságod egy-két kortyot meg nem vet, az igaz, hogy kissé langyos biz az már, de azért finom, van itt nálam egy tökkobak jó borral

megtöltve, aztán meg akad egy-két falat Tronchon sajt, a mi olyan hatalmas borkorcsolya, hogy maga hívja a bort csuszkálni, még ha nem akarna is.

— Én bizony elfogadom a szives meghívást, mondá Sancho, s tegyünk félre minden teketóriát, ide azzal a kobakkal, pukkadjon meg bele valahány varázsló csak van az egész Indiákon.

— Már az igaz Sancho, mondá Don Quijote, te nálad csakugyan nincs boriszább a világon s tudatlanabb ember a föld kerekén, hogy nem akard belátni, ez a postás el van bűvölve s nem az igazi Tosilos. Ám maradj itt hát vele, lakjál jól, én majd lassan tovább lovaglok s bevárom a mig utánam jösz.

Az inas nevetett, elővette tökkobakját, kirakta a sajtot is egy czipóval együtt, s Sancho társaságában a zöld füre heveredve, szép egyetértésben és barátságban úgy eleszegettek, iszogattak, hogy fenéig kiüríték a tarisznyát, s utoljára még a levélsomagot is megnyalták csak azért, mert sajt szaga volt.

Tosilos azt mondá Sanchonak:

— Mi türés-tagadás, Sancho barátom, ennél a te gazdádnál bizony sok bolondság van már a rováson!

— Micsoda rováson? kérdé Sancho, nem tartozik az senki fiának se, megfizet pontosan, kivált ha a bolondság az apró pénz. Jól látom én ezt, s meg is mondtam neki sokszor; de mi haszna? S kiváltmost már egészen gyógyíthatatlan bolond, a mióta a Fehér-Hold lovagja legyőzte.

Tosilos mindjárt kérte, mondja el, mi történt velök; Sancho azonban azt felelte, illetlen volna, ha gazdáját tovább is várakoztatná, majd találkozni még valamikor, akkor is lesz még rá alkalom. Azzal lehidorta ruhájáról és szakáláról a kenyérmorzsákat, fölkelte, maga elé szólitotta szamarát, s Tosilostól elbucsuzva, ura után indult, a ki ott várakozott rá egy fa árnyékában.

LXVII. FEJEZET.

Don Quijote azon elhatározásáról, hogy pásztorrá lesz s a megigért esztendő lefolyása alatt a mezőn fog élni, úgy szintén egyéb igazán jó és mulattató eseményekről.

Ha Don Quijotének már akkor is elég bogara volt, mielőtt még a földre taszították, mennyivel több lett most szerencsétlen esése után! A mint már említettük, oda vonult a fa árnyékába, s mint a legyek, a hogy a mézet lepik, úgy zibongták körül, úgy csipkedték őt is gondolatai. Az egyik sereg Dulcinea feloldásával tépelődött, a másik meg azzal, milyen életet éljen addig, a míg visszavonultságra van kényszerítve.

Sancho végre oda érkezett gazdájához, s nem fogyott ki Tosilos vendégszeretetének magasztalásából.

— De hát lehetséges-e, oh Sancho, szóla hozzá

Don Quijote, hogy te azt még most is igazi, valószínűságnak képzeljed? Ugy látszik, elfeledted már, hogy Dulcineát paraszt leányt láttad átváltozva s alakulva, a Tükrök lovagját pedig Carrasco Sámsonná: a mi mind az engem üldöző varázslók műve volt. Azonban mondd csak: nem kérdezted meg ettől az embertől, a kit te Tosilosnak tartasz, mi lett azóta Altisidorából? Megsiratatta-e távozásomat, vagy a feledés tengerébe vetette már azokat a szerelmes gondolatokat, melyek őt jelenlétem alkalmával gyötörték?

— Nekem ugyan eszem ágában sem volt ilyen ostobaságozokról tudakozódni, viszonzá Sancho. De hát, lánczos lobogós adtát is, uram, hogyan lehet kedve nagyságozónak e mostani állapotában mások gondolataival s kivált szerelmes gondolataival törődni?

— Látod, Sancho, mondá Don Quijote, igen nagy különbség van a között, ha az ember valamit szerelemből avagy pedig háladatosságból cselekszik. Az igen is meglehet, hogy egyik s másik lovas szerelmes ne legyen, azonban, szigorúan véve a dolgot, háladatlannak semmi szin alatt sem szabad lennie. Altisidora, a mint látszik, nagyon belém volt szeretve, azt a három kendőt, a mint tudod, nekem adta, megsíratott, a mikor utra keltem, átkozott, szidalmazott, s minden szemérmességet félretéve, nyilvánosan jajgatásra fakadt: a mi mind világos jele annak, hogy imádott, mert a szerelmesek haragja

rendesen átkozódáson szokott végződni. Én semmi reménnyel nem kecsegtethettem, kincsekkel meg nem ajándékozhattam, mert minden én reményem Dulcineaért eped, a kóbor lovagok kincsei pedig olyanok mint a tündéréké: csillogók, de csalfák. Én tehát csupán az emlékezést szentelhetem neki, a nélkül hogy ezt Dulcinea rovására cselekedném, a mint te cselekszel magad ostorozása halogatásával, a ki annyira kiméled testeted, melyet bár a farkasok szednének szét, a midőn te minden áron inkább a férgek számára akarod tartogatni semhogy e szegény kisasszony megmentésére áldoznád.

— Uram, viszonzá Sancho, az igazat megvallva, én igazán Tamás vagyok benne, hogy az elvarázsoltak feloldására nézve valami haszna legyen annak, ha én az ülepemre szabdalok. Épen úgy van ez mint ha az ember azt mondaná: a kinek a feje fáj, kenje meg a térdét. Én legalább meg mernék rá esküdni, hogy a hány történetet nagyságod a kóbor lovagságról olvasott, egyetlen egyben se volt szó azok között arról, hogy valaha valakit korbácsütésekkel oldottak volna fel a varázs alól. De már akár hogy s mint legyen, majd rám verek én magamra, ha kedvem tartja, s az idő kényelmesen kiadja.

— Az isten adja, hogy úgy legyen, viszonzá Don Quijote, s engedje a kegyelmes ég, hogy ígéretéről megemlékezzél, s betöltsd hiven tiszteted, melylyel az én urnóm érdekében tartozol, a ki egy-

szersmind neked is asszonyod, minthogy te meg az enyim vagy.

Ilyen beszélgetés között folytatták utjokat, s így érkeztek oda azon helyre, a hol őket egykor a bikák elgázolták. Don Quijote azonnal ráismert a helyre s így szóla Sanchohoz:

— Ez az a rétség, a hol ama takaros pásztor leánykával találkoztunk, a kik itt akarták utánozni az arkádiai pásztoréletet. Olyan új, a milyen okos gondolat, s ennek mintájára magam is azt szeretném, Sancho, ha ugyan te is beleegyezel, hogy álljunk be mi is pásztoroknak, legalább addig az ideig, a míg visszavonultan kell élnünk. Veszek én majd egy pár juhocskát s minden más egyebet, a mi a pásztor-élethez szükséges. Az én nevem Quijotiz lesz, a tied meg Pancino lehet, s barangolunk majd hegyen, völgyön, erdön, mezőn, egyszer vidám, másszor kesergő dalokat zengedezve, s szomjunkat most a források ömletég kristályával, majd a tiszta csergeteg, majd meg a kis folyók vizével oltogatva. Ellátnak bennünket bőkezűleg édes gyümölcsükkel a tölgyek, fedéllel a kemény paratölgyek törzsei, árnyékkal a fűzfák, illattal a rózsák, ezer színű tarka szőnyeggel a téres-tágas virányok, lehellettel a tiszta, illatos levegő, fénynyel a hold és a csillagok, még az éj homályának daczára is, örömmel a dal, felvidulással a sirás, versekkel Apollo, gondolatokkal a szerelem, a mik által örök hirre-névre tehetünk szert, nem csupán e mostani században, hanem még a jövőidőkben is.

— Lelkem ugyse! mondá Sancho, az ilyen élet az már aztán egészen az én inyem szerint való s mintegy nekem van teremtve. S tudom, mihelyest a Sámson deák, meg Miklós mester, a borbély, neszit veszik ennek, azok is felcsapnak társaságunkba pásztoroknak. S ne adja az isten, hogy még a papunknak is kedve szottyanjon beállni közibénk a czimbora-ságba, mert attól bizony kitelik, a milyen vig és mulatságszerető ember.

— Igen jól mondtad Sancho, viszonzá Don Quijote, s a baccalaureus Carrasco Sámson, ha ugyan ő is beáll a pásztor társaságba, pedig bizonyos, hogy beáll, Sansonino pásztornak vagy Carrascon pásztornak hivathatja majd magát, Miklós borbély meg Niculostonak, a mint a hajdani Boscan is tette, a kit Nemorosonak neveztek; de már hogy a tisztelet-sünknek mi nevet adjunk, azt nem tudom, ha csak a hivatalától nem veszszük kölcsön s elnevezzük Curiambro pásztornak*). A pásztor leányokra nézve, a kikbe majd szerelmeseknek kell lennünk, azok nevében ugy válogathatunk mint a vadkörtében. S mint-hogy az én imádottam neve épen ugy beillik herczegnő mint pásztorleány nevének, nekem semmi szükségem többé más alkalmasabb néven törnöm a fejemet. Te, Sancho, a tiednek azt a nevet adod, a mit akarsz.

— Nem adok én annak egyéb nevet, viszonzá

*) Spanyolul ugyan is a lelkész neve cura. Ford.

Sancho, ha csak azt nem, hogy Teresona *), a mi jól kifejezi vaskosságát, meg a Teresa keresztnévvel is megegyezik. Azon fölül, ha majd verset is csinálók rá, semmi se szól jobban szemérmes kivánságaim mellett mint az, hogy nem járok a más házához kalácsért. Már a papnak, a jó példa kedvéért se lesz illendő pásztor leányt tartani; ha azonban a deák tartani akar, lelke rajta!

— Édes jó istenem! kiálta fel Don Quijote, milyen életet élünk mi majd, Sancho barátom! Hogyan szól majd körülöttünk a sok pásztorsíp, a zamorai duda, a csörgő dob, furulya és czitera! Hát ha még e különféle zenébe az alboguek hangja is belevegyül?

— S mik azok az alboguek? kérde Sancho, soha világéletemben se nem láttam, se nem hallottam!

— Az alboguek, viszonzá Don Quijote, olyan forma tányérok mint a réz gyertyatartó talpa: ha az ember ezeket a kivájt és bemélyített oldalukon egymással összeüti, olyan hangot adnak, a mi nem valami nagyon kellemes vagy harmonikus ugyan, de azért nem is épen sértő s jól egybevag az egyszerű duda és csörgő-dob hangjával. Ez albogues szó mór eredetű, mint valamennyi, a mennyi csak a lal kezdődik a spanyol nyelvben, például: almohaza

*) Az on a végzet a spanyolban a nagyság, terjedelmesség kifejezésére szolgáló képző. Ford.

(vakaró), almorzar (reggelizni), alhombra (szőnyeg), alguacil (poroszló), alhucema (levendula), almacén (tárház), alcancia (többféle értelmű, p. cserép-perzsely, vető kézi golyó, robbanó gránát), s más ilyenek, a melyek egyébiránt nem lehetnek valami nagy számmal; s csupán három olyan mór eredetű szó van a mi nyelvünkben, a mely i-re végződik, ugymint: borceguí (bakkancs), zaquizamí (padlásszoba) és maravedí (apró pénzem); alfaquí (mór pap) és alhelí (viola) mind a kezdő al, mind a vég i folytán arab szavak gyanánt ismeretesek. Mind ezt pedig csak ugy mellesleg hoztam fel előtted, a mennyiben az albogúek említése juttatá eszembe. Ezen tervbe vett foglalkozásunk megvalósításában az is nagy segítségünkre lesz, hogy én magam is értek annyira a mennyire a versíráshoz, a babéros Carrasco Samson még egészen kitünő költő. A lelki atyáról nem szólok, ámbár fogadni mernék, hogy egyszer-mászor az is megugratja a Pegazust; a mit Miklós mesterről is el lehet alkalmasint mondani, mert valahány borbély van, az majd mind gitáros és versfaragó. Én majd a távollétról kesergek, te meg szerelmed állhatatosságát magasztalod, Carrascon pásztor a közönyöst adja, Curiambro lelkész pedig arról énekel, a mi neki legalkalmasabb, s így minden olyan jól fog menni hogy jobban se kell,

Mire Sancho így válaszolt:

— Én olyan szerencsétlen ember vagyok uram. hogy most is attól tartok, sohanapján érem én meg

azt a pásztorságot! Pedig, jaj de csak takaros kanalakat tudnék faragni, ha pásztorrá lennék! Milyen morzsa, milyen tejföl, milyen koszoruk, milyen pásztoros csecsebecsék kerülnének ott, úgy hogy ha értök valami nagy okosnak nem tartanának is, de azt mindenki bevallaná, hogy ügyes vagyok. Sanchica lányom hozná ki a karámhoz az ebédet. De megálljunk csak! Ő bizony elég formás leány, s van akárhány pásztor, a ki rossz csont, s nem is ügyetlen; azt pedig csakugyan nem szeretném, ha kijönne gyapjuért s nyirtan térne vissza. A szerelem meg a gonosz kívánságok csak olyan otthonosak a mezőn mint a városokban, a pásztor kunyhókban mint a királyi palotákban, s a ki nem jut kísértetbe, nem vétkezik, s ha nem lát szemem, nem kíván szivem, s jobb okosan csenni mint koldulni menni.

— Ne több példabeszédet, Sancho! szóla közbe Don Quijote, hiszen a mennyit elésoroltál, egy is elegendő lett volna belőlök, hogy megértesd a mire gondoltál. S már több ízben figyelmeztettelek, ne pazarold oly bőven a közmondásokat, s ne rázd minden lépten-nyomon a szüröd ujjából. De úgy látszik, az az intés elhangzó szó volt a pusztában. Falra hánytam a borsót.

— Nagyságod szakasztott úgy tesz, viszonzá Sancho, a hogy a példabeszéd tartja: Azt mondja tepsi az üstnek, menj innen, te kormos. Engem azért pironogat, hogy ne mondjak példabeszédeket, nagyságod meg párosával szórja.

— Igazad van, Sancho, viszonzá Don Quijote, csakhogy én kellete korán alkalmazom, s' mind ugy oda illik mint gyürü az ujyra. Te pedig üstöküknél fogva czibálod, s inkább rángatod semhogy vezetnéd; s ha nem csalódom, említettem én azt már más alkalommal is, hogy a példabeszédek olyan rövid velős mondások, melyeket a mi bölcs eleink a tapasztalásból és a gondolkozásból merítettek; mig az olyan példabeszéd, a mi nincs a maga helyén alkalmazva, inkább ostobaság semmint velős mondás. Azonban elég erről, s minthogy már esteledik, térjünk le kissé az országutról, s nézzünk körül, hol tölthetnök legjobban az éjszakát. Holnap is nap lesz, s az mit hoz ránk, isten tudja.

Letértek tehát, megvacsoráltak későn, soványan, a mi Sanchonak épenséggel nem is volt inyére; már megint azt a sok szükségét látta elétünni a vadonokban, rengetekben, a mivel a kóbor lovagság jár, ha ugyan egyszer-másszor, uri házakban s kastélyokban valami bőségre akad is, mint Don Diego de Mirandánál, a gazdag Camacho lakodalmán vagy Don Antonio Moreno lakában. Erre nézve azonban az jutott eszébe: se nappal, se éjjel örökké nem lehet, s így ő az utóbbit most alva tölté, gazdája pedig virasztással.

LXVIII. FEJEZET.

Azon sertéskalandról, mely Don Quijoteval történt.

Az éj meglehetősen homályos volt, bárha a hold fenjárt is az égen, csak hogy nem azon a tájon, a hol látni lehetett volna: mert Diana asszonyságnak az a szokása, hogy egyszer-másszor el-ellátogat az ellenlábásokhoz s a mi hegyeinket-völgyeinket homályban hagyja.

Don Quijote hódolt a természet törvényének, s az első álmot átaludta, de már a másodiknak nem engedett; egészen másképp tett Sancho, a kinek második álma nem volt soha, mert az első is eltartott alkonyattól reggelig, a miből világosan kitűnt, milyen jó az egészsége s szive milyen bútalan. Ellenben Don Quijotét bújá oly ébren tartá, hogy még Sanchot is felkeltette s így szóla hozzá:

— Igazán csodálom lelki nyugalmadat, Sancho. Azt kell hinnem, márványkőből vagy kemény érczből vagy, hogy rád semmi nem hat, semmi téged meg nem rendít. Én virasztok, a mig te alszol, sirok, a mig te énekelsz, elalélok a koplalástól, a mig téged a zabálás egészen tunyává tesz, úgy hogy még szuszogni is alig szuszogsz. Pedig a jó cselédnek együtt kellene éreznie urával ennek minden bú-baját, már ha egyébből nem is, legalább pusztá illedelemből. Nézd, mily derült az éj, a magány, melyben vagyunk,

s milyen érthetőleg hi fel arra, hogy egy időre megszakaszzuk álmunkat. Kelj fel, az ég szerelmére kérlek, menj félre kissé, s kész szívvvel és jó akarattal üss magadra három- vagy négyszáz csapást azokból, a mik Dulcineát a varázs alól feloldják. Erre most szép szóval kérlek, mert semmi kedvem többé birokra kelni veled, mint a multkor tettem, a mikor azt tapasztaltam, hogy sulyos az öklöd. Mihelyt rád vertél magadra, az éj hátralévő részét mindjárt dalolással töltjük, én a távollétről, te szilárdságodról zengedezve, s ekképen rögtön elkezdjük azt a pásztoréletet, a mit oda haza folytatni szándékozunk.

— Uram, viszonzá Sancho, nem vagyok én szerzetesbarát, hogy java álmomból felkeljek s megostorozzam magamat; de meg az is nagyon furcsának látszik előttem, hogyan lehetne a kinos jajgatásból egyszerre átmenni a muzsikaszóba. Hagyjon engem aludni nagyságod s ne gyötörjön azzal a korbácsolással, mert bizony addig-addig emlegeti, hogy egyszer csak megesküszöm, hogy még a felöltömet se illetem soha többé egy kis ujjal se, nem hogy a testemet.

— Oh te megkövült szívű, te irgalmat nem ismerő fegyvernök! oh sárba vetett kenyér s nem méltányolt jótétemények, a miket veled tettem és tenni szándékozom! Nekem köszönheted, hogy kormányzóvá lettél, s nekem azt a reményt, hogy nem sokára grófi méltóságra vagy valami hasonlóra emelkedjél, a minek megvalósulásába nem telik bele több ennél

az egy esztendőnél, mert én post tenebras
spero lucem.

— Ezt nem értem, viszonzá Sancho, én csak azt tudom, hogy a mig alszom, addig se félelem, se reménység, se búbánat, se dicsőség nem háborgatnak. S legyen is áldott, a ki az álmot feltalálta, ezt a köpönyeget, mely minden emberi gondolatot betakar, ezt az eledelt, mely az éhséget lecsillapítja, ezt az italt, mely a szomjat eloltja, ezt a tüzet, mely a hideget fölmelegíti, ezt a hideget, mely a forróságot lehűti, szóval ezt a mindenütt járó pénzt, melyen mindent lehet venni, ezt a mérő serpenyőt és sulyt, mely egyenlővé teszi a pásztort a királylyal, együgyüt az okossal. Csak egy rossz van az álomban, hogy, a mint én hallottam, a halálhoz hasonlít, mert a halott meg az alvó között igen kevés a különbség.

— Soha se hallottalak ilyen csinosan beszélni, Sancho, jegyzé meg Don Quijote, a miből azt következtetem, csakugyan igaza van azon közmondásnak, melyet te gyakran szoktál idézni: »Nem az, hol születted, de hol nevedtedél.«

— Lánccos adtát is, nagyságos uram! kiálta fel Sancho, most az egyszer nem én vagyok ugy-e a példázó, hanem nagyságod potyogatja párosával jobban még magamnál is, csakhogy a kettőnk példázása között az a különbség, nagyságod mindig annak idejében mondja, én meg nem épen kellete korán; egyébiránt ez is, az is csak példabeszéd.

Ebben a pillanatban tompa morajt s vad zajongást vettek észre, mely az egész völgségen szerte áradt. Don Quijote talpra ugrott, kardot rántott, Sancho pedig a szamara alá kuporodott s egyik oldalról a fegyvercsomaggal, a másiktól nyergével bástyázta el magát, ő épen úgy remegve a félelemtől mint Don Quijote felizgatva a meglepetéstől.

A zaj mindegyre növekedett, s mind jobban jobban közelített a két remegőhöz, vagy legalább is az egyikhez, . . . mert hisz a másik bátorsága már eléggé ismeretes.

A dologban pedig annyi volt, hogy egy pár ember valami hatszáz darabból álló disznófalkát hajtott arra a vásárra, s épen ezen órában érkeztek idáig. Olyan zajjal jöttek, a rőfögés, sivalkodás akkora volt, hogy Don Quijotét és Sanchot egészen megsüketítette, s el se tudták képzelni, mi lehet. Csürhemódra jött a nagy rőfögő falka, s mit se törődve Don Quijote és Sancho Panza tekintélyével mind a kettejükön átmentek, Sancho bástyáit ledöntögették s nem csak Don Quijotét gázolták el, hanem ráadásul még Rocinantét is. A falka, a rőfögés, s az a gyorsaság melylyel e tisztátalan állatok jöttek, összekevert-zavart s földre döntött mindent, a szamárnyerget, a fegyvereket, a szürkét, Rocinantét, Sanchot, nem különben Don Quijotét.

Sancho aztán, a hogy tudott, feltápászkodott s a kardot kérte urától, hogy ő utánok megy s leszabdal legalább is fél tuczatot ezekből a goromba disznó

disznókból; most már ugyan is tudta, hogy azok voltak. Don Quijote azonban így szólt:

— Hadd el, barátom, bűnöm az oka, hogy ez a gyalázat ért, s igaza van az égnek, ha olyan büntetést szab, hogy a legyőzött lovagot sakálok marják, darázsok csipjék s disznók meggázolják.

— Akkor hát az is égi büntetés, viszonzá Sancho, hogy a legyőzött kóbor lovagok fegyvernőkeit legyenek bántsák, tetük egyék s éhség kinozza halálra. Már hiszen, ha mi fegyvernőkök édes gyermekei vagy közléről való atyjafiai volnánk azoknak a lovagoknak, a kiket szolgálunk, akkor csakugyan nem csodálnám, ha az ő vétkökért nekünk is bűnhödnünk kellene negyediziglen. De így, vajon mi közük a Panzáknak a Quijotekhoz? Hanem hát, isten neki, feküdjünk le újra s aludjunk át még azt a keveset, a mi hátra van az éjszakából; holnap is felhozza isten a napját s majd gondunkat viseli.

— Csak aludjál, Sancho, te, a ki alvásra termettél, mondá Don Quijote, míg én, a ki meg a virasztásra termettem, azon idő alatt, a mi még hajnalig hátra van, megeresztem gondolataim fékét s egy madrigalocskában adok búmnak megkönnyebbülést, mely versecskét ez éjjel a te tudtod nélkül, csak úgy magamban költöttem.

— Már, uram, jegyzé meg Sancho, az a bűbá-
nat, a mi megengedi hogy az ember verset költsön
mellette, azt tartom, valami nagy aligha lehet. Ám

verseljen nagyságod a mennyit csak kedve tartja, én meg alszom a mig alhatom.

S azzal, alkalmas helyet szemelve ki magának, lekuporodott, s nem sokára ugy elszenderedett hogy se kezesség, se adósság, se semmiféle fájdalom nem bántotta.

Don Quijote pedig egy bükknek vagy paratölgynek nyilához támaszkodva (Cide Hamate Benengeli nem mondja meg egészen határozottan, mi fa volt), saját sóhajainak kísérete mellett így dalolt:

Ha az jut az eszembe,
Szerelem, tőled mennyi kint kiállok:
Majdnem halálra válok,
S ugy vélem szörnyü büm így végezem be.

De mint e ponthoz érek,
Mely kinom tengerének vég határa:
Szivemnek bánatára
Oly üdv derül, hogy meg-meg újra élek.

Igy, ölni kész az élet,
Mig éltet ad hatalma a halálnak:
Hallatlan az, hogy bánnak
Az élet és halál, szivem, tevéled!

E dalnak minden versét sok sóhajjal s nem kevés könnyel kísérte, mint a kinek szivét a legyőzetés meg a Dulcineától való távollét fájdalma egészen át meg átjárta.

E közben hajnalodott s a napsugarak oda vilantak Sancho szemére. Felébredt, nyujtózkodott,

lankadt tagjait jobbra-balra nyujtogatta, végig-végig nézett a pusztuláson, melyet éléstárában a sertések okoztak, s megátkozta az egész falkát, de még más egyebet is. Végre aztán mind a ketten ismét utra keltek.

Mikor a nap hanyatlóra szállott, egyszer csak azt vették észre, hogy körülbelül tíz lovas ember s négy vagy öt gyalog közelit feléjük.

Don Quijote szive megdobbant, Sanchoé pedig megdőbönt, mert a szem közt jövők dárdát, paizsot viseltek s egészen harciasan valának fegyverkezve.

Don Quijote oda fordult Sanchohoz és így szóla :

— Ha szabad volna még fegyverhez nyulnom, Sancho, s ígéretem lekötve nem tartaná karjaimat, siflinek tartanám ezt a szem közt jövő egész csapatot; egyébiránt az is meglehet, másért jönnek mint a mitől mi tartunk.

E közben a lovas emberek oda érkeztek, s dárdaszegve, minden szó nélkül körülfogták Don Quijotét, s fegyveröket neki irányzák mellének, hátának, világos jeleül, hogy halál fenyegeti. A gyalogosok egyike szájára tette az ujját, ezzel adva értésére a lovagnak, hogy hallgasson, aztán megragadta Rocinante kantárát s levezette az utról; a többiek meg Sanchot és a szürkét hajtották magok előtt, s mindnyájan a legmélyebb csendben nyomban követték azt, a ki Don Quijotet vezette. A lovag egyszer-kétszer próbát akart tenni, hogy megkérdezze őket,

hová viszik: azonban alig mozdult meg az ajka, a dárdahegyek rögtön megint elnémitották. Szakasztott ez történt Sanchoval is, a ki alig hogy szólni akart, egy gyalog ember mindjárt megszurkálta egy nyárssal, de még a szamarat is, mintha az is szót szeretett volna emelni.

Egészen besötétedett, lépteiket gyorsítani kezdék, a két fogoly félelme nőttön nőtt, kivált a mikor azt hallották, hogy néha-néha ilyen szavakkal sürgetik őket:

— Előre, előre, trogloditák! hallgassatok, barbarok! várjatok csak, antropophagok! meg se moczzanjatok, szittyák! ne is pislantsatok, gyilkos Polyphémok, ragadozó oroszánok!... s több ilyes nevekkel illették, a mi mind ujabb meg ujabb gyötrelmet okozott a két szegény szerencsétlennek, gazdának úgy mint cselédnek.

Sancho így szólt ekkor magához:

— Mink, tork-lóditók, mink borbélyok, mink tor-pofák-ok, a kiknek egyre azt hányják: szidják, szidják?! Nem tetszenek ezek a nevek énnekem sehogyse! Rosz szél fuj onnan felül, vastagon jön ránk minden szerencsétlenség, olyan sűrűn mint a kutyára az ütés. S még csak hagyján, ha ezzel vége lenne; de tartok tőle, hogy ez a kaland torkunkra fojtja a galandot.

Don Quijote egészen el volt kábulva, s el nem tudta képzelni, mit akarnak ezzel a sok gunyszóval, melylyel őket elhalmozzák. Csak annyit sejtett, hogy

ez semmi jóra nem vezethet s igen sok rosztól lehet tartani. Körülbelül éjfél után egy óra lehetett, mikor egy kastélyhoz érkeztek, melyben Don Quijote azonnal ráismert a herczeg házára, melynek nem sokkal ezelőtt vendégei voltak.

— Szentséges isten! kiálta fel, a mint a hajlékra ráismert, mit jelentsen ez? Hiszen e kastélyban ezelőtt a legnagyobb udvariasság és előzékenység uralkodott! De lám, a legyőzöttekkel szemben, a jó roszt, a rosz még roszaabbra fordul!

A kastély fő udvarára vonultak be, s úgy látták, hogy az egészen föl van diszítve, még pedig akképen, hogy láttára mind csodálkozásuk nagyobbá, mind félelmök két akkorává lön méltán, a mint majd mi is meglátjuk a következő fejezetben.

LXIX. FEJEZET.

A legrendkívülbb s különösebb eseményről, a melynél ritkább egy sem történt Don Quijotéval ezen egész nagy történet folytában.

A lovasok leszállottak, s a gyalogokkal együtt nagy hevesen felkapva Sanchot és Don Quijotét, behurczolák az udvarra, a melyben magas tartókon valami száz fáklya égett körben, az udvarra nyíló oszlopos tornácokon pedig ötszáznál is több gyertyaszál, úgy hogy az éjszakának daczára, mely meg-

lehetősen homályos vala, a nappal hiányát nem lehetett észrevenni.

Az udvar közepén, majd egy ölnyire a föld felett, magas ravatal emelkedett, egészen beborítva roppant nagy fekete bársony terítővel, a mely körül, fokozatosan, legalább is száz ezüst gyertyatartóban fehér viasz gyertyák lobogtak. A ravatalon egy oly szép hajadon holtteste feküdt kiterítve, hogy szépsége úgy látszék még magát a halált is megszepepíti. Feje nehéz selyem vánkoston pihent és sokféle s illatos virágokból font koszorúval volt ékesítve, két keze keresztbe téve keble fölött, sárguló, diadalt jelentő pálmaágot tartva.

Az udvar egyik oldalán egy dobogó emelkedett, s rajta két széken két férfialak ült, a kiket a fejkön csillogó koronáról s a kezökben tartott királyi pálczáról igazi vagy csak e szerepet játszó királyoknak kellett azonnal gondolni. Ezen dobogó mellett, melyre egyébiránt néhány lépcső vezetett föl, két másik szék állott, s a kik Don Quijotet és Sanchot fogva vitték, ezen székekre ültették le őket. Mind ez egészen némán ment végbe, s a foglyoknak is az lön tudtul adva jeladással, hogy hallgassanak. Ők azonban mélyen hallgattak volna, ha senki nem figyelmezteti is őket, mert az egész látvány által gerjesztett bámulat már maga is lekötve tartá nyelvöket.

Nem sokára, nagy kísérettel, két előkelő személyiség lépett föl a dobogóra, a kikben Don Quijote

a herczegre és herczegasszonyra, nem régiben volt házi gazdáira ismert, s a kik két drága mivű széken foglaltak helyet a királyokat ábrázoló alakok mellett. Ki ne csodálkozott volna ezen egész készülődésen, főleg ha még azt is hozzá tesszük, Don Quijote fölismerte, hogy a ravatalon fekvő holt test senki más mint az egykori szép Altisidora.

A mint a herczeg és herczegné a dobogóra léptek, Don Quijote és Sancho felálltak ülőhelyökből s mélyen meghajtották magokat; a herczeg pár csekély fejbiccentéssel viszonzá köszöntésüket.

Most egy szolga közelített feléjük, s a mint Sanchohoz ért, egy kerek bő felöltöt vetett a nyakába fekete vászonból, mely azonban teli volt festve lánkokkal; sipkáját is levette, s helyébe olyan hegyes papirsüveget nyomott, a milyent a szent-inquisitio által elítélteknek szokás feltenni, s egyszersmind azt sugta a fülébe, meg se merjen mukkanni, különben mindjárt betömik a száját vagy életét is veszik. Sancho végig nézett magán tetőtől talpig, s látta, hogy csupa égő láng borítja; minthogy azonban nem égették, könnyü szerrel füttyöt hányt nekik. Levette fejéről a csucsos süveget, s látta, hogy teli van festve ördöggel; megint feltette aztán s így szóla magában:

— Ez is jó; csakhogy se amazok meg ne perzseljenek, se emezek el ne vigyenek.

Don Quijote is rá tekintett, s bárha megdöbbe-

nése egészen lebilincselé érzékeit, meg nem állhatta, hogy Sancho láttára el ne mosolyodjék.

Most egyszerre, s úgy látszék, hogy a ravatal alól, kellemes, lágy fuvolahangok kezdének hangzani, melyek semmi emberi hang által sem zavarva, minthogy itt még maga a szellő is mély csendben hallgatott, a legédesebben s a legszivrehatóbban zengének. Ekkor, a holtnak látszó test vánkosa mellől, egészen váratlanul, egy igen szép ifju alakja emelkedék fel római viseletben, a ki egy maga pengette hárfá kiséréte mellett, a legolvadékonyabb s tisztább hangon e következő két stanzát éneklé:

A mig magához tér Altisidora,
Kit Don Quijote jégközönye ölt meg,
S e bűvös udvaron még tart az óra,
Hogy itt a nők mind gyász-csuhákat öltnek,
S csinvat- s daróczból varrat a señora
Ruházatot minden dueña-hölgynek:
Dalt nyujtok én e megtört Gráciának,
Jobb lanttal mint dalosa Thráczának.

És ezt a tisztet nem csak életemben
Kivánom én hiven gyakorlani;
Bár holtra hűljön nyelvem: énekemben
Még akkor is téged fog dallani;
Szűk szirtiről, lelkem leválva, szemben
A Styx tavával, kész még vallani:
Mily szép valál! s megállítja ez ének
Futását a »Felejtés« gyors vizének.

— Ne tovább, szólt közbe e pillanatban a királyoknak látszók egyike, ne tovább, isteni dalnok!

hiszen végét nem érő munka lenne a páratlan Altisidóra halálát s bájait elzengni akarni, ki azonban nem is holt meg, a mint a tudatlan világ gondolja, hanem él a lírnek ajakán, s él azon büntetésben, melyet az itt jelenlévő Sancho Panzának kell kiállnia, hogy a leány újra visszanyerje élte elvesztett világát. Annak okáért, oh Radamantus, te, a ki velem együtt ítélő biróként ülsz Dite komorhomályu barlangjában, s a ki mind azt tudod, mit határozott a kikutathatatlan végzet e leánykának életre ébresztése felől: mondd el, közöld velünk azonnal, hogy ne késék sokáig az a boldogság, melyet az ő újra magához térésétől reménylünk.

Alig mondá ki Minos, Radamantus ítélő bírótársa e szavakat, midőn Radamantus fölállva így szóla:

— Ide, ide mindnyájan, ti e háznak szolgálói, felsőbbek és alsóbbak, nagyok úgy mint kicsinyek! Jertek mind egymás után s pecséljétek meg Sancho arcát huszonnégy fricskával, tizenkét csippentéssel s hat túszerűssel karjaiba és czombjaiba. Ezen szertartástól függ Altisidora kiépülése.

Minek hallatára Sancho Panza e szavakkal töré meg a csendet:

— Isten engem úgy segéljen, épen olyan kedvem van képem pöczköltetni, arczom csipkedtetni hagyni mint törökké lenni! Mennydörgős adtát is! mi köze az én arczom megcsipkedésének e kisaszony feltámadásához? A vén kecske megnyalta a

sót*): Dulcineát megbabonozzák, s engem ütnek érte, hogy fel legyen oldva; meghal Altisidora, olyan nyavalyában, a melyet az isten rá akart bocsátani, most meg így támasztanak fel, hogy nekem adjanak huszonnégy fricskát, az én testemet szurkálják rostává tűhegygyel s az én karjaimat nyuzzák meg s fejtsék ki bőrükből? Köszönöm ezt a mulatságot, de nem kérek belőle. Vén róka vagyok én, nem hagyok kifogni magamon!

— Akkor meghalsz! dörgé Radamantus har-
sányan. Lágylj, tigris! alázd meg magad, kevély
Nimród! tűrj és hallgass, holott nem kívánnak tőled
semmi lehetetlenséget, s ne merészeld ez ügy lefolyá-
sát megnehezíteni. Fricskázva kell néked lenned, csip-
kedéseket szenvedned, szurkálások alatt nyögnöd.
Ide, ismétlem, ide, szolgák, s tegyétek a mit paran-
csoltam. S ha nem: igaz lelkemre és emberségemre
mondom, majd meglátjátok, mit kaptok!

Erre hat dueña közelített az udvar felől, sor-
ban egymás után, a négy elseje pápaszemmel, s vala-
mennyi magasra emelte jobb kezét, olyan rövid ujjú
ruhában, a milyen most divatos, hogy a csuklón alul
még négy ujjnyi hiányzik, hogy a kéz annyival hosz-
szabbnak lássék.

*) Az eredetiben Sancho csak felét mondja el a ha-
sonló értelmű, bár más szavakkal kifejezett közmondásnak,
mely teljes alakjában így hangzik: »Regostóse la
vieja á los bledos: ni de jo verdos ni secos.«

Ford.

Alig pillantotta meg Sancho ezeket, úgy elbődült egyszerre mint a bika, s így kiálta:

— Nem bánom, ha az egész világ megtapogat is, de hogy hozzám dueñák nyuljanak, abba soha bele nem egyezem! Macska karmolászson, a mint uramat ugyane házban karmolázta, verjék át testemet éles törsturással, szaggassák karomat tüzes vas fogókkal: mind ezt békén tűröm, ezen uraságok szolgálatára; de hogy dueñák nyuljanak hozzám, abba nem egyezem bele, ha az ördög elvisz is.

Don Quijote is megtöré a csendet s így szóla:

— Légy békén, fiam, s teljesítsd a mit ezen uraságok parancsolnak; azon fölül adj hálát az égnek, hogy olyan erővel ruházta fel a te személyedet, hogy vértanuságod által feloldod a varázs alól az elvarázsoltakat s feltámasztod a halottakat.

Már ott voltak a dueñák Sancho előtt, mikor ő, némileg megpuhulva és lecsillapulva, jól elhelyezkedett a széken s oda tartotta képét, arczát a legelsőknek, a ki jól képen poccentette s aztán mély bókot vágott előtte.

— Kevesebb udvariasságot s kevesebb kencsefencselést, señoira dueña, mondá Sancho, mert isten a tanuságom, nagyon szagos-eczet illatu a keze.

Szóval, a dueñák mind megpöczkölték, s azonkívül sok házi cseléd megcsipkedte; a mit azonban épenséggel nem akart elszivelni, az a túszerkálás volt. Már erre, a mint látszék rettenetes haraggal, felugrott a székről, felkapta a keze ügyébe eső égő

fáklyát s szabdalt-vagdalt vele a duenák s többi hóhérai felé, így kiáltozva:

— Eltakarodjatok innen, pokolba való cselédek, nem vagyok én érczből, hogy az ilyen átkozott kinzás ne fájna!

Altisidora, a ki már bizonyosan belefáradt a hosszas hanyattfekvésbe, e pillanatban oldalt fordult. Mihelyt e mozdulatot a körülállók észrevették, majd mindnyájan egyhangulag így kiáltának:

— Altisidora eleven, Altisidora él!

Radamantus arra inté ekkor Sanchot, csillapítsa fölgerjedését, mert a czél, a melyre törekedtek, el van érve immár.

Alig hogy Don Quijote észrevette Altisidora megmozdulását, azonnal térdre borult Sancho előtt s így esdekelt:

— Most van itt az ideje, szívemnek drága gyermeke, s nem fegyverhordozóm többé, hogy magadra szabdalj egy párt a Dulcineát feloldó csapások közül. Most van itt az ideje, ismétlem, mert varázserőd most érte el legfőbb hatályosságát, s most munkálkodhatol legsikeresebben azon jótéteményen, melyet tőled várnak.

Mire Sancho így válaszolt:

— Az bizony épen olyan sületlenség lenne a másik sületlenségre mintha az ember mézet keresne édes lepényre. Ugyan jó is volna, ha a fricskákra, csipésekre, túszurásokra még korbácsütéseket is rájok raknánk. Akkor csakugyan jobb tennék, ha malom-

követ kötnének a nyakamra s azzal vetnének a kutba, az se esnék nagyon nehezemre, ha már akárki fia nyavalyájának gyógyításáért én vagyok mind a világ bünbakja. Hagyjanak békét nekem, mert isten az atyám, ugy felforgatok mindent fenekestül, akár mi történik is aztán.

E közben Altisidora felült a ravatalon, mire a trombiták megharsantak, a fuvolahangok s minden jelenlévők e felkiáltásával kísérve:

— Éljen Altisidora, éljen, éljen!

A herczegpár, Minos és Radamantus királyok felálltak s mindnyájan Don Quijotéval és Sanchoval egyben oda léptek Altisidora üdvözlésére, s hogy le-emeljék a ravatalról.

Altisidora ájuldozást tettetett, majd mélyen meghajtá magát a herczegpár és a királyok előtt, Don Quijotera pedig fél vállról tekintve így szóla:

— Isten bocsássa meg bűnödöt, szeretetlen lovag, mert a te kegyetlenséged volt az oka, hogy a tulvilágon, a mint érzem, legalább is ezer esztendőt kelle töltenem; mig életemet viszont te neked köszönöm, a föld kerekiségének legrészvevőbb fegyvernöke. Rendelkezzél, e mai naptól kezdve, szabadon azon hat ingem fölött, melyeket ezennel néked adományozok, csináltass belőlök hat férfi inget magadnak; igaz ugyan, hogy kissé már ernyedtek, de azért legalább mind tiszták.

Sancho leemelte a csucsos süveget, térdre borult s ugy csókolt kezét néki az adományért.

A herczeg megparancsolta, hogy a csucos süvegtől mentsek fel már s adják vissza a maga sipkáját, ugy szintén vessék le róla a lángszinü terítőt s adják rá a saját felöltőjét. Sancho arra kérte a herceget, hadd tartsa meg a ruhát is, meg a süveget is, s hadd vigye haza magával örök emlékül és jeléül e hallatlan eseménynek. A herczegné azt felelte, minden esetre megtarthatja, a nélkül is tudja már, hogy ő mily jó szívvvel viseltetik Sancho iránt.

A herczeg elrendelte most, hogy az udvarról takarítsanak el mindent, s aztán menjen kiki szobájába, Don Quijotét és Sanchot pedig vezessék abba a szobába, a mely már ismeretes előttök.

LXX. FEJEZET.

Mely a hatvankilenczedik után következik, s olyasokról szól, a mik mulhatlanul szükségesek e történet megértésére.

Sancho ez éjjel egy nyoszolyán hált, még pedig Don Quijoteval egy szobában, a mit ugyan szívesen elkerült volna, ha lehetséges, mert jól tudta, hogy ura a sok kérdéssel s feleléssel bizonyosan nem hagyja majd aludni, már pedig ő neki most az egyszer csepp kedve se volt a beszélgetésre, minthogy az imént kiállott martírság gyötrelmei igen élénken előtte álltak még, s nyelvét is annyira lekötötték, hogy jobb sze-

retett volna valami szalmakunyhóban meghálni egyedül mint e fényes hálóteremben másod magával.

A mitől tartott, az csakugyan beteljesedett, s gyanuja épenséggel nem volt alaptalan, mert alig hogy Don Quijote lefeküdt az ágyba, azonnal így szóla hozzá:

— Mire véled, Sancho, e mai éjszaka eseményeit? Ugy-e, mily nagy, mily hatalmas a mellőzött szerelem ereje, a mint magad is tapasztalhattad tulajdon szemeiddel a megholt Altisidorán, a kit sem nyíl, sem kard, sem más ilyes gyilkos eszköz nem ölt meg, sem halálos mérgek, hanem egyedül azon hidegség és közöny tapasztalása, melylyel én ő irányában folytonosan viseltetem.

— Bánom is én, akár hogy s akár mikor halt volna is meg, viszonzá Sancho, csak nekem hagyott volna békemet, a ki se bele nem szerettem, se hidegen nem mellőztem soha világéletemben. Nem tudom sehogy és semmikép még csak elgondolni sem, mi köze lehet Sancho martirságának Altisidora felépülésével, a ki sokkal szeleverdibb leány semhogy okosnak tarthatnám. Most már persze belátom magam is világosan és nyilván, hogy a világon csakugyan vannak varázslók és varázsolások, a kiktől s a miktől az isten mentsen meg engemet, minthogy magam meg nem menthetem magamat. Egyébiránt most csak arra kérem nagyságodat, hagyjon engem aludni s ne kérdezzen tőlem semmit többet, ha azt nem akarja, hogy mindjárt kiugorjam az ablakon.

— Aludjál hát, Sancho barátom, felelt Don Quijote, ha ugyan a kiállott túsúrások és csippenések s a kapott fricskák aludni hagynak.

— Nincs az a fájdalom, viszonzá Sancho, a mi keservesebb lenne annál a szégyennél, a mit a fricskák okoztak, s nem egyébért, hanem hogy épen duénák adták, hogy az isten pusztítaná el valamennyit! De most még egyszer is arra kérem nagyságodat, hagyjon engem aludni, mert az álom a lecsillapítója mind azon nyomoruságoknak, a mik az ébren lévő gyötrik.

— Am ugy legyen, mondá Don Quijote, isten veled!

Elaludtak mind a ketten. Cide Hamete, e nagy történet írója pedig ezt az időt akarja megragadni arra nézve, hogy számot adjon a felől, s megírja, mi indította a hercegpárt arra, hogy az említett csel-szövény épületét fölemeljék. S azt mondja: a baccalaureus Carrasco Sámson nem tudta sehogy elfelejteni, hogy Tükrös-lovag korában hogyan legyőzte s földre taszította Don Quijote, a mely legyőzés és földre terülés megsemmisíté s meghiusítá minden tervét, a miért is újabb próbát akart tenni, azon reménység fejében, hogy a második kísérlet jobban fog sikerülni az elsőnél. Így tehát kitudakolta Don Quijote tartózkodása helyét azon apródtól, a ki Panza Terézának, Sancho feleségének a levelet és ajándékot hozta; új fegyverzetet, más lovat szerzett, paizsára fehér holdat tűzött fel, s az egész lomot egy öszvéren

vitte magával, melyet egy paraszt ember vezetett, s nem Cecial Tamás többé, multkori fegyvernöke, nehogy akár Sancho Panza, akár Don Quijote rájok ismerjen.

A mint a kastélyba ért, a herczeg azonnal tudósítá, hogy Don Quijote Zaragosa felé vette utját, a hol részt akart venni a tornában. Elmondták neki azt is, milyen tréfákat üztek velök a Dulcinea feloldásával, melynek a Sancho ülepe rovására kelle megtörténnie. Elmondták végre azt is, hogyan dicsekedett el Sancho azzal, hogy a gazdáját mennyire lóvá tette azzal, hogy Dulcinea el van varázsolva s átalakítva paraszt leánynya, mire viszont a herczeg-asszony meg Sanchot bolondította el, azt bizonyítva be előtte, hogy épen Sancho az, a ki csalódik, mert Dulcinea csakugyan igazán el van bűvölve. Mind ezen a baccalaureus ép oly jót nevetett, a mennyire csodálkozott, nem tudva, mit bámuljon inkább: Sancho agyafurtságát s együgyűségét-e, vagy pedig Don Quijote páratlan bolondságát.

A herczeg arra kérte, ha csakugyan találkozik vele, már akár legyőzi is aztán, akár sem, visszatérteben szóljon be hozzájok újra s mondja el nekik mire ment vele. A baccalaureus vissza is tért a herczeghez, elbeszélte mindent, el a párbaj feltételeit is, s hogy Don Quijote, mint igaz kőbor lovag, már is utban van haza felé, hogy az egy évi honmaradásról adott szavát beteljesítse. Ezen idő leforgása alatt pedig, mondá a baccalaureus, maglehet, hogy

kigyógyul bolondságából, s épen ezen reménység ösztönzé őt is amaz átöltözésekre, mert az embernek igazán megesik a szive, ha azt látja, hogy olyan derék nemes ember mint Don Quijote olyan nagy bolond.

Ezzel aztán bucsut vett a hercegtől, haza ment a maga falujába, s ott várta be Don Quijotét, a ki már utban volt nyomában. S ez szolgáltatott alkalmat a hercegnek emez újabb tréfára; annyira mulatságosaknak találta Sancho és Don Quijote minden tettét-vettét. Kastélya környékén, közel és távol, a merről csak gyanítani leheté Don Quijote jövetelét, számos lovas és gyalog szolganéppel elállatta az utakat mindenfelé, hogy ha Don Quijotét megtalálják, akár szép szerivel, akár erőszakkal is, behajtsák a kastélyba minden esetre. Találkoztak vele, hirt adtak mindjárt a hercegnek, a ki már előre készen tartott mindent, úgy hogy a mikor a lovag jövetelének hírére vette, csak az udvaron lévő fáklyákat és gyertyákat kelle meggyújtani s Altisidorát a ravatalra felfektetni; az egész elmondott készület, minden olyan jól, oly élénken volt utánozva, hogy a valóság és színlelés között igazán kevés vala a különbség. Cide Hamete azonban még azt is hozzá teszi: neki az a nézete, hogy a megtréfálók magok is épen oly bohók voltak mint a megtréfáltak, s hogy a hercegpár a bolondság látszatától csak két ujnyi messze se volt, minthogy olyan mohón nekiestek azon mulatságnak, melyet nekik az a másik két bolond szerzett, kiknek egyike

most édes álomban szendergett, másika pedig ébren üzte féktelen gondolatait, úgy hogy a hajnal is úgy érte s vele együtt a felkelés vágya, mert a renyhe tollas ágyban Don Quijote sem legyőzött, sem győzelmes korában semmi örömét nem találta.

Altisidora, a kiről a lovag csakugyan azt hitte, hogy a halálból támadott fel, még tovább üzte az uraság tréfáját, s így ugyanazon koszorúval fején, mely az imént a ravatalon ékesíté, s arany virágokkal behintett fehér tafota ruháskában, vállaira szétomló hajfürtökkel, s gyönyörű fekete ébenfa pálczára támaszkodva, egyszer csak benyitott a szobába Don Quijotehoz. A lovag e látományra egészen megzavarodott, összehuzta magát, a mennyre csak huzhatta, s egész fülíg betakarózott a vánkosokkal és takaróval, s nyelve úgy le volt kötve, hogy egyetlen udvarias szót sem tudott hozzá intézni.

Altisidora oda ült egy székre az ágy mellé fejtől, s előbb egy mély sóhajtást repítve a levegőbe, gyengéd lágy hangon így szóla:

— Ha az előkelő nők és szemérmes hajadonok az erkölcsösségre nem tekintenek, s megengedik a nyelvnek, hogy az illedelem korlátain áttörjön s nyilvánosságra hozza a szívbe zárt titkokat: akkor azok bizonyára igen sulyosan szenvednek. Én, señor Don Quijote de la Mancha, szintén egyike vagyok ezen zaklatottaknak, legyőzötteknek, szerelem által gyötörtöknek; e mellett azonban csendesen és nyugton türtem, tiszta maradtam, elannyira hogy szívem

megettörött mély hallgatásomban és életemet elvesztettem. Harmad nappal ezelőtt, azon kegyetlen bánásmód hatása alatt, melylyel irányomban viseltetél, te kőszivű lovag, minden panaszaomra is keményebb te a márványnál, meghaltam, vagy legalább is halottnak gondoltak azok, a kik láttak. S ha a szerelem meg nem szán vala és e jőlelkű csatlós martirságához nem köti megmentésemet, ott is maradtam volna a tulvilágon.

— Bár inkább a szamaromhoz kötötte volna a szerelem, mondá most Sancho, bizony megköszöntem volna neki. De hát mondja csak, kisasszony, hogy az isten adjon magának érzékenyebb szeretőt az én uramnál, ugyan mit látott amott a más világon? Milyen élet van a pokolban? Mert a ki kétségbeesésben hal meg, annak bizonyosan oda kell jutnia.

— Az igazat megvallva, viszonzá Altisidora, én aligha egészen meghaltam, mert a pokolba nem jutottam; ugyanis ha oda jutottam volna, bizonyos, hogy ki nem szabadulok belőle, akármennyire akarjam is. Annyi az igaz, hogy csak a tornáczát értem el, a hol épen körülbelül tizenkét ördög lapdázott, mind nadrágban és felöltőben, vallon inggallérral s flamandi csipkével diszitve, s hasonló hajtókával, a mi kezelő gyanánt szolgált, de a csuklónál négy ujjnyival rövidebb volt, hogy a kéz annál hosszabbnak lássék. Markukban égő lapdaütőt tartottak; s a min legjobban csodálkoztam, az volt, hogy lapda gyanánt könyveket használtak, a mik ugy látszék csupa

széllal s csupa silány polyvával voltak megtömve: egészen új és szokatlan valami. De még ezen se csodálkoztam annyira, mint azon, hogy a mig másutt igen természetesen a nyertesek örülni s a vesztesek mérgelődni szoktak, itt ennél a játéknál mind a két fél morgott, veszekedett, átkozódott.

— Ezen nincs mit csodálkozni, viszonzá Sancho, hiszen az ördögök, akár játszanak, akár se, soha se lehetnek békén, nyerjenek bár vagy ne nyerjenek.

— Már bizonyosan úgy kell lenni, viszonzá Altisidora; van azonban még egy, a mi fölött csodálkozom, vagy is jobban mondva, akkor csodálkoztam, hogy már az első ütésre egyetlen egy lapda sem maradt épen hogy még egyszer lehetett volna használni, a miért is úgy repült a sok új meg régi könyv sereggestül, hogy az ember alig győzte nézni. Egyikre, egy ujdonat újra, pompásra, szépen bekötöttre akkorát ütöttek, hogy a bele is kirepedt s a levelei csak úgy potyogtak. Az egyik ördög azt mondta ekkor: »Ugyan nézd meg csak, miféle könyv ez?« Mire a kérdező azt felelte: »Ez: a Don Quijote de la Mancha történetének második része, de nem az, a mit első szerzője Cide Hamete irt, hanem egy másik, bizonyos aragoni embertől, a ki magát Fordesillas szülöttjének vallja.« »Vidd el innét, mond erre az előbbi ördög, s vesd a poklok mélységes mélyére, hogy még csak ne is lássam!« »Hát olyan rossz?« kérdé a másik. »Olyan rossz, viszonzá az előbbi, hogy ha én magam szántsándékkal akarnám is rosszabbul megírni, még

akkor se tudnám.« Ők aztán tovább folytatták a lapdázást egyéb könyvekkel; én azonban Don Quijote nevét hallván említeni, a kit annyira szeretek s imádkok, rajta voltam, hogy ez a rémlátás élénken megmaradjon emlékezetemben.

— Kétségkívül rémlátásnak kellett lennie, jegyzé meg Don Quijote, mert kívülöttem más én nincs e világon; s bárha ez a történet kézről kézre jár is, nem marad meg egyikben sem, mert mindenki rug egyet rajta a lábával. Nem esett zokon azt hallanom, hogy ilyen rémalakban járok szerte a föld alatti setétségben s a föld fölött világoson, mert hiszen a kiről ez a történet szól, az nem én vagyok. Ha jó, hű és igaz volna, élete évszázadokig tartana; mivel azonban rosz, útja nem lesz valami nagyon hosszú, bölcsőjétől koporsójáig.

Altisidora még folytatni akarta a panaszt Don Quijote ellen, a lovag azonban így szóla hozzá:

— Több ízben mondtam már, kisasszony, szivemből sajnálom, hogy óhajításai érettem epednek, a melyek nálam hálára igen, de viszonzásra számot nem tarthatnak. Én arra születtem, hogy Dulcinea del Tobosoé legyek; s a sors, ha van, neki szánt engemet; s azt gondolni, hogy az ő helyét más szépség foglalhatja el szivemben, egyenlő a lehetetlenséggel. Legyen ez a kiábrándulás elég, hogy kegyedet érnységére korlátai közé visszavezesse, mert hiszen lehetetlenre senki sem kötelezhető.

Minek hallatára Altisidora, nagy felindulást és haragra gerjedést színelve fölkiálta:

— Istenemre mondom, Don Tökfilkó, te mzsár sziv, te datolyamag, makacsabb és keményebb vagy te a parasztnál is, a kitől ugyan hijába kérnek valamit, ha egyszer megbikacsolta magát; mindjárt neked esem s kikaparom a szemedet. Azt hiszed talán, Don Legyőzött, Don Elpáholt, hogy én meghalok érted? A mit ma éjjel láttál, az mind esemese volt, s nem olyan nő vagyok, hogy az ilyen tevээrt mint te csak egy körömfeketényi fájdalmat is szenvedjek, nem hogy még meg is haljak!

— Már ezt elhiszem, mondá Sancho, mert csakugyan nevetséges, a mikor azt mondják, hogy valaki szerelemből hal meg. Mondani lehet, de Judás legyen a ki elhigye.

Még folyt közöttök ez a beszélgetés, midőn az a dalnok és költő lépett be, ki amaz említett két stanzát énekelte; ez mélyen meghajolva Don Quijote előtt, így szóla:

— Soroljon és tekintsen meg nagyságod, lovag ur, legalázatosabb szolgái közé tartozónak, mint a ki már régtől fogva nagy tisztelője vagyok úgy hiréért valamint hős tetteiért.

Don Quijote pedig ezt felelte:

— Mondja meg ön, kicsoda, hogy udvariasságom az ön érdemeinek megfetéő lehessen.

Az ifju azt mondá, ő az a mult éjjeli énekes és dicsbeszédtartó.

— Az bizonyos, viszonzá Don Quijote, önnek rendkívül szép hangja van; a mit azonban énekelt, nekem úgy látszott, hogy nem volt egészen alkalmoszerű: mert mi köze Garcilaso stanzáinak e kisasszony halálához?

— Azon ne csodálkozzék nagyságod, viszonzá a zenész, hiszen a mai pelyhes-száju poéták között bevett szokás, hogy mindenki úgy írjon, a hogy kedve tartja, onnan lopjon, a honnan akar, már akár oda illik céljához, akár se; s nincs egyetlen olyan ostobaság irásukban vagy énekükben, a mit ne költői szabadságnak állítsanak.

Don Quijote felelni akart rá, de a herczeg és herczegné akadályoztatták meg, a kik látogatására jöttek, mire aztán hosszú és kellemes társalgás eredt meg közöttük, melyet Sancho annyi tréfával és csipősséggel fűszerezett, hogy a herczegpár ismét alig győzött eléggé csodálkozni úgy együgyiségén mint furfangosságán.

Don Quijote arra kérte őket, engedjék meg, hadd utazzék el még az nap, mert hiszen az olyan magaféle legyőzött lovagnak inkább ólban a helye semmint királyi palotákban. Szívesen beleegyeztek, csak a herczegné még azt az egyet kérdezte tőle, vajon Altisidora megnyerte-e kegyét valamennyire?

— Drága señora, viszonzá ő, tudnia kell méltóságodnak, hogy ezen kisasszonynak minden baja a dologtalanságból származik, melynek egyesegyedül a folytonos, tisztos munka az orvossága. Ő csak az

imént azt mondta nekem, hogy a pokolban csipkét is hordanak; s minthogy ő is bizonyosan ért a csipkekötéshez, le ne tegye a kezéből: mert a mig csipkeverője jár, addig nem jártatja az eszét olyan képen vagy képeken, a miket szeret. Ez az igaz, ez az én nézetem és tanácsom.

— Meg az enyim is, azért, toldá hozzá Sancho, mert soha életemben se hallottam, hogy csipkeverő leány valaha meghalt volna szerelemből. A dolgos leányoknak inkább azon jár az eszök, hogy s mikép lehetnének készen a munkájokkal, semmint holmi szerelmeskedéseken. Magamról legalább elmondhatom, mert a mig én kapálok, azt se tudom, van-e nincs-e oldalbordám; már mint feleségemet Panza Terezát értem, a kit pedig jobban szeretek a két szemem világánál.

— Sanchonak tökéletes igaza van, jegyzé meg a herczegné, s lesz rá gondom, hogy Altisidora ezen-tul fehér ruha varrással foglalkozzék, a mihez különben is nagyon jól ért.

— Nincs rá semmi szükség, asszonyom, viszonzá Altisidora, hogy ilyen orvossághoz folyamodjunk, mert a milyen kegyetlenül ez a vaslelkü szörnyeteg bánt velem, már az maga is minden egyéb mesterfogás nélkül kitörli őt emlékezetemből; s méltóságtok kegyes engedelmével távozni is akarok innen, hogy ne is lássam többé bus alakját, vagy is jobban mondva, utálatos rut pofáját.

— Nem tudom, nem úgy vagyunk-e ezzel, jegyzé meg a herceg, a hogy a közmondás tartja a hol nagy a pirongatás, hamar jön a megbocsátás.

Altisidora ekkor úgy tett mintha kendőcskéjével könyeit szárítgatná, s aztán meghajtva magát az uraság előtt, eltávozott a háló szobából.

— Eredj csak, szegény leány, mondá Sancho, eredj csak, nem jósolok neked valami fényes jövődöt, a ki ilyen gyékény-káka lélekbe s tölgyfa szivbe boldultál bele. Lelkem úgy segéljen, ha velem szürted volna össze a levet, más hangon kukorikolt volna a kakas!

A beszélgetésnek itt vége szakadt, Don Quijote felöltözött, együtt ebédelt a herceggéppárral, s még az nap délután utra kelt.

LXXI. FEJEZET.

Mi történt Don Quijoteval s fegyvernökével Sanchoval haza felé utaztokban.

A legyőzött s zaklatott Don Quijote egy részről igen szomoruan, más részről pedig nagyon vidáman folytatta tovább utazását.

Szomorúságát legyőzése okozta, vidámságát meg az, ha elgondolta, milyen erő rejlik Sanchóban, a mint Altisidora feltámasztásánál is bebizonyította,

Ámbár némileg kétségeskedett, vajon a szerelmes leányzó csakugyan igazán halva volt-e?

Sancho ellenben épenséggel nem volt vidám, mivel őt meg az szomorította, hogy Altisidora nem váltotta be adott szavát s nem adta oda neki az ígért ingeket; s a mint ez járt eszébe, ut közben egyszer csak azt mondja urának:

— Már az igaz, uram, hogy bizonyosan én vagyok a legszerencsétlenebb orvos a világon: mert hány meg hány olyan doktor van, a ki megöli a beteget, még is megfizetteti a fáradságát, a mi pedig egyébből se állt mint hogy firkantott egy-két czédulácskát, a mire ráírta egy pár orvosság nevét, a mit nem is maga csinál meg, hanem a patikárus, csak tessék aztán bevenni. Mig énnekem meg, a kinek más gyógyulása vérembe, fricskákba, csipésekbe, túsúrásokba és korbácsütésekbe kerül, nekem nem adnak egy fityinget se. De, a ki lelke van, csak kerüljön megint valami beteg a kezem ügyébe, meg nem gyógyítom addig, a mig meg nem kenték a markomat; a pap is az oltárról él; és sehogy se akarom elhinni, hogy ezt a csodatévő erőmet az ég azért adta, hogy én meg csak úgy potyára elfecséreljem másokra.

— Igazad van, Sancho, viszonzá Don Quijote, s bizony nem is volt rendén, hogy Altisidora az ígért ingeket oda nem adta. S ámbár ha ez az erő gratis data is, a mennyiben megszerzése semmi fáradságba nem került: elég fáradság az, hogy a martírságot elvállalod. A mi engem illet, annyit mondhatok,

ha te meg akartad volna fizettetni a Duleinea feloldásáért kiállt ütések, régen megadtam volna egy fillérig becsületesen; csakhog az nem tudom, meg-egyez-e a gyógyítás a fizetéssel, már pedig nem szeretném, ha a jutalom az orvosság hatását elrontaná. Mind a mellett azt hiszem, egy próba nem árt. Gondold meg, Sancho, mit kérhetsz, s aztán korbácsold magad tüstént, s fizesd ki magadat kész pénzzel, mert hiszen, a mi pénzem van, nálad van.

Erre az ajánlatra Sancho szemét-száját egy arasznyira szétmeresztette, s szívesen beleegyezett, hogy ilyen föltételek mellett örömet végig ver magán, a miért is így szóla urának:

— Akkor hát isten neki, nagyságos uram, szívesen ráállok nagyságod kívánságára, a magam hasznáért; családos ember vagyok, feleségem, gyermekem, s ez az oka, hogy ilyen nyereségvágyónak lát-szom. Mondja csak nagyságod, mennyit szán egy-egy ütésért, a mit magamra vágok?

— Ha e gyógyítás nagyságának és minőségé-nek érdeme szerint akarnálak fizetni, Sancho, vi-szonzá Don Quijote, Velence minden kincse s Potosi bányái se volnának elégségesek méltó díjazásodra. Számítsd össze te, mim van nálad, s te szabd meg minden ütésnek az árát.

— Háromezer háromszáz és egynéhány ütést kell magamra vernem, folytatá Sancho, a miből ötöt már rám ütöttem, hátra van még tehát a többi. Szá-mítsuk bele ezt az ötöt is a többibe, s akkor lesz

épen három ezer háromszáz. Ennek darabját egy-egy cuartillóval véve ($\frac{1}{4}$ réal), mert olcsóbban nem álllok rá, ha az egész világ parancsolná is, ez kerek számmal háromezer háromszáz cuartillot tesz, a miből a háromezer cuartillo annyi mint ezeröttszáz félreal, a mi megint hétszázötven réal, a másik háromszáz cuartillo meg százötven félreal vagy is hetvenöt réal, a mit a hétszázötvenhez adva, lesz az egész nyolczszázhuszonöt réal. Ennyit tehát kifogok abból, a mi nálam van nagyságod pénzéből, s ezzel gazdagon és elégedetten, bárha tisztességesen elverve, haza térek, mert pisztrángot se fognak . . . *) De nem mondom tovább.

— Oh áldott Sancho, oh szeretetre méltó Sancho! viszonzá Don Quijote, de mennyi hálára leszünk irántad lekötelezve Dulcineával együtt életünk egész hátralévő idejében, a mig csak az ég megtart bennünket. Ha újra visszanyeri hajdani lényét (pedig lehetetlen, hogy vissza ne nyerje), akkor az ő szerencsétlensége szerencse volt, az én legyőzésem pedig a legboldogítóbb diadal. Még csak azt, Sancho, mikor akarod a vezeklést elkezdni? mert megtoldom jutalmadat még száz réállal, ha nem sokára halasztod.

— Mikor? kérdé Sancho, kétségkívül még ma éjjel. Intézze nagyságod a dolgot úgy, hogy a nyilt

*) Az egész példabeszéd így hangzik: »No se toman truchas a bragas enjutas.« Pisztrángot se fognak szárazon maradt nádrágban. Ford.

mezőn s szabad ég alatt töltsük az éjet, akkor én mindjárt megszaggatom testemet.

Eljött végre az éj, a mit Don Quijote oly nehezen várt, hogy azt hitte, Apollo szekérének kerekei eltörték s hogy a nappal a szokottnál sokkal hosszabban nyulik, a mint a szerelmesek is rendszeren gondolkozni szoktak, a kiknek óhajlásával az időszámítás soha sem vág össze. Végre egy pár terebélyes fa alá vonulhattak el, nem nagyon távol az ut mellett, a hol Rocinantét és a szürkét lenyergelvén, a zöld füre leheveredtek s a Sancho szertárából megvacsoráltak. Sancho ekkor a szürke kötőfékéből jó sulyos és hajlékony korbácsot font össze, s aztán valami husz lépésnyire földre vonult urától egy pár bükkfa közé.

A mint Don Quijote látta, mily bátran, mily nemes elszántsággal távozik, így szóla hozzá :

— Csak arra vigyázz, barátom, hogy kárt ne tégy magadban; tarts egy-egy kis időközt az ütések között, s ne siess vele oly mohón, hogy aztán dolgod végzése közepén találj kifogni a szuszából; más szóval azt akarom mondani, ne erőtesd meg magadat annyira, hogy előbb megszakadj bele, mielőtt a korbácsütések a kellő számot elérnék. S ne hogy a játékot egy kártya fölöslegével vagy hijával elveszítsd, majd én is itt állok a szomszédságodban s olvasómon számlálom, hányat ütöttél már magadra. Legyen az ég olyan kegyelmes irántad a mint jó szándékos megérdemli.

— A jó fizetőt nem busítja a zálog, viszonzá Sancho, ugy akarok magamra verni, hogy fájjon ugyan, de meg ne öljön, mert azt hiszem, épen ez a fő dolog ezen csodatételnél.

Azonnal félmeztelenre vetközött felülről deré-
kig, megsuhogatta a korbácsot s elkezdé, ő a csapko-
dást, Don Quijote meg a számlálást.

Valami hatot-hetet ütött magára, s ekkor már is ugy vette észre, hogy ennek bizony fele sem tréfa s igen olcsóra szabta az árát, a miért is felhagyott kissé a veréssel s oda kiáltott urához, most látja be, hogy rá van szedve, mert minden ütés nem egy fertály, de bizony megér egy fél reált.

— Csak folytasd, Sancho barátom, s ne lankadj, viszonzá Don Quijote, szívesen megduplázom, a miben megalkudtunk.

— Így tehát isten neki, suhogjon az ostor! viszonzá Sancho, s az akasztófa czimere ütött is nagyokat, de nem a maga hátára többé, hanem a fák derekára, s közbe-közbe nyögött, sóhajtott akkorákat, hogy azt lehetett volna hinni, a szívét szakasztja ki minden nyögésével.

Don Quijote, a ki mindig kész volt a szánakozásra, most is attól kezdett tartani, Sancho bizony még életét veszi, s így ennek vigyázatlansága folytán még az ő óhajtása sem fog teljesülhetni, tehát így szóla hozzá:

— Mindenre, a mi szent, barátom! hagyj fel most az ügygyel, mert ugy látszik, csakugyan nagyon

keserü orvosság ez! Jobb lesz, ha a folytatását más-korra halasztjuk, hiszen Zamorát se vették be egy óra alatt. Ha el nem vétettem, te már is ezer csapáson felül ütöttél magadra; elég ez mostanra, mert, kissé gorombán szólva, türi számár, ha terhelik, de azt nem, ha tulterhelik.

— Nem, nem, uram, viszonzá Sancho, senki azt én rólam ne mondja: a bérét felvette, a munkát nem tette; menjen csak kissé félre nagyságod, hadd ütök magamra legalább vagy ezret még, akkor aztán két izomban tulestünk az egészen, vagy még így is marad valami föle.

— Ha már olyan nagyon nekibuzdultál, mondá Don Quijote, isten segítsen, üsd magad; én félre vonulok.

Sancho tehát újra nekiveselkedett olyan módon, hogy már több fának lehántotta a kérgét, akkora szigorúsággal korbácsolta magát. Egyszer aztán ütött egy rettenestet az egyik bükkfára s elkiáltott:

— Itt hal meg Sámson, s vele mind a többi!

Don Quijote a jajkiáltásra és a kegyetlen korbácsütés csattanására oda szaladt hozzá, s a Sancho korbácsa gyanánt szolgáló kötőféket megragadva így szóla:

— Isten mentsen, Sancho barátom, hogy te az én kedvemért éltedet veszítsd, melyre gyermekednek s feleségednek még ezentul is szüksége van. Dulcinea várja be a következő kedvező alkalmat, én meg a közel reménység korlátain belül tartózkodom, s be-

várom, a míg te új erőt gyűjtesz, hogy ez az ügy mindnyájunk teljes megelégedésével végződjék.

— Ha már nagyságod úgy parancsolja, mondá Sancho, akkor hát isten neki! Csak arra kérem, vesse a vállamra köpönyegét, mert nem szeretném, ha elhüteném magamat, pedig a kezdő vezeklők mindig ebben a veszedelemben forognak.

Don Quijote meg is tette, s maga csak ujjasban maradva, Sanchot betakarta, a ki aztán mindjárt el is aludt, s aludt, a míg a nap a szemébe nem sütött; akkor aztán újra mindjárt utra keltek s pihenőt egy három mérföldnyi távolra eső helyen tartottak.

Egy kocsmában szálltak meg, a mit most már Don Quijote is annak ismert föl, s nem várnak többé mély árokkal, tornyokkal, rostélyzattal és felvonó hiddal: mert a mióta legyőzték, sokkal okosabb volt minden ilyesekben, a mint alább majd elmondjuk. Szállást egy földszinti szobában kapott, melyben a préselt bőrszőnyeg helyét valami régi festett vászonponyva pótolta, mint ez faluhelyen szokás. Az egyikre, igen ügyetlen kézzel, a Helena elrablása volt festve, a mikor a vakmerő vendég Menelaostól elvitte; a másakra meg Dido és Eneás története, a mint a nő egy magas tornyon állva fél lepedővel integet a szökevény látogató felé, a ki már valami gályán vagy dereglyén vitorláz tova a tengeren! Ki lehetett venni a két képen, hogy Helena nem vonakodik valami nagyon a távozástól, mert alattomban igen csalfán

mosolyog, míg a szép Dido szemeiből meg diónagyságu könnyesepppek potyogtak.

Don Quijote e képek láttára így szóla:

— Ki nem lehet eléggé mondani, mily szerencsétlen volt ez a két asszonyság, hogy nem születtek a mi korunkban, s még sokkal szerencsétlenebb én, hogy nem születtem az ő korukban: mert én szállhattam volna csak szembe ezekkel az urakkal: tudom isten, se Trója el nem ég, se Karthago el nem pusztul. Csak az egy Párist kellett volna életétől megfosztanom, s minden szerencsétlenség meg lett volna gátolva.

— Fogadni mernék, mondá Sancho, nem telik bele sok idő, nem lesz olyan csapszék, fogadó vagy kocsmá, meg borbélyműhely, a melyben a mi történetünk látható ne legyen képben. Csakhogy már akkor azt szeretném, hogy jobb piktör hagyja rajta a keze szennyét mint ezeken.

— Igazad van Sancho, mondá Don Quijote, mert a ki ezeket festette, olyan lehetett mint Orbaneja, az a volt ubedai festő, a kitől ha kérdezték, mit fest: rendesen azt szokta válaszolni: a mivé majd lesz. S ha aztán például kakast festett, oda irta alája: Ez k a k a s! nehogy valamikép rökának nézzék. Ilyen fajta festőnek, vagy, a mi mindegy, irónak tartom én azt is, a ki ama megjelent újabb Don Quijote történetét adta ki; nyilván az is úgy festett vagy irt: az lesz belőle a mi lesz. Vagy olyan lehetett mint az a bizonyos Mauleon nevű poéta, a ki nem régiben

elősködött a fővárosban, s a ki egyszeriben mindenre felelt, akármit kérdeztek tőle; egyszer, a többi között, arra a kérdésre, mit tesz az: *Deum de Deo?* azt vágta rá: »*Dé donde diere*« (a mi lesz az lesz). Most azonban elég erről ennyi, s csak azt mondd meg, Sancho, akarsz-e ez éjjel megint egy csomót verni magadon, s ha akarsz, vajon fedél alatt teszed-e vagy szabad ég alatt?

— Isten a tanuságom, uram, viszonzá Sancho, a hogy én magamra akarok verni, arra nézve mind egy nekem, akár a házon belül, akár azon kívül történik is; hanem azt az egyet még is csak jobb szeretném, ha fák között eshetnék meg, mert úgy tapasztaltam, a fák társaságában jobban megy s azok csodálatos módon segítik kinom elviselhetését.

— Nem szükség, hogy most mindjárt megtörténjék, Sancho barátom, mondá Don Quijote, várhatunk vele addig, a míg haza érünk a magunk falujába, a hová legkésőbb holnapután eljutunk, addig te is újra összeszeded erődöt.

Sancho azt felelte, ám úgy legyen tehát a mint gazdája parancsolta, bárha ő hamarosan véget szeretett volna vetni az egésznek, mert addig kell verni a vasat a míg meleg, s addig örölni a míg a malom jár, mivel a késedelem sokszor veszedelem, s imádkozzál és dolgozzál, úgy áld meg az isten, és jobb ma egy veréb mint holnap egy tuzok.

— Az egy élő istenre, ne több példabeszédet, Sancho! mondá Don Quijote, ugy látszik, te megint

oda térsz vissza: *sicut erat*. Beszélj te csak egyszerűen, világosan, s ne cifrázd, a mint már akárhányszor tanácsoltam, s majd meglátod, hogy sokkal többre mégsz vele.

— Nem is tudom, milyen csapás az én rajtam, mondá Sancho, hogy egyetlen okos szót se tudok mondani példabeszéd nélkül, meg példabeszédet se, hogy ne ckos szónak tartanám. No de majd megjobbitom magamat, ha tudom.

Itt aztán ez alkalommal beszélgetésöknek vége szakadt.

LXXII. FEJEZET.

Don Quijote és Sancho haza érkezéséről.

Don Quijote és Sancho az egész napot ott töltötték abban a faluban és kocsmában s várták az éjszakát, az egyik, hogy a nyílt mezőn bevégezze a kiszabott vezeklést, a másik, hogy ennek végét érje, mely egyszersmind vágyainak legfőbb céljához vezetett.

Még e nap folytában tért be a kocsmába egy újabb vendég lóháton, három vagy négy szolga kíséretében, a kiknek egyike ily szavakat intézett ahhoz, a ki gazdájoknak látszék:

— Itt megszállhat nagyságod, señor Don Al-

varo Tarfe, megpihenni; a fogadó, ugy látszik, tiszta és rendes.

E szavak hallatára Don Quijote így szóla Sanchohoz :

— Megállj csak, Sancho, mikor a minap történetem ama második részében lapoztam, ha jól emlékszem, én is bukkantam véletlenül egy Don Alvaro Tarfe nevére.

— Az meglehet, viszonzá Sancho, hadd szálljon le s aztán majd megkérdezzük.

A lovas leszállt, s a fogadósne Don Quijote szállásával szem közt egy másik földszinti szobát nyitott neki, a mely hasonlóképen festett ponyvával volt bevonva mint a Don Quijoteé.

Az új vendég kényelembe helyezte magát, s könnyü ruhában kijött a fogadó tágas és árnyas tornácára, a hol Don Quijote fel s alá sétálgatott; amaz e kérdést intézé azonnal hozzá :

— Hová utazik uraságod?

— Hova? egy ide már nem messze eső faluba, viszonzá Don Quijote, s hová utazik nagyságod?

— En, uram, felelt az ur, Granadába, szintén szülőföldemre.

— Szép szülőföld, folytatá Don Quijote, de nagyon lekötelezne nagyságod, ha kegyes lenne nevet megmondani; sokkal fontosabb rám nézve annak megtudása, semhogy eléggé kimondhatnám.

— Az én nevem Don Alvaro Tarfe, viszonzá a vendég.

Mire Don Quijote így válaszolt:

— Akkor tehát azt kell gondolnom, nagyságod kétségkívül ugyanaz a Don Alvaro Tarfe, a kiről Don Quijote de la Mancha történetének második részében szó van, melyet egy újabbkori szerző mostanában nyomtatott és bocsátott közre.

— Igen is, én az vagyok, viszonzá a kérdezett, s ama bizonyos Don Quijote, a történet fő hőse, nekem igen jó barátom, s én voltam az, a ki hazulról elhoztam, vagy legalább is rávettem arra, hogy jöjjen velem a Zaragozában tartani szokott lovagjátéokra, a hová magam is mentem. S csakugyan igazán elmondhatom, sok jót tettem vele, s nekem köszönheti, hogy kiállhatatlan dölýfösködéseért a bakó korbáccsal nem kergette ki a városból.

— S ugyan mondja csak, kérem, señor Don Alvaro, hasonlítok én valamennyire ama bizonyos Don Quijotehoz, a kit nagyságod említ?

— A legkisebbet sem, viszonzá Don Alvaro, egy hajszálnyira sem.

— S vitt magával az a Don Quijote, folytatá a mienk, egy Sancho Panza nevü fegyvernököt?

— Vitt bizony, ismétlé Don Alvaro, a ki abban a hirben állt, hogy igen tréfás ember, én azonban soha egyetlen elmésséget sem hallottam tőle.

— Már azt magam is elhiszem, szóla közbe most Sancho, mert az elmésség nem terem minden bokorban. Az a Sancho pedig, a kiről nagyságod

szól, nemes uram, bizonyára nagy akasztófára való, semmirekellő, gazember egy személyben! mert az igazi Sancho Panza én vagyok, a kiből az elmélkedés csak úgy ömlik. S ha nem hiszi nagyságod, tegyen próbát, járjon utánam csak egy esztendeig, majd meglátja, hogy minden lépten-nyomon potyogatom, olyan sűrűn s olyan jól, hogy magam se tudom, mit s mit nem mondtam, elég az hozzá, mindig megnevettetem hallgatóimat. Az igazi Don Quijote de la Mancha meg, a híres, a bátor, az okos, a szerelmes, a sérelmek megtorlója, a kiskorúak és árvák gyámja, az özvegyek védelmezője, a hajadonoknak gyilkosa, az, a kinek egyedüli imádottja a páratlan Dulcinea del Toboso: az, ezen itt jelenlévő ur, az én gazdám; minden más egyéb Don Quijote s minden más egyéb Sancho Panza mese-beszéd és puszta álom.

— Istenemre mondom, elhiszem! viszonzá Don Alvaro, mert kegyelmed most ejtett egy-két szavában több mulatságosat mondott mint az a másik Sancho Panza az egész idő alatt, a míg csak hallottam, pedig elég soká hallgattam. Több volt benne a falánkból mint jól beszélőből, s inkább bolondnak kellett tartani mint tréfásnak. S kénytelen vagyok azt hinni, bizonyos, hogy azok a varázslók, a kik a jó Don Quijotet üldözik, azok akartak engem a rossz Don Quijotéval üldözni. De most csakugyan nem tudom, mit gondoljak: mert meg mernék rá még esküdni is, hogy Toledóban én hagytam ott gyógyítás végett a bolondok házában, míg ime itt egy másik, de az

enyimtől egészen különböző Don Quijote merül föl előttem.

— Már hogy én jó vagyok-e, azt nem tudom, mondá Don Quijote, de azt bizvást állíthatom, hogy az a rossz, az nem vagyok. A minnek bebizonyítására csak azt akarom közleni nagyságoddal, señor Don Alvaro Tarfe, hogy én soha életemben egyetlen egyszer sem voltam Zaragozában. Sőt ellenkezőleg, mihelyt meghallottam, hogy ez a költött Don Quijote ott volt azon városban a lovagjátékon: én semmi szín alatt se akartam oda menni aztán, hogy az egész világ előtt szemébe mondhassam, hogy hazudott. Így mentem aztán egyenesen Barcelonába, az udvariaság ez archivumába, az idegenek vendégfogadójába, a szegényeknek menedékházába, a bátrak hazájába, a megsértettek e megtorlójához, az igazi barátság otthonába, e fekvésére és szépségére nézve páratlan városba. S bárha az, a mi ott történt velem, nem valami nagyon örvendetes, sőt igen leverő, még azt is békén tűröm, csak hogy e várost láthattam. Szóval Don Alvaro Tarfe, én vagyok Don Quijote de la Mancha, kit a hír ajkaira vett, nem pedig az a boldogtalan, a ki elég vakmerő volt, hogy az én nevemet koszpitolja s az én érzelmeimmel cizfrálkodjék. Most pedig arra kérem nagyságodat, tegye meg, a mivel mint lovag tartozik, legyen oly kegyes és e község birája előtt adjon nyilatkozatot arról, hogy engemet mind e mai napiglan soha életében sem látott ez előtt, s hogy nem én vagyok az a Don Quijote, a

kiről azt a második kötetet nyomtatásban kiadták, sem pedig ez a Sancho Panza, az én fegyvernököm nem az, a kit nagyságod ismert.

— Szíves örömetest megteszem, viszonzá Don Alvaro, ámbár nem fogy a csodám, hogy két Don Quijotet és két Sanchot látok egyszerre, a kiknek neve ép oly megegyező mint tetteik a mily különbözök. Sőt újra mondom s bizonyítom, nem láttam a mit láttam s nem történt velem a mi történt.

— Nagyságod is bizonyosan úgy el van bővölve mint az én kegyelmes kisasszony asszonyom Dulcinea del Toboso; s adná isten, hogy nagyságodat is az oldaná fel a varázs alól, hogy nekem másik háromezer és egy pár korbácsütést kelljen magamra vernem nagyságodért, mint a hogy Dulcineaért verem: bizony magamra verném minden haszonlesés nélkül.

— Ezt a magára verést nem értem, mondá Don Alvaro.

Mire Sancho azt felelte: hosszú lenne azt elbeszélni, de azért majd elmondja ő, ha netalán egy uton mennek.

E közben ebéd ideje lett s Don Quijote és Don Alvaro együtt ebédeltek. Véletlenül a falu bírása is bevetődött a kocsmába egy irnokkal; ezen bíró jelenlétében az volt most kérelme Don Quijoténak, hogy a jelenlévő lovag ur, Don Alvaro Tarfe, jogérvényes alakban nyilatkoztassa ki a bíró ur előtt, hogy a szintén itt jelen lévő Don Quijotet nem ismeri, s

hogy ez nem egy és ugyanazon személy azzal, a kiről egy ily czimű könyvet adtak ki nyomtatásban: »Don Quijote de la Mancha második része,« írta egy bizonyos Avellaneda, a ki Tordesillasban született. A bíró egészen a törvény rendeletei és szabályai szerint járt el; a nyilatkozat mind azon törvényes formaságok megtartása mellett történt, a mik az ily esetben szokásosak. Don Quijote és Sancho nagyon örültek neki, mintha bizony szükség lett volna még ilyen nyilatkozatra is, holott a két Don Quijote és két Sancho közötti különbség már tetteikből és szavaikból is kitűnt eléggé.

Don Alvaro és Don Quijote kifogyhatlanok valának egymás irányában az illedelmes, udvarias bókokban, a mikben a nagy manchai olyan fényes értelmességről tett tanubizonytságot, hogy Don Alvaro Tarfe tévedését eloszlatta, melyben az eddigelélt, s most már csakugyan elhitte magáról, neki valóban meg kell babonázva lennie, hogy két ily homlokegyenest ellenkező Don Quijote került a szeme elé.

Délután lett s távoztak; utjok mintegy fél mérföldnyi távolság után elvált egymástól, az egyik Don Quijote falujába vezetett, Don Alvaronak pedig a másikon kellett mennie. Ezen rövid együtt utazás közben Don Quijote elmondá szerencsétlen legyőztetését, s hogy Dulcinea el van bűvölve, s mi fogja feloldani a varázs alól, a mire Don Alvaronak szemezája elállt csodálkozásában. Azután megölelte Don Quijotét és Sanchot is, s ment a maga útján; Don

Quijote is a magáén, melyet ez éjjelre megint fák felé irányoztak, hogy Sanchonak alkalmas helye legyen vezeklését betölteni, a ki meg is felelt a kötelességének szakasztott azon módon mint a mult éjjel, sokkal inkább a bükkfák kérgének semmint az ő maga hátának rovására, a mit annyira kimélt, hogy ezen csapások miatt még a légy se repült volna el, ha rajta ül vala. A kijátszott Don Quijote egyetlen egy ütést se tévesztett el számítás közben, s úgy találta, hogy a mult éjjeliekkel együtt mindössze három ezer huszonkilenczre rugnak. Ugy látszék a nap is korábban kelt, hogy tanuja legyen ez áldozatnak, s annak világosságánál újra tovább folytatták utjokat, melyen arról beszéltek, milyen nagy csalódásban élt Don Alvaro, s milyen jó gondolat volt arra a nyilatkozatra rábírni, még pedig oly hitelesen, a bíróság színe előtt.

E nap és a rá következő éjjel tovább utaztak, a nélkül hogy valami elmondásra méltó dolog történt volna velök, ha csak az nem, hogy Sancho egészen elvégzé feladatát, a minek Don Quijote rendkívül megörült, s alig várta a nappalt, azon reményben, hátha talán már e nap, még ut közben szembe találkozik a varázs alól immár feloldott imádott Dulcineájával. Nem is haladt el asszony mellett, egyetlen egy mellett se a nélkül hogy ne Dulcinea del Tobosot kereste volna benne, oly szentül hitte, hogy Merlin ígéretei hazugok nem lehetnek.

Ily gondolatok s óhajtasok között léptettek

föl egy halomra a honnan falujokat már megláthatták. A mikor Sancho ezt megpillantotta, térdre borult és így szóla:

— Nyisd ki szemeidet, én óhajtott hazám, imé, a te fiad Sancho Panza tér vissza hozzád, ha gazdagon nem is, de jól eldöngetve. Tárd ki karjaidat másik fiadnak Don Quijoténak ölelésére is, a ki legyőzve jó bár más karjától, de jön egyszersmind úgy, a ki magán is diadalmaskodott, a mi pedig, a mint nekem egykor ő mondá, a képzelhető legeslegnagyobb diadal. Pénzt is hozok, mert ha emberül elverték, uriasan meg is jutalmaztak.

— Hagyd ezt a bolondságot, jegyzé meg Don Quijote, s menjünk egyenesen haza, a hol majd neki adjuk magunkat képzelődésünknek, s kifőzzük azt a tervet, hogy s mikép folytassuk a pásztoréletet.

Ezzel lefefé indultak a dombról s egyenesen falujoknak tartottak.

LXXIII. FEJEZET.

Milyen jeleket látott Don Quijote falujába érkeztekor, úgy szintén egyéb események, melyek e nagy történet díszére és emelésére szolgálnak.

Mikor pedig a falu elé értek, a mint Cide Hamete mondja, Don Quijote azt látta, hogy az egyik szérús kertben két gyerek tusakodik s azt mondja az egyik a másiknak:

— Ne is fáraszd magad, Periquillo, nem látod meg te azt többé soha életedben.

Hallva ezt Don Quijote így szóla Sanchohoz:

— Nem vetted észre, Sancho barátom, mit mondott társának az a fiucska: Nem látod meg te azt többé soha életedben!

— Nos? viszonzá Sancho, tesz is az valamit, hogy ez a gyerek azt mondta!

— Ha tesz-e valamit? kérdé Don Quijote, vidd át csak ezt a szót az én óhajításomra, nem azt fogja-e jelenteni: soha sem fogom én többé meglátni Dulcineát!

Sancho épen felelni akart, szavában azonban egy nyul akadályoztatta meg a melyet sok agár és agarász hajtott a mező felől; a nyul ijedtében oda menekült s ott lapult meg a szürke lábai között. Sancho puszta kézzel elfogta s átnyujtá Don Quijotének a ki így szólott:

— *Malum signum, malum signum,* kis nyul szalad, agár űzi, s Dulcinea nincs sehol!

— Nagyságod igazán különös, jegyzé meg Sancho: mert hát tegyük fel, hogy ez a nyul Dulcinea del Toboso, a mik meg hajtják, az agarak ama gonosz varázslók a kik paraszt leánynya változtatták; ő menekszik, én elfogom s oda adom nagyságodnak, a ki karjai közt tartja s szerelmesen dédelgeti: mi csoda rosz jel lehet ez, vagy mi gonoszat lehet ebből sejteni?

A két czivakodó fiu is oda jött most, hogy a

nyulat nézzék; Sancho mindjárt megkérdezte az egyiktől, miért tusakodtak? Azt kapta válaszul attól a ki azt mondá: »soha se látod többé életedben,« hogy ő elvett a másiktól egy tücsök-kalitkát, a mit vissza se akar neki adni soha életében. Sancho kivett négy cuartot a zsebéből, megvette rajt tőle a kis kalitkát s oda adta Don Quijotének e szavakkal:

— Ime, uram, azok a rossz jelek mind elenyésztek, megsemmisültek, s én minden együgyűségem mellett is azt gondolom, annyi közül van azoknak a mi dolgunkhoz mint a tavalyi felhőknek. S ha jól emlékezem, a mi papunktól azt hallottam egyszer, az okos keresztyén emberhez nem illik, hogy ostobaságokra ügyeljen; de még nagyságod maga is ugyanilyet mondott a minap, mikor azt magyarázgatta, milyen balgatag az olyan ember, a ki keresztyén léteére is hajt az ilyes rossz jelekre. Ne akadjunk fen tehát ezeken mi se, hanem folytassuk utunkat s mindjárt bent leszünk a faluban.

Az agarászok ekkor oda értek s elkérték tőlök a nyulat; Don Quijote átadta, s aztán tovább mentek; a falu szélén, egy rétecskén a lelkészt s a baccalaureus Carrascot pillantották meg, a mint épen a napi imádságot olvasták.

Meg kell azonban említenünk, hogy Sancho Panza terítő gyanánt a számárra és az egész fegyverlomra azt a lángszinüire festett vászon-kantust vetette rá, melyet a hercegi kastélyban kapott akkor éjjel a mikor Altisidora feltámadott. Sőt még a papir

süveget is a fejébe nyomta a szürkének, úgy hogy a mióta a világ világ, soha furcsább takarója s ékesége nem volt még számárnak.

A lelkész és a baccalaureus azonnal rájok ismertek s tárt karokkal siettek eléjük. Don Quijote leszállt s a legmelegebben keblére szorítá őket. Az utczás gyerek-sereg pedig, ez a kikerülhetetlen nyüg, alig hogy megpillanták a süveges szamarat, mindjárt oda futottak s kiabáltak egymásnak:

— Jertek csak, gyerekek, ni ni a Sancho Panza szamara, olyan cifra majd elrepül! Don Quijote paripája meg soványabb mint valaha!

Végre aztán, a gyerekektől körülvéve, a lelkész és a baccalaureus társaságában bevonultak a faluba, s egyenesen oda Don Quijote háza elé, melynek kapujánál ott találták a gazdasszonyt és az unokahugocskát, kik már hírét vették megérkeztöknek. Nem különben hírét vette annak Sancho felesége Panza Tereza is, a ki azon borzasan s félmeztelenen mindjárt oda szaladt férje látására, Sanchicát kézen fogva. A mint azonban látta, hogy Sancho épenséggel nincs annyira kicsipve a mennyire ő képzelte, hogy a kormányzónak lennie kellene, így szóla hozzá:

— Hogy hogy jön kegyelmed, édes uram, ilyen állapotban? gyalog és feltört lábbal, s hogy az ember inkább nézné akármi másnak mint kormányzónak!

— Hallgass Tereza, viszonzá Sancho, sok dolognak nagyobb a füstje mint a lángja; jerünk csak

haza, csodadolgokat hallasz. Van pénzem, ez a fő, még pedig becsületes keresmény, a mivel senkit meg nem károsítottam.

— Csakhogy hozott kegyelmed pénzt, kedves párom, mondá Tereza, mit bánom én aztán akár így akár úgy szerezte; akárhogy szerezte is, bizonyára nem talált fel valami olyan új módot, a milyen még ezelőtt soha se volt a világon.

Sanchica is megölelte atyját s azt kérdezte tőle hozott-e neki is valamit, mert úgy várta mint a májusi esőt. Egyik karját belefűzte apja övibe, felesége meg kezét fogta meg Sanchonak, a leány pedig a másik kezével a szamarat huzván magok mögött, így mentek haza felé, Don Quijotet ott hagyva unokahuga és gazdasszonya ápolása alatt s a lelkész és baccalaureus társaságában.

Don Quijote aztán minden tétova és haladék nélkül azonnal elvonult a baccalaureussal és a lelkészszel, s elmondta nekik röviden, hogyan győzték le, s mikép kötötte le magát arra, hogy egy álló esztendeig ki nem mozdul falujából, mit az utolsó betűig meg is akar tartani, s nem vét ellene egy porcikát sem, a mint a kóbor lovaghoz illik is, a kit a kóbor lovagság szigorú törvényei ilyen pontosságra köteleznek. Elmondá egyszersmind azt, hogy ezen esztendő folytában pásztor életet szándékozik élni s ott akar tartózkodni a mezők magányában, a hol szerelmes érzelmeit szabad kényökre eresztheti, míg a tisztos, erényes pásztori foglalkozásokat gyakorolja;

felkérte őket, ha nincsenek nagyon elfoglalva s más fontosabb teendőjük nem akadályoztatja, csatlakozzanak hozzá, majd vesz ő juhokat, nyáját elegendőt, hogy méltán viselhetik a pásztor nevet. A felől is megnyugtatta őket, hogy a mi az egész ügyben a leglényegesebb, az már el van intézve, tudniillik adott ő már mindnyájoknak olyan neveket a milyeneknél kívánva sem lehetne jobbakat találni.

A lelkész azt mondá, nagyon szeretné hallani; mire Don Quijote azt felelte, ő Quijotiznak fogja magát hivatni, a baccalaureusnak Carrascon pásztor, a lelkésznek Curiambro pásztor, Sancho Panzának pedig Pancino pásztor lesz a neve.

Mind a ketten egészen oda lettek Don Quijote ez újabb bolondságának hallatára. Nehogy azonban ismét elszökjék a faluból s vissza megint a kőborsághoz, annak reményében, hogy ezen esztendő leforgása alatt kigyógyíthatják, igen helyeselték jó szándékát, nagyon okos tervnek mondák a bolondságot s készeknek nyilatkoztak felcsapni társaivá.

— S mi több, jegyzé meg Carrasco Sámson, a mint az egész világ tudja, én igen kitünő költő vagyok; így tehát minden lépten-nyomon csinállok majd egy-egy pásztori verset vagy szerelmi dalt, vagy a mi eszembe villan, hogy ilyesekkel mulatozzunk a magányban a melyben majd szerte barangolunk. A mire azonban a legnagyobb szükségünk van, az, uraim, hogy kiki válaszsza meg azon pásztor leány nevét, a kit verseiben majd magasztalni szándékozik, s ne

maradjon egyetlen egy fa se, akármilyen legyen is, amelybe azt a nevet, a szerelmes pásztorok szokása szerint, be ne vágják, be ne vésnek.

— Ez dicső! kiálta fel Don Quijote, csak hogy én nekem már fölösleges költött pásztor leány nevet keresnem, mert itt van a páratlan Dulcinea del Toboso, e partok dísz, virányaink ékessége, a szépség támasza, a bájok megtestesülése, szóval olyan tárgy, melyre minden magasztalás rá illik, legyen bármily fencsapogó.

— Az igaz, jegyzé meg a lelkész, de mi még majd csak ezután keresünk valami alkalmas pásztor leányokat, a kiket majd megtanítunk a becsületlétásra, ha még nem tudják.

A mihez Carrasco Sámson még ezt tette hozzá:

— S ha épen neveknek híjával volnánk, majd választunk a nyomtatottak közül, a mi annyi van hogy több se kell. Ott van a sok Fillis, Amarillis, Diana, Flerida, Galatea és Belisarda, ezeket ugy is a piacon árulják, mi is vehetünk belőlük s megtartjuk magunknak. Ha például az én hölgyemet, vagy is jobban mondva az én pásztor leányomat netalán Annának hívnák, én majd Anarda néven dicsőítem, ha meg Francziskának, én Franceniának hívom, ha Luciának, én Lucindának; ez mind egyre megy. Sancho Panza meg, ha ugyan ő is beáll e társaságba, feleségét Panza Terezát Terezaina néven magasztalhatja.

Don Quijote jó-izüt nevetett a nevek illetén

elbármálásának; a lelkész pedig nem fogyott ki tisztes és nemes szándéka dicséretéből, s másodszor is felajánlotta magát, hogy társul szegődik hozzá az egész időre a mikor és a mennyiben hivatalos teendői megengedik. Ezzel aztán bucsút vettek tőle, s csak arra kérték, azt tanácsolták neki, vigyázzon az egészségére s meg ne vonjon semmit magától a mi javára válik.

A sors úgy akarta, hogy a leányka meg a gazdasszony is kihallgatták a hármok között folyt beszélgetést. Mikor aztán a két látogató eltávozott, mind a ketten rögtön bementek Don Quijotéhoz, s unokahuga így szólt hozzá:

— Mire véljük ezt, bácsikám? Már-már azt hittük, bácsikám azért jött haza, hogy itt nyugalmas, csendes életet folytasson, s lám most meg újabb utvesztőbe akar keveredni, és se teszi se veszi pásztorrá lenni. Pedig bizony-bizony kemény már a szalmaszál, nem alkalmas sípnek.

A gazdasszony meg ezt tette hozzá:

— S ki tudná nagyságod állani a szabad ég alatt a nyári dél forróságát, a téli éjszakák hidegét s a farkasok vonítását? Nem bizony! mert az ilyen foglalkozás és mesterség erős, izmos embereknek való, a kik hozzá vannak edződve már ugyszólván osecsemő koruktól fogva. S ha a két roszat összevetjük, akkor a kóbor lovagság még jobb mint a kóbor pásztorság. Kedves jó uram, fogadja el kérem az én tanácsomat, a mit józanul adok, se étellel se

itallal meg nem terhelve, s a hátam mögött ötven esztendőmmel: maradjon szépen ide haza, folytassa a gazdálkodást, gyónjék meg szorgalmasan, gyámolítsa a szegényeket, s ám az én lelkekre szálljon, hogy hákárát látja.

— Hallgassatok, gyermekeim, viszonzá Don Quijote, én tudom legjobban mi válik javamra. Fektessetek le, mert nem a legjobban érzem magamat. Arról azonban legyetek meggyőződve, hogy akár kőbor lovag, akár barangoló pásztor legyek, a ti javatokat mindig igazán szivemen hordom, a mint majd tetteimből is meglátjátok.

S a jó gyermekek (mert kétségkívül azok voltak), gazdasszony és unokahuga lefektették az ágyba, s ott adtak neki enni s jól tartották úgy a mint csak tarthatták.

LXXIV. FEJEZET.

Don Quijote megbetegedéséről, végrendeletéről és haláláról.

Minthogy az emberi dolgok nem örökké valók, hanem elejüktől fogva végső végökig mindig lejtőn haladnak lefelé, különösen pedig az emberi élet, s minthogy Don Quijote sem kapott az égtől olyan kiváltságot, hogy élete folyását feltartóztathatta volna: az ő vége s utolsó órája is eljött, még pedig akkor a

mikor meg se gondolta. Ugyanis, vagy a legyőzése fölötti búbanatában vagy az égnek rendeléséből, igen heves lázba esett, mely hat napig ágyhoz szegezte. Ezen idő alatt a lelkész, a baccalaureus s a borbély, e jó barátai, igen gyakran meglátogatták, Sancho Panza, a hű fegyvernök pedig, soha el sem távozott ágya fejtől. Ezek, azt hívnék, hogy ily beteggé a legyőzése fölötti fájdalom teszi a lovagot, aztán meg az, hogy óhajtása még most sem teljesült a Dulcinea még ma sem szabad s nincs a varázs alól feloldva: minden uton-módon fel akarták vidítani, s a baccalaureus arra serkenté: vegyen erőt magán, keljen föl s kezdjék meg már a pásztor életet, a melynek dicsőítésére ő már is szerzett egy eklogát, a mely jóval felülmulja Sanazarnak valamennyi hasonló tárgy munkáját; azután meg vett már a maga pénzén két pompás juhász-kutyát is, melyek közül egyiknek Barcino, a másiknak Butron a neve, s egy quintanari juhásztól vásárolta. Don Quijote azonban csak szomorú maradt még erre is.

Barátai orvost hívtak, az megtapintotta az erét, sehogy se volt vele kibékülve, s azt mondá legyen gondja lelke javára, mert a testeé veszedelemben forog. Don Quijote nyugodt lélekkel fogadta ezt, de nem úgy a gazdasszony, meg az unokahuga és a fegyvernök, a kik oly keserves sirásra fakadtak mintha gazdájok már is kiterítve feküdnék előttök. Az orvosnak az volt a véleménye, búbanat és keserűség az oka súlyos bajának. Don Quijote arra kérte

öket, hagyják magára, mert kissé aludni akar. Meg is tették, s ő, a mint mondani szokás, egyhosszában tovább aludt hat óra folyásánál, úgy hogy a leányka meg a gazdasszony már-már azt gondolták fel se ébred többé.

Ő azonban az említett idő elmúltával fölébredt s nagy fenszóval így kiálta:

— Áldott legyen a mindenható isten, hogy ily nagy jót cselekedett én velem! Csakugyan igaz, hogy az ő irgalmasságának nincs határa, s az embereknek bűnei sem meg nem rövidítik, sem meg nem akadályoztatják.

A leányka oda figyelt nagybátyja szavaira, s úgy látszott neki mintha most sokkal okosabban beszélne mint egyébkor szokott, legalább e mostani betegsége alatt; majd ezt a kérdést intézte hozzá:

— Mi az a mit kedves urambátyám mond? valami különös történt talán bácsikámmal? micsoda irgalmasságot s micsoda emberi bűnöket emleget?

— Azon irgalmasság az, kedves hugom, viszonzá Don Quijote, melyben isten e pillanatban engemet részesített, s a melynek gyakorlásában őt minden én bűneim is meg nem akadályoztatták. Értelmem tiszta és világos immár, s ment a tudatlanság ama sötét homályától, melyet a gyűlöletes lovagregények áldatlan és folytonos olvasása borított reá. Belátom már esztelen és csalfa voltukat, s csak azt fájjalom, hogy ily későn tudtam kiábrándulni s nem marad időm azzal tenni jóvá hibámat, hogy olyan

könyveket olvassak, melyek a lélekben világosságot gerjesztenek. Ugy érzem, kedves hugom, hogy halálom órája közel van; szeretném ha úgy érne, hogy a világnak értésére adhatnám, nem volt az én életem oly nagyon rossz, hogy örökre a bolond név maradjon rajtam: mert ha talán az voltam is, nem akarnám, hogy halálom is ugyanezt bizonyítsa. Hívd ide, kedvesem, jó barátaimat, a lelkész urat, a baccalaureus Carrasco Sámson, és Miklós mestert a borbélyt, mert meg akarok gyónni és végrendeletet szeretnék tenni.

A leánykát azonban e fáradságtól megkímélte azon körülmény, hogy a nevezett három jó barát épen e pillanatban nyitott a szobába. Alighogy Don Quijote megpillantotta őket, így szóla:

— A hirvivő jutalmát kérem, jó uraim, mert azt kell tudtokra adnom, hogy én nem Don Quijote de la Mancha vagyok többé, hanem Alonso Quijano, a kit ennek előtte tisztességes életemért a jó-nak szoktak nevezni. Ellenségivé lettem már Amadis de Gaulának s egész a véghetlenségig menő minden atyafiségének; gyűlöletesek már előttem mind azon profan történetek a mik a kőbor lovagságról szólnak. Elismerem balgatagságomat, s nyilván látom milyen veszedelembe sodort olvasásuk. Isten irgalmassága eszemre térített, s immár megvetem őket.

A mint amazok hárman ezt hallották, azt hívék bizonyosan megint valami újabb bohóság vett erőt rajta. A miért is Sámson így szóla hozzá:

— Most mondja ezt nekünk, señor Don Quijote, a kik épen az imént vettük hírét, hogy Dulcinea kisasszony fel van oldva a varázs alól? S most, a mikor mindnyájan fel akarunk már csapni pásztoroknak, hogy folytonos énekszó mellett úgy éljünk mint a kis király, nagyságod most akar remetévé lenni? Hagyjon fel vele, mindenre kérem, térjen magához s ne tépelődjék ilyes mesékkal.

— Az eddigiek voltak a mesék, viszonzá Don Quijote, még pedig igazán nagy káromra váltak, de halálom, isten segítségével javamra fogja fordítani. Én, uraim, igen is érzem, hogy nagyon rövid idő alatt meghalok, azért tehát félre a tréfával, hívjanak ide gyóntatót a kinek meggyónhassak, s jegyzőt a ki megírja végrendeletemet. Olyan állapotban, a milyenben immár én vagyok, nem szabad az embernek tréfát űznie lelkével. Azért arra kérem önöket, hogy a mig a lelkész ur meggyóntat, legyenek szivesek addig a jegyzőért menni.

Mind egymásra néztek Don Quijote szavai hallatára, s bárha még mindig kételkedtek, hitelt akartak adni neki. A mi főleg elhitette velök, hogy csakugyan halófélben van, az volt, hogy bolondságából olyan egyszerre kijózanodott: mert elmondott szavaihoz toldott még többet is, a mi mind oly jól, oly igaz keresztyén szellemben s oly okosan volt mondva, hogy mindnyájok kétsége eloszlott, s hinniök kellett, hogy egészen okossá lett.

A lelkész kiküldé a társaságot a szobából, egyedül maradt vele s meggyöntatta.

A baccalaureus ment el a jegyzőért, s nem sokára ezzel és Sancho Panzával tért vissza, mely utóbbi (a ki már híret vette a baccalaureustól, hogy kedves gazdája mily rosszul van, sirás közt találván a házi kisasszonyt és a gazdasszonyt), maga is elpityeredett s szemei könybe lábadtak.

A gyónás megtörtént, s a lelkész e szavakkal lépett ki:

— Csakugyan meghal, és csakugyan egészen kijózanodott a jó Alonso Quijano; jó lesz bemenünk, hogy végrendeletet tehessen.

Ez a hír rettenetes nyomást gyakorolt a gazdasszony, az unokahugocska és Sancho Panza, a hű fegyvernök könyekkel terhes szemeire, úgy hogy ezek árja egyszerre eleredt, s vele együtt a kebleknek ezer meg ezer mély sóhajtása: mert, a mint már több ízben említettük, mind akkor a mikor Don Quijote még egyszerűen csak a jó Alonso Quijano volt, mind akkor is a mikor már Don Quijotévá lett, mindig olyan szelid lelkü, nyájas magaviseletü vala, hogy e tulajdonáért nem csupán a legközelebb hozzá tartozók, hanem igazán szivből szerették mind azok valakik csak ismerték.

A jegyző a többiekkel együtt lépett be, s megírván a végrendelet bevezetését, s miután Don Quijote lelkét istennek ajánlotta s mind azon keresztyén

formaságon tullestek a mi ilyen esetekben szokás, mikor a hagyományozásokhoz ért, így szóla:

— Item, az a kívánságom, hogy bizonyos pénzek, a mik Sancho Panzánál vannak, a kit bohóságomban fegyvernökömmé fogadtam, minthogy közöttte és közötttem egynémely számadás, fizetés és levonás forgott szóban, akarom, hogy e felől kérdőre ne vonassék, se tőle számon ne kérjék, hanem ha tartozásom kiegyenlítése után marad is fen valami, az is az övé legyen, a mi különben se lehet sok, s fordítsa hasznára. S ha eszelős koromban egy sziget kormányzóságával akartam megajándékozni, most, teljes kijózanodásom után, ha módomban állna, egész királyságot is rá mernék s rá fognék bizni, mert szive őszintesége és hűsége valóban megérdemlené.

Majd Sanchohoz fordulva így folytatá:

— Bocsásd meg, barátom, hogy alkalmat szolgáltatattam rá, hogy téged is olyan bolondnak tartsanak a milyen én magam voltam, s téged is azon tévelygésbe ragadtalak melybe magam estem vala, hogy a világon voltak s még ma is vannak kóbor lovagok.

— Oh! viszonzá Sancho zokogva, ne haljon meg, kedves jó uram, hanem fogadja el tanácsomat s éljen még sok számos évekig, mert nem követhet el az ember világeletében nagyobb bolondságot mint ha így se teszi se veszi, egyszer csak meghal, a nélkül hogy valaki megölné vagy a búbanat kezén kívül más rántaná ki a gyékényt alóla. Ne legyen olyan

lusta, keljen föl ebből az ágyból, öltözzünk fel pásztoroknak s jerünk ki a mezőre a mint terveztük. Ki tudja hátha ott ugratjuk ki majd valami bokorból a varázs alól feloldott Doña Dulcinea kisasszonyt, úgy hogy szinte öröm lesz látni. Ha a fölötti keserűségben hal meg talán, hogy legyőzték, vesse én rám a hibát, s mondja azt, hogy azért taszították le, mert én szorítottam meg rosszul a Rocinante terhellőjét; annál is inkább, mert hiszen bizonyosan olvasta ugye lovagregényeiben, akárhányszor megesik, hogy egyik lovag lelöki a lóról a másikat, de a kit ma legyőztek holnap az lesz győztes.

— Ugy van, jegyzé meg Sámson, s a jó Sancho Panza egészen jól fogja fel a dolgot.

— Uram, mondá Don Quijote, beszéljünk okosan: a tavalyi fészken már nincsen idei madár; voltam bolond, vagyok okos; voltam Don Quijote de la Mancha, s most, a mint már említettem, a jó Alonso Quijano vagyok; az a legforróbb óhajtásom, vajha bűnbánatom és őszinteségem újra visszaszerezhetné számomra önök részéről az egykori tiszteletet. A jegyző urat pedig kérem, folytassa:

— I t e m, minden ingó és ingatlan vagyonomat unokahugomnak, a jelenlévő Quijana Antoniának hagyom, a mely vagyonból azonban előbb vonassék le pontosan mind az, a mi annak kiegyenlítésére szükséges, a mi felől már rendelkeztem: legelőször is, azt akarom, elégíttessék ki szolgálatomban állott gazdasszonyom, s kapja meg összes bérét melylyel neki a

mái napig tartozom, azon fölül pedig még husz darab aranyat egy öltöző ruhára. Végrendeletem végrehajtóivá a jelenlévő lelkész és a baccalaureus Carrasco Sámson urakat kérem föl. I t e m, az az akaratom, hogy ha Quijana Antonia, unokahugom, férjhez akar menni, olyan férfihoz menjen, a ki felől előbb bizonyosan ki kell tudni azt, hogy még csak nem is tudja, mik azok a lovagregények: mert ha az tűnnék ki, hogy tudja, s unokahugom még is hozzá akarna menni, sőt menne is: veszítse el az egész örökséget a mit néki hagytam, melyet aztán végrendeletem végrehajtói saját tetszésök szerint jótékony czélokra fordíthatnak. I t e m, arra kérem a nevezett végrehajtó urakat, hogy ha a szerencsés véletlen folytán megismerkednének azzal az emberrel, a ki állítólag azon könyvet írta mely »Don Quijote de la Mancha hős tetteinek második része« czimen jelent meg: kérjenek tőle az én nevemben, oly melegen a mint csak lehet, bocsánatot, a miért hogy tudtomon kívül alkalmat szolgáltatam neki annyi tenger ostobaság megírására a mennyit ebben ő megirt: mert valóban azon lelkiismereti furdalással hagyom el e világot, hogy én adtam okot ezek megírására.

Ezzel bevégzé végrendeletét, egy ájulási roham jött rá, s teste egész hosszúságában elnyult az ágyon. Mindnyájan megrettentek. segítségére siettek; de az alatt a három nap alatt, a mit még megért végrendelet-tétele után, folytonosan gyengébbé s gyengébbé lön. Az egész ház izgalomban volt, mindamellett a

házi kisasszony csak eszegélt, a gazdasszony iszogált, Sancho Panza sem tagadott meg magától semmit: mert az örökség gondolata mindig elüzi vagy legalább is mérsékli az örökösökben azon fájdalom érzetét, melyet szívökben a haldokló sorsa rendesen gerjeszteni szokott.

Végre Don Quijote utósó órája elérkezett, mely előtt azonban a halotti szentségeket annak rendjémódja szerint mind fölvette s a lovagregényeket még számos és erélyes szavakkal elátkozta.

Jelen volt a jegyző is, s azt mondá, soha életében se olvasta egyetlen lovagregényben sem, hogy kóbor lovag valaha oly nyugodtan s keresztyén békétüréssel halt volna meg ágyában mint Don Quijote, a ki a minden körülötte lévők nagy sirása s zokogása között adta ki lelkét, akarom mondani halt meg.

Minek láttára a lelkész arra kérte a jegyzőt, szolgáltasson ki egy bizonyítványt írásban a felől, hogy a jó Alonso Quijano, a kit közönségesen csak Don Quijote de la Manchának neveztek, csakugyan kimult ez árnyékvilágból s természetes halállal halt meg; ezt a bizonyítványt pedig azért kérte, mert elejét akarta venni annak, nehogy Cide Hamete Benengeli után más valamely író hamis uton megint feltámaszsza s egész a véghetetlenségig folytassa hős tetteinek történetét.

Ilyen vége lön a la manchai elmés nemesnek a kinek szülőfaluját Cide Hamete nem

akarta pontosan följegyezni, hogy la Mancha minden városa és faluja versenyezessen azon dicsőségért, s mindegyik azt állithassa, hogy az ő fia és szülötte volt s a magáénak tarthassa, a mint Görögország hét városa is versenyzett Homerosért.

Mellőzni akarjuk itt Sanchonak, s Don Quijote unokahugának és gazdasszonyának jajveszéklését, s a különféle sok feliratot sirján, csak azt az egyet jegyezzük ide a mit Carrasco Sámson irt s mely így hangzott:

Itt a hős nemes pihen, ki
Oly bátran viaskodott
A hogyan kivüle senki ;
S megjegyezd : rajt' nem fogott
A halál sem teljesen ki.

A vi'ággal szembe szá'la
S rémivé hős karja vála,
S úgy járt a szerencse véle,
Hogy bolond volt a mig éle,
Mig bölcsesé tevé halála.

A legeslegbölcsebb Cide Hamete pedig e szavakat intézé tollához :

— Tégedet meg, nem tudom jól avagy roszul vágott kedves tollacsám, ime ide akasztlak e drót szálon erre a kis kampós fogásra, s itt fogsz függeni számos évszázadig, ha ugyan vakmerő és roszakaratu történetírók le nem vesznek, hogy megszentégtelenítsenek. Előbb azonban semhogy hozzád nyulnának

a leghatározottabban tiltakozhatol s azt mondhatod nekik:

Senki én hozzám ne nyuljon!
 Rosz bitangok, vissza, vissza!
 Mert e munka, jó király,
 Csak rám volt, magamra, bizva.

Don Quijote egyedül az én számomra született s én az ő számára; ő tudott tenni, én meg irni; egyedül mi ketten voltunk egymásnak teremtvé, daczára és boszuságára amaz állítólag tordesillasi firkásznak, a ki elég vakmerő volt, vagy talán még vakmerő is lesz goromba és roszul vágott strucztollával irni az én bátor lovagomnak hős tetteiről, a mi nem az ő vállának való teher s nem az ő náthás fejéhez illő feladat. Mondd meg neki, ha netalán valami módon összejössz vele, hagyja nyugodni sirjában Don Quijotének fáradt s immár porladozó csontjait, s ne hurczolja, a halál törvényének ellenére, Ó-Kasztíliába, kiragadva sirjából a melyben végig nyujtózta igazán és valóban benne fekszik, úgy hogy lehetetlen újra és harmadszor is megint utra kelnie. Mert mind azon barangolások nevetségessé tételére, a miket annyi meg annyi kóbor lovag véghez vitt, elég az ő kétszeri kirándulása is, melylyel oly nagy mulatságot szerzett ez ország határain belül és kívül mind azoknak a kik róla tudomást vettek. Ezzel eleget téssz keresztyén kötelességednek, a mennyiben jó tanácscsal szolgálsz annak a ki neked károdat

akarja ; én pedig boldognak és szerencsésnek mondom magamat, hogy én voltam az első, ki az ő irkafirkájának gyümölcsét olyan teljesen élveztem a mint csak óhajtottam, mert nem volt semmi egyéb kívánságom mint az emberek előtt megvetés tárgyaivá tenni a lovagregények költött és sületlen történeteit, melyek az én igazi Don Quijotém története által már is ingadoznak, s nem sokára kétségkívül egészen romba dőlnek. V a l e.

Az elmés nemes Don Quijote de la Manchának

V é g e.

A II. RÉSZ TARTALMA.

III. KÖTET.

	<i>Lep.</i>
Ajánlás	3
Előszó	7
1. <i>Fejezet</i> : A lelkész meg a borbély milyen beszélgetésbe bocsátkoztak Don Quijoteval, betegsége felől	17
2. » Azon heves tusakodásról, melyet Sancho Panza Don Quijote unokahugával és gazdasszonyával folytatott, ugy szintén más mulattató eseményekről	35
3. » Azon nevetséges társalgásról, melyet egymással Don Quijote, Sancho Panza és a baccalaureus Carrasco Sámson folytattak	44
4. » Melyben Sancho kielégítő választ ad Carrasco Sámson kétkedéseire és kérdéseire; ugy szintén egyéb tudásra és elmondásra érdemes események	57
5. » Azon elmés, mulatságos párbeszédéről melyet Sancho Panza, feleségével Panza Terezával folytatott	66
6. » Mi történt Don Quijote meg unokahuga és a gazdasszony között; az egész történet egyik legfontosabb fejezete	76
7. » Mi történt Don Quijote és fegyvernöke között, ugy szintén több rendkívüli esemény	86
8. » Melyben az lesz elmondva, mi történt, Don Quijotéval a midőn szive hölgyének, Dulcinea del Tobosonak látogatására odajárt	98

	<i>Lap</i>
9. <i>Fejezet:</i> Melyben arról van szó a mi majd előfordul	110
10. » Melyben az lesz elmondva, hogyan törekedett Sancho Dulcinea kisasszonyt elbűvölni	117
11. » A bátor Don Quijote különös kalandjáról a Halál udvara kocsijával vagy szekereivel	132
12. » Azon rendkívüli kalandról, mely a hős Don Quijote s a bajnok Tükrös lovag között történt	143
13. » Az Erdő lovagjával történt kaland folytatása, azon okos, új és mulatságos párbeszéddel egyben, melyet a két fegyvernök folytatott	154
14. » Az erdő lovagjával történt kaland folytatása	164
15. » Melyben az lesz elmondva s megismertetve, ki volt a Tükrök lovagja s ki az ő fegyvernöke	183
16. » Mi történt Don Quijoteval s egy értelmes la manchai lovaggal	187
17. » Melyben arról van szó, hogyan ragadta és ragadhatta el Don Quijotet hallatlan bátorsága a legeslegszeleső végletekig, az oroszlánokkal történt s szerencsés véget ért kaland alkalmával	202
18. » Mi történt Don Quijoteval a Zöld köpenyes lovag várában vagy házában, ugy szintén egyéb különös dolgok	220
19. » Melyben a szerelmes pásztor története lesz elmondva, más igazán mulatságos eseményekkel egyben	234
20. » Folytatása a gazdag Camacho lakodalmának a szegény Basilio esetével egyben.	246
21. » Camacho menyegzőjének folytatása s egyéb pompás események	261
22. » Melyben a la Mancha kellős közepén fekvő	

		Montesinos barlangban történt nagyszerű kaland lesz elmondva, a melynek a bajnok Don Quijote de la Mancha oly szerencsésen véget vetett.	272
23.	Fejezet:	Azon bámulatra méltó dolgokról, melyeket az elragadott Don Quijote a Montesinos mélységes barlangjában látott, a melyek azonban oly rendkívüliek és lehetetlenek, hogy ezt a kalandot becsusztatottnak kell tartani	285
24.	»	Melyben ezer olyan apróság lesz elmondva, amik ép oly bohók mint a mily szükségesek e nagyszerű történet helyes megértésire	303
25.	»	Melyben a számárdításról szóló, s a bábjátékkal történt mulatságos kaland lesz előadva, úgy szintén a jós majomnak emlékeztetre méltó jóslatai	314
26.	»	A bábjátékkal történt mulatságos kaland folytatása	332
27.	»	Melyben az lesz elmondva ki volt Pedro mester az ő majmával együtt, továbbá Don Quijote rossz kimenetelű kalandja a számárdítással, mely nem ütött ki olyan jól a mint ő gondolta vagy szerette volna	346
28.	»	Hogy ez a fejezet mit foglal magában, mondja, Benengeli, megtudhatja az az olvasó, a ki egész figyelemmel olvassa .	357
29.	»	A bűvös sajkával történt híres kalandról .	366
30.	»	Don Quijote találkozása egy szép vadász-nóvel	377
31.	»	Melyben számos fontos dologról tétetik említés	386
32.	»	Mit felelt Don Quijote a korholásra, más fontos és mulatságos eseményekkel egyben	400

IV. KÖTET.

Lap

33.	Fejezet : Azon mulatságos társalkodásról, melyet a hercegnő és hölgyei folytattak Sancho Panzával s mely méltó az elolvasásra és megfigyelésre	3
34.	» Melyben az lesz elmondva, hogyan jutottak annak tudomására, mi módon lehetne a páratlan Dulcinea del Tobosot a varázs alól feloldani, a mi e könyv leghiresebb kalandjainak egyike	15
35.	» Melyben az lesz folytatva, milyen értesülést nyert Don Quijote a felől, hogyan lehetne Dulcineát a varázs alól felszabadítani	27
36.	» Melyben a Dueña Dolorida, más néven Trifaldi grófnéval történt rendkívüli és hallatlan kaland lesz elmondva, valamint közölve az a levél is, melyet Sancho Panza írt az ő feleségének, Panza Tereziának	39
37.	» A Dueña Doloridával történt nevezetes kaland folytatása	49
38.	» Melyben az lesz elbeszélve a mit a Dueña Dolorida mondott el szerencsétlen sorsáról	53
39.	» Melyben a Trifaldi tovább folytatja figyelemre méltó bámulatos történetét	64
40.	» Olyas dolgokat foglal magában, melyek ezen kalandhoz és e figyelemre méltó történethez tartoznak	68
41.	» Clavileño megérkezése, valamint a terjedelmes kalandnak vége	77

42. *Fejezet*: Milyen tanácsokat adott Don Quijote Sancho Panzának mielőtt ez a sziget kormányzóságát átvette, ugy szintén más egyéb figyelemre méltó dolgok 95
43. » Milyen tanácsokat adott Don Quijote még továbbá Sancho Panzának. 105
44. » Hogyan vitték el Sancho Panzát kormányzónak s milyen rendkívüli kaland történt Don Quijoteval a várkastélyban 115
45. » Miképen vette birtokába a szigetet a nagy Sancho Panza és miképen kezdett el kormányozni 131
46. » Ama borzasztó, csengetyü és macska okozta rémületről, melyet Don Quijotének a bele szeretett Altisidora szerelmi kalandja folytán ki kellett állania 143
47. » Annak folytatása, hogyan viselte magát Sancho Panza a kormányzóságban 150
48. » Mi történt Don Quijote és Doña Rodriguez, a hercegné dueñája közt, ugy szintén más följegyzésre és örök emlékezetre méltó események 165
49. » Mi történt Sancho Panzával a szigeten tett körutja alkalmakor. 179
50. » Melyből kiderül, kik voltak ama varázslók és kinozók a kik a dueñát megpaskolták Don Quijotet pedig megcsipkedték és karmolázták; valamint az is, milyen eredménnyel járt oda küldetésében az az apród a ki levelet vitt Tereza Panzának, Sancho Panza feleségének 198
51. » Sancho Panza kormányzóságának folytatásáról, több, szintén nem megvetendő eseményekkel egyben 214
52. » Melyben a második fájdalmas vagy szük-

		mikor a gályákat meglátogatták, ugy szintén a szép morisco leány rendkívüli kalandja	371
64.	<i>Fejezet:</i>	Azon kalandról szól, melynél az eddig történetek közül egy sem okozott nagyobb szomorúságot Don Quijoténak.	388
65.	»	Melyben az lesz elmondva ki volt a Fehér Hold lovagja, hogyan szabadult meg Don Gregorio, s egyéb események	395
66.	»	Mely arról szól a mit majd meglát az a ki elolvassa, vagy meghall a kinek elolvassák	404
67.	»	Don Quijote azon elhatározásáról, hogy pásztorrá lesz, s a megígért esztendő lefolyása alatt a mezőn fog élni, ugy szintén egyéb igazán jó és mulattató eseményekről	413
68.	»	Azon sertéskalandról mely Don Quijotéval történt	422
69.	»	A legrendkívülibb s különösebb eseményről, a melynél ritkább egy sem történt Don Quijotéval ezen egész nagy történet folyában	430
70.	»	Mely a hatvankilencedik után következik, s olyasokról szól, a mik mulhatlanul szükségesek e történet megértésére	439
71.	»	Mi történt Don Quijotéval s fegyvernökével Sanchoval haza felé utaztokban	451
72.	»	Don Quijote és Sancho hazaérkezéséről	461
73.	»	Milyen jeleket látott Don Quijote falujába érkeztekor, ugy szintén egyéb események, melyek e nagy történet díszére és emelésére szolgálnak	469
74.	»	Don Quijote megbetegüléséről, végrendeletéről és haláláról	47

